

**ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**« Η ΕΞΑΡΣΗ ΤΟΥ ΡΑΤΣΙΣΜΟΥ ΣΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ »**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ: ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΜΥΡΣΙΝΗ

ΣΑΒΒΑΚΗ ΚΡΙΝΙΩ-ΕΙΡΗΝΗ

ΤΕΡΕΣΤΣΕΝΚΟ ΒΑΛΕΡΙΑ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΣΙΑΚΑΜΠΕΝΗ ΑΡΓΥΡΩ

ΠΑΤΡΑ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2015

**« THE EXACERBATION OF RACISM TO
IMMIGRANTS IN GREECE»**

Copyright © Αθανασίου Μυρσίνη, Σαββάκη Ειρήνη, Τερεστσένκο Βαλέρια, 2015.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Allrightsreserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με το τέλος της εργασίας αυτής, θέλουμε να ευχαριστήσουμε θερμά, πρώτα και κύρια, την επιβλέπουσα καθηγήτριά μας, Αργυρώ Σιακαμπένη, η οποία, παρόλες τις αντικειμενικές δυσκολίες που υπήρξαν, με την κατανόηση, την μεθοδικότητα και την οργανωτικότητά της, μας βοήθησε να ολοκληρώσουμε την πτυχιακή μας εργασία. Επίσης ευχαριστούμε θερμά τη Δήμητρα- Δώρα Τελώνη, η οποία ήταν και η αρχική επόπτρια τη πτυχιακής μας, για την υπομονή της, τις κατευθυντήριες γραμμές που μας έδωσε, το υλικό και τις πολύτιμες συμβουλές της στη διεξαγωγή μιας πτυχιακής.

Στον ουσιαστικό εμπλουτισμό της βιβλιογραφίας, μας βοήθησαν σημαντικά οι : Θανάσης Τσακίρης, Μαρία Πενταράκη, Γιάννης Ζησιμόπουλος, Μιχάλης Καλογερόπουλος , Κατερίνα Ζερβού, Πάνος και Κώστας Ασημακόπουλος, που τους ευχαριστούμε πολύ για αυτό. Αναμφισβήτητα ευχαριστούμε θερμά τις Μερκούρη Ερασμία και Καλλιόπη Φραδέλου, για τις πολύτιμες συμβουλές αλλά και για την έμπρακτη υποστήριξή τους, σχετικά με τα θέματα που πραγματεύτηκε αυτή η πτυχιακή. Το Γιάννη Θεοχάρη για την απaráμιλλη επιμονή και τη βοήθειά του σχετικά με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, σε ένα κομμάτι της εργασίας αυτής, καθώς και το Λάζαρο Γεωργιάδη, ο οποίος με την οργανωτικότητα, τις εύστοχες παρατηρήσεις και την έμπρακτη αλληλεγγύη του, βοήθησε σημαντικά στην διεξαγωγή της πτυχιακής μας εργασίας.

Επίσης ευχαριστούμε από καρδιάς, όσους καθηγητές και καθηγήτριες, μας μετέδωσαν ουσιαστικές γνώσεις και μας μεταλαμπάδευσαν δύναμη και πάθος για την Κοινωνική Εργασία, τόσο στην πρακτική άσκηση, όσο και στις αρχές και στις αξίες του επαγγέλματος αυτού. Τέλος νιώθουμε την ανάγκη να ευχαριστήσουμε τους φίλους μας και τις οικογένειές μας, για την αμέριστη υποστήριξη, την υπομονή και την αγάπη τους, που μας βοηθάνε πάντα.

Τη Μάγια και το Γρηγόρη.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ.....	8-11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	12-13
ΣΚΟΠΟΣ.....	14
ΣΤΟΧΟΙ.....	14

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

1.1 Ορισμός μετανάστευσης.....	15-16
1.2 Ιστορική αναδρομή μεταπολεμικής μετανάστευσης στην Ευρώπη.....	16-17
1.3 Είδη μετανάστευσης.....	18-19
1.4 Αίτια μετανάστευσης.....	20-22
1.5 Επιπτώσεις και οφέλη μετανάστευσης για την χώρα υποδοχής.....	22-23
1.6 Επιπτώσεις και οφέλη μετανάστευσης για την χώρα αποστολής.....	24-25
1.7 Συνέπειες της μετανάστευσης για την οικονομία της Ελλάδας ως χώρα υποδοχής.....	25-26
1.8 Κατηγορίες μεταναστών.....	27-29
1.9 Δικαιώματα προσφύγων.....	30
1.9.1 Οικουμενική διακήρυξη ανθρωπίνων δικαιωμάτων	30-37
1.9.2 Πολιτικό άσυλο.....	38-39

1.10 Σχέση ρατσισμού μετανάστευσης.....	40-42
---	-------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ

2.1 Η έννοια του ρατσισμού.....	43-46
2.2 Ιστορική αναδρομή.....	46-48
2.3 Ξενοφοβία.....	48-51
2.4 Κοινωνικός αποκλεισμός.....	52-58
2.5 Φασισμός.....	59
2.6 Ναζισμός.....	61-67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 Η μετανάστευση και ο ρατσισμός στην Ελλάδα.....	71-78
3.2 Τα Μ.Μ.Ε. ως παράγοντας διαμόρφωσης των στάσεων και των αντιλήψεων.....	79-86
3.3 Το ελληνικό σχολείο και ο ρατσισμός.....	87-98

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

4.1 Ορισμοί Κοινωνικής Εργασίας και Κοινωνικού Λειτουργού.....	99-105
4.2 Σύντομη ιστορική αναδρομή της Κοινωνικής Εργασίας.....	105-109
4.3 Δεοντολογία Κοινωνικής Εργασίας.....	110
4.3.1 Προεδρικό διάταγμα και Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών	

Ελλάδας.....	110-113
4.3.2 Διεθνής Δεοντολογικές αρχές, Διεθνής Ομοσπονδία Κοινωνικών Λειτουργών (IFSW) και Διεθνής Ένωση Σχολών Κοινωνικής Εργασίας (IASSW).....	114-116
4.4 Θεωρητικά μοντέλα παρέμβασης στην Κοινωνικά Εργασία.....	117
4.4.1 Τα εργαλεία παρέμβασης στην Κοινωνική Εργασία.....	117-120
4.4.2 Το ριζοσπαστικό μοντέλο και ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού.....	120-122
4.5 Ο ρόλος των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο.).....	123
4.5.1 Λίγα λόγια για την κοινωνία των πολιτών.....	123-124
4.5.2 Ο ρόλος των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο.) σε διεθνές Και τοπικό επίπεδο.....	124-126
4.5.3 Δέκα Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.) για την εξυπηρέτηση των προσφύγων στην Αθήνα και η δράση τους.....	127-137
4.5.4 Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού μέσα από την εξυπηρέτηση των προσφύγων στις Μ.Κ.Ο.....	137-139
4.6 Κριτική Κοινωνική Εργασία.....	140
4.6.1 Ριζοσπαστική και Κριτική Κοινωνική Εργασία.....	140
4.6.2 Αντιρατσιστική Κοινωνική Εργασία.....	144
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	148-149
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	150-151
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	152-163

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ

Η παρούσα πτυχιακή προσεγγίζει το ζήτημα της μετανάστευσης , του κοινωνικού ρατσισμού καθώς και του ρόλου της κοινωνικής εργασίας και του κοινωνικού λειτουργού πάνω σε αυτό.

Το πρώτο κεφάλαιο αρχίζει από μία γενική θεώρηση της μετανάστευσης και στη συνέχεια η προχωράει προς την ιστορική της αναδρομή. Η μετανάστευση μέσα στους αιώνες φαίνεται να έχει πολλά αίτια στα οποία και οφείλεται κάποια από αυτά είναι οικονομικά ή περιβαλλοντικά. Ακόμα, στο φαινόμενο της μετανάστευσης παίζουν μεγάλο ρόλο οι πόλεμοι μεταξύ των εθνών, αλλά και οι ανώμαλες πολιτικές καταστάσεις που επικρατούν. Η μετανάστευση χωρίζεται σε πολλές υποκατηγορίες όπως το ίδιο συμβαίνει και με τους μετανάστες, οι οποίοι διακρίνονται σε κανονικούς μετανάστες, μη κανονικούς και πρόσφυγες.

Επίσης, στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της μετανάστευσης τόσο στη χώρα αποστολής μεταναστών όσο και στη χώρα υποδοχής τους, καθώς και τις οικονομικές συνέπειες που έχει η μετανάστευση για την Ελλάδα. Στο τέλος του κεφαλαίου γίνεται και μία προσπάθεια αναφοράς στα δικαιώματα των μεταναστών αλλά και στην σχέση μετανάστευσης και ρατσισμού.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στο φαινόμενο του ρατσισμού κάτι που παρατηρείται έντονα εις βάρος των μεταναστών. Ως ρατσισμός ορίζεται οποιαδήποτε στάση ή συμπεριφορά ενάντια σε κάποια κοινωνική ομάδα λόγω εθνικότητας, φυλής ή χρώματος των μελών της. Θα μπορούσε να χωριστεί σε τρεις υποκατηγορίες, τον θεσμικό, τον μεμονωμένο και τον πολιτισμικό ρατσισμό.

Στη συνέχεια του δεύτερου κεφαλαίου γίνεται αναφορά στην ξενοφοβία καθώς και στον κοινωνικό αποκλεισμό που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην χώρα υποδοχής τους. Συγκεκριμένα στην Ελλάδα εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης παρατηρείται έξαρση του φαινομένου της μετανάστευσης.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στην αύξηση των κρουσμάτων ρατσισμού τα οποία ενισχύονται τόσο από τα Μ.Μ.Ε. όσο και σε άλλους κοινωνικούς τομείς όπως είναι για παράδειγμα το σχολείο.

Το τέταρτο κεφάλαιο, μελετά εκτενώς τον ρόλο της κοινωνικής εργασίας σχετικά με τα ζητήματα ρατσισμού αλλά και εξυπηρέτησης μεταναστών ξεκινώντας με ανάλυση των ορισμών του επαγγέλματος και ιστορική αναδρομή. Στα υποκεφάλαια που ακολουθούν γίνεται εκτενής

αναφορά στην δεοντολογία της κοινωνικής εργασίας, στην Ελλάδα και παγκόσμια, καθώς επίσης αναλύονται και τα μοντέλα παρέμβασης του κοινωνικού λειτουργού και ο ρόλος τους για να γίνει καλύτερα αντιληπτός ο ρόλος της κοινωνική εργασίας στα ζητήματα έξαρσης του ρατσισμού στους μετανάστες αλλά και σύνδεση με το αντιρατσιστικό κίνημα. Παρουσιάζεται ο ρόλος των Μη Κυβερνητικών οργανώσεων και σύντομα αναφέρονται 10 μη κυβερνητικές οργανώσεις στην Αθήνα, η δράση τους και ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού, γενικότερα, μέσα στις ΜΚΟ. Τέλος γίνεται αναφορά στη ριζοσπαστική και αντιρατσιστική κοινωνική εργασία σε ευρύτερο επίπεδο αλλά και στην Ελλάδα καθώς και μελετάται ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού και της ριζοσπαστικής κοινωνικής εργασίας στο μεταναστευτικό ζήτημα.

SUMMARY

The present project approaches the subject of immigration, social racism, as well as the role that plays social work and social worker in this.

The first chapter begins with a general view on immigration and then it follows a historical recursion. Through the ages ,it seems to be a lot of causes that lead to immigration such as economy and environment .Also the wars between the nation and the subnormal political situation that prevail are a significant role on immigrant phenomenon . Immigration as well as immigrants is divided in many subcategories, which are sundered in regular, irregular immigrants and refugees.

Also in the first chapter are presented the effects of immigration in the native country of the immigrants as much as in the reception country are presented and similarly the financial consequences that immigration has in Greece. In the end of the first chapter, there is an effort to approach the rights of immigrants as well as the relation between immigration and racism.

The second chapter is mentioned to the phenomenon of racism which is observed strongly against immigrants. The definition of racism is given as any attitude or behavior against a social group owing to nationality, race or color of its member. Racism could be divided in three subcategories, such as institutional, isolated and cultural racism.

Furthermore in the second chapter, there is a report on xenophobia as well as on social exclusion which are faced immigrants in reception country. Especially in Greece owing to its geographical position, it has been noticed an exacerbation as it concerns the phenomenon of immigration.

The third chapter is mentioned to the rise of racism which is amplified by the mass media as well as other social institutions like school, for example, is the result of this situation, which is mentioned in the third chapter.

The last chapter focuses on the role of social work, in relation to the subject of racism, as well as the service which is provided to immigrants, starting with analysis on the professional terms and the historical recursion. In the next subchapters the concept of the social work deontology in

Greece and globally, is tried to be clarified and also the intervention models which social worker uses, as well as his/her role. In this way it is more perceptible the role of social work in relation to the subject of exacerbation of racism against immigrants. Additionally a connection with antiracist motion is mentioned here.

Moreover, the role of Non-Governmental Organizations and a brief presentation of ten N.G.O in Athens, is presented and also their action and the role of social worker in N.G.Os generally. Finally an effort is made to present the radical and antiracist social work in general level, but also in Greece. In addition the last subchapter studies the role of social worker and radical social work in relation to the subject of immigration.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία μελετά βιβλιογραφικά την έξαρση του ρατσισμού απέναντι στους μετανάστες καθώς και τον ρόλο της κοινωνικής εργασίας απέναντι στο φαινόμενο αυτό. Το θέμα διερευνήθηκε βιβλιογραφικά. Για τη συγκέντρωση του απαραίτητου βιβλιογραφικού υλικού, επισκεφθήκαμε την βιβλιοθήκη του Α.Τ.Ε.Ι. Πατρών και την δημοτική βιβλιοθήκη Πατρών καθώς και το παράρτημά της ,τη βιβλιοθήκη του δήμου Αιγίου και τη δημοτική βιβλιοθήκη της Ναύπακτου. Επίσης επισκεφτήκαμε την βιβλιοθήκη του Παντείου Πανεπιστημίου καθώς και το ΤΕΙ Αθήνας . Συναντήσαμε τον καθηγητή κοινωνιολογίας Τσακίρη Θανάση ο οποίος μας βοήθησε και βιβλιογραφικά, δανείζοντάς μας βιβλία που χρησιμοποιήσαμε σε αυτήν την βιβλιογραφική πτυχιακή, αλλά ουσιαστικά εξηγώντας μας, τη σύνδεση των νέων κοινωνικών κινήματων, του αντιρατσιστικού κινήματος και της θεωρητικής κατεύθυνση της ριζοσπαστικής κοινωνικής εργασίας, ιστορικά και κοινωνιολογικά.

Συμμετείχαμε στην ημερίδα της ριζοσπαστικής κοινωνικής εργασίας που έλαβε χώρα το Σάββατο 5 Απριλίου 2014 στο θέατρο εμπρός στην Αθήνα που οργανώθηκε από την πρωτοβουλία των κοινωνικών λειτουργών της Αθήνας (δίκτυο δράσης κοινωνικών λειτουργών) . Η ημερίδα είχε ως θέμα: Ριζοσπαστική και Κριτική Κοινωνική Εργασία στην Ελλάδα της κρίσης: Κοινωνικοί Λειτουργοί, εξυπηρετούμενοι, κινήματα: Κοινή δράση για την κοινωνική δικαιοσύνη (<https://socialworkaction.files.wordpress.com/2014/03/affisateliki.jpg>). Ενημερωθήκαμε, για την δράση του κοινωνικού ιατρείου στο ελληνικό, όπου παρακολουθήσαμε τις συζητήσεις με μεγάλο ενδιαφέρον. Ο Γιώργος Βήχας μας τοποθετήθηκε για την δράση και την σύσταση του Μητροπολιτικού κοινωνικό ιατρείου στο Ελληνικό, το οποίο και αποτελεί μια αυτοοργανωμένη αλληλέγγυα εθελοντική δομή υγείας , βασιζόμενη στην οριζόντια οργάνωση, την οποία αποτελεί διεπιστημονική ομάδα επαγγελματιών υγεία και γιατρών, καθώς επίσης και κοινωνικών λειτουργών (<http://www.mkiellinikou.org>).

Ακούσαμε ομιλητές από τον σύλλογο μεταναστών για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και συλλογικά αλλά και στην Ελλάδα , κοινωνικούς λειτουργούς να τοποθετούνται για τις δυσκολίες στο επάγγελμα τους, την κρίση, καθώς επίσης τοποθετήθηκε και εκπρόσωπος του ΣΚΛΕ για την ρατσιστική βία καθώς επίσης και την εναντίωση του ΣΚΛΕ προς την χρυσή αυγή , δεοντολογικά και πρακτικά, με το ενδεχόμενο της αφαίρεσης ασκήσεως επαγγέλματος από κοινωνικό λειτουργό που συμμετείχε στην οργάνωση της χρυσής αυγής , επιβεβαιώνοντας και στην πράξη ότι ο ρατσισμός και η ξενοφοβία δεν έχουν θέση μέσα στην κοινωνική εργασία.

Το μήνυμα της ημερίδας που αποκομίσαμε , παρά την αποδοχή των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι κοινωνικοί λειτουργοί στις μέρες κρίσης, ήταν αισιόδοξο. Και αυτό ήταν ότι υπάρχει κόσμος να υποστηρίξει και να ενισχύσει και τις εθελοντικές πρωτοβουλίες στο μητροπολιτικό ιατρείο, στον αντιφασιστικό συντονισμό για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των μεταναστών, αλλά και τον κλάδο της ριζοσπαστικής κοινωνικής εργασίας και του δικτύου δράσης κοινωνικών λειτουργών, με παρεμβάσεις στην κοινότητα , ομάδες ευαισθητοποίησης για τα δικαιώματα μεταναστών- προσφύγων, και ευαισθητοποίησης σχετικά με την σχολική βία.

Αποκομίσαμε αισιοδοξία, καθώς τέτοιες συλλογικές πρωτοβουλίες μπορούν να δώσουν ώθηση και στην ριζοσπαστική αλλά και στην κοινωνική εργασία γενικότερα.

Βασικοί άξονες της βιβλιογραφικής διερεύνησης μας αποτέλεσαν α) η γενική θεώρηση του φαινομένου της μετανάστευσης, β) το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα αλλά και παγκόσμια, γ) η έξαρση του φαινομένου του ρατσισμού, δ) ο κοινωνικός αποκλεισμός και η ξενοφοβία στην Ελλάδα, ε) η σχέση κοινωνικής εργασίας με φαινόμενα ρατσισμού και στ) ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στην εξυπηρέτηση των μεταναστών μέσω των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της πτυχιακής αυτής είναι η μελέτη του φαινομένου της έξαρσης του ρατσισμού στους μετανάστες και πρόσφυγες στην Ελλάδα καθώς και η βιβλιογραφική διερεύνηση του ρόλου της κοινωνικής εργασίας απέναντι στην αύξηση των κρουσμάτων ρατσισμού και κοινωνικού αποκλεισμού.

ΣΤΟΧΟΙ

1. Μελέτη του φαινομένου την μετανάστευσης καθώς και βιβλιογραφική διερεύνηση των αιτιών που οδηγούν το άτομο στην επιλογή αλλαγής της χώρας παραμονής του.
2. Βιβλιογραφική διερεύνηση της σχέσης μετανάστευσης και ρατσισμού.
3. Παρουσίαση του φαινομένου της έξαρσης του ρατσισμού και αναφορά στον κοινωνικό αποκλεισμό που υφίστανται οι μετανάστες
4. Παρουσίαση του ρόλου των Μ.Μ.Ε. καθώς και του σχολείου στην διαμόρφωση ρατσιστικών στάσεων στην ελληνική κοινωνία.
5. Μελέτη για τη σχέση της κοινωνικής εργασίας με τα φαινόμενα του ρατσισμού, της προκατάληψης, ξενοφοβίας και του κοινωνικού αποκλεισμού.
6. Βιβλιογραφική παρουσίαση της εργασίας του κοινωνικού λειτουργού με τους μετανάστες μέσα από τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.), αλλά και ευρύτερα μέσα από την αντιρατσιστική κοινωνική εργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

1.1. Ορισμός μετανάστευσης

Σύμφωνα με τον Λιανό και Μπένο «μετανάστευση ορίζεται ως η γεωγραφική μετακίνηση των ανθρώπων από ένα τόπο σε έναν άλλο για μόνιμη ή προσωρινή εγκατάσταση που γίνεται εκούσια ή ακούσια (αναγκαστική), με στόχο την αλλαγή του τρόπου ζωής και την αναζήτηση καλύτερης τύχης. Η έννοια προέρχεται από το ρήμα μεταναστεύω και αποτελεί γενικά, μια μορφή πληθυσμιακής κινητικότητας μέσα στον περιβάλλοντα χώρο. Άλλη βασική μορφή της κινητικότητας είναι η λεγόμενη κοινωνική που συντελείται στα πλαίσια ενός κοινωνικού συστήματος και εμφανίζεται σαν η κύρια μετακίνηση του ανθρώπου ή μιας ολοκληρωμένης ομάδας ατόμων από μια κοινωνική τάξη ή ένα κοινωνικό στρώμα σ' ένα άλλο» (Λιανός-Μπένος, 2003: 53).

Ως χώρα μόνιμης διαμονής θεωρείται εκείνη στην οποία το άτομο έχει την κατοικία του την οποία και χρησιμοποιεί για την καθημερινή του ανάπαυση. Ένα προσωρινό ταξίδι στο εξωτερικό για ψυχαγωγία ή επίσκεψη σε φίλους ή γνωστούς, οι διακοπές ή η ιατρική περίθαλψη δεν θεωρούνται μετανάστευση καθώς δεν αποτελούν αλλαγή της μόνιμης κατοικίας (Εκμέ-Πουλοπούλου, 2007: 50).

Παρ' όλα αυτά η μετανάστευση δεν είναι αποκλειστικά ανθρώπινο φαινόμενο αλλά είναι ένα κοινό βιολογικό φαινόμενο το οποίο απορρέει από τον καθημερινό αγώνα επιβίωσης. Συνεπώς δεν μεταναστεύουν μόνο οι άνθρωποι, αλλά και τα ζώα και τα φυτά ακόμη προσπαθώντας να ανακαλύψουν ένα ευνοϊκότερο περιβάλλον για να αναπτυχθούν (Οικονομίδου, 1961: 11). Για την ανθρώπινη ιστορία όμως, η μετανάστευση έχει μεγάλη σημασία διότι η διάδοση του πολιτισμού οφείλεται αποκλειστικά στην επίδραση της μεταναστευτικής κινήσεως. Έτσι, η μετανάστευση ως φαινόμενο σφράγισε την Ελλάδα και την Ευρώπη και συνέβαλε στη διαμόρφωση της κοινωνικής, δημογραφικής, οικονομικής, πολιτικής και πολιτισμικής πραγματικότητας της εποχής μας (Μουσούρου, 1991: 9)

Εκατομμύρια άνθρωποι καθημερινά δραπετεύουν από τις απάνθρωπες συνθήκες που μπορεί να επικρατούν στη χώρα προέλευσης τους καταφεύγοντας στην Ευρώπη και συνεπώς στην Ελλάδα. Αυτό σημαίνει ότι συναντούν μεγάλους κινδύνους τους οποίους και αψηφούν μπροστά στην ιδέα μιας ζωής ιδανικότερης μακριά από πείνα, φτώχεια ή καταπίεση. Παρ' όλ' αυτά ακόμα και στη χώρα που καταφεύγουν οι συνθήκες διαβίωσης, αρχικά, είναι το ίδιο πρωτόγονες.

Αυτό συμβαίνει καθώς εδώ και χρόνια υπάρχει η άποψη ότι θα πρέπει να ορθωθεί ένα τείχος που θα εμποδίζει την έλευση των μεταναστών στην Ευρωπαϊκή Ένωση και κατ' επέκταση στην Ελλάδα. Έτσι, αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργούνται αισθήματα φόβου, προκατάληψης, δυσπιστίας και εχθρότητας προς τους μετανάστες (Τσιάκαλος, 2000: 32-33).

1.2 Ιστορική αναδρομή μεταπολεμικής μετανάστευσης στην Ευρώπη

Το 1948, με την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Ινδονησίας, Νότιο- Μουλούκοι στρατιώτες του Ολλανδικού αποικιακού στρατού και οι οικογένειές τους μετανάστευσαν στην Ολλανδία. Την δεκαετία του '50 άρχισαν να έρχονται στην Ευρώπη μετανάστες από Ευρωπαϊκές αποικίες. Το 1952, 2.000 μετανάστες από τις Δυτικές Ινδίες στρατολογήθηκαν στην Ευρώπη το με σκοπό την εργασία με χαμηλό μισθό. Έτσι το 1956 ο αριθμός των μεταναστών από τις Δυτικές Ινδίες

ανήλθε στους 126.000. Ακόμα, θεωρούμενοι ως Γάλλοι πολίτες, μετανάστες από τις αποικίες της ήρθαν στη Γαλλία σε αναζήτηση καλύτερης εργασίας (Γαβρόγλου, 2001: 73).

Τη δεκαετία του '60 η μετανάστευση δεν αφορά πλέον ροές από πρώην αποικίες, αλλά στρατολόγηση εργατικών χεριών από διάφορες χώρες. Πολλοί από τους μετανάστες αυτούς ήταν ευρωπαίοι. Ισπανοί και Πορτογάλοι πήγαν στην Γαλλία. Ιταλοί πήγαν στην Γαλλία την στη Γερμανία και το Βέλγιο. Έλληνες και Γιουγκοσλάβοι πήγαν στη Γερμανία ενώ Τούρκοι πήγαν στη Γερμανία και στην Ολλανδία (Γαβρόγλου, 2001: 74).

Τη δεκαετία του '70 με την πετρελαϊκή κρίση, η νόμιμη μετανάστευση παρουσίασε μία μικρή κάμψη αφού πολλά κράτη απαγόρευσαν την μετανάστευση από χώρες εκτός Ε.Ε (Ναζάκης-Χλέτζος, 2001: 73). Με το τέλος της οικονομικής ανάπτυξης την ίδια δεκαετία παρατηρήθηκε μία αλλαγή στη στάση των αναπτυγμένων χωρών της Ευρώπης προς τη μετανάστευση. Νέα κυβερνητικά μέτρα και κίνητρα απέβλεπαν στην επιστροφή των μεταναστών στις χώρες προσέλευσής τους (Γαβρόγλου, 2001: 75). Από το 1974 έως το 1988 ο αριθμός των μεταναστών μειώνεται σταδιακά στην Κεντρική Ευρώπη λόγω του τέλους της ραγδαίας οικονομικής ανάπτυξης (Ναζάκης- Χλέτζος, 2001: 74).

Τη δεκαετία του '90 ο αριθμός των μεταναστών αρχίζει να αυξάνεται. Οι χώρες στις οποίες υπάρχει ραγδαία αύξηση του μεταναστευτικού ρεύματος είναι κυρίως η Γερμανία, η Γαλλία και η Ελβετία (Ναζάκης- Χλέτζος, 2001: 75). Τη δεκαετία αυτή με την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ ο ετήσιος αριθμός των νόμιμα εισερχομένων ξένων, από διάφορες χώρες, σε 10 χώρες της Δυτικής Ευρώπης έφτασε έως και στους 1.700.000 το 1992 και μειώθηκε κάπως το 1993 στους 1.500.000. Η μόνη χώρα που απόφυγε την αυξητική τάση ετήσιας εισόδου ήταν η Βρετανία, όπου η είσοδος ξένων έφτασε έως τους 55.500 το 1993 (Σ. Π. Γραβόγλου, 1999: 75) .

Στη σημερινή εποχή οι μετανάστες και οι πρόσφυγες συχνά ακολουθούν επικίνδυνους τρόπους για να εισέλθουν στην Ε.Ε. Συχνά καταφθάνουν στην Ευρώπη ως εργατικό δυναμικό για να βρουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και εργασίας, καθώς και να καλύψουν τυχόν ελλείψεις σε εργατικά χέρια. Οι συνεχώς μεταβαλλόμενοι δημογραφικοί δείκτες της Ε.Ε. οδηγούν στο συμπέρασμα ότι όσο ο ευρωπαϊκός πληθυσμός γερνά και πεθαίνει και όσο υπάρχει μεγάλη υπογεννητικότητα όλο και περισσότερο η Ευρώπη θα πρέπει να βασίζεται στους μετανάστες ώστε να συνεχιστεί η δημογραφική και οικονομική της ανάπτυξη (Κασιμάτη, 2003: 47- 68)

1.3 Είδη μετανάστευσης

Η μετανάστευση σύμφωνα με ορισμένα κριτήρια μπορεί να διακριθεί σε:

- Εσωτερική μετανάστευση: Είναι η κίνηση από τον ένα οικισμό στον άλλο μέσα στα πλαίσια του ίδιου κράτους (INE/ΓΣΕΕ- ΑΔΕΔΥ, 2003: 1)
- Εξωτερική ή διεθνής μετανάστευση: Είναι η κίνηση από το ένα κράτος στο άλλο (INE / ΓΣΕΕ- ΑΔΕΔΥ, 2003: 13). Η εξωτερική μετανάστευση διακρίνεται σε 4 στάδια: α) Στάδιο της αποδημίας, δηλαδή τη μετακίνηση προς τη χώρα υποδοχής. β) Στάδιο της ένταξης στην κοινωνία της χώρας υποδοχής, δηλαδή την προσαρμογή του μετανάστη στην οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα της χώρας υποδοχής. γ) Στάδιο της παλιννόστησης, δηλαδή την απόφαση για επαναπατρισμό και την εγκατάσταση στη χώρα προέλευσης. δ) Στάδιο της επανένταξης στη χώρα προέλευσης, της προσαρμογής δηλαδή στο αρχικό περιβάλλον κοινωνικοποίησης (Δαμανάκης, 1989: 179).
- Εκούσια μετανάστευση: Συμβαίνει όταν η πρόθεση για μετανάστευση είναι προσωπική επιλογή (Τσαούσης, 1985: 37).
- Αναγκαστική μετανάστευση: Πολλές φορές λόγω πολιτικών, θρησκευτικών ή άλλων διώξεων παρουσιάζεται το φαινόμενο της αναγκαστικής μετανάστευσης (Τσαούσης, 1985: 37).

- Προσωρινή μετανάστευση: Είναι η μετανάστευση σε μια χώρα του εξωτερικού για παραμονή μικρότερη του ενός έτους (Χλέτσος, 2002: 28).
- Μόνιμη μετανάστευση: Είναι η μετάβαση σε μία ξένη χώρα με σκοπό η εγκατάσταση να διαρκέσει πάνω από ένα έτος (Χλέτσος, 2002: 28).
- Κυκλική μετανάστευση: Είναι η επαναλαμβανόμενη μετακίνηση ενός ατόμου μεταξύ της χώρας προέλευσης και της χώρας διαμονής κατά την διάρκεια της ζωής του. (Εκμέ- Πουλοπούλου 2007: 55).
- Ατελής μετανάστευση: Είναι η μετανάστευση ατόμων που αλλάζουν περιστασιακά χώρα διαμονής με σκοπό την εργασία ώστε να μπορούν να συντηρούν τη οικογένειά τους η οποία διαμένει στην μόνιμη κατοικία τους (Εκμέ- Πουλοπούλου 2007: 56).
- Ατομική μετανάστευση: Είναι η μετανάστευση η οποία πραγματοποιείται από ένα μόνο άτομο ή ένα μικρό αριθμό ατόμων όπως για παράδειγμα μία οικογένεια (Εκμέ- Πουλοπούλου 2007: 58).
- Ομαδική μετανάστευση: Είναι η μετανάστευση ενός μεγάλου αριθμού ατόμων κυρίως ίδιας εθνικότητας (Εκμέ- Πουλοπούλου 2007: 58).

1.4 Αίτια μετανάστευσης

«Με την μετανάστευση έχουν ασχοληθεί εκατοντάδες επιστήμονες και πολιτικοί από τα τέλη του 18ου αιώνα, εκφράζοντας διαφορετικές απόψεις, που στηρίζονται σε διαφορετικές ιδεολογίες. Οικονομολόγοι, κοινωνιολόγοι, γεωγράφοι, περιβαλλοντολόγοι, ψυχολόγοι και άλλοι κοινωνικοί επιστήμονες έχουν διατυπώσει θεωρίες.» (Εκμέ- Πουλοπούλου 2007: 117). Η μεγάλη οικονομική και κοινωνική ανισότητα, οι περισσότερες ευκαιρίες για απασχόληση και το ανώτερο βιοτικό επίπεδο των αναπτυγμένων ή πλούσιων χωρών προκαλούν κατά κύριο λόγο το φαινόμενο της μετανάστευσης. Έτσι οι βασικά αίτια μετακίνησης του ανθρώπου είναι οι παρακάτω:

1. Οικονομικά: Κατά κύριο λόγο η μετανάστευση αυξάνεται όσο αυξάνονται και οι εισοδηματικές διαφορές ανάμεσα στην χώρα προέλευσης και στην χώρα μετανάστευσης. Εκτός από τα εισοδήματα και τις αμοιβές που στις χώρες μετανάστευσης είναι υψηλότερες παρέχεται και ασφαλιστική κάλυψη, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, οικογενειακά επιδόματα, στέγη και άλλα μέσα τα οποία δημιουργούν στον μετανάστη ένα συναίσθημα ασφάλειας το οποίο μπορεί και να έλειπε από τη χώρα προέλευσης του. Έτσι όσο αυξάνονται οι οικονομικές και ασφαλιστικές διαφορές ανάμεσα στις δύο χώρες , προέλευσης και προορισμού, τόσο αυξάνεται η μετανάστευση (ΙΜΕΠΟ 2005: 13).

Οι οικονομικοί μετανάστες προσφέρουν χαμηλά αμειβόμενη ανειδίκευτη εργασία, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα αντιμετώπισης του αυξανόμενου ανταγωνισμού ανάμεσα σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις με χαμηλό το κόστος του εργατικού δυναμικού. Έτσι επαγγέλματα τα οποία δεν χρειάζονται συγκεκριμένες επιστημονικές γνώσεις ,καθώς και όσα είναι εποχιακής φύσεως (γεωργία, κατασκευές) να καταλαμβάνονται συχνά από μμετανάστες, οι οποίοι αποτελούν φτηνό εργατικό δυναμικό (Αμίτσης και Λαζαρίδης 2001: 29).

2. Περιβαλλοντικά: Η γεωγραφική θέση πολλών χωρών δεν ευνοεί στο τρόπο διαβίωσης των ατόμων. Το να ζουν κοντά στην έρημο ή μμέσα σ' αυτή, καθιστά αδύνατον στο να καλλιεργηθεί η γη ή το να ζουν σε μεγάλες πεδιάδες είναι εκτεθειμένοι στις κακές καιρικές συνθήκες. Έτσι με τα χρόνια παρατηρήθηκαν μεγάλες και συχνές μετακινήσεις και εγκαταστάσεις ολόκληρων λαών σε πιο εύφορα εδάφη ή χώρους που προφυλάσσονταν από βουνά (Βγενόπουλος, 1998: 42). Η υποβάθμιση των εδαφών λόγω των φυσικών καταστροφών όπως είναι οι πλημμύρες, η ξηρασία, οι σεισμοί, η αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη ή λόγω της ανθρώπινης παρέμβασης όπως είναι η ρύπανση των υδάτων ή η αποψίλωση των δασών αποτελούν αιτίες που καθιστούν μη δυνατή την παραγωγή και κατ' επέκταση μειώνουν το εισόδημα και οδηγούν στη μετανάστευση. Ακόμα, η λειψυδρία αποτελεί μία σημαντική περιβαλλοντική αιτία. Στην Αφρική 1 στους 3 ανθρώπους αντιμετωπίζει το πρόβλημα της λειψυδρίας και έτσι πολλοί μεταναστεύουν προς αναζήτηση νερού.

Επιπλέον, η πυρηνική ενέργεια και οι καταστροφές που προκαλεί στο οικοσύστημα είναι μια αιτία μετανάστευσης. Μετά το Τσερνομπίλ 739.000 άνθρωποι αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν καθώς προκλήθηκαν σοβαρά προβλήματα υγείας από τα μολυσμένα από ραδιενέργεια εδάφη.

Τέλος, οι μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες άλλαξαν τον παραδοσιακό τρόπο καλλιέργειας της γης με αποτέλεσμα την μετανάστευση για εύρεση εργασίας (Εκμέ- Πουλοπούλου, 2007: 297).

3.Πόλεμοι: Οι μεγάλοι πόλεμοι αλλά και οι μικρές συγκρούσεις έκαναν χιλιάδες ανθρώπους να μεταναστεύσουν. Η καθημερινή ζωή μετά από ένα πόλεμο αλλάζει προς το χειρότερο και ως αποτέλεσμα έχει την μετακίνηση των ανθρώπων προς άλλη χώρα. Τα τελευταία χρόνια οι περισσότεροι πόλεμοι και συγκρούσεις έχουν πραγματοποιηθεί σε χώρες της Ανατολής. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι άνθρωποι να εγκαταλείπουν τις χώρες τους και να καταφεύγουν κατά κύριο λόγο προς την Ευρώπη. Η Ελλάδα λόγω της γεωγραφικής της θέσης είναι ο κύριος σταθμός των μεταναστών.

4.Πολιτική κατάσταση: Οι περισσότερες χώρες προέλευσης μεταναστών και προσφύγων ζουν μεταξύ διδακτορικών καθεστώτων και πολέμων. Η έλλειψη δημοκρατίας οδηγεί σε οικονομικές και κοινωνικές δυσχέρειες. Η άσκηση εξουσίας από τα μη δημοκρατικά καθεστώτα κάνουν

αφόρητη τη καθημερινότητα και αναγκάζει τους ανθρώπους να αποχωρούν από την πατρίδα τους. Οι συλλήψεις, οι βασανισμοί, οι πολύμηνες κρατήσεις, οι δίκες, η κακομεταχείριση και τα βασανιστήρια είναι συνηθισμένες τακτικές σε αυτά τα καθεστάτα. Αυτό έχει ως συνέπεια μαζικές μετακινήσεις ανθρώπων οι οποίοι αναγκάζονται να επιλέξουν την μετανάστευση ή την προσφυγιά ώστε να καταφέρουν να επιβιώσουν και να αλλάξουν την καθημερινότητά τους προς το καλύτερο (Εκμέ- Πουλοπούλου, 2007).

1.5 Επιπτώσεις και Οφέλη μετανάστευσης για την χώρα υποδοχής

Αναμφίβολα η μεγάλη προσέλευση μεταναστών σε μία χώρα, είτε νόμιμων, είτε παράνομων έχει διάφορα αποτελέσματα, άλλες φορές αρνητικά και άλλες θετικά σε όλα τα επίπεδα. Ξεκινώντας από τα οικονομικά μέχρι κοινωνικά ή και πολιτικά τα οποία είναι και καθοριστικά για την χώρα υποδοχής.

Σε οικονομικό επίπεδο φαίνεται ότι οι μετανάστες απασχολούνται συνήθως σε εργασίες που οι εγχώριοι εργαζόμενοι δεν επιθυμούν και δεν τις δέχονται. Λόγω του ότι οι μετανάστες ασχολούνται με την παραγωγή οι ποσότητες των προϊόντων συνεχώς αυξάνεται. Επιπλέον, υπάρχουν επιχειρήσεις οι οποίες ωφελούνται από την ύπαρξη των μεταναστών, αφού οι μετανάστες αποτελούν φτηνά εργατικά χέρια(Ναζάκης - Χέλτσος, 2001: 26) . Ακόμα, με τους μετανάστες οι οποίοι είναι ασφαλισμένοι ενισχύονται τα ασφαλιστικά ταμεία και κατ' επέκταση τα οικονομικά της εκάστοτε χώρας.

Όμως ακόμα και αν η μετανάστευση έχει πολλά οφέλη σε οικονομικό επίπεδο για την χώρα αποδοχής, έχει και κάποιες επιπτώσεις. Όπως για παράδειγμα στον τομέα των κατασκευών, η συμμετοχή των μεταναστών γίνεται συχνά εις βάρος των γηγενών και λειτουργεί προς όφελος των εταιρειών οι οποίες εκμεταλλεύονται την παρουσία των μεταναστών και μειώνουν το

κόστος εργασίας και κατά αυτό τον τρόπο αυξάνουν τα κέρδη τους. Επιπλέον, η είσοδος των μεταναστών συνδέθηκε και με την αύξηση της παράνομης αγοράς εργασίας, η οποία αναπτύχθηκε τόσο στην γεωργία, όσο και στις υπηρεσίες μικρής κλίμακας (Πετρινώτη, 1993: 75) .

Στα οφέλη της μετανάστευσης συγκαταλέγεται το ότι οι μετανάστες ασχολούνται πιο εύκολα και σε μεγαλύτερο βαθμό με την εποχιακή εργασία, έτσι διευκολύνουν την οικονομία της χώρας με το να παρέχουν άφθονη εργατική δύναμη όπου και αν τους ζητηθεί (Πατινώτης, 1990: 232). Ακόμα, μέσω των μεταναστών εξυπηρετούνται πάρα πολλά νοικοκυριά μέσα από την φροντίδα των μικρών παιδιών ή των ηλικιωμένων αλλά και λόγω των οικοκυρικών υπηρεσιών που προσφέρουν.

Επιπλέον, η είσοδος των μεταναστών, επιφέρει «κέρδη» στη χώρα υποδοχής, από τη στιγμή που το κράτος δεν επιβαρύνεται για την εκπαίδευση και την ειδικότητά τους. Αυτό συμβαίνει γιατί οι μετανάστες συνήθως δεν δηλώνουν στο σχολείο πολλά από τα παιδιά τους ή και αυτά που δηλώνουν σε πολλές περιπτώσεις δεν συνεχίζουν στην δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση (Πατινώτης, 1990: 231) .

Οι μετανάστες, εκτός από εργατικό δυναμικό, είναι και καταναλωτές. Ακόμη και αν δαπανούν ένα μικρό μέρος του εισοδήματός τους για κατανάλωση στη χώρα που εργάζονται, παρόλα αυτά δεν παύουν να αποτελούν μέρος της ενεργούς ζήτησης (Ναζάκης -Χλέτσος, 2001: 27) .

Τέλος, ως συνέπεια θα μπορούσε να θεωρηθεί η εισροή μεγάλου αριθμού μεταναστών με διαφορετική γλώσσα, πολιτισμό, θρησκεία, ήθη και έθιμα, ακόμα και αν εγκαθίσταται στην χώρα υποδοχής για μικρό χρονικό διάστημα, κάτι που αποσταθεροποιεί την κοινωνική δομή ενός κράτους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργούνται συμπεριφορές ρατσισμού και φαινόμενα ξеноφοβίας και κοινωνικού αποκλεισμού (Ναζάκης -Χλέτσος, 2001: 62) . Έτσι δημιουργείται ανταγωνισμός μεταξύ της χώρας υποδοχής και των μεταναστών προσπαθώντας και οι δύο πλευρές να διατηρήσουν ανεπηρέαστο τον πολιτισμό τους. Με αποτέλεσμα όμως να επικρατεί ο πολιτισμός της χώρας υποδοχής η οποία υπερισχύει σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο (Δαμανάκη, 1989: 31).

1.6 Επιπτώσεις και Οφέλη μετανάστευσης για την χώρα αποστολής

«Η μετανάστευση, έλυσε έστω και πρόσκαιρα το οξύ πρόβλημα της ανεργίας και της υποαπασχόλησης» (Κασιμάτη, 1984: 36). Ακόμα, σημαντικό κέρδος για την χώρα αποστολής αποτελεί η αποστολή εμβασμάτων των μεταναστών προς τους συγγενείς που άφησαν πίσω, η οποία συνέβαλε στην τόνωση της οικονομίας (Κασιμάτη, 1984: 36). Η λύση αυτή, βοήθησε στο να μην οδηγηθούν οι χώρες αυτές σε κοινωνικές αναταραχές εξ' αιτίας των πιέσεων των δυσαρεστημένων πολιτών και στο να διατηρηθεί η κοινωνική ειρήνη (Μουσούρου, 1991: 103). Στα οφέλη την μετανάστευσής για τις χώρες αποστολής εντάσσεται και η πιθανότητα της επαγγελματικής ειδίκευσης που αποκτούν στην χώρα που μεταναστεύουν με την οποία μπορούν μετά την επιστροφή τους να αναπληρώσουν τα κενά της εξειδικευμένης εργασίας που έχει ανάγκη η χώρα τους (Κασιμάτη, 1984: 37).

Εκτός όμως από τα οφέλη της μετανάστευσης για τις χώρες αποστολής, υπάρχουν και οι επιπτώσεις, όπως για παράδειγμα τα δημογραφικά προβλήματα που προκαλεί η μετανάστευση ενός μεγάλου αριθμού ατόμων οι οποίοι μπορεί να βρίσκονται σε παραγωγικές ηλικίες. Έτσι, σημειώνονται μεγάλες πτώση της γεννητικότητας και αύξηση του αριθμού των ηλικιωμένων (Μουσούρη, 1991: 72).

Επίσης, μεγάλη ζημιά για την χώρα προέλευσης αποτελεί και η μετανάστευσης μία μεγάλης μερίδας ατόμων για τους οποίους έχουν γίνει δαπάνες από την πολιτεία για τη διατροφή, την εκπαίδευση, και την υγεία τους.

Επιπλέον, λόγω του ότι πολλοί από τους μετανάστες δεν είναι άνεργοι ούτε ανειδίκευτοι αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δυσχέρεια της εκβιομηχάνισης της χώρας αποστολής τους. Αυτό αν και βραχυπρόθεσμα μπορεί να θεωρηθεί και ως όφελος, καθώς ανοίγουν νέες θέσεις εργασίας για τους ανέργους, μακροπρόθεσμα μπορεί να προκαλέσει πολλές οικονομικές ζημιές (Μουσούρου, 1991: 73).

Μια τελευταία εκδοχή είναι ότι η πλειοψηφία των μεταναστών δεν απέκτησαν ειδίκευση αφού απασχολήθηκαν σε χειρωνακτικές εργασίες αλλά ακόμα και αν απέκτησαν, δεν μπορούσαν να τη χρησιμοποιήσουν στη χώρα τους για το λόγο ότι δεν έχουν αναπτυχθεί ακόμη οι κλάδοι ειδίκευσής τους. Ακόμη υποστηρίζεται ότι κάποια από τα αναμενόμενα κέρδη δεν πραγματοποιήθηκαν, όπως τα κέρδη από τα μεταναστευτικά εμβάσματα τα οποία τελικά χρησιμοποιήθηκαν για την αγορά καταναλωτικών αγαθών και δεν επενδύθηκαν παραγωγικά ώστε να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας τους και στη δημιουργία θέσεων εργασίας (Μουσούρου, 1991: 74)

1.7 Συνέπειες της μετανάστευσης για την οικονομία της Ελλάδας ως χώρα υποδοχής

Η γεωφυσική θέση της Ελλάδας, όντας δηλαδή το σταυροδρόμι τριών ηπείρων (Ασία- Αφρική- Ευρώπη) την καθιστά μια ελκυστική χώρα, έστω και ως ενδιάμεσο σταθμό για ανθρώπους οι οποίοι επιχειρούν να αποφύγουν την εξαθλίωση, τις διώξεις και τον θάνατο. Έτσι ένας μεγάλος αριθμός μεταναστών την επιλέγει είτε ως τελικό, είτε ως ενδιάμεσο προορισμό. Η συντριπτική πλειονότητα των μεταναστών προέρχεται από τις χώρες του πρώην «υπαρκτού σοσιαλισμού» και κυρίως από τις γείτονες στην Ελλάδα χώρες (Αλβανία, Βουλγαρία και Ρουμανία) καθώς και από Αφρική. Οι πολιτικές συγκρούσεις που εκδηλώθηκαν στις χώρες αυτές από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 σχετίστηκαν με το άνοιγμα των συνόρων των χωρών αυτών με αποτέλεσμα μεγάλη μερίδα ανθρώπων να καταφεύγουν στην Ελλάδα (Ρομπόλης, 2007: 560).

Η ξαφνική εισροή μεταναστών στις αρχές της δεκαετίας του '90 βρήκε τη διοικητική μηχανή της Ελλάδας απροετοίμαστη . Μέχρι τότε , η εθνική μεταναστευτική πολιτική προσανατολιζόταν αποκλειστικά στην αποστολή μεταναστών από τη χώρα. Επομένως μια πολιτική υποδοχής μεταναστών που θα μπορούσε να αντιμετωπίσει τις νέες περιστάσεις δεν υπήρχε . Έτσι ψηφίστηκε ένα νέο νομοθετικό πλαίσιο που αφορούσε την εισροή των μεταναστών στην Ελλάδα (Αμιτσής- Λαζαρίδης, 2001: 37).

Έτσι ξεκίνησε η βασική επιδίωξη του κράτους η οποία ήταν να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης καθώς και η προσαρμογή του νομοθετικού πλαισίου της Ελλάδας με αυτό των κρατών μελών της Δυτικής Ευρώπης . Οι νέοι νόμοι ρυθμίζουν την άμεση απέλαση από τις μεθοριακές αρχές ή τα αστυνομικά όργανα οποιουδήποτε μετανάστη εισέρχεται ή διαμένει στη χώρα χωρίς να διαθέτει τα απαραίτητα αστυνομικά έγγραφα και χωρίς να έχει τηρήσει τις απαραίτητες διαδικασίες . Έτσι τα αστυνομικά όργανα έχουν το δικαίωμα ελέγχου των ατόμων κατά την είσοδο ή έξοδο από τη χώρα για τη κατοχή των απαραίτητων εγγράφων (Αμιτσής, Λαζαρίδης , 2001: 38) .

Σε ότι αφορά τώρα τα αποτελέσματα της μεταναστευτικής διαδικασίας στα δημόσια οικονομικά της Ελλάδας φαίνεται κατά μέσο όρο να είναι θετικά, αφού οι φόροι που καταβάλλουν οι μετανάστες υπερβαίνουν τις δαπάνες που προκαλεί η παρουσία τους. Αυτό συμβαίνει γιατί αν και δικαιούνται σχεδόν τις ίδιες παροχές με τον ελληνικό λαό σπάνια τις απολαμβάνουν (Μαβράκης- Παρσανόγλου- Παύλου, 2001: 85).

Αναφορικά με την κατανάλωση αγαθών οι μετανάστες συντελούν στην αύξηση της ποσότητας της ζήτησης ορισμένων καταναλωτικών αγαθών, όπως για παράδειγμα διατροφή ή ρουχισμό. Παρόλα αυτά όμως το περιεχόμενό τους δεν είναι τόσο υψηλό όσο τα ακριβότερα αγαθά που καταναλώνουν οι Έλληνες. Ακόμα, παρατηρείται και διαρροή συναλλάγματος καθώς οι μετανάστες στέλνουν, συνήθως, μέρος των χρημάτων που κερδίζουν στις οικογένειες τους που έχουν παραμείνει πίσω στις χώρες από όπου προέρχονται (Πετρινιώτη, 1993: 98- 99)

Ένα ακόμα αρνητικό αποτέλεσμα της μετανάστευσης προς την Ελλάδα είναι η μεγάλη απώλεια ποσών από τα ασφαλιστικά ταμεία, λόγω του ότι οι μετανάστες απασχολούνται κυρίως στην παραοικονομία της Ελλάδας. Υπολογίζεται ότι οι απώλειες του Ι.Κ.Α. για παράδειγμα, ανέρχονται σε εκατομμύρια ευρώ ετησίως από την μη πλήρη ασφάλιση μεταναστών οι οποίοι έχουν υποβάλλει αίτηση για χορήγηση άδειας παραμονής (Ναξάκης- Χλέτζος, 2001: 190- 191)

Παρόλα αυτά η μετανάστευση έχει έναν έντονο κοινωνικό χαρακτήρα, αφού είναι παγκόσμιο κοινωνικό φαινόμενο με επιπτώσεις και αντιδράσεις τόσο στη ζωή των ίδιων των μεταναστών, όσο και των γηγενών. Αυτό σημαίνει πως έχει αποτελέσματα στο Ελληνικό κράτος. Αρχικά, οι μετανάστες χρησιμοποιήθηκαν ως φθηνό εργατικό δυναμικό με κύριο στόχο την οικονομική ενίσχυση της χώρας. Στον σύγχρονο κόσμο όμως η ανάπτυξη της τεχνολογίας και η αντικατάσταση του ανθρώπινου δυναμικού από τις μηχανές οδήγησε στην άνιση κατανομή αγαθών. Η μετανάστευση λοιπόν, μετατράπηκε σε πρόβλημα καθώς δεν είναι οι αλλοδαποί

απαραίτητοι για την παραγωγική εργασία, με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζονται ως ανεπιθύμητοι» (Λινάρδος και Ρυλμόν, 1993: 76). Ως αποτέλεσμα αυτού δημιουργήθηκε η άποψη σε πολλούς Έλληνες ότι η μαζική εισροή μεταναστών έφερε και την αύξηση της εγκληματικότητας, ένα πρόβλημα το οποίο δύσκολα αντιμετωπίζεται (Βγενόπουλος, 1998: 104).

1.8 Κατηγορίες μεταναστών

1.Κανονικοί μετανάστες: Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει άτομα που έχουν εισέλθει νόμιμα στη χώρα και τα οποία έχουν καταγραφεί στις αρμόδιες Αρχές.

ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΑΝΟΝΙΚΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:

- **Ομογενείς:** Είναι μετανάστες οι οποίοι είναι γεννημένοι στην Ελλάδα ή έχουν ελληνική καταγωγή και μένουν σε άλλες χώρες ή ηπείρους και έχουν ελληνική, ξένη ή διπλή υπηκοότητα. Όσοι από αυτούς επιθυμούν να εισέλθουν στην Ελλάδα μπορούν να το πραγματοποιήσουν με το διαβατήριό τους ή αν διαμένουν στην Ευρώπη μπορούν απλά με την ταυτότητά τους. Αν θέλουν να παραμείνουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στην Ελλάδα από αυτό που προβλέπει μια τουριστική βίζα είναι υποχρεωμένοι να καταγραφούν στην Υπηρεσία αλλοδαπών και να βγάλουν μια άδεια παραμονής στην χώρα. Ακόμα αν επιθυμούν να εργασθούν θα πρέπει να βγάλουν άδεια εργασίας.
- **Αλλογενείς:** Είναι μετανάστες ξένης εθνικότητας που προέρχονται από χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Σύμφωνα με την συνθήκη της Ε.Ο.Κ από 1 Ιανουαρίου 1981 για τους αυτοαπασχολούμενους και 1 Ιανουαρίου 1988 για τους μισθωτούς απαιτείται άδεια παραμονής και εργασίας την οποία αποκτούν μετά από αίτησή.

- **Μετανάστες από την ελληνική διασπορά της πρώην Σοβιετικής Ένωσης:** Είναι μετανάστες της ελληνικής διασποράς που προέρχονται από την πρώην Σοβιετική Ένωση οι γνωστοί και ως Πόντιοι. Οι άνθρωποι αυτοί μετά την χαλάρωση των κανονισμών εξόδου από την Σοβιετική Κυβέρνηση το 1987 ήρθαν στην Ελλάδα αποκτώντας τις «βίζες επαναπατριsmού» από τα ελληνικά Προξενεία. Οι συγκεκριμένοι μετανάστες δεν χρειάστηκε να αποκτήσουν άδεια παραμονής ή εργασίας.
- **Μετανάστες Κύπριοι ή ομογενείς Έλληνες από την Τουρκία:** Άλλη μία κατηγορία μεταναστών είναι η μετανάστες από την Κύπρο ή ομογενείς Έλληνες από την Τουρκία οι οποίοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις χώρες τους λόγω διώξεων εις βάρος τους και ζήτησαν άσυλο στην Ελλάδα. Έχει παραχωρηθεί ειδικά καθεστώς όπου δεν χρειάζονται άδεια παραμονής ή εργασίας αν απασχολούνται σε δημόσιο τομέα. Επίσης, έχουν το δικαίωμα να εγγραφούν σε ελληνικά πανεπιστήμια όπως όλοι οι φοιτητές.
- **Μετανάστες που έχουν προσκληθεί από εργοδότη:** Είναι μετανάστες που έχουν προσκληθεί από εργοδότες για εργασία. Η άδεια παραμονής και εργασίας τους ισχύει έως και 12 μήνες και μπορεί να ανανεωθεί για έως και 5 χρόνια. Ο χρόνος παραμονής των συγκεκριμένων μεταναστών εξαρτάται από το χρονικό διάστημα που θα τους χρειαστεί ο εργοδότης τους.

2.Μη κανονικοί μετανάστες: Οι μη κανονικοί μετανάστες ή αλλιώς παράνομοι μετανάστες είναι άτομα τα οποία έχουν εισέλθει μεν στη χώρα με νόμιμες διαδικασίες παρόλα αυτά όμως έχουν παραμείνει παραπάνω από το επιτρεπτό χρονικό περιθώριο. Ακόμα είναι άτομα ήταν κανονικοί μετανάστες αλλά για κάποιους λόγους έχουν χάσει την ιδιότητα τους αυτή. Ακόμα οι άνθρωποι αυτοί διακρίνονται σε αποδεκτοί και μη αποδεκτοί μετανάστες. Το κριτήριο γι' αυτό το διαχωρισμό είναι πως αν και παράνομοι είναι γνωστοί στις αρχές και θεωρούνται οικονομικά χρήσιμοι. Στην κατηγορία αυτοί ανήκουν για παράδειγμα Πολωνοί ή Αφρικανοί γεωργοί κ.α. Οι μη αποδεκτοί μετανάστες είναι αυτοί που θεωρούνται από τη χώρα και τις αρχές μη χρήσιμοι ή ακόμα και εγκληματίες. Τα τελευταία χρόνια η παράνομη μετανάστευση αυξάνεται συνεχώς,

τόσο στη χώρα μας όσο και παγκοσμίως, και αποτελεί το μεγαλύτερο μέρος του φαινομένου της μετανάστευσης (Ναζάκης-Χλέτζος, 2001: 8).

3. Πρόσφυγες: Είναι άτομα τα οποία έχουν διωχθεί από τη χώρα τους λόγω φυλής, πολιτικών πεποιθήσεων, εθνικής προέλευσης ή θρησκείας. Βρίσκονται έξω από τη χώρα τους και δεν μπορούν να επιστρέψουν. Ακόμα, λόγω του φόβου τους δεν θέλουν να προσφύγουν στην προστασία της χώρας τους αλλά και ούτε να επιστρέψουν σε αυτή. Έτσι οι άνθρωποι αυτοί καταλήγουν σε άλλες χώρες και κάνουν αίτηση για άσυλο. Εξαιτίας, όμως, της αύξησης των αιτήσεων για άσυλο υπάρχει μεγάλη ασάφεια για το πόσο η μετανάστευση πραγματοποιείται για λόγους αποφυγής των καθεστώτων ή για αποφυγή της φτώχειας των προσφύγων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι διαδικασίες για απονομή της προσφυγικής ιδιότητας έχουν γίνει πολύ αυστηρές. Παρόλα αυτά οι πρόσφυγες συνεχίζουν να ελπίζουν ότι θα βρουν καταφύγιο σε κάποια χώρα της Ευρώπης, συνεπώς και στην Ελλάδα, και έτσι ο αριθμός τους συνεχώς διογκώνεται.

Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια διαχώριση των προσφύγων σε «οικονομικούς» και «πολιτικούς». Οι «οικονομικοί» πρόσφυγες είναι αυτοί που φεύγουν από τη χώρα τους θέλοντας να αφήσουν πίσω την φτώχεια τους και την εξαθλίωση. Οι «πολιτικοί» πρόσφυγες εγκαταλείπουν τη χώρα τους για να αποφύγουν πολιτικά καθεστώτα που τους στερούν τα ανθρώπινα δικαιώματά τους (Πετρινιώτης, 1993: 15).

1.9 Δικαιώματα των προσφύγων

1.9.1 Οικουμενική διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων είναι η βασική διεθνής έκφραση των απαράγραπτων και απαραβίαστων δικαιωμάτων όλων των μελών της ανθρώπινης οικογένειας. Η Διακήρυξη που προκηρύχθηκε σε ένα ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης, στις 10 Δεκεμβρίου 1948, αποτελεί το «κοινό ιδανικό στο οποίο πρέπει να κατατείνουν όλοι οι λαοί και τα έθνη», αναφορικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Καταγράφει μεγάλο αριθμό δικαιωμάτων, αστικών, πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών, τα οποία οι άνθρωποι δικαιούνται παντού.

ΑΡΘΡΟ 1

Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα. Είναι προικισμένοι με λογική και συνείδηση, και οφείλουν να συμπεριφέρονται μεταξύ τους με πνεύμα αδελφότητας.

ΑΡΘΡΟ 2

Κάθε άνθρωπος δικαιούται να επικαλείται όλα τα δικαιώματα και όλες τις ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διακήρυξη, χωρίς καμία απολύτως διάκριση, ειδικότερα ως προς τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τις θρησκείες, τις πολιτικές ή οποιοσδήποτε άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την περιουσία, τη γέννηση ή οποιαδήποτε άλλη κατάσταση.

Δεν θα μπορεί ακόμα να γίνεται καμία διάκριση εξαιτίας του πολιτικού, νομικού ή διεθνούς καθεστώτος της χώρας από την οποία προέρχεται κανείς, είτε πρόκειται για χώρα ή εδαφική περιοχή ανεξάρτητη, υπό κηδεμονία ή υπεξούσια, ή που βρίσκεται υπό οποιονδήποτε άλλον περιορισμό κυριαρχίας.

ΑΡΘΡΟ 3

Κάθε άτομο έχει δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την προσωπική του ασφάλεια.

ΑΡΘΡΟ 4

Κανείς δεν επιτρέπεται να ζει υπό καθεστώς δουλείας, ολικής ή μερικής. Η δουλεία και το δουλεμπόριο υπό οποιαδήποτε μορφή απαγορεύονται.

ΑΡΘΡΟ 5

Κανείς δεν επιτρέπεται να υποβάλλεται σε βασανιστήρια ούτε σε ποινή ή μεταχείριση σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική.

ΑΡΘΡΟ 6

Καθένας, όπου και αν βρίσκεται, έχει δικαίωμα στην αναγνώριση της νομικής του προσωπικότητας.

ΑΡΘΡΟ 7

Όλοι είναι ίσοι απέναντι στον νόμο και έχουν δικαίωμα σε ίση προστασία του νόμου, χωρίς καμία απολύτως διάκριση. Όλοι έχουν δικαίωμα σε ίση προστασία από κάθε διάκριση που θα παραβίαζε την παρούσα Διακήρυξη και από κάθε πρόκληση για μια τέτοια δυσμενή διάκριση.

ΑΡΘΡΟ 8

Καθένας έχει δικαίωμα να ασκεί αποτελεσματικά ένδικα μέσα στα αρμόδια εθνικά δικαστήρια κατά των πράξεων που παραβιάζουν τα θεμελιακά δικαιώματα τα οποία του αναγνωρίζουν το Σύνταγμα και ο νόμος.

ΑΡΘΡΟ 9

Κανείς δεν μπορεί να συλλαμβάνεται, να κρατείται ή να εξορίζεται αυθαίρετα.

ΑΡΘΡΟ 10

Καθένας έχει δικαίωμα, με πλήρη ισότητα, να εκδικάζεται η υπόθεσή του δίκαια και δημόσια, από δικαστήριο ανεξάρτητο και αμερόληπτο, που θα αποφασίσει είτε για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του είτε, σε περίπτωση ποινικής διαδικασίας, για το βάσιμο της κατηγορίας που στρέφεται εναντίον του.

ΑΡΘΡΟ 11

1. Κάθε κατηγορούμενος για ποινικό αδίκημα πρέπει να θεωρείται αθώος, ωσότου διαπιστωθεί η ενοχή του σύμφωνα με τον νόμο, σε ποινική δίκη, κατά την οποία θα του έχουν εξασφαλιστεί όλες οι απαραίτητες για την υπεράσπισή του εγγυήσεις.

2. Κανείς δεν θα καταδικάζεται για πράξεις ή παραλείψεις που, κατά τον χρόνο που τελέστηκαν, δεν συνιστούσαν αξιόποιο αδίκημα κατά το εσωτερικό ή το διεθνές δίκαιο. Επίσης, δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που ίσχυε κατά τον χρόνο που τελέστηκε η αξιόποινη πράξη.

ΑΡΘΡΟ 12

Κανείς δεν επιτρέπεται να υποστεί αυθαίρετες επεμβάσεις στην ιδιωτική του ζωή, την οικογένεια, την κατοικία ή την αλληλογραφία του, ούτε προσβολές της τιμής και της υπόληψης του. Καθένας έχει το δικαίωμα να τον προστατεύουν οι νόμοι από επεμβάσεις και προσβολές αυτού του είδους.

ΑΡΘΡΟ 13

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί ελεύθερα και να εκλέγει τον τόπο της διαμονής του στο εσωτερικό ενός κράτους.

2. Καθένας έχει το δικαίωμα να εγκαταλείπει οποιαδήποτε χώρα, ακόμα και τη δική του, και να επιστρέφει σε αυτήν.

ΑΡΘΡΟ 14

1. Κάθε άτομο που καταδιώκεται έχει το δικαίωμα να ζητά άσυλο και του παρέχεται άσυλο σε άλλες χώρες.

2. Το δικαίωμα αυτό δεν μπορεί κανείς να το επικαλεστεί, σε περίπτωση δίωξης για πραγματικό αδίκημα του κοινού ποινικού δικαίου ή για ενέργειες αντίθετες προς τους σκοπούς και τις αρχές του ΟΗΕ.

ΑΡΘΡΟ 15

1. Καθένας έχει το δικαίωμα μιας ιθαγένειας.

2. Κανείς δεν μπορεί να στερηθεί αυθαίρετα την ιθαγένειά του ούτε το δικαίωμα να αλλάξει ιθαγένεια.

ΑΡΘΡΟ 16

1. Από τη στιγμή που θα φθάσουν σε ηλικία γάμου, ο άνδρας και η γυναίκα, χωρίς κανένα περιορισμό εξαιτίας της φυλής, της εθνικότητας ή της θρησκείας, έχουν το δικαίωμα να παντρεύονται και να ιδρύουν οικογένεια. Και οι δύο έχουν ίσα δικαιώματα ως προς τον γάμο, κατά τη διάρκεια του γάμου και κατά τη διάλυσή του.

2. Γάμος δεν μπορεί να συναφθεί παρά μόνο με ελεύθερη και πλήρη συναίνεση των μελλονύμφων.

3. Η οικογένεια είναι το φυσικό και το βασικό στοιχείο της κοινωνίας και έχει το δικαίωμα προστασίας από την κοινωνία και το κράτος.

ΑΡΘΡΟ 17

1. Κάθε άτομο, μόνο του ή με άλλους μαζί, έχει το δικαίωμα της ιδιοκτησίας.

2. Κανείς δεν μπορεί να στερηθεί αυθαίρετα την ιδιοκτησία του.

ΑΡΘΡΟ 18

Κάθε άτομο έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας. Στο δικαίωμα αυτό περιλαμβάνεται η ελευθερία για την αλλαγή της θρησκείας ή πεποιθήσεων, όπως και η ελευθερία να εκδηλώνει κανείς τη θρησκεία του ή τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, μόνος ή μαζί με άλλους, δημόσια ή ιδιωτικά, με τη διδασκαλία, την άσκηση, τη λατρεία και με την τέλεση θρησκευτικών τελετών.

ΑΡΘΡΟ 19

Καθένας έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της γνώμης και της έκφρασης, που σημαίνει το δικαίωμα να μην υφίσταται δυσμενείς συνέπειες για τις γνώμες του, και το δικαίωμα να αναζητεί, να παίρνει και να διαδίδει πληροφορίες και ιδέες, με οποιοδήποτε μέσο έκφρασης, και από όλο τον κόσμο.

ΑΡΘΡΟ 20

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να συνέρχεται και να συνεταιρίζεται ελεύθερα και για ειρηνικούς σκοπούς.

2. Κανείς δεν μπορεί να υποχρεωθεί να συμμετέχει σε ορισμένο σωματείο.

ΑΡΘΡΟ 21

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να συμμετέχει στη διακυβέρνηση της χώρας του, άμεσα ή έμμεσα, με αντιπροσώπους ελεύθερα εκλεγμένους.

2. Καθένας έχει το δικαίωμα να γίνεται δεκτός, υπό ίσους όρους, στις δημόσιες υπηρεσίες της χώρας του.

3. Η λαϊκή θέληση είναι το θεμέλιο της κρατικής εξουσίας. Η θέληση αυτή πρέπει να εκφράζεται με τίμιες εκλογές, οι οποίες πρέπει να διεξάγονται περιοδικά, με καθολική, ίση και μυστική ψηφοφορία, ή με αντίστοιχη διαδικασία που να εξασφαλίζει την ελευθερία της εκλογής.

ΑΡΘΡΟ 22

Κάθε άτομο, ως μέλος του κοινωνικού συνόλου, έχει δικαίωμα κοινωνικής προστασίας. Η κοινωνία, με την εθνική πρωτοβουλία και τη διεθνή συνεργασία, ανάλογα πάντα με την οργάνωση και τις οικονομικές δυνατότητες κάθε κράτους, έχει χρέος να του εξασφαλίσει την ικανοποίηση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων που είναι απαραίτητα για την αξιοπρέπεια και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

ΑΡΘΡΟ 23

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να εργάζεται και να επιλέγει ελεύθερα το επάγγελμά του, να έχει δίκαιες και ικανοποιητικές συνθήκες δουλειάς και να προστατεύεται από την ανεργία.

2. Όλοι, χωρίς καμία διάκριση, έχουν το δικαίωμα ίσης αμοιβής για ίση εργασία.

3. Κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα δίκαιης και ικανοποιητικής αμοιβής, που να εξασφαλίζει σε αυτόν και την οικογένειά του συνθήκες ζωής άξιες στην ανθρώπινη

αξιοπρέπεια. Η αμοιβή της εργασίας, αν υπάρχει, πρέπει να συμπληρώνεται με άλλα μέσα κοινωνικής προστασίας.

4. Καθένας έχει το δικαίωμα να ιδρύει μαζί με άλλους συνδικάτα και να συμμετέχει σε συνδικάτα για την προάσπιση των συμφερόντων του.

ΑΡΘΡΟ 24

Καθένας έχει το δικαίωμα στην ανάπαυση, σε ελεύθερο χρόνο, και ιδιαίτερα, σε λογικό περιορισμό του χρόνου εργασίας και σε περιοδικές άδειες με πλήρεις αποδοχές.

ΑΡΘΡΟ 25

1. Καθένας έχει δικαίωμα σε ένα βιοτικό επίπεδο ικανό να εξασφαλίσει στον ίδιο και στην οικογένειά του υγεία και ευημερία, και ειδικότερα τροφή, ρουχισμό, κατοικία, ιατρική περίθαλψη όπως και τις απαραίτητες κοινωνικές υπηρεσίες. Έχει ακόμα δικαίωμα σε ασφάλιση για την ανεργία, την αρρώστια, την αναπηρία, τη χηρεία, τη γεροντική ηλικία, όπως και για όλες

τις άλλες περιπτώσεις που στερείται τα μέσα της συντήρησής του, εξαιτίας περιστάσεων ανεξαρτήτων της θέλησής του.

2. Η μητρότητα και η παιδική ηλικία έχουν δικαίωμα ειδικής μέριμνας και περίθαλψης. Όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα αν είναι νόμιμα ή εξώγαμα, απολαμβάνουν την ίδια κοινωνική προστασία.

ΑΡΘΡΟ 26

1. Καθένας έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται δωρεάν, τουλάχιστον στη στοιχειώδη και βασική βαθμίδα της. Η στοιχειώδης εκπαίδευση είναι υποχρεωτική. Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση πρέπει να εξασφαλίζεται για όλους. Η πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία πρέπει να είναι ανοικτή σε όλους, υπό ίσους όρους, ανάλογα με τις ικανότητες τους.

2. Η εκπαίδευση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιακών ελευθεριών. Πρέπει να προάγει την κατανόηση, την ανεκτικότητα και τη φιλία ανάμεσα σε όλα τα έθνη και σε όλες τις φυλές και τις θρησκευτικές ομάδες, και να ευνοεί την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της ειρήνης.

3. Οι γονείς έχουν, κατά προτεραιότητα, το δικαίωμα να επιλέγουν το είδος της παιδείας που θα δοθεί στα παιδιά τους.

ΑΡΘΡΟ 27

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να συμμετέχει ελεύθερα στην πνευματική ζωή της κοινότητας, να χαίρεται τις καλές τέχνες και να μετέχει στην επιστημονική πρόοδο και στα αγαθά της.

2. Καθένας έχει το δικαίωμα να προστατεύονται τα ηθικά και υλικά συμφέροντά του που απορρέουν από κάθε είδους επιστημονική, λογοτεχνική ή καλλιτεχνική παραγωγή του.

ΑΡΘΡΟ 28

Καθένας έχει το δικαίωμα να επικρατεί μια κοινωνική και διεθνής τάξη, μέσα στην οποία τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διακήρυξη να μπορούν να πραγματώνονται σε όλη τους την έκταση.

ΑΡΘΡΟ 29

1. Το άτομο έχει καθήκοντα απέναντι στην κοινότητα, μέσα στα πλαίσια της οποίας και μόνο είναι δυνατή η ελεύθερη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.
2. Στην άσκηση των δικαιωμάτων του και στην απόλαυση των ελευθεριών του κανείς δεν υπόκειται παρά μόνο στους περιορισμούς που ορίζονται από τους νόμους, με αποκλειστικό σκοπό να εξασφαλίζεται η αναγνώριση και ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων, και να ικανοποιούνται οι δίκαιες απαιτήσεις της ηθικής, της δημόσιας τάξης και του γενικού καλού, σε μια δημοκρατική κοινωνία.
3. Τα δικαιώματα αυτά και οι ελευθερίες δεν μπορούν, σε καμία περίπτωση, να ασκούνται αντίθετα προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών.

ΑΡΘΡΟ 30

Καμιά διάταξη της παρούσας Διακήρυξης δεν μπορεί να ερμηνευθεί ότι παρέχει σε ένα κράτος, σε μια ομάδα ή σε ένα άτομο οποιοδήποτε δικαίωμα να επιδίδεται σε ενέργειες ή να εκτελεί πράξεις που αποβλέπουν στην άρνηση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών που εξαγγέλλονται σε αυτήν (www.ohchr.org).

1.9.2 Πολιτικό άσυλο

Ο αιτών διεθνής προστασίας πρέπει είναι ο αλλοδαπός, ο οποίος να δηλώνει προφορικά ή γραπτά σε οποιαδήποτε ελληνική αρχή ότι ζητά άσυλο ή ζητά να μην απελαθεί γιατί φοβάται δίωξη λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή πολιτικών πεποιθήσεων, ή γιατί κινδυνεύει να υποστεί σοβαρή βλάβη στη χώρα καταγωγής ή προηγούμενης διαμονής του, ιδίως γιατί κινδυνεύει με θανατική ποινή ή εκτέλεση, με βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή κινδυνεύει η ζωή ή η ακεραιότητά του λόγω διεθνούς ή εμφύλιας σύρραξης.

Δικαιώματα και υποχρεώσεις αιτούντων ασύλου

Υποχρεώσεις:

- * Να παραμένουν στην Ελλάδα μέχρι να τελειώσει η εξέταση της αίτησής τους.
- * Να συνεργάζονται με τις ελληνικές αρχές για κάθε θέμα σχετικό με την αίτησή τους και την εξακρίβωση των στοιχείων της ταυτότητάς τους.
- * Να πηγαίνει ο ίδιος στην Υπηρεσία Ασύλου για να ανανεώσει το δελτίο του πριν τη λήξη του και το αργότερο κατά την επόμενη εργάσιμη ημέρα μετά τη λήξη ισχύος του.

* Να ενημερώνει την Υπηρεσία Ασύλου αμέσως για τη διεύθυνση κατοικίας του και για τα στοιχεία επικοινωνίας του, καθώς και για κάθε αλλαγή τους.

* Να τηρεί τις προθεσμίες που του ορίζουν στα διάφορα στάδια της διαδικασίας εξέτασης της αίτησής του.

* Να αποκαλύπτει την πραγματική του οικονομική κατάσταση σε περίπτωση που απολαμβάνει παροχές από το Κράτος.

* Να συμμορφώνεται με τις υποχρεώσεις που του τίθενται σε περίπτωση στέγασής του σε Κέντρο Φιλοξενίας ή άλλο χώρο.

Δικαιώματα:

* Απαγορεύεται να απελαθεί μέχρι να τελειώσει η εξέταση της αίτησής του.

* Μπορεί να κυκλοφορεί ελεύθερα στην χώρα, εκτός εάν στο δελτίο που έχει πάρει ορίζεται συγκεκριμένο τμήμα της χώρας στο οποίο επιτρέπεται να κυκλοφορεί.

* Αν δεν έχει στέγη μπορεί να ζητήσει να στεγαστεί σε Κέντρο Φιλοξενίας ή άλλο χώρο.

* Έχει δικαίωμα να εργαστεί υπό τις προϋποθέσεις που θέτει η ελληνική νομοθεσία.

* Έχει τα ίδια ασφαλιστικά δικαιώματα και υποχρεώσεις, ως εργαζόμενος, όπως οι Έλληνες πολίτες.

* Έχει δωρεάν ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη, εφόσον είωαι ανασφάλιστος και άπορος.

* Τα παιδιά του έχουν πρόσβαση – και εάν είναι ανήλικος- στη δωρεάν δημόσια εκπαίδευση.

* Έχει πρόσβαση σε επαγγελματική κατάρτιση.

* Αν είναι άτομο με αναπηρία 67% και άνω, έχει δικαίωμα να λάβει επίδομα αναπηρίας, εφόσον δεν είναι δυνατή η διαμονή του σε Κέντρο Φιλοξενίας.

* Ως αιτών διεθνής προστασίας δεν μπορεί να ταξιδέψει εκτός Ελλάδας.

* Ως αιτών διεθνής προστασίας δεν μπορεί να φέρει στην Ελλάδα την οικογένειά του από τη χώρα καταγωγής του (www.yptp.gr).

1.10 Σχέση ρατσισμού μετανάστευσης

Η μεταναστευτική εισροή των μειονοτήτων στη χώρα υποδοχής έχει ενοχοποιηθεί για την έξαρση των κοινωνικών προβλημάτων και κυρίως για την αύξηση της εγκληματικότητας. Αυτή η πεποίθηση διαφαίνεται τόσο στις στάσεις της κοινής γνώμης όσο και στις στάσεις των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου

Μολονότι, αυτή η πεποίθηση σίγουρα βασίζεται σε αντικειμενικά δεδομένα, θα πρέπει να διερευνηθεί κατά πόσο αυτά τα δεδομένα είναι αξιόπιστα. Σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας, τα μέλη μιας ομάδας (γηγενείς), προκειμένου να διατηρήσουν την αυτοεκτίμησή τους, θα προσπαθήσουν να διαφοροποιηθούν από εκείνες τις ομάδες (μετανάστες), που η συνάφεια μαζί τους μπορεί να αποδειχθεί ζημιογόνα για τη διατήρηση των θετικών στοιχείων της κοινωνικής τους ταυτότητας. Έτσι, θα παραδοθούν στην προκατάληψη, στη διαμόρφωση ακραίων και πρόωρων συμπερασμάτων και στερεοτύπων για κοινωνικές ομάδες και τα μέλη τους (Λαμπρίδης, (2004).

Επίσης, σύμφωνα με τη θεωρία των διομαδικών σχέσεων, όταν δύο ομάδες ακολουθούν αντίθετους σκοπούς, όταν δηλαδή η εκπλήρωση των στόχων της μιας ομάδας (μειονότητα) παρεμποδίζει το στόχο της άλλης (πλειονότητα), δημιουργείται μια αρνητική κοινωνική αναπαράσταση της αντίπαλης ομάδας. Επιπλέον, τα μέλη της κάθε ομάδας επισυνάπτουν

εχθρικές μόνο σχέσεις με τα μέλη της άλλης, ενώ ταυτόχρονα αυξάνεται η ενδοομαδική αλληλεγγύη (Παπαστάμου, 1999).

Η έννοια της ‘κοινής γνώμης’ παραπέμπει «στις εκφρασμένες απόψεις των μελών του γενικού κοινού που είναι τυπικά συγκεντρωμένες μέσα από έρευνες και δημοσκοπήσεις» (Ζαραφωνίτου, 2008).

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι « γνωστικά συστήματα με μία δική τους γλώσσα και λογική. Δεν αντιπροσωπεύουν απλώς απόψεις, εικόνες ή στάσεις, αλλά θεωρίες ή ποσότητες γνώσης για την εξερεύνηση και οργάνωση της πραγματικότητας (Λαμπρίδης, 2004), που έχουν ως λειτουργία την επεξεργασία συμπεριφορών και την επικοινωνία μεταξύ ατόμων» (Ζαραφωνίτου, 2008).

Κάθε κοινωνική αναπαράσταση έχει τρεις διαστάσεις: την πληροφορία, τη στάση, και το πεδίο αναπαράστασης. Αυτές οι τρεις διαστάσεις καθορίζουν τόσο το περιεχόμενο, όσο και την οργάνωση και σημασία των κοινωνικών αναπαραστάσεων. Η πληροφορία ορίζεται ως το ποιοτικό και ποσοτικό επίπεδο της γνώσης που έχει ένα άτομο ή μια ομάδα για ένα κοινωνικό αντικείμενο. Η στάση είναι μια ψυχική δομή, σχετικά σταθερή, και εκφράζει τον γενικό αρνητικό ή θετικό προσανατολισμό, ενός ατόμου ή μιας ομάδας απέναντι στο αντικείμενο της κοινωνικής αναπαράστασης.

Τέλος, το πεδίο αναπαράστασης εκφράζει την οργάνωση και τη ποσότητα του περιεχομένου της κοινωνικής αναπαράστασης και προϋποθέτει ένα minimum πληροφοριών τις οποίες συγκεντρώνει σε ένα εικονικό επίπεδο που προσπαθεί να οργανώσει (Παπαστάμου, Μαντόγλου, 1995).

Η κοινωνική πραγματικότητα του εγκλήματος σε μεγάλο βαθμό υποκαθίσταται από μία φαντασική πραγματικότητα κατασκευασμένη με στερεοτυπίες. Τα στερεότυπα είναι γενικευμένες και συχνά υπεραπλουστευμένες εικόνες, απόψεις, στάσεις για μια ομάδα ανθρώπων (Λαμπρίδης, 2004) συμπεριφορών και καταστάσεων που απλοποιούν την πολυδιάστατη πραγματικότητα και βοηθούν στην κατανόησή της (Μοσχοπούλου, 2005).

Τα στερεότυπα είναι γενικά μη επιθυμητές μορφές οργάνωσης της κοινωνικής γνώσης, δεδομένου ότι είναι λανθασμένα υπό όρους αντικειμενικής προσέγγισης της πραγματικότητας. Είναι συμπαγή και ανθεκτικά στην ενημέρωση και γενικεύονται μέσω μιας αιτιολογικής διαδικασίας, που αναπαριστά μία μικρογραφική απεικόνιση της γνώσης της κοινωνίας (Λαμπρίδης, 2004). Συχνά, αλλά όχι απαραίτητα, τα στερεότυπα συνοδεύονται από

προκατάληψη, δηλαδή από μια ευνοϊκή ή δυσμενή προδιάθεση απέναντι σε κάθε μέλος της εξωομάδας (Παπαστάμου., 1999).

Σε ευρωπαϊκό και αμερικάνικο επίπεδο, ο μετανάστης συνήθως κατέχει περιθωριακή κοινωνική θέση και είναι το αντικείμενο του αρνητικού στιγματισμού μέσω στερεοτύπων και έχθρας από τη πλειονότητα. Βασικά υπομόχλια αυτής της πραγματικότητας είναι η ιστορικά λανθάνουσα αλλά υπαρκτή ξενοφοβική τάση και ρατσιστική προδιάθεση του πληθυσμού, η διαμεσολάβηση των ΜΜΕ ως προς την εμπέδωση των υφισταμένων προκαταλήψεων και τη δημιουργία νέων, η επιρροή πολιτικών σκοπιμοτήτων στη μεταναστευτική πολιτική, η νομοθεσία και η κατασταλτική πράξη των διωκτικών αρχών (Πανούσης, Γ., Χλούπης, Γ. & Ρούσης, Α. 2006). Με αυτόν τον τρόπο το εγκληματικό φαινόμενο αποκτά φυλετικά χαρακτηριστικά και ταυτόχρονα κατασκευάζεται κοινωνικά η «εγκληματοποίηση» και η «δαιμονοποίηση» ολόκληρων εθνοτικών ομάδων μέσω της συγκρότησης ψευδών στερεοτύπων για πολιτικούς, οικονομικούς και πολιτισμικούς λόγους (Καρύδης Β., 1996).

Ο ρατσισμός της κοινής γνώμης ισοπεδώνει τη διαφορετικότητα ανάμεσα στις ομάδες. Θεωρεί τις μειονότητες ως ομοιογενή ομάδα, μη λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορές ανάμεσα στις ομάδες. Επομένως, καθίσταται πιο εύκολος ο στιγματισμός και η δημιουργία στερεοτύπων για αυτές τις ομάδες (Fredman, 2001). Έτσι, το έγκλημα θεωρείται μονοδιάστατο φαινόμενο (Hudson Β., 1996) που επιτρέπει απλοϊκές συγκρίσεις των διαφορών της μειονοτικής και γηγενής ομάδας στο έγκλημα (Tonry, 1997). Τα στερεότυπα ομοιογένειας, όχι μόνο ενοποιούν τη χώρα υποδοχής εναντίον του εξωτερικού εχθρού αλλά επίσης ενοποιούν τους μετανάστες σε μια ενιαία επικίνδυνη συλλογική δύναμη που ευθύνεται για όλες τις κοινωνικές παθογένειες της χώρας (Huysmans, 2006).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ

2.1 Η έννοια του ρατσισμού

Επιχειρώντας να δώσουμε ένα σύντομο ορισμό για την έννοια του ρατσισμού, θα λέγαμε πως αποτελεί το δόγμα εκείνο το οποίο αναπτύσσεται αναφορικά με συγκεκριμένα γνωρίσματα (τα οποία μπορεί να είναι εθνικά, θρησκευτικά, πολιτιστικά κτλ) προκειμένου να αναχθεί μια ομάδα (κοινωνική, φυλετική, θρησκευτική) ως ανώτερη όλων των άλλων (Μπάδα, 2013). Με άλλα λόγια, θα λέγαμε πως ο ρατσισμός δεν αποτελεί παρά την ιδεολογία εκείνη που χρησιμοποιείται από ορισμένους στην προσπάθειά τους να δικαιολογήσουν τις συστηματικές διακρίσεις που

πραγματοποιούν εις βάρος μεγάλων ομάδων ανθρώπων. Θα πρέπει να σημειώσουμε πως οι μεγάλες αυτές ομάδες ανθρώπων έχουν κοινά χαρακτηριστικά, τα οποία αφορούν το χρώμα του δέρματος, τη θρησκεία, τη γλώσσα κτλ (Καμπαγιάννης, 2012).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημάνουμε πως ο ρατσισμός αποτελεί ένα διαχρονικό φαινόμενο, το οποίο συνδέεται με την εποχή, τις ιστορικές συγκυρίες και τους σκοπούς που καλείται κάθε φορά να υπηρετήσει. Για το λόγο αυτό, δεν υπάρχει ένας «αμετάλλακτος» ρατσισμός, αλλά διαφορετικοί ρατσισμοί, οι οποίοι εμφανίζονται κάτω από ορισμένες ιστορικές συνθήκες και στα πλαίσια μιας δεδομένης κάθε φορά κοινωνίας (Νικολάου, 2000: 69). Το γεγονός, μάλιστα, ότι πρόκειται για ένα τόσο σύνθετο φαινόμενο, μας αναγκάζει να το εξετάζουμε κάθε φορά σε συσχετισμό με τα δεδομένα - ιστορικά, κοινωνικά, πολιτισμικά- κάθε εποχής. Συνακόλουθα, το ρατσιστικό φαινόμενο στο σύνολό του δε μπορεί να περιοριστεί μέσα σε σύντομους ορισμούς (Νικολάου, 2000: 69).

Παρόλα αυτά, σήμερα είναι κοινά αποδεκτό ότι ο παραδοσιακός ορισμός παρουσιάζει το ρατσισμό ως «το δόγμα με το οποίο οι ανθρώπινες ιδιότητες και ικανότητες είναι φυλετικά προσδιορισμένες. Το ανθρώπινο γένος είναι διαιρεμένο σε «φυλές» οι οποίες βρίσκονται μεταξύ τους σε σχέση «ανωτερότητας» ή «κατώτερότητας» ανάλογα με τα κληρονομικού χαρακτήρα βιολογικά τους γνωρίσματα» (Παπαδημητρίου, 2002: 41). Πρόκειται, βέβαια, για έναν ορισμό, ο οποίος αφορά αποκλειστικά στα βιολογικά χαρακτηριστικά και ο οποίος δε λαμβάνει υπόψη του τα ψυχολογικά, κοινωνικά ή πολιτισμικά κριτήρια, τα οποία, σύμφωνα με ορισμένους, θεσμοθετούν και νομιμοποιούν το φαινόμενο του ρατσισμού.

Σύμφωνα με τον Γκίκα (1994: 110), ο ρατσισμός σχετίζεται με «οποιαδήποτε στάση, συμπεριφορά ή πεποίθηση που στρέφεται εναντίον κάποιας κοινωνικής ομάδας λόγω της εθνικότητας, της φυλής ή του χρώματος των μελών της». Αφορά, με άλλα λόγια, στην απόρριψη των ατόμων εξαιτίας της διαφορετικότητάς τους. Αντίστοιχα, ο Macey (1996), όπως αναφέρεται στον Κούτρα, (2007: 35) ορίζει το φαινόμενο του ρατσισμού ως την κατάσταση εκείνη «μέσα στην οποία ομάδες ανθρώπων ιεραρχούνται με βάση τις διαφορές τους και αναπαριστάνεται συμβολικά με έμφαση στα κοινωνικά, πολιτιστικά και βιολογικά τους χαρακτηριστικά».

Οι Δημάκης και Λαμπίρης (1998: 145) θεωρούν ότι ο ρατσισμός δεν αποτελεί «ένα σύνολο πεποιθήσεων, ιδεολογιών και διαδικασιών που εδραιώνουν διακρίσεις εναντίον άλλων ατόμων με βάση τη συμμετοχή τους σε ορισμένη ομάδα». Πρόκειται για έναν ορισμό, σύμφωνα με τον οποίο συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τα οποία φέρει μια συγκεκριμένη ομάδα αξιολογούνται ως

αρνητικά, γεγονός που «νομιμοποιεί» το πλήθος των διακρίσεων που δέχονται από τα μέλη άλλων, κυρίαρχων, ομάδων.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο ορισμός που παρέχει ο Balibar και ο οποίος φαίνεται να προσεγγίζει το φαινόμενο του ρατσισμού από κοινωνική άποψη. Έτσι, σύμφωνα με τον Balibar ο ρατσισμός «αρθρώνεται γύρω από τα στίγματα της ετερότητας, όπως το χρώμα του δέρματος, η εθνικότητα, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις κτλ και εγγράφεται σε πρακτικές βίας, περιφρόνησης, αδιαλλαξίας, ευτελισμού και εκμετάλλευσης, καθώς και σε λόγους και αναπαραστάσεις που συνιστούν κυρίως διανοητική επεξεργασία φαντασιώσεων προφύλαξης ή διάκρισης, όπως η αναγκαιότητα κάθαρσης του κοινωνικού σώματος από ξένα ή επικίνδυνα στοιχεία, η διαφύλαξη της ταυτότητας του «εμείς» από πρόσμειξη κτλ» (Balibar, 1991: 30).

Ο Taguieff (1991: 222) αντίστοιχα αποδίδει στον ρατσισμό τρεις διαφορετικές διαστάσεις. Συγκεκριμένα, κάνει λόγο για α) ιδεολογικό ρατσισμό, ο οποίος συνίσταται στην πίστη στα θεωρητικά προτάγματα και τις κοινωνικές προεκτάσεις του δόγματος της φυλετικής ανισότητας, β) για ρατσισμό της προκατάληψης, σύμφωνα με την οποία τα άτομα υιοθετούν μια αρνητική και μεροληπτική στάση απέναντι σε μια κοινωνική ομάδα, η οποία θεωρείται διαφορετική, καθώς και στα μέλη που την απαρτίζουν και γ) για το ρατσισμό της συμπεριφοράς, ο οποίος σχετίζεται με την υιοθέτηση πρακτικών, όπως αυτή των διωγμών ή των εξολοθρεύσεων.

Μια αντίστοιχη τριμερής διάκριση της έννοιας του ρατσισμού και των εκφάνσεών του επιχειρεί και η Guillaumin (1991), η οποία κάνει λόγο για α) πρακτική συμπεριφορά, η οποία διαχέεται παντού και καθημερινά στις ανθρώπινες σχέσεις με διαφορετικό κάθε φορά τρόπο, όπως είναι η ξενοφοβία, β) για πολιτική άποψη και πρακτική, η οποία εισχωρεί στα λόγια των πολιτικών, καθώς και στα προγράμματα των πολιτικών κομμάτων και οργανώσεων και γ) για ρατσισμό στη νομική δομή του κράτους, όπως συνέβη με την άνοδο της ναζιστικής Γερμανίας, αλλά και της Νοτίου Αφρικής με το apartheid.

Σήμερα, διακρίνουμε τρεις μορφές ρατσισμού. Η πρώτη είναι αυτή που εκδηλώνεται σε ατομικό επίπεδο και αποτελεί τη μορφή του ρατσισμού που ονομάζεται «μεμονωμένος» ρατσισμός (Κούτρας, 2007: 35). Ο μεμονωμένος ρατσισμός, σύμφωνα με τον «αποτελείται από τις προφανείς πράξεις ατόμων, οι οποίες μπορούν άμεσα να προκαλέσουν το θάνατο, τον τραυματισμό» (Κούτρας, 2007: 35). Αντίστοιχα, ο Better (2002) θεωρεί πως η μορφή αυτή του μεμονωμένου ρατσισμού «σχετίζεται με ατομικές πράξεις αδικίας που ίσως υποστηρίζονται από προσωπικές πεποιθήσεις στερεοτύπων». Με άλλα λόγια, το άτομο μπορεί να αναπτύξει

μεμονωμένες και στερεότυπες αντιλήψεις για τα μέλη μια κοινωνικής ομάδας αποκλειστικά και μόνο γιατί ανήκουν σε αυτήν. Ως αποτέλεσμα εκδηλώνει βίαιη συμπεριφορά απέναντι στα άτομα αυτά, θεωρώντας ότι η δική του ομάδα, η δική του φυλή, το δικό του έθνος είναι ανώτερο από όλα τα υπόλοιπα.

Η δεύτερη μορφή την οποία μπορεί να λάβει ο ρατσισμός είναι θεσμική. Αυτό σημαίνει πως στην περίπτωση αυτή ο ρατσισμός είναι δομημένος μέσα στην κοινωνία και τους ίδιους τους κοινωνικούς και πολιτικούς θεσμούς. Ως εκ τούτου, ο θεσμικός ρατσισμός μπορεί να εμφανίζεται στις ενέργειες των ίδιων των κυβερνήσεων, όταν αυτές προβαίνουν σε διακρίσεις άμεσα ή μη εναντίον συγκεκριμένων ομάδων με σκοπό να οδηγήσουν στον περιορισμό των δικαιωμάτων τους. Όπως μπορεί να γίνει αντιληπτό, το είδος αυτό του ρατσισμού είναι δυσκολότερο να γίνει αντιληπτό, καθώς αποτελεί, θα λέγαμε, πτυχή του προηγούμενου είδους, αλλά ταυτόχρονα μπορεί να αφορά σε όλα τα επίπεδα της καθημερινότητας και σε όλα τα επίπεδα της κοινωνίας.

Μια τρίτη μορφή ρατσισμού είναι αυτή του πολιτισμικού ρατσισμού, ο οποίος δεν αποτελεί παρά έναν συνδυασμό των δύο παραπάνω μορφών, του δομικού και του θεσμικού. Πρόκειται για τις «ατομικές και θεσμικές εκφράσεις ανωτερότητας της πολιτισμικής κληρονομιάς μιας φυλής από μια άλλη» (θρησκεία- φιλοσοφία- ιδεολογία- αξίες- ανάγκες- πιστεύω)» (Κούτρας, 2007: 36).

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, όμως, είναι πολύ δύσκολο να ορίσουμε με σαφήνεια το φαινόμενο του ρατσισμού στο σύνολό του, λόγω της πολυπλοκότητας και της πολυσύνθετης κατάστασης που το χαρακτηρίζει. Ας δούμε, όμως, μια σύντομη ιστορική αναδρομή του φαινομένου αυτού.

2.2 Ιστορική αναδρομή

Ετυμολογικά, ο «ρατσισμός» προέρχεται από την ισπανική λέξη *raza* από την πορτογαλική *raca* που χρονολογούνται από το 13ο αιώνα. Και στις δύο αυτές γλώσσες η λέξη σχηματίστηκε από τα αραβικά, στα οποία *ras* σημαίνει κεφάλι. Οι Άραβες παλιά ήταν νομάδες και χωρισμένοι

σε διαφορετικές φυλές. Στο πλαίσιο της φυλής του, ο καθένας έδινε μεγάλη σημασία στη γνώση-επίγνωση της γενεαλογικής του καταγωγής βάσει της οποίας αποκτούσε και διατηρούσε προνόμια και υποχρεώσεις. Η καταγωγή, δηλαδή, προσδιόριζε την κοινωνική θέση του καθενός. Η γνώση όμως της καταγωγής μεταβιβαζόταν προφορικά, από στόμα σε στόμα. Έτσι ο καθένας φρόντιζε να τη συγκρατεί στη μνήμη του, να την έχει μέσα στο «κεφάλι» του.

Με το αρχικό αυτό νόημα της φυλετικής και κοινωνικής καταγωγής, η λέξη «ράτσα» πέρασε και σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες. Από το 16ο αιώνα χρησιμοποιούνται στα αγγλικά και τα γαλλικά για να δηλώσει την προέλευση, την καταγωγή και την ταξινόμηση.

Περί τα τέλη του 18ου αιώνα αναπτύχθηκε η επιστήμη της φυσικής ανθρωπολογίας. Με περίπλοκες μετρήσεις, επιστήμονες της εποχής εκείνης προσπάθησαν να προσδιορίσουν την εξέλιξη του ανθρώπινου είδους και να το ομαδοποιήσουν με βάση ορισμένα βιολογικά χαρακτηριστικά (χρώμα δέρματος, μαλλιών, σωματότυπος, μορφολογικά χαρακτηριστικά, κλπ). Στα μέσα του 19ου αιώνα, η σοβαρή αυτή επιστημονική προσπάθεια παραφθάρθηκε από το έργο του Γάλλου βιολόγου Gobineau, ο οποίος πρότεινε το μύθο της «Άριας Φυλής-Ράτσας». Το «άρια» προέρχεται από τη σανσκριτική λέξη Arya, που σήμαινε «ευγενής». Ο όρος αυτός χρησιμοποιούνταν ευρέως από τις αρχές του 19ου αιώνα στην επιστήμη της συγκριτικής γλωσσολογίας. Ο Gobineau όμως μετατόπισε τη χρήση του όρου από τη γλωσσολογία στη φυσιολογία. Έτσι, από την ταξινομική περιγραφή των «ευγενών» γλωσσών, η ανάλυση μετατοπίστηκε στο επίπεδο της φυλετικής ανωτερότητας, εγκαινιάζοντας ένα ρεύμα ιδεών που είναι γνωστό ως «κοινωνικός δαρβινισμός»: η εξέλιξη μέσω του ανταγωνισμού ανάμεσα στα διάφορα είδη, που για τον Δαρβίνο είχε καθαρά βιολογικό χαρακτήρα, στο έργο του Gobineau μετετρέπη σε ανταγωνισμό εντός ενός είδους, του ανθρώπου. Υποτίθεται ότι η καλύτερη και καθαρότερη ανθρώπινη ράτσα θα επικρατήσει όλων των άλλων. Είναι σαφές ότι το πέρασμα από τη βιολογική σημασία στη μυθική σημασία της «ράτσας» γίνεται με την οικοδόμηση του ρατσισμού ως τρόπου σκέψης. Είναι, δηλαδή, ο ρατσισμός που ορίζει και επινοεί τη «ράτσα» και όχι το αντίστροφο (Παπαδημητρίου Ζ., 2000: 41- 53).

Οι απαρχές του ρατσισμού βρίσκονται στο 16ο αιώνα, όταν ο Δυτικός κόσμος με τους κατακτητικούς αποικιακούς πολέμους υποδούλωσε ή εξολόθρευσε τους αυτόχθονες, της Αμερικής, τους μαύρους της Αφρικής, τους Αραβικούς και Ασιατικούς πληθυσμούς νομιμοποιώντας με τον πρωτοεμφανιζόμενο ρατσισμό τη λευκή ή ευρωπαϊκή κυριαρχία στους έγχρωμους λαούς.

Κατά τα τέλη του 19ου αιώνα ο ρατσισμός έπαιρνε στην Ευρώπη μια ψευδοεπιστημονική βιολογική επίφαση, που θα οδηγούσε αργότερα στη γενοκτονία των Εβραίων και των Τσιγγάνων. Στη διάρκεια του 20ου αιώνα οι εκρήξεις ρατσιστικής βίας σε Ευρώπη, ΗΠΑ και Ν. Αφρική ήταν αλληπάλλληλες με πολλά θύματα. Ωστόσο η Ελλάδα, λόγω των ιστορικών συνθηκών, δε συμμετείχε σε αυτήν την ιστορική πορεία. Τώρα όμως, που και η ίδια αποτελεί χώρα υποδοχής μεταναστών, κάποιοι «επίδοξοι σωτήρες» του Ελληνικού έθνους που μέρα με τη μέρα αυξάνουν τη δράση τους και την επιρροή τους σε μικρό, ευτυχώς, κομμάτι της Ελληνικής κοινωνίας, ζήλησαν τα πρόσφατα «φαινόμενα» Λεπέν και Χάιντερ (www.dhmokritos.gr).

Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα βίαιης ρατσιστικής συμπεριφοράς αποτελεί η δράση της Κουκ ΚλουξΚλαν, μιας μυστικής, τρομοκρατικής αμερικανικής οργάνωσης που ιδρύθηκε το 1865 μετά τον εμφύλιο πόλεμο. Ήταν υπέρ των φυλετικών διακρίσεων. Τα μέλη της φορούσαν άσπρους μανδύες με κουκούλα στο κεφάλι. Μετά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο η οργάνωση είχε 1.000.000 μέλη. Η δραστηριότητά της δεν περιοριζόταν μόνο κατά των μαύρων αλλά και εναντίον των Εβραίων, των καθολικών, των Ιαπώνων και των Κομμουνιστών.

Η ιστορία της οργάνωσης είναι γεμάτη από πράξεις βίας και τρομοκρατίας. Αρχισε ένα βράδυ, αρχές του καλοκαιριού του 1866, στο Πουλάσκι (Τέννεση) μέσα στην καρδιά του Νότου των Ηνωμένων Πολιτειών, που έξι μυστηριώδεις φιγούρες μαστιγώνουν ένα νέγρο, πρώην δούλο που απέκτησε την ελευθερία του ή τον ιδιοκτήτη ενός μικρού καταστήματος στο Πουλάσκι, έχοντας πλάι στην ταμπέλα του καταστήματός τους, την επιγραφή “EqualRights”. Με την πάροδο του χρόνου έγινε μια από τις πιο ισχυρές και αιματοβαμμένες μυστικές οργανώσεις στην αμερικάνικη ιστορία, που δυστυχώς συνεχίζει τη «δράση» της έως και σήμερα (Mondadori – Φυτράκης, 1973.)

2.3 Ξενοφοβία

Η ξενοφοβία δεν είναι τρομερά διαφορετική από το ρατσισμό, δεδομένου ότι περιλαμβάνει επίσης διακρίσεις και συνεργάζεται άψογα μαζί του, αν και αυτή τη φορά η δικαιολογία για να γίνει ο διαχωρισμός ή υποτίμηση δεν βασίζεται στη φυλή αλλά στην ιθαγένεια. Με την

υπεκφυγή ότι οι ξένοι πάνε σε μια άλλη χώρα για να πάρουν θέσεις εργασίας από τους υπηκόους της χώρας αυτής, κάτι που αντικειμενικά δεν ισχύει, αφού συνήθως οι ντόπιοι έχουν απορρίψει αυτές τις εργασίες αναπτύσσεται ένα κλίμα ξενοφοβίας. Έτσι αυτοί οι οικονομικοί μετανάστες αντιμετωπίζονται ξενοφοβικά με αποτέλεσμα να τους είναι αδύνατο να βιώσουν «σαν το σπίτι τους», αφού αποκλείονται και περιθωριοποιούνται. Αν και η οικονομική μετανάστευσή αλλά και η μετανάστευση για εύρεση εργασίας είναι κάτι που συμβαίνει σε όλο τον κόσμο, παρατηρείται συχνά ξενοφοβική βία κατά των μεταναστών και των οικονομικών και πολιτικών προσφύγων.

Πιο αναλυτικά, ένα φαινόμενο το οποίο παρατηρείται τα τελευταία χρόνια είναι το γεγονός πως σε όλα τα ευρωπαϊκά κράτη σημειώνονται συνεχείς ανακατατάξεις αναφορικά με τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά λόγω των συνεχών μετακινήσεων. Αυτό σημαίνει πως δημιουργείται πλέον μια νέα πραγματικότητα, μια πολυπολιτισμική πραγματικότητα, η οποία θέλει ανθρώπους από άλλες θρησκείες, άλλους πολιτισμούς, άλλη γλώσσα, να συνυπάρχουν αρμονικά. Παρόλα αυτά, τις περισσότερες φορές η συνύπαρξη αυτή διαφορετικών λαών και εθνοτήτων κάθε άλλο παρά αρμονική είναι, καθώς συνοδεύεται από το φόβο προς το άγνωστο και το διαφορετικό. Με άλλα λόγια, αυτό που παρατηρείται είναι ότι η νέα αυτή πολυπολιτισμική πραγματικότητα και ανάγκη φέρνει στην επιφάνεια συναισθήματα, όπως αυτό της ξενοφοβίας.

Η ξενοφοβία ως φαινόμενο και ως έννοια μπορεί να οριστεί ως «μια αρνητική στάση ή φόβος απέναντι σε άτομα ή ομάδες που διαφέρουν ή θεωρείται ότι διαφέρουν σε κάποιο βαθμό από την οικεία ομάδα» (Hjerm, 2004: 43). Εκφράζει το φόβο μιας ομάδας απέναντι σε μία άλλη, φόβος που συνοδεύεται από μια αρνητική διάθεση των μελών της οικείας ομάδας να αποδεχθούν ως νέα μέλη άτομα που θεωρούνται διαφορετικά. Αναφέρεται δηλαδή στη «συλλογική αρνητική διάθεση να γίνουν δεκτά νέα μέλη που δεν παρουσιάζουν στοιχεία κοινότητας στην εκάστοτε κοινωνία» (Μικράκης, 1998: 729).

Είναι με άλλα λόγια, ένας φόβος ή μια απέχθεια των ανθρώπων για άλλους πολιτισμούς, φυλές με διαφορετική κουλτούρα ήθη και έθιμα. Είναι ουσιαστικά το αντίθετο της αποδοχής της διαφοράς και της εκμάθησης από τους πολιτισμούς άλλων ανθρώπων, των πεποιθήσεων και των παραδόσεων τους.

Ο φόβος για τον ξένο, λοιπόν, θα λέγαμε ότι αποτελεί συνήθως μια εσωτερική αρνητική αντιμετώπιση του άλλου όταν αυτός μεταναστεύει, είναι φτωχός, ανήκει σε άλλη εθνικότητα ή φυλή ή πιστεύει σε άλλη θρησκεία. Η ξενοφοβία είναι παθητική. Αποτελεί αποκλειστικά

κοινωνική αντίδραση δεν μπορεί να αποτελέσει κρατική πρακτική, ενώ δεν αποτελεί το αίτιο για βίαιες συμπεριφορές. Παρόλα αυτά, η έλλειψη αντιμετώπισης των αιτιών που την προκαλούν και η παντελής υποτίμησή της μπορεί να επιφέρουν απροσδόκητα αρνητικά αποτελέσματα, καθώς η ξενοφοβία θα μπορούσε να αποτελέσει προϋπόθεση και ίσως προστάδιο του ρατσισμού.

Εάν θέλαμε να ερευνήσουμε τους παράγοντες εκείνους που προκαλούν την ξενοφοβία θα λέγαμε πως η εθνική ταυτότητα αποτελεί παράγοντα ανάπτυξης, ιδιαίτερα όταν αυτή προσδιορίζεται σε εθνοτικούς όρους και τονίζει την πολιτισμική ομοιογένεια του γηγενούς πληθυσμού. Ακόμα η οικονομική αγωνία που βιώνουν τα άτομα, καθώς θεωρούν ότι ξένοι μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά την οικονομία τους και την κοινωνική τους άνοδο. Επίσης η σημασία της πληροφόρησης και της γνώσης του πληθυσμού, για τον ακριβή αριθμό των μεταναστών, καθώς η έλλειψη επίσημων στοιχείων για το συγκεκριμένο ζήτημα οδηγεί συχνά σε υπερεκτίμηση του αριθμού αυτού με αποτέλεσμα την ενίσχυση του συναισθήματος απειλής που προκύπτει από την παρουσία των μεταναστών (Citrin-Sides, 2004).

Επιπροσθέτως, ένας λόγος που μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη ξενοφοβικών στάσεων είναι ο εθνοκεντρισμός, δηλαδή «την τάση να τοποθετείται στο επίκεντρο η οικεία ομάδα για κάθε είδος κρίσης και αξιολόγησης, καθώς και να αξιολογούνται και άλλες ομάδες μόνο αναφορικά με αυτήν» (Mummenday, 1999: 43).

Επιπλέον, ένας ακόμη παράγοντας που μπορεί να δημιουργήσει τις συνθήκες για την ανάπτυξη ξενοφοβίας είναι ο ναρκισσισμός, η έντονη και υπερβολική προβολή και υποστήριξη της εθνικής ταυτότητας. Η ομάδα εκφράζει μοναδικότητα και ανωτερότητα και δεν έχει αντίληψη των πραγματικών συνθηκών. Η στάση αυτή «αποτελεί αμυντική διεργασία απέναντι σε αισθήματα αποδυνάμωσης, που προέρχονται από την απώλεια της αίσθησης του ελέγχου, κύρους εξουσίας και της αίσθησης του ανήκειν, απώλειες που απειλούν την ταυτότητα» (Δραγώνα, 1997: 86).

Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η έρευνα γνώμης του Ευρωβαρομέτρου «Racism and Xenophobia in Europe» το 1997-2002 όπου περιγράφονται οι συμπεριφορές απέναντι στις μειονοτικές ομάδες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το ποσοστό των ατόμων που διατίθενται αρνητικά προς τις μειονότητες είναι πολύ πιο πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Συγκεκριμένα στην Ελλάδα, δεν εκδηλώνεται η επιθυμία να αποδεχτούν τους μετανάστες και τους θεωρούν

υπαίτιους για την αύξηση της ανεργίας και της ανασφάλειας, που διακατέχει τον ελληνικό πληθυσμό (Γετίμης-Καυκαλάς, 2003).

Τα ποσοστά της ξενοφοβίας για την Ελλάδα είναι, όμως, εξίσου ανησυχητικά. Η έκθεση του Ευρωβαρομέτρου για το 2000 που δημοσιεύτηκε στα ΝΕΑ: Το 21% των Ελλήνων που ενοχλούνται από την παρουσία ανθρώπων άλλου θρησκευάτος, το 24% που ενοχλούνται από την παρουσία ανθρώπων άλλης φυλής, και το απροσδόκητο 38% των Ελλήνων που ενοχλούνται από την παρουσία ανθρώπων άλλων εθνικοτήτων στη χώρα μας, συνθέτουν ένα ιδιαίτερος ανησυχητικό φαινόμενο. Όσο και αν επιφυλασσόμαστε, ως προς το απολύτως ορθόν των στοιχείων μιας δημοσκόπησης (π.χ. η έρευνα μπορεί να πραγματοποιείται στο περιβάλλον που έχει διαμορφώσει ένα έγκλημα ή μια αρνητική συμπεριφορά ενός αλλοδαπού) πρέπει ωστόσο να ανησυχούμε και να αντιδράσουμε έγκαιρα. Με πολιτική και κοινωνική σύνεση και χωρίς δημαγωγίες. Να ανατρέψουμε με επικοινωνιακό τρόπο την κοινή γνώμη, τα ψευδοσυμπεράσματα των δημαγωγών, των υστερικών. Και από την άλλη να ενισχύσουμε τις πολιτικές αφομοιώσεις εκείνων των αλλοδαπών που τιμούν την Ελλάδα, ως χώρα εργασίας και αποδέχονται το ενδεχόμενο της Ελλάδας ως δεύτερης πατρίδας. Και η υπέρβαση αυτή πρέπει να αποτελέσει στόχο όλων των πλευρών του πολιτικού συστήματος. Οι ενδείξεις πως κάτι τέτοιο είναι εφικτό υπάρχουν και είναι πολλές. Από την άλλη όμως, πολλοί είναι και οι κίνδυνοι, αφού η ξενοφοβία έχει διεισδύσει με έντονο μάλιστα τρόπο στο εσωτερικό όλων των πολιτικών κομμάτων (www.racism.gr).

Τέλος, θα πρέπει να σημειώσουμε πως αν και εμπεριέχει πάντα το στοιχείο της προκατάληψης, ο ρατσισμός δεν είναι απλή προκατάληψη, όπως και κάθε προκατάληψη δεν είναι τα ρατσισμός. Αν και εμπεριέχει πάντα το στοιχείο της προκατάληψης, ο ρατσισμός δεν είναι απλή προκατάληψη, όπως και κάθε προκατάληψη δεν είναι τα ρατσισμός. Αξίζει να σημειωθεί ότι η σχέση μεταξύ προκατάληψης και διάκρισης δεν είναι πάντα μονόδρομος. Η προκατάληψη με άλλα λόγια δεν οδηγεί π.χ. αναπόφευκτα στη χρήση βίας σε βάρος κοινωνικών μειονοτήτων ή ατόμων, όπως και η χρήση ρατσιστικής βίας δεν προϋποθέτει αναγκαστικά την ύπαρξη κάποιας προκατάληψης και πολύ λιγότερο την ύπαρξη ρατσιστικής κοσμοαντίληψης. Ο ρατσιστής δεν είναι λοιπόν απαραίτητο να γνωρίζει τις θεωρητικές απόψεις του Γκομπινώ ή να έχει διαβάσει το βιβλίο «MeinKampf» (Ο Αγώνας μου) του Χίτλερ για να απορρίπτει τον ιθαγενή, τον Εβραίο ή το μετανάστη (Παπαδημητρίου Ζ., 1995).

Ενόψει της πολυπλοκότητας του ρατσιστικού φαινομένου, είναι λοιπόν απαραίτητο η κάθε περίπτωση ρατσισμού, να εξετάζεται σε συσχετισμό με τα ιστορικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δεδομένα της στιγμής που εμφανίζεται, για να αποφεύγονται ανεπίτρεπτες γενικεύσεις, που εμποδίζουν σε τελευταία ανάλυση τη σωστή αποτελεσματική αντιμετώπιση του ρατσισμού. Αν για παράδειγμα, κάθε έκφραση ξеноφοβίας, εχθρότητας ή δυσανεξίας ερμηνεύεται ως ρατσισμός, τότε ο κίνδυνος «από τα πολλά να μην δούμε το δάσος» είναι μεγάλος. Στην ανάλυση του σημερινού ρατσισμού στις ευρωπαϊκές κοινωνίες θα πρέπει να αποφευχθεί τόσο ένας υπερβολικά στενός όσο και ένας υπερβολικά ευρύς ορισμός του ρατσισμού. Στην πρώτη περίπτωση υπάρχει ο κίνδυνος, αναλύοντας το ρατσισμό, να περιοριστεί αυθαίρετα ο αριθμός των σχετικών φαινομένων, στη δεύτερη, να αποδυναμωθεί το φαινόμενο που πρέπει να αναλυθεί, καθώς η υπερβολική γενίκευση του όρου οδηγεί αναπόφευκτα στη μείωση της εμβέλειας της ανάλυσης και συνακόλουθα στην υποβάθμιση των αποτελεσμάτων.

Το αίσθημα αυτό, όμως, του φόβου προς το διαφορετικό μπορεί να οδηγήσει προς όχι μόνο σε ρατσιστικές συμπεριφορές, αλλά και σε φαινόμενα, όπως αυτό του αποκλεισμού των διαφορετικών ομάδων από το σύνολο της κοινωνίας και των δομών αυτής. Ας δούμε, όμως, πώς ορίζεται ο κοινωνικός αποκλεισμός και ποιες είναι οι συνέπειές του.

2.4 Κοινωνικός αποκλεισμός

Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού αρχικά ταυτιζόταν με καταστάσεις φτώχειας, περιθωριοποίησης και στέρησης της συμμετοχής στους «κανονικούς» και θεσμοποιημένους τρόπους ζωής. Ακόμα και η μη ικανοποίηση των άμεσων αναγκών, όπως την υγεία, τη στέγαση αλλά και έμμεσων όπως την απασχόληση και την εκπαίδευση (Τσιάκαλος, 1998).

Συνεχίζοντας και θέλοντας να σκιαγραφήσουμε την πορεία της έννοιας του κοινωνικού αποκλεισμού, και εντέλει να παραθέσουμε την τελική του μορφή όπως την γνωρίζουμε σήμερα. Επισημαίνεται ότι για πρώτη φορά στα κείμενα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας το 1989 ο όρος «φτώχεια» μεταφράζεται ως «κοινωνικός αποκλεισμός», εμφανίζεται «σε επίπεδο θεωρητικών προσεγγίσεων και σε επίπεδο κοινοτικών προγραμμάτων για τις λιγότερες ευνοημένες

κοινωνικές ομάδες» (Καραντινός-Καβουνίδη-Ιωάννου, 1992: 47). Στο διάστημα όμως από το 1974 έως το 1989 ο όρος «φτώχεια» που παρουσιάζεται στα προγράμματα καταπολέμησής της, από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα υφίσταται έντονες διαφοροποιήσεις. Αρχικά το 1974 ορίζουν τους φτωχούς ως «τα πρόσωπα ή τις οικογένειες των οποίων οι πόροι είναι τόσο περιορισμένοι, ώστε να τους αποκλείουν από τον ελάχιστο παραδεκτό τρόπο ζωής στις χώρες-μέλη όπου ζουν» (Τσαούσης, 1998: 90-91). Το 1984 στο δεύτερο πρόγραμμα κατά της φτώχειας οι διαφορές εντοπίζονται στα πρόσωπα στα οποία απευθύνεται «πρόσωπα, οικογένειες και σύνολα προσώπων» αλλά και σχετικά με τους πόρους διευκρινίζοντας «πόρους (υλικούς, πολιτιστικούς και κοινωνικούς)» (Τσαούσης, 1998:90-91). Το 1988 μάλιστα η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δημοσιεύει ένα κείμενο με τίτλο «κοινωνική ένταξη, την περιθωριοποίηση και τις νέες μορφές φτώχειας» (Τσαούσης, 1998:90-91). Τέλος το 1989 δεν αναφέρεται ο όρος φτώχεια και την θέση του παίρνει ο όρος του κοινωνικού αποκλεισμού (Τσαούσης, 1998).

Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού παρουσιάζεται με ασάφεια στην υπάρχουσα βιβλιογραφία. Το 1994 στο Πράσινο Βιβλίο της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ο ορισμός αναφέρεται τόσο στο ανεπαρκές εισόδημα, όσο και στους τομείς της στέγασης, της εκπαίδευσης, της υγείας και της πρόσβασης σε υπηρεσίες (Τσιάκαλος, 1998).

Ο Τσαούσης (1998) κατηγοριοποιεί την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού με βάση το πλαίσιο αναφοράς του. «Ο κοινωνικός αποκλεισμός αναφέρεται σε τρία διαφορετικά επίπεδα. το πρώτο, το πιο εμφανές, και θα έλεγα κοινωνικά το πιο ανώδυνο, είναι το «οικονομικό: η παρεμπόδιση συμμετοχής στον κοινωνικό πλούτο». Ένα άλλο επίπεδο είναι το «νομικό: η αποστέρηση της νομικής προστασίας και επομένως η αδυναμία ενεργοποίησης ενός δικαιώματος». Ένα τρίτο επίπεδο είναι «το κοινωνικό: Και στα τρία επίπεδα ο όρος εκφράζει δύο διαφορετικά πράγματα: μια κατάσταση και μια διαδικασία» (Τσαούσης, 1998: 91-92).

Παρατηρείται ότι ο συγκεκριμένος ορισμός κάνει σαφές ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός ξεπερνά την φτώχεια ως κριτήριο, δεν είναι μόνο ο φτωχός αποκλεισμένος, δεν είναι μόνο το πενιχρό εισόδημα που σε αποκλείει. Κυρίως η στέρηση των δικαιωμάτων, η ρατσιστική συμπεριφορά γενικά η απώλεια σεβασμού προς το διαφορετικό αποξενώνει μια ομάδα ανθρώπων και στην περίπτωσή μας μια ομάδα μεταναστών (Τσαούσης, 1998).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η έκθεση για την κοινωνική ενσωμάτωση από το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2001 (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2001) που αναφέρεται στον όρο «φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός» όπου «Οι όροι «φτώχεια και κοινωνικός

αποκλεισμός» χαρακτηρίζουν καταστάσεις στις οποίες εμποδίζεται η πλήρης συμμετοχή των πολιτών στην οικονομική και κοινωνική ζωή και στην άσκηση των πολιτικών δικαιωμάτων ή και όταν η πρόσβασή τους σε εισόδημα ή άλλους πόρους (προσωπικούς, οικογενειακούς, κοινωνικούς και πολιτιστικούς) είναι τόσο ανεπαρκής, ώστε να τους αποκλείει από την απόλαυση ενός επίπεδου διαβίωσης και ποιότητα ζωής που θεωρούνται επιτρεπτά από την κοινωνία όπου ζουν. Σε παρόμοιες καταστάσεις, οι πολίτες δεν είναι συνήθως σε θέση να κάνουν πλήρη χρήση των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους» (Αλτάνης, 2001:288)

Φαινομενικά οι δυο αναφορές δεν παρουσιάζουν ουσιαστικές διαφορές και επισημαίνεται ως χαρακτηριστικό γνώρισμα το ανεπαρκές εισόδημα, η αδυναμία πρόσβασης σε υπηρεσίες, το επίπεδο και η ποιότητα ζωής (στέγαση, της εκπαίδευση, της υγείας).

Μέχρι στιγμής, στην προσπάθεια να γίνει περιγραφή του κοινωνικού αποκλεισμού, αναφέρεται και ένας άλλος όρος, αυτόν της φτώχειας. Η φτώχεια συνδέεται κυρίως με το ανεπαρκές εισόδημα, τη συμμετοχή ατόμων και συνόλων στη εργασιακή ζωή, η στέρηση δηλαδή του τρόπου ζωής του μέσου πολίτη. Ενώ ο κοινωνικός αποκλεισμός υπερβαίνει την έννοια αυτή καθώς «εκδηλώνεται σε τομείς όπως η στέγαση, η εκπαίδευση, η υγεία και η πρόσβαση σε υπηρεσίες, θίγει άτομα που έχουν υποστεί σοβαρή οπισθοδρόμηση αλλά και κοινωνικές ομάδες που αποτελούν αντικείμενο διάκρισης, διαχωρισμού ή εξασθένησης των παραδοσιακών μορφών των κοινωνικών σχέσεων» (Τσιάκαλος, 2002: 56). Όπως αναφέρει και ο Τσιάκαλος «Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι η παρεμπόδιση απορρόφησης κοινωνικών και δημόσιων αγαθών, η έλλειψη των οποίων οδηγεί συνήθως και στην οικονομική ανέχεια. Ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός χαρακτηρίζει δηλαδή τόσο μία κατάσταση όσο και μία διαδικασία» (Τσιάκαλος, 1999:56).

Ο Weber περιγράφει τον αποκλεισμό ως μια μορφή κοινωνικής περιχαράκωσης, υποστηρίζει ότι «η αποκλείουσα περιχαράκωση συνιστά προσπάθεια μιας ομάδας να εξασφαλίσει για τον εαυτό της μια προνομιούχα θέση σε βάρος μιας άλλης ομάδας, μέσω μιας διαδικασίας καθυπόταξης» (Οικονόμου και Φέρωνας, 2006: 41).

Ο Weber παρομοιάζει τον κοινωνικό αποκλεισμό με κοινωνική περιχαράκωση, όπου η κυρίαρχη ομάδα διασφαλίζει τα προνόμια της προσπαθώντας να καθυποτάξει, να δαμάσει την ομάδα από την οποία αισθάνεται απειλή. Ο κίνδυνος αυτός υποχωρεί με την αφομοίωση της ομάδας που μειονεκτεί από την κυρίαρχη (Οικονόμου και Φέρωνας, 2006).

Οι προβληματισμοί που οδήγησαν στην τοποθέτηση του κοινωνικού αποκλεισμού σε κοινοτικό πρόγραμμα δράσης πηγάζουν από την παρατήρηση ότι σε όλες τις χώρες της Κοινότητας έχουν εμφανιστεί καινούργιες μορφές αποστέρησης. Σημαντικό στοιχείο αυτών των πολιτών επιβάλλουν την ελεύθερη πρόσβαση.

Οι ρίζες του αποκλεισμού βρίσκονται πολύ βαθιά μέσα στους αιώνες και τους πολιτισμούς. Σήμερα ο εκσυγχρονισμός, η αστικοποίηση, ο καταναλωτισμός, η ηλεκτρονική βαρβαρότητα, η αδιαφορία, καθιστούν τους «μη έχοντες» από τη μια ανθρώπους με μειωμένα δικαιώματα και από την άλλη υπόπτους διαφόρων «κακών».

Αντί να υιοθετήσουν κοινωνική πολιτική πολλές χώρες αναπτύσσουν δίκτυα πολιτικού αποκλεισμού με θύματα ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Πρόσφυγες, μετανάστες, παιδιά των φαναριών, άστεγοι, ηλικιωμένοι, χαμηλοσυνταξιούχοι, χρόνια άνεργοι, νέοι-απόβλητοι, παλιννοστούντες, αποτελούν μέρος της στρατιάς των «κολασμένων».

Οικονομική αναδιάρθρωση, μετανάστευση, διάσπαση προσωπικού δικτύου, ένταξη σε εθνοτικές ομάδες συνιστούν αιτίες του αποκλεισμού.

Η επαγγελματική κατάρτιση και απασχόληση είναι επίσης, σημαντικό πρόβλημα των αποκλεισμένων αυτών ομάδων. Η εργασία αποτελεί βασική προϋπόθεση για:

* την εξασφάλιση των όρων ανεξάρτητης διαβίωσης, χωρίς οικονομική

* εξάρτηση από την οικογένεια

* την προσωπική του δημιουργία

* τη δημιουργία κοινωνικών σχέσεων

* την κοινωνική αναγνώριση

Για παράδειγμα τα άτομα με ψυχιατρικές διαταραχές καλούνται να ενταχθούν στην αγορά εργασίας με δυσμενείς και άνισους όρους. Οι όροι ένταξης είναι δυσμενείς διότι η αγορά εργασίας δεν είναι ανοιχτή ούτε παρέχει απλόχερα ευκαιρίες για επαγγελματική απασχόληση. Συγχρόνως, τα ψυχωσικά άτομα έχουν να αντιμετωπίσουν μια σειρά από προβλήματα:

- * Το μορφωτικό τους επίπεδο, είναι μέτριο. Αυτό δεν τους επιτρέπει να
- * καταρτισθούν και να ασχοληθούν με μια σειρά από επαγγέλματα.
- * Δεν έχουν ειδίκευση
- * Δεν έχουν εκείνες τις εμπειρίες και τις δεξιότητες που θα τους βοηθήσουν να
- * διεκδικήσουν θέσεις εργασίας.
- * Αρκετοί εργοδότες δεν απασχολούν στην επιχείρησή τους τέτοια άτομα διότι
- * έχουν προκαταλήψεις και δεν μπορούν να τα εμπιστευτούν.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί σήμερα ότι η εκμετάλλευση στο παρελθόν, αφού συνυπάρχει με την ταξική διαίρεση και την κοινωνική ανισότητα, ενώ ταυτόχρονα συνιστά μορφή κοινωνικού ελέγχου ως προς τις αξίες, στάσεις, πρότυπα, ταυτότητες.

Η διαπίστωση του Peter Clotz ότι οι ανεπτυγμένες βιομηχανικές κοινωνίες της Δύσης σταδιακά εξελίσσονται σε κοινωνίες της Δύσης σταδιακά εξελίσσονται σε κοινωνίες των 2/3 αυξάνει την ευθύνη του κράτους, των κοινωνικών φορέων και θεσμών αλλά και της ίδιας της πολιτικής που μοιάζει να αδυνατεί να καταστρώσει πλήρες και μακροχρόνιο σχέδιο δράσης.

Ο αποκλεισμός είναι αλυσίδα καθώς ένας «φτωχογόνος» κρίκος (π.χ. έλλειψη εκπαίδευσης) συνδέεται άρρηκτα με τον επόμενο (π.χ. ανεργία). Από την κοινωνική/οικονομική μειονεξία το πέρασμα στον αποκλεισμό είναι εύκολο. Ο αποκλεισμός επεκτείνεται και διευρύνεται σε πολλούς τομείς (αγορά εργασίας, οικογένεια, κοινωνικό περιβάλλον) εκφράζοντας κάθε φορά τη δυναμική εξουσίας ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες. Η παρέμβαση άρα πρέπει να αφορά όλους τους τομείς της κοινωνικής δράσης και όχι μόνο την εφορία.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός εμπεριέχει πολυδιάστατες μορφές αποστερήσεων. Εκτός από την αδυναμία άσκησης κοινωνικών δικαιωμάτων συνεπάγεται και την χαμηλή αυτοεκτίμηση των ίδιων των αποκλεισμών, την αναξιοπρεπή διαβίωσή τους λόγω ισχνών σχέσεων με τους μηχανισμούς παραγωγής/διανομής πόρων. Η υποαπασχόληση, ετεροαπασχόληση, χαμηλά

αμειβόμενη απασχόληση βιώνονται συχνά ως προθάλαμοι κοινωνικού αποκλεισμού. Η ευθύνη του κοινωνικού αποκλεισμού μετακυλύετε στον κοινωνικά αποκλεισθέντα, ο οποίος καλείται να αλλάξει τη μοίρα του, δηλαδή να «αναπροσαρμοσθεί» ενώ είναι γνωστό ότι ούτε η ανεργία είναι μόνη μορφή κοινωνικού αποκλεισμού ούτε η εκπαίδευση είναι από μόνη της μαγική λύση.

Το είδος των κοινωνικών θεσμών και αλληλεγγύης παίζουν ιδιαίτερα κρίσιμο ρόλο. Η κοινωνία των 2/3 είναι μια πολιτική επιλογή και αποτυχία πολιτικής και όχι μια αναπόφευκτη επιλογή και αποτυχία πολιτικής και όχι μια αναπόφευκτη πραγματικότητα. Οι πλούσιοι υψώνουν τείχη προστασίας τους από τους αποκλεισμένους αντί να απλώνουν δίχτυ προστασίας σ' αυτούς. Η αντι-κοινωνία, ο αντι-κόσμος των φτωχών, περιθωριακών ζει έξω από το δίκιο και τη δημοκρατία και πολλές φορές αναζητεί τρόπους επιβίωσης στη βία και το έγκλημα.

Η απουσία κοινών οραμάτων σε μια διαιρεμένη κοινωνία είναι συνηθισμένο φαινόμενο. Η φτώχεια ορίζεται συχνά ως επιδημία, οι φτωχοί χρεώνονται την αποτυχία τους, η αλληλεγγύη και η συμπόνια συνεχώς δυσφημούνται, ο πλουτισμός του ενός γίνεται δράμα για τον άλλο και εντέλει οι απόκληροι είναι καταδικασμένοι μόνο τα «δημόσια κακά» να μοιράζονται μεταξύ τους.

Σε ένα περιβάλλον όπου οι φτωχοί δεν μπορούν να ελέγξουν (αλλά μόνο να υποστούν), είναι χαμένοι από το χέρι στα στοιχεία της κοινωνίας της διακινδύνευσης, αφού κουβαλάνε όλες τις γενικευμένες αβεβαιότητες και ανασφάλειες (Λαγωνίκα- Δημοπούλου, 2005). Το στερημένο της εργασίας άτομο βιώνει μια ιδιόρρυθμη κοινωνική περιθωριοποίηση, μια άνομη κατάσταση που δεν διαφέρει πολύ από τον «κοινωνικό θάνατο».

Το «γρανάζι της μηχανής» με τη συναφή αλλοτρίωση, στην οποία οδηγεί η χωρίς νόημα εργασία, μετουσιώθηκε σε μια «αποξενωμένη ενσωμάτωση» μιας άδειας ζωής που δεν πραγματώνεται. Η αδυναμία, το παράλογο και η ανομία σε συνδυασμό με την απομόνωση οδηγεί στην αποξένωση του ανθρώπου από τον ίδιο του τον εαυτό του (self-estrangement). Η μη πραγμάτωση του Εγώ, ιδίως στον τομέα της εργασίας, καταρρακώνεται περισσότερο από τη φτώχεια.

Η ανάγκη επιβίωσης σκοτώνει κάθε όνειρο και το φάντασμα της ανεργίας καθιστά τον καθένα μεροκαματιάρη. Ο φτωχός δεν νιώθει μόνο απροστάτευτος και στερημένος, αλλά το χειρότερο πιστεύει ότι είναι άχρηστος.

Η εσωτερική αυτό-ενοχοποίηση λόγω του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας και ειδικότερα η συνειδητοποίηση των πολλαπλών κρίκων των αποστερήσεων και της αδυναμίας απόλαυσης κοινωνικών αγαθών, θολώνει την εικόνα.

Η μη-ρήξη των κοινωνικών σχέσεων, τουλάχιστον στις κοινωνικές ομάδες που έχουν πληγεί, δεν υπάρχει πια. Ο καθένας επιχειρεί να διασώσει τον εαυτό του, να συγκαταλέγει π.χ. στους «τυχερούς άνεργους» που παίρνουν επιδόματα. Ο εγωιστικός άνθρωπος είναι ακριβώς αυτός που έχασε την αίσθηση του να «ζούμε μαζί», της αποδοχής κοινού αγαθού. Οι χαμηλοί δείκτες σχέσεων και αμοιβαιότητας ή και πίστης σε κοινές αξίες, η έλλειψη εμπιστοσύνης στο πλησίον ή στους θεσμούς απελευθερώνει τον φτωχό και αποκλεισμένο από το κοινωνικό συμβόλαιο.

Σήμερα ο φτωχός δεν είναι ένας πλούσιος με λιγότερα λεφτά αλλά ένας «άλλος άνθρωπος». Η εισοδηματική φτώχεια (έλλειψη πόρων) καταλήγει σε ανθρώπινη φτώχεια με την έννοια της άρνησης των κοινών αξιών. Καθώς δεν μοιραζόμαστε πλέον κοινούς μύθους, κοινές μορφές ζωής και κυρίως κοινές αντιλήψεις για τον άνθρωπο και για τον κόσμο και ούτε τρέφουμε ο καθένας για τον πλαϊνό συναισθήματα φιλαλληλίας, ο φτωχός αισθάνεται νομιμοποιημένος και εξ' αρχής δικαιολογημένος στην οριστική απόρριψη τόσο της σταθερής τελικής αξίας της ζωής όσο και ορισμένων λειτουργικών αξιών της κοινωνίας.

Η παγκοσμιοποίηση της αθλιότητας αλλά και του ακραίου φετιχισμού καταλήγει και στην παγκοσμιοποίηση των «πλασματικών υποκειμένων», ανθρώπων σε παρένθεση ή σε νούμερα ή σε ηλεκτρονικά στοιχεία. Όμως ο φτωχός είναι κοινωνικά εξόριστος, όχι γιατί το επέλεξε, αλλά διότι τον θεωρούν άχρηστο σκουπίδι ή έστω το χαμένο μέρος του παιγνίου μηδενικού αθροίσματος. Ένας πολίτης «ελεύθερος μέσα στην κοινωνία» μοιάζει να είναι το μέγα ζητούμενο. Χωρίς καταπίεση και βία, χωρίς αποκλεισμούς και κομπορρισμούς, αλλά και χωρίς αλλοτρίωση, ανομία, χειραγώγηση.

Στο άρθρο 22 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του ανθρώπου ορίζεται ότι ο καθένας, ως μέλος της κοινωνίας, έχει δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλεια και στην ικανοποίηση των βασικών του δικαιωμάτων, ώστε να διαφυλαχθεί η αξιοπρέπειά του και να αναπτυχθεί ελεύθερα η προσωπικότητά του. Η φτώχεια όμως, η ανεργία, το περιθώριο συνιστούν καταστάσεις που παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η «ισοδυναμία» και η «εξίσωση» πρέπει λοιπόν να αντικατασταθούν από την ανταποδοτική δικαιοσύνη και την απονομή δικαιοσύνης επί της ουσίας.

2.5 Φασισμός

Ο όρος φασισμός προέρχεται από την ιταλική λέξη fascismo (ETYM fascismo<fascia «δέσμη, δεμάτι» <λατ.fascis, πληθ. fascēs). Το fascis (η λέξη απαντάται συνήθως στον πληθυντικό fascēs) ήταν αρχαίο ρωμαϊκό έμβλημα εξουσίας που απεικόνιζε ράβδους δεμένες γύρω από έναν πέλεκυ, συμβόλιζε την εξουσία των δικαστών και την «ισχύ διά της ενώσεως»: μια μόνο ράβδος σπάει εύκολα, ενώ μια δέσμη πολύ δύσκολα. Το έμβλημα αυτό έγινε σύμβολο του φασισμού. Η αντιστοιχία του εμβλήματος με τους φασίστες της δεκαετίας του '20 εντοπίζεται στο γεγονός ότι οι πρώτες ομάδες φασιστών που σχηματίστηκαν στην Ιταλία ονομάστηκαν «fasciodicombattimento», δηλαδή ομάδες-δέσμες μάχης.

Φασισμός είναι:

1. το πολιτικοκοινωνικό σύστημα της άκρας δεξιάς με έντονα αυταρχικό και εθνικιστικό χαρακτήρα, που καταργεί τον κοινοβουλευτισμό και τη δημοκρατία και βασίζεται στον μονοκομματισμό και στον ολοκληρωτισμό.

2. (ιστ.) δικτατορικό καθεστώς που, με αρχηγό τον Μουσολίνι, επικράτησε στην Ιταλία

3. χαρακτηρισμός αυταρχικής ενέργειας, πράξης ή καταπιεστικής, δεσποτικής συμπεριφοράς. (http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides)

Ορισμός του φασισμού κατά τον Robert Paxton: «Ο φασισμός μπορεί να οριστεί ως μια μορφή πολιτικής συμπεριφοράς που χαρακτηρίζεται από μονομανή ενασχόληση με την κοινωνική παρακμή, την ταπείνωση ή τον κατατρεγμό και από μια αντισταθμιστική προσήλωση στην ενότητα, στην ενεργητικότητα και στον εξαγνισμό. Στα πλαίσια λοιπόν αυτής της στάσης, ένα

κόμμα μαζικής απήχησης που αποτελείται από αφοσιωμένους εθνικιστές ακτιβιστές, οι οποίοι βρίσκονται σε ταραχώδη αλλά αποτελεσματική συνεργασία με παραδοσιακές ελίτ, εγκαταλείπει τις δημοκρατικές ελευθερίες και χωρίς ηθικούς ή νομικούς περιορισμούς, επιδιώκει να πραγματοποιήσει εσωτερικές εκκαθαρίσεις και να επεκταθεί εξωτερικά».

Δεδομένου ότι ο Paxton υποστηρίζει πως οι ιδέες του φασισμού ποτέ δεν διατυπώθηκαν με σαφήνεια και η κατανόησή του προϋποθέτει την εξέταση των πράξεών του, αποφεύγει να χρησιμοποιήσει εκφράσεις όπως «χαρακτηριστικά ιδεολογίας» και προτιμά τον όρο «κινήτριά πάθη»:

- * Μια αίσθηση έντονης κρίσης που δεν μπορεί να επιλυθεί εφαρμόζοντας παραδοσιακές λύσεις.
- * Η ανωτερότητα της ομάδας προς την οποία έχουμε υποχρεώσεις που υπερβαίνουν οποιοδήποτε δικαίωμα ατομικό ή καθολικό, και η υποταγή του ατόμου σ' αυτήν.
- * Η πεποίθηση πως η ομάδα στην οποία ανήκει κάποιος αποτελεί το θύμα. Ένα συναίσθημα που δικαιολογεί οποιαδήποτε πράξη – πέρα από νομικούς και ηθικούς περιορισμούς– και στρέφεται κατά των εχθρών του, εσωτερικών και εξωτερικών.
- * Ο φόβος για ενδεχόμενη παρακμή της ομάδας από τις διαβρωτικές επιπτώσεις που ασκεί ο ατομικιστικός φιλελευθερισμός, η πάλη των τάξεων και οι ξένες επιρροές.
- * Η ανάγκη για πιο συντονισμένη οργάνωση μιας πιο καθαρής κοινωνίας με κοινή συναίνεση αν είναι δυνατόν ή με βίαιο αποκλεισμό αν είναι απαραίτητο.
- * Η ανάγκη να ασκείται η εξουσία από φυσικούς αρχηγούς (μόνο άνδρες) σε μια ιεραρχία η οποία θα καταλήγει σε έναν εθνικό ηγέτη που θα είναι ικανός να ενσαρκώνει το πεπρωμένο της ομάδας.
- * Η ανωτερότητα των ενστίκτων του ηγέτη απέναντι στην αφηρημένη και παγκόσμια λογική.

* Η ομορφιά της βίας και η αποτελεσματικότητα της θέλησης, όταν εξυπηρετούν την επιτυχία της ομάδας.

* Το δικαίωμα που έχει ο εκλεκτός λαός να επιβάλλεται στους άλλους χωρίς να περιορίζεται από κανενός είδους ανθρώπινο ή θεϊκό νόμο, ένα δικαίωμα που καθορίζεται με μοναδικό κριτήριο την ικανότητα επιβίωσης της ομάδας στα πλαίσια μιας δαρβινικής πάλης.

Σύμφωνα με τον Paxton το φασιστικό φαινόμενο εκδιπλώθηκε σε στάδια:

* Δημιουργία φασιστικών κινημάτων

* Εδραίωσή τους

* Κατάληψη της εξουσίας

* Άσκηση της εξουσίας

* Ριζοσπαστισμός του φασισμού (το πλέον φονικό στάδιο)

Το φασιστικό φαινόμενο εμφανίστηκε σε πολλές περιοχές της Ευρώπης και του κόσμου, όμως μόνο σε δύο κατόρθωσε να εδραιωθεί πλήρως, στην Ιταλία και τη Γερμανία, όπου ως εθνικοσοσιαλισμός οδήγησε τον ριζοσπαστισμό στα άκρα.

2.6 Ναζισμός

Ο Ναζισμός ή Εθνικοσοσιαλισμός (Nationalsozialismus στα Γερμανικά) ήταν μια ιδεολογία που δημιουργήθηκε και ασκούνταν από το Ναζιστικό Κόμμα και τη Ναζιστική Γερμανία. Αν και οι ρίζες του ιδεολογικά βρίσκονται πίσω στον 19ο αιώνα, εξελίχθηκε μετά τη δεκαετία του '20,

ενώ εφαρμόστηκε από το 1933 με την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία και μέχρι το τέλος του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου. Πρόκειται για μια μοναδική εκδοχή του φασισμού που ενσωματώνει τον βιολογικό ρατσισμό και τον αντισημιτισμό. Ιδρύθηκε από στοιχεία του ακροδεξιού γερμανικού εθνικιστικού κινήματος και αντικομμουνιστικές παραστρατιωτικές ομάδες που δημιουργήθηκαν μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου στη Γερμανία κατά των κομμουνιστικών επαναστατών

Η ιδεολογία του ναζισμού αναπτύχθηκε πρώτη φορά από τον Anton Drexler και αργότερα από τον Χίτλερ ως μέσο για να απομακρυνθεί η εργατική τάξη από τον κομμουνισμό. Αρχικά, η πολιτική στρατηγική του ναζισμού επικεντρώθηκε ενάντια στις μεγάλες επιχειρήσεις, στην αστική και καπιταλιστική ιδεολογία, αρχές που κατά τη δεκαετία του '30 υποβαθμίστηκαν με σκοπό οι Ναζί να κερδίσουν την υποστήριξη των βιομηχάνων. Από τότε, το επίκεντρο της ιδεολογίας μετατοπίστηκε σε αντισημιτικά και αντιμαρξιστικά θέματα, προωθώντας τη πολιτική βία, τον милитарισμό και τον πόλεμο. Οι Ναζί χρησιμοποίησαν την παραστρατιωτική τους οργάνωση Sturmabteilung, κάνοντας επιθέσεις στους αντιπάλους τους, ιδιαίτερα στους κομμουνιστές, στους Εβραίους και στους σοσιαλδημοκράτες. Ο Χίτλερ και οι Ναζί ανοιχτά προώθησαν τον επεκτατισμό στην Ανατολική Ευρώπη προβάλλοντάς τον ως δημιουργία ζωτικού χώρου για Γερμανούς αποίκους που θα δημιουργούσαν ένα μεγαλύτερο Γερμανικό έθνος. Ιδεολογικά, ο Ναζισμός υποστήριζε την υπεροχή της Άριας φυλής έναντι όλων των υπόλοιπων φυλών. Θεώρησαν πως η πρόοδος της ανθρωπότητας ήταν άρρηκτα εξαρτημένη από την Άρια φυλή και πίστευαν ότι αυτή θα διατηρούσε την κυριαρχία της μόνο εάν διατηρούσε τη καθαρότητά της. Υποστήριζαν πως οι Εβραίοι ήταν η μεγαλύτερη απειλή της Άριας φυλής, μια παρασιτική φυλή που συνδέονταν με διάφορες ιδεολογίες προκειμένου να εξασφαλίσει τη διαίωσή της, όπως ο καπιταλισμός, ο διαφωτισμός, η εκβιομηχάνιση, ο φιλελευθερισμός, ο μαρξισμός, η δημοκρατία και ο συνδικαλισμός. Εκτός από τους Εβραίους, αυτή τη καθαρότητα της φυλής απειλούσαν οι Ρομά, οι σωματικά ή διανοητικά ανάπηροι, οι ομοφυλόφιλοι, οι μαύροι και γενικά οποιαδήποτε μειονότητα ή κοινωνική ομάδα με ιδιαιτερότητες.

Κατά επέκταση, η ίδια ιδεολογία εφαρμόζονταν και στα οικονομικά θέματα. Ο Χίτλερ υποστήριζε την άνευ όρων ισότητα στις ευκαιρίες, ισότητα ενώπιον του νόμου και πλήρη νομικά δικαιώματα για όλους τους άνδρες της Άριας φυλής στη Γερμανία ως βασική αρχή του γερμανικού Εθνικοσοσιαλισμού. Σκόπιμα απέκλεισε από αυτές τις αρχές όσους θεωρούσε κατώτερους και απέρριψε την ιδέα της καθολικής ανθρώπινης ισότητας.

Τα κύρια στοιχεία του ναζισμού έχουν κριθεί ως καθαρά ακροδεξιά. Ο Χίτλερ ως κύριος ακόλουθος του ναζισμού στο βιβλίο του Ο Αγών μου επιτέθηκε τόσο στην αριστερή πολιτική της χώρας όσο και τη δεξιά, κατηγορώντας τους αριστερούς για πράξη προδοσίας εναντίον της Γερμανίας όταν αυτοί υπέγραψαν τη Συνθήκη των Βερσαλλιών και τους δεξιούς για δειλία καθώς δέχτηκαν τον αφοπλισμό της χώρας ως όρο των νικητών του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Ήταν επίσης αντίθετος στην ιδέα της δημοκρατίας, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την τυπική πτώση της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης μετά την άνοδό του στην εξουσία.

Ο 2ος Παγκόσμιος Πόλεμος, όπως και ο 1ος, ξεκίνησε από τη Γερμανία. Ο γερμανικός φασισμός παρουσιάζει μερικές ιδιαιτερότητες, οι οποίες προσλαμβάνουν ιδιαίτερα μεγάλες διαστάσεις. Αναφέρουμε τρεις σημαντικές:

1. Σε καμιά άλλη χώρα ο φασισμός δεν κατόρθωσε να αποκτήσει ποσοτικά και ποιοτικά μια τέτοια μαζική βάση όπως στη Γερμανία: Πουθενά η μαζική βάση του δεν ήταν τόσο πλατιά, τόσο δραστήρια και τόσο φανατισμένη όσο σε αυτή τη χώρα. Αυτό μπορεί να ερμηνευτεί από τις ιδιαιτερότητες της γερμανικής ιστορίας.
2. Κανένα άλλο φασιστικό σύστημα δεν έκανε πράξη σε τέτοια έκταση τη τρομοκρατία και την καταστροφή όπως στη Γερμανία. Αυτό εξηγείται κυρίως από τη λειτουργία και τους στόχους του: Επειδή ο γερμανικός φασισμός ανέλαβε να τσακίσει το ισχυρότερο εργατικό κίνημα της Ευρώπης κρατώντας το διαρκώς υπό πίεση και να υποτάξει τους ευρωπαϊκούς λαούς από τον Ατλαντικό μέχρι τον Βόλγα, είχε από την αρχή την ανάγκη μιας κτηνωδίας στις μεθόδους κυριαρχίας του. Ένα υψηλό επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, γραφειοκρατικής οργάνωσης και τεχνικής, σχημάτιζε την προϋπόθεση για τη πραγματοποίηση της τρομοκρατίας και της καταστροφής σε τέτοια έκταση.
3. Ο εθνοκεντρισμός και ο κοινωνικός δαρβινισμός έφθασαν στη Γερμανία σε έναν έσχατο ρατσισμό ο οποίος τελικά κορυφώθηκε στη προσπάθεια μιας ολοκληρωτικής εξόντωσης του ευρωπαϊκού εβραϊσμού.

Τα περισσότερα από τούτα τα ζητήματα θα αποτελέσουν τον κορμό του παρόντος κειμένου. Πριν όμως φθάσουμε στο κυρίως μέρος της ανάλυσης είναι αναγκαίο να εξεταστούν ακόμη μερικές σημαντικές πτυχές του γερμανικού φασισμού και ιμπεριαλισμού.

Κατά κανόνα οι διάφορες αναλύσεις της ιστορίας του γερμανικού φασισμού ξεκινούν από την ίδρυση του ναζιστικού κόμματος, του NSDAP (Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα Γερμανίας), ή αντίστοιχα του προπλάσματός του DAP ((Γερμανικό Εργατικό Κόμμα) τον Γενάρη του 1919.

Όμως είναι αδύνατο να κατανοήσει κανείς τον γερμανικό φασισμό συνολικά, όπως επίσης και την ίδρυση αυτών των κομμάτων, αν δεν έχει προηγουμένως κατανοήσει για ποιο λόγο ήδη από τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα στο πολιτικό φάσμα της Γερμανίας του Κάιζερ, καθώς και της γειτονικής Αυστρίας των Αψβούργων (και σε μικρότερο βαθμό μερικών άλλων ευρωπαϊκών χωρών), σχηματίστηκε μια νέα ιδιόρρυθμη πολιτική κατεύθυνση, η οποία από την αρχή εμφανίζεται δημαγωγικά, ποιοτικά διαφορετική από τα μέχρι τότε γνωστά κόμματα και με ένα τρόπο συγκεχυμένο και δύσκολα ταξινομήσιμο. Η πολιτική αυτή κατεύθυνση εμφανίζεται ήδη πριν τον 1ο Παγκόσμιο Πόλεμο και αυτοονομάζεται «λαϊκή» (völkisch).

Οι αιτίες εμφάνισης αυτής της κατεύθυνσης αποκαλύπτονται όμως όταν κατανοηθούν:

* Αφενός η μετάβαση του καπιταλισμού του ελεύθερου ανταγωνισμού στο ιμπεριαλιστικό του στάδιο – για τη Γερμανία αυτό τοποθετείται από το 1890 – και τα συναγόμενα από αυτό συμφέροντα του μεγάλου κεφαλαίου και η απορρέουσα από δω αντίστοιχη ανάγκη για πολιτική ιδεολογία.

* Αφετέρου η ιστορική βασική δυσκολία στην οποία προσέκρουσε το ιμπεριαλιστικό μεγάλο κεφάλαιο στη Γερμανία, στο να προσδέσει στο άρμα του το σύνολο του λαού κατά την προσπάθεια της εσωπολιτικής επιβολής των συμφερόντων του.

Δε μπορεί να κατανοήσει κανείς τον φασισμό χωρίς να έχει κατανοήσει τον ιμπεριαλισμό – μια απλή αλήθεια η οποία συχνά δεν λαμβάνεται υπόψη. Όμως δε μπορεί να κατανοήσει και τον ιμπεριαλισμό χωρίς να λάβει υπόψη του τα συγκεκριμένα ιστορικά εσωπολιτικά προβλήματα της χώρας μέσα από την οποία δρα επιβάλλοντας τα συμφέροντά του, δηλ. χωρίς το εκάστοτε εθνικό του πρόβλημα να ενσωματώνει τις λαϊκές μάζες.

Πού βρίσκονταν τα νέα συμφέροντα του ιμπεριαλιστικού μεγάλου κεφαλαίου; Ο Lenin στον ορισμό του για τον ιμπεριαλισμό τα συμπύκνωσε στα παρακάτω σημεία: Στη περίοδο του μονοπωλιακού καπιταλισμού για την κυρίαρχη στο εσωτερικό της καπιταλιστικής τάξης ομάδα του «χρηματιστικού κεφαλαίου» – η οποία προέκυψε από τη συγχώνευση του μονοπωλιακού βιομηχανικού και του μονοπωλιακού τραπεζικού κεφαλαίου – η εξαγωγή κεφαλαίου αυξάνει σε σημασία σε σχέση με την εξαγωγή εμπορευμάτων. Σχηματίζονται διεθνείς μονοπωλιακές ενώσεις οι οποίες μοιράζουν τον κόσμο μεταξύ τους, αλλά και το εδαφικό μοίρασμα της Γης μεταξύ των μεγάλων καπιταλιστικών δυνάμεων έχει ήδη τελειώσει. Από δω προκύπτει άμεσα η

θεωρία του Lenin για τους ιμπεριαλιστικούς πολέμους: Από δω και πέρα έπρεπε επομένως οι μεγάλες καπιταλιστικές δυνάμεις και οι διεθνείς ενώσεις των καπιταλιστών, να διεξάγουν μεταξύ τους από χρόνο σε χρόνο πολέμους για ένα νέο μοίρασμα του κόσμου, επειδή, απ' τη μια μεριά η επέκταση σε ικανές προς εκμετάλλευση και για τοποθέτηση κεφαλαίων κερδοφόρες περιοχές και κατά συνέπεια η κατοχή τους, έγινε όρος για πιο ευνοϊκή αξιοποίηση του κεφαλαίου και της παραπέρα οικονομικής ανάπτυξης της κάθε ιμπεριαλιστικής χώρας, απ' την άλλη όμως δεν υπάρχει πλέον καμιά χώρα πάνω στη Γη η οποία να μην ανήκει σε μια απ' τις μεγάλες δυνάμεις, ή να μην διεκδικείται από αυτές στη «σφαίρα επιρροής» της. Μέσω των πολέμων το μερίδιο των ιμπεριαλιστικών χωρών στην κατοχή της γήινης σφαίρας προσαρμόζεται κάθε φορά στον οικονομικό συσχετισμό δύναμης που έχει προκύψει μεταξύ τους στη πάροδο του χρόνου (στη βάση της ανισόμετρης ανάπτυξης των καπιταλιστικών χωρών), κάτι που μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω της βίας.

Όταν εξετάζουμε το πρόβλημα, για ποιο λόγο ο φασισμός κατόρθωσε να έρθει στην εξουσία στη Γερμανία, πρέπει να αναζητηθεί επίσης – δίπλα στην ιδιαίτερη θέση και τη νοοτροπία των αστικών μεσαίων στρωμάτων, τα οποία επέδρασαν στην ισχυροποίηση του φασιστικού κινήματος – και η ιδιαίτερη συμπεριφορά της χρηματιστικής ολιγαρχίας σε αυτή τη χώρα (σ.σ. ανάλογα είναι και τα προτσές που έλαβαν χώρα στην Ιταλία). Η αξιωματική θέση συμφερόντων – διατήρηση του καπιταλιστικού κοινωνικού status και τα συνδεδεμένα με αυτό προνόμια – ήταν φανερά κοινή με τις χρηματιστικές ολιγαρχίες των άλλων δυτικών χωρών. Επομένως, πρέπει να προστεθούν και άλλοι παράγοντες οι οποίοι συνετέλεσαν στη συμμαχία με το φασισμό. Οι παράγοντες αυτοί μπορούν να κατανοηθούν αν ληφθεί υπόψη ο ορισμός του Lenin για τον ιμπεριαλισμό που δώσαμε πιο πάνω.

Η Γερμανία πέτυχε την εθνική της ενότητα σχετικά αργά, για αυτό και εισήλθε καθυστερημένα στο στάδιο της βιομηχανικής επανάστασης και για το λόγο αυτό πήρε επίσης μέρος καθυστερημένα στη διανομή των αποικιών. Το γερμανικό χρηματιστικό κεφάλαιο στη πορεία προς την ένωση του Ράιχ (και ιδιαίτερα το οικονομικό κραχ που ακολούθησε το 1872 και η επακόλουθη για μακρό χρονικό διάστημα περίοδος ύφεσης) στη βάση του οικονομικού προτσές συγκέντρωσης, αναπτύχθηκε και ισχυροποιήθηκε γρήγορα, προσπερνώντας μέχρι τον 1ο Παγκόσμιο Πόλεμο τη μέχρι τότε ηγεμονική βιομηχανική δύναμη Αγγλία στο μερίδιο της παγκόσμιας βιομηχανικής παραγωγής, έχοντας αφήσει κατά πολύ πίσω τη Γαλλία (www.inprecor.gr/archives).

Στη Γερμανία η ευγονική συνδέθηκε ευθύς εξ' αρχής με την πολιτική. Κύριος εκπρόσωπος της ευγονικής ήταν ο καθηγητής ιατρικής Alfred Ploetz, ο οποίος και εισήγαγε, αντί του ελληνικής προέλευσης όρου «ευγονική», τον όρο «φυλετική υγιεινή» στο έργο του «Η ικανότητα της φυλής μας και η προστασία των αδύναμων» (1895), δίνοντας έτσι έμφαση στη φυλετική διάσταση του ευγονικού εγχειρήματος. Κατά τον Ploetz, η αυξανόμενη προστασία των αδύναμων, απειλεί το γερμανικό λαό με εκφυλισμό. Εκτός από τον Ploetz, άλλα επιφανή στελέχη του ευγονικού κινήματος στη Γερμανία ήταν ο ανθρωπολόγος Eugen Fischer και ο βιολόγος Fritz Lenz. Προϊόν της σύνδεσης μεταξύ θεωρίας της κληρονομικότητας και ανθρωπολογίας, που προώθησε ο Fischer ήταν η «ανθρωποβιολογία». Όπως ο ίδιος αναφέρει, η επιστήμη της ανθρωποβιολογίας αποσκοπεί στη μελέτη της ανθρώπινης φύσης, για να καταγραφούν έτσι οι βασικές διαφορές μεταξύ των ανθρώπινων «φυλών». Ο Lenz πάλι πίστευε ότι οι ταξικές διαφορές είναι «σε μεγάλο βαθμό» αποτέλεσμα της επίδρασης που ασκούν στις κοινωνικές σχέσεις οι βιολογικοί παράγοντες. Η «βιολογικοποίηση» των κοινωνικών σχέσεων οδήγησε τελικά στη λογική της εξόντωσης των αδύναμων. Κύριο μέλημα της «φυλετικής υγιεινής» είναι κατά τον Lenz η προστασία και ενίσχυση των κληρονομικά προσδιορισμένων πνευματικών ικανοτήτων, από τις οποίες και εξαρτώνται σε τελευταία ανάλυση τα πολιτιστικά επιτεύγματα ενός λαού.

Ο Hitler κατά τη περίοδο της φυλάκισής του στο Landsberg, ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τη φυλετική υγιεινή. Μεταξύ των άλλων με το έργο των Erwin Baur, Eugen Fischer και Fritz Lenz «Βασικές γραμμές της θεωρίας για την ανθρώπινη κληρονομικότητα και τη φυλετική υγιεινή», ιδιαίτερα με τον 2ο τόμο με τίτλο «Ανθρώπινη επιλογή και φυλετική υγιεινή» (1921) με συγγραφέα τον Lenz. Ιδέες αυτού του έργου προσλήφθηκαν από τον Hitler στο «Ο αγών μου» ενώ κάποιες παράγραφοι αντιγράφηκαν κατά λέξη.

Με την άνοδο των Ναζί στην εξουσία έγινε προσπάθεια εφαρμογής αυτών των ιδεών για μια πληθυσμιακή πολιτική. Η «φυλετική υγιεινή» είχε ήδη προετοιμάσει το έδαφος. Έτσι κατά την περίοδο της ναζιστικής κυριαρχίας ιδρύονται «κοινότητες» με στόχο την αναπαραγωγή φυλετικά «ανώτερων ανθρώπων». Οι πιο γνωστές περιπτώσεις είναι ο «Σύνδεσμος Μίττγκαρτ» και οι αγροτικές κοινότητες «περιφραγμένες αυλές».

Στις 12 Δεκέμβρη του 1935 με απόφαση του αρχηγού των ΕςΕς Heinrich Himmler, ιδρύεται στο Βερολίνο η οργάνωση «Πηγή Ζωής» (Lebensborn). Πίσω από αυτή τη λέξη κρύβονταν ουσιαστικά ιδρύματα για την ανατροφή μιας «άριας ελίτ». Μετά από μια λεπτομερή «φυλετική

εξέταση», οι άνδρες και οι γυναίκες συνευρίσκονταν με σκοπό να κάνουν ένα «άριο παιδί». Οι άντρες τις περισσότερες φορές ανήκαν στους ΕςΕς. Οι γυναίκες, με αλλαγμένο το όνομά τους ώστε να μένουν άγνωστες, μπορούσαν να μείνουν στο ίδρυμα κατά την περίοδο της εγκυμοσύνης τους μέχρι και λίγες βδομάδες μετά τη γέννηση του παιδιού. Τα παιδιά μεγάλωναν στο ίδρυμα ή δίνονταν για υιοθέτηση. Στα γερμανικά ιδρύματα της «Πηγή Ζωής» μέχρι το τέλος του πολέμου γεννήθηκαν περίπου 8.000 παιδιά, ενώ στην κατεχόμενη Νορβηγία περί τα 12.000. Κατά τον Hitler, πρώτιστο καθήκον του κράτους είναι η εξασφάλιση της «φυλετικής» καθαρότητας του λαού. Για το σκοπό αυτό το ναζιστικό κόμμα (NSDAP) επεξεργάστηκε και ψήφισε, αμέσως μετά την κατάληψη της εξουσίας, μια σειρά από νόμους, και συγκεκριμένα: (α) το νόμο «περί αποφυγής απογόνων με κληρονομικές ασθένειες», το 1933, (β) το νόμο «περί επικίνδυνων καθ' ἑξίν εγκληματιών», το 1934, (γ) το νόμο «περί ομογενοποίησης του συστήματος υγείας», το 1934, (δ) το νόμο «περί προστασίας του γερμανικού αίματος και της γερμανικής τιμής» και (ε) το νόμο «περί προστασίας της κληρονομικής υγείας του γερμανικού λαού», το 1935. Οι δύο τελευταίοι νόμοι είναι γνωστοί και σαν «Νόμοι της Νυρεμβέργης» επειδή ψηφίστηκαν (ομόφωνα) στο 7ο Συνέδριο του ναζιστικού κόμματος (NSDAP) στις 15 Σεπτέμβρη του 1935 στην πόλη Νυρεμβέργη.

Σύμφωνα με τους νόμους αυτούς, μεταξύ των άλλων, στερήθηκαν 400.000 άνθρωποι, ενώ περίπου 60.000 επιπλέον ήταν εκείνοι στην Αυστρία. Σήμερα πολλοί ερευνητές κάνουν λόγο για συνολικά πάνω από μισό εκατομμύριο. Ο αριθμός αυτός αντιστοιχεί στο 1% των Γερμανών που βρίσκονταν σε ηλικία αναπαραγωγής.

Στα πλαίσια επίσης του «Προγράμματος Ευθανασίας» οι Ναζί προετοίμασαν συστηματικά το θάνατο διανοητικά ανάπηρων και άλλων «ανεπιθύμητων στοιχείων», ανάμεσά τους και πολλές χιλιάδες παιδιά. Οι άρρωστοι μεταφέρονταν κατά κανόνα σε ιδρύματα και θανατώνονταν μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα: στην αρχή με ενέσεις και μετέπειτα σε θαλάμους αερίων με μονοξείδιο του άνθρακα. Τα πτώματα καίγονταν σε φούρνους με την αιτιολογία ότι υπάρχει κίνδυνος επιδημίας. Θανατώνονταν επίσης και άρρωστοι με χρόνιες παθήσεις, κυρίως με φυματίωση, αρτηριοσκλήρωση και καρκίνο. Οι νεκροί ανέρχονται περίπου στους 120.000. Απ' το φθινόπωρο του 1941 ξεκινά η «επιχείρηση 14f13» γνωστή και ως «επιχείρηση αναπήρων», επειδή επεκτάθηκε κυρίως σε άτομα τα οποία χαρακτηρίστηκαν χωρίς καμιά εξέταση ως «ανάπηροι», και αφορούσε σε φυλακισμένους των στρατοπέδων συγκέντρωσης. Οι νεκροί απ' αυτή την «επιχείρηση» υπολογίζονται από 10.000 έως 20.000 (ακριβή στοιχεία δεν υπάρχουν

επειδή οι Ναζί κατέστρεψαν τα περισσότερα αρχεία). Το μεγαλύτερο τεχνικό και ιατρικό προσωπικό καθώς και η χρησιμοποιούμενη τεχνογνωσία μεταφέρθηκαν λίγο αργότερα στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, απ' όπου ξεκίνησε η μαζική εξόντωση εκατομμυρίων ανθρώπων. Στη ναζιστική «φυλετική υγιεινή» ανήκουν επίσης και τα πειράματα που έγιναν σε ανθρώπους, τα οποία έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου σε μια σειρά στρατόπεδα συγκέντρωσης, όσο επίσης και έξω από αυτά. Θύματα υπήρξαν κυρίως Εβραίοι, Σίντι και Ρομά, σοβιετικοί αιχμάλωτοι πολέμου και γυναίκες. Στα πειράματα αυτά έλαβαν μέρος περίπου 350 γιατροί.

Μερικά από τα ανθρωπο-πειράματα: ενέσεις που προκαλούσαν ηπατίτιδα, κίτρινο πυρετό ή φυματίωση, πρόκληση φλεγμονών ή σηψαιμίας, μεταμόσχευση οστών, θανάτωση και στη συνέχεια συλλογή σκελετών, εισαγωγή στη μήτρα καυστικών ουσιών χωρίς νάρκωση σε πειράματα στειρώσης, στειρώση με ακτίνες Ρέντγκεν, πειράματα με εισπνοή δηλητηριωδών αερίων, πειράματα υποσιτισμού, κάψιμο του δέρματος και αφαίρεσή του, πτώση από αεροπλάνο από 7.000 έως 12.000 μέτρα ύψος, πειράματα σε θαλάμους υποπίεσης, πειράματα για πολλές ώρες στο νερό σε θερμοκρασίες που πλησιάζουν τους 0ο C, πειράματα στέρησης πόσιμου νερού ή πόση με θαλασσινό νερό, πειράματα με ηλεκτροσόκ, αφαίρεση και συλλογή ματιών από διδύμους αφαίρεση νωτιαίου μυελού αφαίρεση και συλλογή εμβρύων από έγκυες γυναίκες, πειράματα σε νάνους.

Ένα ακόμη στοιχείο που θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη κατά τη διαμόρφωση της ναζιστικής ιδεολογίας είναι και ο μύθος περί «άριας φυλής». Η έννοια «Άριος» αποτελεί μια ψευδοεπιστημονική αντίληψη η οποία μορφοποιήθηκε μέσω των ρατσιστικών θεωριών του 19ου αιώνα και σχηματίζει μια από τις κεντρικές κατηγορίες της λαϊκής (völkisch) ιδεολογίας του ρατσισμού, του αντισημιτισμού και επομένως του ναζισμού. Κάτω από την κυριαρχία του ναζισμού το 1933 η έννοια «Άριος» στόχευε στον αποκλεισμό των «μη Άριων», –αρχικά των Εβραίων -, από τη δημόσια ζωή εξαιτίας του «ξένου αίματός» τους και του «σημιτικού χαρακτήρα» τους. Ήδη μέχρι το 1935 χρησιμοποιούνταν στη ναζιστική προπαγάνδα, όχι όμως και στα νομικά κείμενα. Μετά την ψήφιση των «Νόμων της Νυρεμβέργης», σύμφωνα με τους οποίους οι Εβραίοι έχαναν ολοκληρωτικά τα δικαιώματά τους, ενώ τους απαγορευόταν κάθε σεξουαλική πράξη με τους μη Εβραίους, επομένως και τη σύναψη γάμων με αυτούς, οι Γερμανοί μη Εβραίοι δεν αποκαλούνταν πλέον «Άριοι» αλλά «γερμανοαίματοι» (deutschblütig).

Πως όμως προέκυψε αυτός ο μύθος; Εθνολογικά γινόταν λόγος (εικασίες) για κάποιον αρχαίο νομαδικό λαό των «Αρίων» – στην αρχή όμως εντελώς ουδέτερα – ο οποίος ζούσε στην περιοχή του Καυκάσου και στη συνέχεια μετανάστευσε στην Ευρώπη. Η υπόθεση περί ύπαρξης όμως ενός τέτοιου λαού δεν έχει αποδειχτεί. Αυτό όμως που είναι επιστημονικά αποδεδειγμένο, είναι μια μετανάστευση αρχαίων λαών από την περιοχή του Καυκάσου κατά την εποχή του μπρούτζου (περίπου κατά το 1500 έως 1200 π. Χ.) προς τη βόρεια Ινδία και το Ιράν. Η θέση επίσης που προβάλλεται συχνά, ότι υπήρξε μια «ινδοευρωπαϊκή» μετανάστευση λαών προς την Ευρώπη, δεν έχει επίσης αποδειχτεί. Με λίγα λόγια δεν έχει αποδειχτεί ότι υπάρχει κάποια γενετική συγγένεια μεταξύ των νομάδων του Καυκάσου με τους σημερινούς Ευρωπαίους. Πέρα από αυτό, μια τέτοια θέση είναι και εντελώς άσχετη για τη σημερινή κοινωνία.

Ένα κεντρικό ρόλο στο σχηματισμό αυτής της ιδεολογίας έπαιξαν αποκρυφιστές ρατσιστές καθώς και η θεοσοφία – μια θρησκεία του αποκρυφισμού η οποία στηρίχτηκε σε μύθους της Ανατολής και του Μεσαίωνα και η οποία υποστήριζε ότι η ανθρωπότητα θα έπρεπε να επεξεργαστεί εκ νέου τις «σοφίες των Αρίων». Η αντίληψη για μια ανωτερότητα των «Αρίων» (οι οποίοι υποτίθεται ότι κατάγονται από την Ατλαντίδα – η ύπαρξη της οποίας επίσης δεν έχει αποδειχτεί και που για πρώτη φορά αναφέρεται από τον Πλάτωνα)[3], συνενώνεται με έναν ήδη ρατσιστικό σκοταδισμό, ο οποίος μολαταύτα δεν είχε ακόμη λάβει την επιθετικά πολεμική του τροπή. Έννοιες όμως της θεοσοφικής φυλετικής ιδεολογίας συμπεριλήφθηκαν στη ναζιστική ιδεολογία. Σ' αυτήν συνενώθηκαν αντιλήψεις από το θεοσοφικό σκοταδιστικό κύκλο, τη λεγόμενη «αριοσοφία» του Guido von List και του Jörg Lanz von Liebenfels (οι οποίες επηρέασαν το γραπτό του Hitler «Ο αγών μου»), με τον ρατσισμό του Gobineau και του Chamberlain. Η αριοσοφία βασίζεται πάνω στην αντίληψη, ότι σε μια προϊστορική εποχή υπήρξε μια «Χρυσή Εποχή» – όπως ισχυρίζεται -, στην οποία η άρια φυλή ήταν ακόμη «καθαρή», και ότι καθοδηγούνταν από σοφούς ιερείς. Αυτός ο ιδεατός κόσμος καταστράφηκε μέσω της ανάμιξης των φυλών, και ότι εδώ οφείλονται οι αιτίες για τους πολέμους, τα οικονομικά προβλήματα και την πολιτική ανασφάλεια. Για να αντιδράσουν σε αυτή τη κατάσταση οι αριοσοφοί ίδρυσαν μυστικά θρησκευτικά τάγματα, με στόχο να αποκτήσουν ξανά τη χαμένη αποκρυφική γνώση, να ανανεώσουν τις ρατσιστικές αρετές των Γερμανών (Germanen) και να δημιουργήσουν ένα νέο παγγερμανικό Ράιχ.

Από αυτά που ήδη εκθέσαμε, προέκυψε εν συντομία το παρακάτω εκρηκτικό μίγμα: Από μια ανώτερη «αρχαία άρια φυλή» η οποία αποτελούνταν από γνήσιους «αποδοτικούς ανθρώπους»

και «φορείς της κουλτούρας», «ξανθοί» και «γαλανομάτες», αναπτύχθηκε στη βόρεια Ευρώπη ένας «βόρειος» λαός κυρίως. Γενετικά, – υποστηρίζει παραπέρα η ναζιστική ιδεολογία – τις ανώτερες αυτές ιδιότητες τις κληρονόμησαν κυρίως οι Γερμανοί, οι οποίοι γι αυτό το λόγο καλούνται να καταστρέψουν την «σημιτική» «εβραϊκή αντιφυλή» και να υποδουλώσουν τις «σλαβικές κατώτερες φυλές». Αυτή η ιδιαίτερα επικίνδυνη αντίληψη υπήρξε ένα από τα συστατικά στοιχεία του ιδεολογικού πυρήνα των ΕξΕς και έδωσε έτσι μια «τεκμηρίωση» για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας με το ολοκαύτωμα. Στο όνομα της «καθαρότητας της φυλής» ο ναζισμός ξεκίνησε ένα πρόγραμμα εξόντωσης των ατόμων με ειδικές ανάγκες και ταυτόχρονα ένα κρατικό πρόγραμμα «εκτροφής» για ξανθούς και γαλανομάτες κατάλληλο για επιλεγμένους άντρες των ΕξΕς (βλέπε: οργάνωση «Πηγή Ζωής»). Τα προγράμματα αυτά στο γενετικό τους παραλογισμό υπερβαίνουν κάθε βαρβαρότητα. (Οι ιδιότητες «ξανθός» και «γαλανομάτης» κληρονομούνται επικαλυπτόμενα, δηλ. πρόκειται για το χαρακτηριστικό ενός ζωντανού οργανισμού, η αποτύπωση του οποίου μπορεί να επικαλυφθεί/ατονήσει από ένα άλλο χαρακτηριστικό. Αυτό σημαίνει ότι μια ομάδα «βορείων» ανθρώπων η οποία εκτρέφεται σύμφωνα με τις οδηγίες των ΕξΕς, θα ήταν αποτέλεσμα μιας τάσης πληθυσμιακής αύξησης από αιμομιξία και επομένως προκαθορισμένη για κληρονομικές ασθένειες!). Παρόλα αυτά μέχρι σήμερα, νεοναζιστικές οργανώσεις στη Γερμανία, όπως αυτή του Jürgen Riegers «Artgemeinschaft» ή η Aryan Nation» στις ΗΠΑ, εξακολουθούν να προπαγανδίζουν αυτές τις ανοησίες.

Μια άλλη πρακτική της ναζιστικής ιδεολογίας σχετιζόμενη με τον μύθο περί «άριας φυλής» ήταν το «Πιστοποιητικό του Άριου» («Ariennachweis ή «Arienschein»). Το πιστοποιητικό αυτό ζητούνταν από τις κρατικές και κυβερνητικές υπηρεσίες και από συγκεκριμένες ομάδες, ιδιαίτερα τους δημοσίους υπαλλήλους, γιατρούς, νομικούς, πανεπιστημιακούς δασκάλους, οι οποίοι έπρεπε να αποδείξουν ότι έχουν μια «καθαρά άρια καταγωγή». Με το πιστοποιητικό αυτό γινόταν και ο διαχωρισμός των «μη Άριων», κυρίως Εβραίων και Σίντι και Ρομά, από τους οποίους αφαιρούνταν τα αστικά τους δικαιώματα και έφτανε μέχρι το διωγμό, τη γκετοποίηση και την κρατικά οργανωμένη μαζική εξόντωσή τους στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. «Πιστοποιητικό Άριου» ζητούσαν επίσης επαγγελματικοί σύλλογοι, πολλές επιχειρήσεις και ένα τμήμα των εκκλησιών σαν προϋπόθεση για εύρεση εργασίας καθώς και το ναζιστικό κόμμα (NSDAP) για την πρόσληψη κάποιου σαν μέλος.

Υπήρχαν δύο ειδών πιστοποιητικά: Το «μικρό» και το «μεγάλο πιστοποιητικό Άριου». Με το «μικρό» πιστοποιητικό έπρεπε να αποδείξει κανείς ότι έχει γερμανική καταγωγή (απογόνους) η οποία έπρεπε να φθάνει μέχρι το 1800. Για τους αξιωματικούς των ΕξΕς ίσχυε το «μεγάλο»πιστοποιητικό στο οποίο έπρεπε να αποδειχτεί η γερμανική καταγωγή τους που έφτανε μέχρι το 1750 (δηλ. πριν ακόμη την ίδρυση του γερμανικού κράτους!) (www.inprecor.gr/archives).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΡΑΤΣΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 Η μετανάστευση και ο ρατσισμός στην Ελλάδα

Οι μετανάστες αντιμετωπίζουν μεγάλο πρόβλημα διακρίσεων στο χώρο εγκατάστασής τους στη χώρα υποδοχής. Υπάρχουν περιοχές οι οποίες αποτελούν το χώρο διαμονής των διαφορετικών εθνο-φυλετικών κατηγοριών μακριά από τις πλούσιες περιοχές της μεσαίας τάξης και σχεδόν δίπλα σε όλες αυτές τις ομάδες ανθρώπων που βρίσκονται κάτω των αναγνωρισμένων επιπέδων φτώχειας. Αυτή η κοινωνική «περίφραξη» των μεταναστών και των εθνικών μειονοτήτων ερμηνεύεται σαν αποτέλεσμα ιδεολογικών διαδικασιών και οικονομικό-πολιτικών συμφερόντων. Η ξеноφοβία και ο εθνικός ρατσισμός αντανακλάται και στους χώρους διαμονής (Ψημμένος 1995: 78- 80). Έτσι, ο μετανάστης καταλαμβάνει τις περιοχές και τις οικίες που είναι κατά το πλείστον αρχιτεκτονικά φτωχίες και κοινωνικά παρέχουν λιγότερες ευκαιρίες μόνιμης διαμονής και επαφής ή ένταξης με το κοινωνικό σύνολο. Ο χώρος διαμονής των μεταναστών γίνεται περιφρακτικός και απομονώνει τα άτομα από τον υπόλοιπο κοινωνικό ιστό λόγω εθνο-φυλετικών διακρίσεων που προέρχονται από το γηγενή πληθυσμό αλλά εκφράζονται σε προσωπικό-ατομικό επίπεδο, λόγω ενός θεσμοθετημένου εθνο-ρατσισμού όπου το κράτος και οι

υπηρεσίες κάνουν το λιγότερο δυνατό στην παροχή προστασίας και λόγω του γενικότερου κλίματος που επικρατεί στη χώρα υποδοχής και οδηγεί τον μετανάστη στο κοινωνικό περιθώριο (Ψημμένος 1995: 78-80).

Στην περίπτωση του κέντρου των Αθηνών οι περιοχές στις οποίες συγκεντρώνονται οι μετανάστες είναι η Κυψέλη, τα Πατήσια, η περιοχή του Αγίου Παντελεήμονα, ο Κολωνός, το Μεταξουργείο, ο Νέος Κόσμος, το Παγκράτι, η Πλατεία Αμερικής καθώς και η πλατεία Βικτωρίας, η ευρύτερη περιοχή της Ομονοίας και τα Εξάρχεια. Οι λόγοι που επιλέγουν αυτές τις γειτονιές οι μετανάστες είναι τα χαμηλότερα ενοίκια και η διαθεσιμότητα διαμερισμάτων. Δηλαδή υποβαθμισμένες περιοχές στο κέντρο του αστικού ιστού που συγκεντρώνουν πλήθος χρήσεων και πληθώρα κατοικιών. Επίσης αρκετοί συγκεντρώνονται σε περιοχές που μπορούν να βρουν κάποιου είδους απασχόληση και ταυτόχρονα κατοικούν ήδη κάποιοι συμπατριώτες τους στις γειτονιές αυτές. Σύμφωνα με εμπειρίες που έχουν αποκτήσει οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στις περιοχές αναφοράς, αρκετοί από τους μετανάστες διαμένουν σε ακατάλληλα κτήρια, συγκεντρωμένοι σε άτυπους καταυλισμούς και αντιμετωπίζουν πληθώρα προβλημάτων υγείας ή και επιβίωσης σε αρκετές περιπτώσεις ενώ γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης ή ρατσιστικών επιθέσεων.

Το άρθρο της Γεωργίας Λινάρδου στην Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία με τίτλο «Άνθρωποι και ποντίκια στα γκέτο της Αθήνας» χαρακτηριστικά περιγράφει:

«Με αφορμή την αναστάτωση που όλο και συχνότερα βιώνει το κέντρο της πρωτεύουσας, η Νομαρχία Αθηνών επαναφέρει το αίτημά της για τη δημιουργία ενός οργανισμού που θα αναλάβει την «εκκαθάριση» των περιοχών των «αποβλήτων» της Αθήνας όπου μετανάστες μοιράζονται στοιβαγμένοι ελάχιστα τετραγωνικά ζώης ανάμεσα σε σπασμένες αποχετεύσεις, τρωκτικά και ανυπόφορη βρώμα. Όλα δείχνουν ότι η εγκληματική αδιαφορία των αρχών για τους μετανάστες μπορεί να οδηγήσει σε πολιτικές νέων διωγμών με όχημα την «υγιεινή αποστείρωση» περιοχών.

Ήδη και αρκετούς μήνες, η Νομαρχία έχει χαρτογραφήσει τα «γκέτο» της Αθήνας μέσω της Διεύθυνσης Υγιεινής. Πρόσφατα, μάλιστα, ξεκίνησε και επιχείρηση «σκούπα» με παρέμβαση εισαγγελέα, ώστε να καθαριστούν οι επικίνδυνες εστίες μόλυνσης στα και στα καταφύγια των μεταναστών. Κωνσταντινουπόλεως, Πειραιώς, Μετσόβου, Αιόλου, Ευριπίδου, Θερμοπυλών, Ιάσονος, Μενάνδρου... δρόμοι που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο πληθυσμό μεταναστών της Αθήνας. Η εκκαθάριση ξεκίνησε από την οδό Μενάνδρου σε πολυκατοικίες όπου κατάφευγαν

άνθρωποι κουρέλια. Αδιάφοροι ιδιοκτήτες σύμφωνα με τη Διεύθυνση Προστασίας Καταναλωτών και Υγειονομικού Ελέγχου της Νομαρχίας, όπου ανέλαβε να συμπληρώσει τη μεταναστευτική πολιτική, «οι αγωγοί του αποχετευτικού συστήματος της πολυκατοικίας βρέθηκαν σπασμένοι, με αποτέλεσμα να έχουν συσσωρευτεί λύματα στο υπόγειο και στον ακάλυπτο χώρο». Η πολυκατοικία είχε ελεγχθεί από τους επόπτες το 2006, οπότε και είχε διαπιστωθεί η συγκεκριμένη κατάσταση.

Παρά το γεγονός ότι είχαν ενημερωθεί οι έλληνες ιδιοκτήτες διαμερισμάτων, ουδείς μπήκε στον κόπο να αναλάβει τις ευθύνες του. Και αυτό, όπως προκύπτει από πηγές της Νομαρχίας, αποτελεί πάγια τακτική των περισσότερων ιδιοκτητών αν και κάποιοι από αυτούς έχουν οδηγηθεί ακόμη και στη Δικαιοσύνη: «Μετά από υγειονομικό έλεγχο από τη Διεύθυνση Προστασίας Καταναλωτή και Υγειονομικού Ελέγχου του Κεντρικού Τομέα στην πολυκατοικία της οδού Μενάνδρου, στην περιοχή της Ομόνοιας, οκτώ ιδιοκτήτες διαμερισμάτων παραπέμφθηκαν στον εισαγγελέα, καθώς διαπιστώθηκε ότι δεν είχε γίνει καμιά ενέργεια για την εξάλειψη των ακάθαρτων υδάτων στον υπόγειο χώρο (με χαρακτηριστική οσμή λυμάτων) που δημιουργούσαν σοβαρή και ανθυγιεινή και αντιαισθητική εστία», αναφέρουν από τη Νομαρχία. Οι περισσότεροι έχουν εγκαταλείψει εδώ και χρόνια τις ιδιοκτησίες τους στο κέντρο, ζουν κυρίως σε προάστια της Αττικής, νοικιάζουν τα σπίτια τους σε μετανάστες και αποποιούνται οποιασδήποτε ευθύνης συντήρησης τους. Παράλληλα, εντύπωση προκαλεί το γεγονός, όπως γίνεται γνωστό από πηγές της Νομαρχίας, ότι κάποια από τα κτίρια «τρώγλες» ανήκουν στο Δημόσιο. Τα οικήματα όπου διαμένουν μετανάστες στο κέντρο ανέρχονται σε 140, τα εγκαταλελειμμένα οικήματα που θεωρούνται πως συνιστούν κίνδυνο για τη δημόσια υγεία είναι 208, τα στέκια τοξικομανών 16 και οι οίκοι ανοχής 14. Σε κάποιες περιπτώσεις ακόμη και παρατημένα αυτοκίνητα χρησιμοποιούνται ως προσωρινές κατοικίες. Εκθέσεις – σοκ των ελεγκτών, όπου τα μεγαλύτερα προβλήματα εντοπίστηκαν στην ευρύτερη περιοχή του κέντρου της Ομόνοιας και επί των οδών Μενάνδρου, Σατωβριάνδρου, Κουμουνδούρου, Γερανίου, Ζήνωνος, Σωκράτους, Χίου, Ψαρρών, Ξούθου, Σοφοκλέους, Λεωνιδίου, Θερμοπυλών, Ιάσωνος, Ακομινάτου, Κεραμεικού, και επί της οδού Γιατράκου στο Μεταξουργείο πίσω από σχολείο που λειτουργεί. Ο νομάρχης Γ. Σγουρός κάνει λόγο για την υγειονομική βόμβα που κάποια στιγμή θα εκραγεί».

Μεταξύ άλλων οι επόπτες Δημόσιας Υγείας θα διαπιστώσουν στις εκθέσεις τους:

* Εξαιρετικά επικίνδυνο συνωστισμό εντός των διαμερισμάτων. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στα καλύτερα από αυτά ζουν σε άθλιες συνθήκες 30-40 αλλοδαποί, μεταξύ των οποίων και παιδιά υπό αδιευκρίνιστες συνθήκες και στη χειρότερη έως και 100 άτομα ανά διαμέρισμα που διαθέτει μόνο μία τουαλέτα.

* Οι ένοικοι συμβιών με πληθυσμούς από κατσαρίδες, σε αριθμό τέτοιο ώστε να αλλοιώνεται το χρώμα των τοίχων, τρωκτικά, κοριούς, και ψύλλους. Κοιμούνται στο πάτωμα, στα μπαλκόνια, στον ακάλυπτο, ανάμεσα σε απορρίμματα, πάνω σε βρώμικες κουρελούδες.

* Πολλά από αυτά χρησιμοποιούνται ως ξενοδοχεία ύπνου ειδικά για γυναίκες έναντι 5 ευρώ την ημέρα.

* Οι ακάλυπτοι χώροι και οι φωταγωγοί χρησιμεύουν ως χωματερές απορριμμάτων, σε ορισμένες από τους οποίες ξεσπούν συχνά πυρκαγιές (Μενάνδρου 44, επτά πυρκαγιές).

* Για κάποιες από αυτές τις ανθυγιεινές εστίες έχουν γίνει έγγραφα με το χαρακτηρισμό του εξαιρετικά επείγοντος στις συναρμόδιες υπηρεσίες από τον Απρίλιο του 2008 χωρίς να έχουμε λάβει μέχρι σήμερα καμία απάντηση.

* Σε ορισμένα εξ αυτών αναζητήθηκαν και βρέθηκαν τα στοιχεία των ιδιοκτητών πολλοί εκ των οποίων ενημερώθηκαν, χωρίς όμως αποτέλεσμα.

* Με όλα τα παραπάνω απειλείται άμεσα η δημόσια υγεία, εξαιτίας της μετάδοσης σοβαρών ασθενειών όπως η βουβωνική πανώλη, ο ενδημικός τύφος και η λεπτοσπείρωση!

* Εκθέσεις αποκαλυπτικές για τις συνθήκες στις οποίες ζουν οι «λαθρομετανάστες». Όταν, όμως, δεν προτείνουν λύσεις, το μόνο που καταφέρνουν είναι να στοχοποιούν και ενοχοποιούν θύματα.» (ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ - 23/03/2009, www.enet.gr)

Επίσης, άξιο λόγου είναι και το άρθρο του Σπύρου Χριστόπουλου που αναρτήθηκε στις 26- 01- 2010 και το οποίο αναφέρει, συγκεκριμένα, για το ιστορικό κέντρο της Αθήνας:

«Στη διαπίστωση ότι η κατάσταση στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας είναι απαράδεκτη και έχει φτάσει σε οριακό σημείο συνέκλιναν οι απόψεις εκπροσώπων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης,

επιστημόνων, επαγγελματιών και κατοίκων της περιοχής κατά τη χθεσινή, πρώτη συνεδρίαση της Επιτροπής Περιβάλλοντος της Βουλής για το ιστορικό κέντρο της Αθήνας. «Είμαστε στο σημείο μηδέν» ανέφερε ο Γ. Σγουρός, νομάρχης Αθηνών, υπογραμμίζοντας ότι η έλλειψη πολιτικής βούλησης για συγκεκριμένες ενέργειες και οι δυσκίνητες γραφειοκρατικές διαδικασίες είναι οι δύο κύριες αιτίες που εμποδίζουν την ανάπλαση του ιστορικού κέντρου της πόλης. Προς αυτή την κατεύθυνση, όπως είπε, έχει καταθέσει πρόταση από το 2008 για τη σύσταση διυπουργικού και αυτοδιοικητικού συντονιστικού οργάνου, το οποίο θα επιβλέπει τη διαδικασία εφαρμογής όλων των ενεργειών αναβάθμισης του ιστορικού κέντρου. 200.000 μετανάστες στο κέντρο της Αθήνας, Ιδιαίτερη έμφαση έδωσε ο Ν. Κακλαμάνης στο πρόβλημα των μεταναστών, τονίζοντας ότι από τους 800.000 καταγεγραμμένους μετανάστες οι 600.000 ζουν στην Αττική, εκ των οποίων οι 200.000 στο κέντρο της Αθήνας. Όπως είπε, «η μόνη λύση για την αντιμετώπιση του προβλήματος είναι η πρόληψη και η αποτροπή από το να έρχονται στην Ελλάδα», ενώ έκρουσε τον κώδωνα του κινδύνου για την έξαρση λοιμωδών νόσων, κυρίως ηπατίτιδας. Αφού επισήμανε την έλλειψη νομοθετικού πλαισίου που να δίνει ουσιαστικές αρμοδιότητες στην πρωτοβάθμια αυτοδιοίκηση, ο κ. Κακλαμάνης κάλεσε τα μέλη της Επιτροπής να νομοθετήσουν προς αυτή την κατεύθυνση. Εντύπωση, όμως, προκάλεσε η τοποθέτηση του κ. Κακλαμάνη «για απίστευτα παιχνίδια realstate στο κέντρο της Αθήνας, τα οποία θα πρέπει να ερευνήσει η Βουλή και η Επιτροπή Θεσμών», αναφέροντας ενδεικτικά την περιοχή του Μεταξουργείου, όπου συγκρότημα κατοικιών έφτασε να πωλείται προς 4.500 ευρώ το τετραγωνικό μέτρο. Επιπλέον, ανέφερε πως έως τον Αύγουστο θα είναι έτοιμο και το «ξενοδοχείο φτωχών» (θα προστεθεί στα άλλα δύο που ήδη λειτουργούν, αλλά δεν επαρκούν αφού οι καταγεγραμμένοι άστεγοι ανέρχονται στους 1.700), ενώ ανακοίνωσε πως πίσω από το Εθνικό Θέατρο, σε μια έκταση 1,3 στρεμμάτων, θα δημιουργηθεί η πλατεία Μινωτή-Παξινού, η πρώτη που θα κατασκευαστεί στο κέντρο της πόλης ύστερα από 150 χρόνια.

Αναγκαία η επιστροφή στο κέντρο, Από την πλευρά του, ο Γιάννης Πολύζος, πρόεδρος του Οργανισμού Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας, υποστήριξε ότι ένα συνολικό σχέδιο για την Αθήνα θα παρουσιαστεί στο νέο Ρυθμιστικό, που θα είναι έτοιμο τον Οκτώβριο, τονίζοντας πως το μέλλον των πόλεων δεν βρίσκεται στις επεκτάσεις των αστικών περιοχών. Ο κ. Πολύζος τόνισε ότι πρέπει να στηριχθούν πολιτικές για την επιστροφή των κατοίκων, και ιδιαίτερα των πιο νεαρών ηλικιών, στο κέντρο της πόλης με την παροχή κινήτρων, όπως, π.χ., φοροαπαλλαγές και χαμηλότοκα δάνεια.

«Για κέντρο της Αθήνας με ντεκόρ τοξικομανείς, άστεγους, μετανάστες δουλεμπόρους και οίκους ανοχής, που μέσα από αυτό δουλεύει ένα κέντρο εκμετάλλευσης» έκανε λόγο ο Προκόπης Δούκας, εκπρόσωπος της Κίνησης Πολιτών για τη Διάσωση του Ιστορικού Κέντρου, ενώ και ο Αδάμ Κωστίκας, από την ίδια κίνηση, αναφέρθηκε στην ανάγκη αποκατάστασης της έννομης τάξης στο κέντρο της πόλης.

Το πρόβλημα δεν λύνεται με επιχειρήσεις-«σκούπα». «Η αναβάθμιση του ιστορικού κέντρου δεν επιλύεται με επιχειρήσεις-“σκούπα” αλλά μέσα από έναν κοινωνικό, οικονομικό, περιβαλλοντικό Ξενοκράτη» υπογράμμισε ο Κ. Καρτάλης, πρόεδρος της Επιτροπής Περιβάλλοντος, ο οποίος υποστήριξε πως στόχος της Επιτροπής είναι να ανοίξει το θέμα, να καταγραφούν τα προβλήματα, να εντοπιστούν οι αναγκαίες λύσεις και να δρομολογηθεί ένα ουσιαστικό σύστημα παρακολούθησης της εφαρμογής των λύσεων. Σύμφωνα με στοιχεία που επικαλέστηκε ο κ. Καρτάλης, η Αθήνα (μαζί με το Αμβούργο και την Μπρατισλάβα) είναι από τις ευρωπαϊκές πόλεις στις οποίες αναπτύσσονται με ανησυχητικό ρυθμό περιοχές-γκέτο με σημαντικά ποσοστά ανεργίας, ενώ σε άλλη έρευνα η Αθήνα καταλαμβάνει τα τελευταία δύο χρόνια την τελευταία θέση σε σύνολο 34 πόλεων της Ευρώπης σε κρίσιμες παραμέτρους του επιχειρηματικού γίνεσθαι.

Βίος αβίωτος στο κέντρο:

* Το 3% με 4% αγγίζουν τα ποσοστά κατοίκησης στο ιστορικό κέντρο.

* 22η η Αθήνα σε 30 πόλεις της Ευρώπης ως προς τις περιβαλλοντικές της επιδόσεις.

* Η στάθμευση (για το 84%), η παραβατικότητα/εγκληματικότητα (79%) και η ατμοσφαιρική ρύπανση (69%) είναι τα κύρια προβλήματα των κατοίκων της περιοχής.

* Περισσότερα από 500 κτίρια στο ιστορικό κέντρο είναι εγκαταλελειμμένα.

* Από τις 1.300 βιοτεχνίες στις αρχές του '90 έχουν παραμείνει σήμερα οι 300. Αντίθετα, αύξηση 90% παρουσιάζει η απασχόληση σε μπαρ και εστιατόρια.

* Χαμηλή αξιολόγηση από τους τουρίστες για τη χρήση των ξενοδοχείων και την προσφορά όλων των υπόλοιπων τομέων παροχής υπηρεσιών στο ιστορικό κέντρο.

* Διαπιστώνεται σταδιακή απομάκρυνση παραδοσιακών ελληνικών επιχειρήσεων. Στις αγορές στις οδούς Σοφοκλέους, Σωκράτους, Ευριπίδου, Κολοκυνθούς η παρουσία των αλλοδαπών επιχειρήσεων ανέρχεται στο 40% της συνολικής εμπορικής δραστηριότητας.» (Πηγή: Επιτροπή Περιβάλλοντος της Βουλής) (www.citypress.gr)

Πολλές φορές τα ΜΜΕ έχουν αναφέρει σημαντικές προστριβές μεταξύ κατοίκων και μεταναστών στο πλαίσιο της καθημερινής τους συμβίωσης. Πρόσφατα και συγκεκριμένα στις 09/06/2009 έγινε λόγος για την κλειστή παιδική χαρά στον Άγιο Παντελεήμονα από έλληνες κατοίκους ώστε να αποτρέπεται η πρόσβαση σε αυτή από παιδιά μεταναστών που διαμένουν στην εν λόγω περιοχή. Το περιστατικό αυτό δημιούργησε εντάσεις και αμφιλεγόμενες συζητήσεις με τους Έλληνες κατοίκους να πραγματοποιούν πορείες διαμαρτυρίας και στη συνέχεια να κάνουν λόγο για αυξημένη εγκληματικότητα από την στιγμή που οι μετανάστες εγκαταστάθηκαν στην περιοχή και από την άλλη, οι μετανάστες να εκφράζουν το δικαίωμά τους να ζουν και αυτοί με ίσες ευκαιρίες στην πόλη αυτή.

Μία διερεύνηση του φάσματος και της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών οι οποίες αποσκοπούν στην αντιμετώπιση των ειδικών αναγκών τις οποίες εκφράζουν τα μέλη των μεταναστευτικών ομάδων κρίνει σε μεγάλο βαθμό την έναρξη της διαδικασίας κοινωνικής ένταξης των νέων αυτών ομάδων – χρηστών του συστήματος κοινωνικής πολιτικής. Μεγάλη βαρύτητα φαίνεται να έχει το περιεχόμενο των υπηρεσιών, όπως επίσης και ο τρόπος διανομής τους λόγω του γεγονότος ότι πρόκειται για μια νέα ομάδα του γενικού πληθυσμού με περιορισμένο κοινωνικό κύρος και δυνατότητες άσκησης επιρροής.

Το μεταναστευτικό φαινόμενο ως ένα μηχανισμός αναδιανομής του πληθυσμού και κυρίως του εργατικού δυναμικού από χώρες και περιοχές λιγότερο ανεπτυγμένες με καθεστώτα καταπιεστικά, προς χώρες με οικονομική και κοινωνική άνθηση, πολιτική σταθερότητα και δημοκρατικό σύστημα διακυβέρνησης είναι παράγωγο αλλά και παραγωγός μιας σειράς κοινωνικών ανακατατάξεων και προβλημάτων και στις δύο κοινωνίες, διαφορετικής όμως υφής, δηλαδή των χωρών υποδοχής και των χωρών αποστολής μεταναστών. Οι ασαφείς και τυπικές στρατηγικές αφήνουν μεγάλα περιθώρια για αυθαιρεσίες και ρατσιστική συμπεριφορά από την πλευρά των κρατικών λειτουργών και πολύ περισσότερο οι άτυπες πολιτικές συντείνουν στην διόγκωση του ελλείμματος των κοινωνικών δικαιωμάτων των μεταναστών. Συχνά, οι μετανάστες

αγνοούν το πλαίσιο των θεσμών, των κανόνων και των δικαιωμάτων τους, αλλά και στις περιπτώσεις που τα γνωρίζουν, δεν έχουν πρόσβαση στο πολιτικό και νομικό σύστημα της χώρας.

Οι διαδικασίες της νομιμοποίησής τους καθυστερούν και πολλές φορές συνοδεύονται από ταλαιπωρία, η νόμιμη όμως παρουσία τους είναι το πρώτο και ουσιαστικό βήμα για την κοινωνική τους ένταξη. Ο κοινωνικός αποκλεισμός τους είναι το λογικό επακόλουθο αυτής της κατάστασης (Κασιμάτη, Ψημμένος 2004: 439, 441-442, 445).

Οι υπάλληλοι μέσα από τους άτυπους ελέγχους και τις ποικίλες ευελιξίες στα όρια των δικών τους αρμοδιοτήτων υπενθυμίζουν στους μετανάστες ότι ως διαχειριστές της εξουσίας διαφόρων επιπέδων μπορούν να τους κατατάσσουν και να τους διακρίνουν μέσα από τις γραφειοκρατικές διαδικασίες. Οι θεσμοί λειτουργούν διαφορετικά για τους γηγενείς και διαφορετικά για τους μετανάστες, με επιλεκτικές πρακτικές πολλές φορές ανάλογα με την προέλευσή τους. Οι δημόσιες υπηρεσίες και οι υπάλληλοι διαδραματίζουν πρωταρχικό ρόλο στη διαχείριση και οροθέτηση των επιλογών που έχει ένας μετανάστης, αλλά και στη συμμετοχή του στις διαδικασίες ένταξης (Κασιμάτη, Ψημμένος 2004: 439, 441-442, 445).

Επί της ουσίας, αυτό που συμβαίνει στο κέντρο της Αθήνας και στις γειτονιές που συγκεντρώνονται αρκετοί μετανάστες είναι να υπάρχει πληθώρα φορέων και οργανώσεων που προσπαθούν να διευκολύνουν και να βοηθήσουν τους μετανάστες στην οργάνωση της ζωής τους στις περιοχές αναφοράς, αλλά και να βοηθήσουν στην ομαλή ένταξή τους. Οι δράσεις όμως είναι αποσπασματικές και δείχνουν την έλλειψη μακροπρόθεσμου σχεδιασμού. Επίσης η διαδικασία της ενσωμάτωσης είναι διαρκής και δεν πρέπει να υπάρχει εφησυχασμός όσον αφορά στα αποτελέσματα από τις προσπάθειες. Η χρηματοδότηση θα πρέπει να είναι συνεχής και να διασφαλίζεται η απρόσκοπτη λειτουργία των προγραμμάτων και η συνέχιση της χρηματοδότησης των πετυχημένων εξ αυτών ακόμα και μετά τη λήξη της χρηματοδότησης από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Είναι δεδομένο πλέον πως η Ελληνική Πολιτεία βρέθηκε μάλλον απροετοίμαστη απέναντι στο φαινόμενο της μεταναστευτικής εισροής όπως αυτό εκδηλώθηκε στις διάφορες μορφές του: παλιννόστηση ελλήνων υπηκόων, παλιννόστηση και εισροή ομογενών, εισροή παράνομων αλλοδαπών. Από την άλλη πλευρά δεν μπορούμε να παραβλέψουμε το γεγονός ότι η επιθυμία των μεταναστών ξένης υπηκοότητας για την εξεύρεση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης, μετά

από μια μακροχρόνια περίοδο διαβίωσης κάτω από δύσκολες συνθήκες, καθώς και η δικαιολογημένη δυσκολία από την πλευρά της Πολιτείας και της Κοινωνίας της πλήρους κατανόησης του φαινομένου της μετανάστευσης έκανε ακόμη πιο εμφανή την παραπάνω ελλιπή προετοιμασία.

Αναμφίβολα οι πρόσφατες νομικές ρυθμίσεις αποτελούν ένα σημαντικό βήμα στην κατεύθυνση μιας πιο συνετής και ψύχραιμης ρύθμισης του φαινομένου της μετανάστευσης. Εξάλλου οι δυνατότητες διαφοροποιήσεων μέσα σ' ένα διεθνές περιβάλλον που ευνοεί τα περιοριστικά μέτρα για τη μετανάστευση είναι αρκετά περιορισμένες. Αυτό που απομένει είναι να συνειδητοποιήσουμε και ως κοινωνία ότι η ένταξη των μεταναστών μέσα από τη διαφύλαξη της διαφορετικότητά τους είναι όχι μόνο εφικτή αλλά και επιθυμητή.

3.2 Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) ως παράγοντας διαμόρφωσης των στάσεων και των αντιλήψεων

Οι στάσεις μαθαίνονται από το άμεσο και έμμεσο περιβάλλον. Τόσο η εκμάθηση των στάσεων, όσο και οι αλλαγές των στάσεων. Ορισμένοι ερευνητές βασίζονται σε συμπεριφοριστικές εξηγήσεις, με επίκεντρο τον ρόλο της ενίσχυσης.

Άλλοι ερμηνεύουν τα ίδια φαινόμενα με βάση τη μιμητική θεωρία της μάθησης. Άλλοι ερευνητές χρησιμοποιούν έννοιες της γνωστικής θεωρίας της μάθησης. Πάντως οι ερευνητές ενδιαφέρονται επίσης για τους κοινωνικούς φορείς που διαμορφώνουν τις στάσεις. Ο πρωταρχικός κοινωνικός φορέας είναι η οικογένεια.

Από τον πατέρα και την μητέρα του και από άλλους στενούς συγγενείς το μικρό παιδί θα μάθει τις στάσεις του για «τους Τούρκους» για τη «σωστή» πολιτική παράταξη κ. λ. π. Το σχολείο, ο δάσκαλος, οι φίλοι του θα επηρεάσουν τις στάσεις του, παρόλο που οι στάσεις που διαμορφώνονται από την οικογένεια είναι οι ποίο βαθιά ριζωμένες και επόμενος είναι και οι πιο δύσκολο να αλλάξουν.

Άλλος ένας σημαντικότερος και ισχυρός κοινωνικός φορέας είναι τα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Ο τύπος μπορεί να διαμορφώσει γνώμες, αλλά περιορίζεται κυρίως στους «μορφωμένους». Ποιο

συγκεκριμένα, η δύναμη του τύπου, η οποία δρα μέσω της οπτικής διόδου απευθύνεται κυρίως στο «μορφωμένο σκεπτόμενο άτομο», που μπορεί να επηρεαστεί με βάση το γραπτό λόγο. Ωστόσο ο τύπος χρησιμοποιεί τεχνητά μέσα, όπως φωτογραφίες, μεγάλους μαύρους τίτλους με παραπλανητικά μηνύματα για να διαμορφώσει γνώμες ατόμων που δεν διαβάζουν με προσοχή τις ειδήσεις. Το ραδιόφωνο επηρεάζει την κοινή γνώμη μέσω της ακουστικής διόδου, οπότε έχει ένα πλατύτερο ακροατήριο από τον τύπο. Ωστόσο, το πιο ισχυρό μέσο μαζικής πληροφόρησης όσον αφορά τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης είναι σαφώς η τηλεόραση, η οποία δρα συγχρόνως μέσω της οπτικής και ακουστικής διόδου.

Καλώς ή κακώς, τα μέσα ενημέρωσης αποτελούν σημαντικό στοιχείο της καθημερινής ζωής και σοβαρή συνιστώσα της αλληλεπίδρασης στο κοινωνικό πεδίο, επομένως είναι αδύνατον να το αγνοήσουμε. Το ερώτημα που μας απασχολεί είναι κατά πόσον τα ελληνικά Μ.Μ.Ε. έχουν συμβάλει στην αρνητική στερεοτυπική απεικόνιση του αλλοδαπού μετανάστη στη χώρα μας.

Για τη μεταστροφή της κοινής γνώμης και την αντίστοιχα αρνητική στάση προς την παρουσία των μεταναστών και ειδικότερα τη σύνδεση της μαζικής άφιξης των Αλβανών με την εκλαμβανόμενη ως ραγδαία αύξηση της εγκληματικότητας στη χώρα, ο διαμεσολαβητικός λόγος των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) και επικοινωνίας είναι κρίσιμος. Τα Μ. Μ. Ε. ιδιαίτερα στις σημερινές συνθήκες του λεγόμενου «παγκόσμιου χωριού» διαδραματίζουν σημαντικότατο ρόλο στη διαμόρφωση στάσεων και αντιλήψεων του πληθυσμού και αντίστοιχης κοινωνικής συνείδησης.

Τα Μ.Μ.Ε. είναι αδιαμφισβήτητα μια μορφή εξουσίας που μπορεί να ευνοήσει ή ακόμα και να βλάψει αυτούς με τους οποίους ασχολείται κάθε φορά. Έτσι πολλές φορές διαμορφώνει γνώμες και κατηγοριοποιεί ανθρώπους βρίσκοντας την απόλυτη αποδοχή των ατόμων που απευθύνεται. Είναι πολύ εύκολο για τα Μέσα αφού απευθύνονται σε όλους και όλοι έχουν δυνατότητα πρόσβασης και είναι δέκτες των πληροφοριών που τους προσφέρονται να έχουν την κοινή γνώμη με το μέρος τους και με τη σύμφωνη γνώμη τους. Έτσι φαινόμενα προκατάληψης και ρατσισμού ξεκινάνε πολλές φορές μέσα από τους ίδιους τους κόλπους των Μ.Μ.Ε. τα οποία όπως αναφέρθηκε έχουν τη δύναμη να επηρεάσουν «τους πάντες» εξυπηρετώντας με τον τρόπο αυτό διάφορα συμφέροντα.

Η κριτική της σχέσης των Μ.Μ.Ε. με τον με τον ρατσισμό έχει εστιαστεί κυρίως στην –κατά περιόδους- ρατσιστική προπαγάνδα τους. Ωστόσο η αφετηρία αυτής της σχέσης βρίσκεται τόσο

μέσα στη δομή των Μέσων όσο και στην κοινωνική και οικονομικό-πολιτική λειτουργία τους που προσδιορίζει κάθε τι ρατσιστικό: η δημιουργία διαχωρισμών διακρίσεων και αποκλεισμών.

Τα Μ.Μ.Ε. τόσο σε παγκόσμια κλίμακα όσο και στην ελληνική πραγματικότητα εκτός από το ότι σε μερικές περιπτώσεις είναι φορείς ρατσισμού που πηγάζει από τις ίδιες τους τις δομές μπορούν να δημιουργήσουν και να κατευθύνουν εκδηλώσεις ρατσισμού. Το ποιο κοινωνικό κομμάτι θα υποστεί αυτές τις ρατσιστικές εκδηλώσεις και πρακτικές αλλάζει κάθε φορά. Στην ελληνική κοινωνία την τελευταία δεκαετία ένας μόνιμος δέκτης είναι οι μετανάστες (είτε συγκεκριμένες ομάδες ή κοινότητες στο σύνολό τους).

Η εμφάνιση των μεταναστών στα ηλεκτρονικά και έντυπα των Μ.Μ.Ε. εξαντλείται στα «παράθυρα» και τις στήλες των αστυνομικών δελτίων στις θεωρητικές εκπομπές και αναλύσεις που ασχολούνται με τα κοινωνικά προβλήματα και στα ανθρωπιστικά ντοκιμαντέρ. Είναι ολοφάνερο ότι προβάλλονται αποκλειστικά και μόνο είτε ως προβλήματα για λύση είτε ως αντικείμενα οίκτου είτε ως ενδιαφέρουσα γραφικότητα. Ποτέ δεν καλούνται από τους ιθύνοντες των Μ.Μ.Ε. να μιλήσουν οι ίδιοι για τις ζωές τους και όταν ακόμα αυτό συμβεί τοποθετούνται στη θέση του υπόλογου αντιμέτωποι με κάθε λογής αυτόκλητους λαϊκούς κριτές (διανοούμενους-αντιδραστικούς ή μη δημοσιογράφους αγανακτισμένους πολίτες πολιτικούς κ.α.)

Το πιο σημαντικό στο σημείο αυτό είναι ότι η θεματολογία την οποία τα Μέσα καθημερινά και σχεδόν αποκλειστικά κρίνουν και επιλέγουν πως αφορά τους μετανάστες δεν είναι άλλη από αυτήν της εγκληματικότητας. Βλέπουμε πολύ συχνά τους δημοσιογράφους του αστυνομικού ρεπορτάζ να τοποθετούν (με ύφος απόλυτης βεβαιότητας) κάποιο μετανάστη στη θέση του αναζητούμενου δράστη. Κι όταν αποκαλύπτεται ότι ο όποιος δράστης δεν είναι μετανάστης το γεγονός απομακρύνεται από τη «ζωντανή μετάδοση» και πολύ σπάνια αναφέρεται.

Έτσι σχεδόν μόνιμα οι ρόλοι θύματος και θύτη που απαιτούνται για τα κάθε είδους εγκληματικά σενάρια παρουσιάζονται από τα Μ.Μ.Ε. με μια μόνο εκδοχή: ο μετανάστης ως θύτης και ο γηγενής το θύμα. Η στάση αυτή θα μπορούσε ίσως να χαρακτηριστεί ως επιτήδεια καθιέρωση ρόλων αφού στην πραγματικότητα θύτης είναι η κοινωνική δομή που έχει θεσπίσει την εκμετάλλευση των μεταναστών από τους ντόπιους και την οποία τα Μέσα από θέση υπερασπίζονται.

Η κριτική της σχέσης των Μ.Μ.Ε. με τον με τον ρατσισμό έχει εστιαστεί κυρίως στην κατά περιόδους ρατσιστική προπαγάνδα τους. Ωστόσο η αφετηρία αυτής της σχέσης βρίσκεται τόσο

μέσα στη δομή των Μέσων όσο και στην κοινωνική και οικονομικό-πολιτική λειτουργία τους που ευνοεί τη δημιουργία διαχωρισμών, διακρίσεων και αποκλεισμών.

Τα Μ.Μ.Ε. έχουν τη δυνατότητα με τη συνεχή επανάληψη, όχι μόνο να επηρεάζουν αλλά και να χειραγωγούν τις μάζες. Ο στόχος της προπαγάνδας έγκειται στη μεταστροφή της προσοχής της μάζας σε συγκεκριμένα γεγονότα, δεδομένα, ανάγκες και άλλα. Για να είναι επιτυχημένη η προπαγάνδα, θα πρέπει να έχει έναν περιορισμένο αριθμό μηνυμάτων και αυτά τα μηνύματα θα πρέπει να επαναλαμβάνονται έως ότου και το τελευταίο μέλος του κοινού να κατανοήσει πλήρως το νόημα τους. Την περίοδο του ναζισμού, ο έλεγχος του ανθρωπίνου νου γινόταν κυρίως με απροκάλυπτα βίαιες μεθόδους. Σήμερα, το μόνο που διαφέρει, είναι ότι η μάζα αποδέχεται με αρκετή ευχαρίστηση, συχνά δε και με ευγνωμοσύνη, τον ψυχολογικό φασισμό που της ασκείται. Ο ανθρώπινος νους είναι πια προγραμματισμένος να πιστεύει ότι αυτό που συνήθως πράττει είναι εξαιρετικό και το χειρότερο, ότι είναι δική του επιλογή.

Η συμβολή των ΜΜΕ, όμως, στην «κατασκευή» και την ερμηνεία της πραγματικότητας έχει διερευνηθεί από παλιά. Η σημασία του περιεχομένου των έντυπων ΜΜΕ για τη διαμόρφωση συγκεκριμένων –συχνά ξενοφοβικών– στάσεων απέναντι στους μετανάστες διερευνήθηκε από πέντε έρευνες που καλύπτουν την περίοδο 1991- 2003, ενώ μία ακόμη έρευνα ενδιαφέρθηκε για τις στάσεις των δημοσιογράφων απέναντι στους ξένους, η οποία παρεμβαίνει στο περιεχόμενο των ΜΜΕ με τρόπο που ενίοτε αποκλίνει από την επίσημη «γραμμή» κάθε μέσου.

Είναι σημαντικό να επισημάνουμε ότι οι τέσσερις από τις πέντε έρευνες που ασχολήθηκαν με το περιεχόμενο των δημοσιευμάτων αξιοποίησαν την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου, αποφεύγοντας την ποσοτική ανάλυση, η οποία θα επέτρεπε την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τη βαρύτητα των τάσεων που αποκαλύπτονται και την πραγματική σημασία των συμπερασμάτων που προτείνονται. Έτσι, από τις έρευνες αυτές απουσιάζει η ισχυρή σύνδεση με το εμπειρικό υλικό και η κατά το δυνατόν ακριβέστερη αποτύπωση της πραγματικότητας, όψεις της οποίας αναλύονται επιλεκτικά. Παρά ταύτα, οι έρευνες παρουσιάζουν ενδιαφέρον, και τα κυριότερα συμπεράσματά τους μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

Η Αγγελική Κουλιάρη, που ενδιαφέρθηκε για την εικόνα των μεταναστών συνολικά στον Τύπο κατά την περίοδο 1995-96, αποκαλύπτει μία αρνητική εικόνα, η οποία φέρνει τον αναγνώστη «αντιμέτωπο με ένα πλήθος ανθρώπων που φαίνεται να μην είχαν στη χώρα τους «στον ήλιο μοίρα» και έχουν έρθει στη δική του χώρα να εκμεταλλευθούν, τις περισσότερες φορές σε βάρος του, τις πολλές δυνατότητες εργασίας και πλουτισμού που τους προσφέρονται. Θεωρείται

επιλογή τους η οποιαδήποτε απασχόληση σε νόμιμα, ημιπαράνομα και παράνομα επαγγέλματα και ταυτόχρονα φαίνεται να δικαιολογείται ως φιλανθρωπία η υπερεκμετάλλευση από τους έλληνες εργοδότες» (Κοιλιάρη, 1997: 43). Η συγγραφέας παρατηρεί πως η ονομασία «Αλβανός» συχνά «χαρακτηρίζει όλους τους οικονομικούς μετανάστες στη χώρα μας, νόμιμους και παράνομους», πλην των ομογενών από την πρώην ΕΣΣΔ, «οι οποίοι αναφέρονται τις περισσότερες φορές ως «Ρωσοπόντιοι» (Κοιλιάρη, 1997: 43). Επισημαίνει πως τέτοιοι χαρακτηρισμοί έχουν έναν «λανθάνοντα ρατσιστικό τόνο», ο οποίος ενισχύεται από πρακτικές όπως η αναντιστοιχία μεταξύ τίτλου και δημοσιεύματος και από τη συχνή αναφορά σε προβλήματα που συνδέονται (πραγματικά ή υποθετικά) με την παρουσία μεταναστών και «λαθρομεταναστών» (Κοιλιάρη, 1997: 44- 45). Τα χαρακτηριστικά των δημοσιευμάτων, σύμφωνα με τη συγγραφέα, μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

«Τα περισσότερα δημοσιεύματα αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα σε προβλήματα και δυσκολίες ή διαπερνούνται από μία λανθάνουσα απειλή για τις αξίες, τα συμφέροντα, τους στόχους ή τον πολιτισμό της ελληνικής πλειοψηφίας».

«Τα γεγονότα περιγράφονται κατά την άποψη της κοινωνικής πλειοψηφίας» και «σπάνια δίνεται ο λόγος» στους μετανάστες.

Συνήθως δημοσιεύονται θέματα που αναδεικνύουν την εγκληματικότητα των μεταναστών, αλλά σπάνια παρουσιάζονται τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες.

«Θέματα ρατσιστικής συμπεριφοράς και στάσης αναφέρονται συστηματικά υποβαθμισμένα και μόνον σε περιπτώσεις που ο ρατσισμός βιώνεται από μεμονωμένα άτομα ή σε υποβαθμισμένες γειτονιές. Ο κοινωνικός ρατσισμός και αποκλεισμός σπάνια συζητείται» (Κοιλιάρη, 1997: 46).

Στο ζήτημα της εγκληματικότητας των μεταναστών, τη συγκρότηση δηλαδή μιας νέας «εγκληματικής κατηγορίας» «με τυπικούς δράστες, τυπικά θύματα και τυπικές συμπεριφορές, που διακρίνονται από τη γενικότερη εικόνα της εγκληματικότητας» (Μοσχοπούλου, 2005: 176).

Η έρευνα αυτή εστιάζει στον ημερήσιο Τύπο (Τα Νέα και Απογευματινή) και καλύπτει ολόκληρη τη δεκαετία του 1990, ενώ είναι η μόνη που συνδυάζει ποιοτική και ποσοτική ανάλυση περιεχομένου.

Η Απογευματινή, σύμφωνα με την έρευνα, ασχολείται με την καταγραφή της εγκληματικότητας πολύ περισσότερο από Τα Νέα, και επομένως επιδρά δραστικότερα στην αντίληψη του κοινού της σε θέματα εγκληματικότητας (Μοσχοπούλου, 2005: 258). Ανάμεσα στα εγκλήματα αυτά, περίπου τα μισά αφορούν την παραβίαση του νόμου περί αλλοδαπών, με κυριότερο το έγκλημα

της παράνομης εισόδου στη χώρα (Μοσχοπούλου,2005:259). Πρόκειται, όπως επισημαίνει η συγγραφέας για «εγκληματοποίηση μιας συμπεριφοράς, η οποία αποτελεί μάλλον διοικητική παράβαση» (Μοσχοπούλου, 2005: 259-260), που ωστόσο διογκώνει ότι παρουσιάζεται ως εγκληματικότητα των αλλοδαπών, στο βαθμό που με αυτόν τον τρόπο «η εικόνα που αποκομίζει ο αναγνώστης (...) είναι ότι οι μετανάστες ευθύνονται για τον κύριο όγκο της εγκληματικότητας» (Μοσχοπούλου, 2005: 261). Στα υπόλοιπα δημοσιεύματα, περί το 60% των «καταγεγραμμένων εγκλημάτων με δράστες γνωστής καταγωγής» αναφέρουν μετανάστη ως πρώτο ή μόνο δράστη (Μοσχοπούλου, 2005: 263). Ακόμη και ο αριθμός των αλλοδαπών δραστών (πλην της παράνομης εισόδου και εργασίας) φτάνει στο 40-47% του συνόλου των δραστών, ποσοστό πολλαπλάσιο εκείνου που καταγράφουν οι αστυνομικές στατιστικές (1,1-6,1% ετησίως). Επομένως, «είναι εμφανής η απόκλιση των δύο εφημερίδων (...) από την επίσημη εικόνα και είναι επίσης πρόδηλο, λόγω του μεγέθους της απόκλισης και της σχετικής ταύτισης των δύο εντύπων, ότι δεν πρόκειται για τυχαία διαφοροποίηση, αλλά για σαφή τοποθέτηση των εφημερίδων (...) έναντι των πραγμάτων» (Μοσχοπούλου, 2005: 275).

Στα δημοσιεύματα του ημερήσιου Τύπου της περιόδου 1991-1995 που ασχολούνται με το «πρόβλημα της μετανάστευσης» αναφέρεται ο Β. Βαμβακάς (1997: 9). Μέσα από επιλεγμένα άρθρα, ο συγγραφέας επιχειρεί να ανασυγκροτήσει την «απειλητική εικόνα» του ξένου, όπως «“φαντάζει στα μάτια” της κυρίαρχης συλλογικής ταυτότητας σαν ένας αντιπαρατιθέμενος συμβολικός πόλος» (Βαμβακάς, 1997: 10). Αναλύοντας τους τίτλους των δημοσιευμάτων, ο συγγραφέας συμπεραίνει πως «οι Αλβανοί υπάρχουν μόνο μέσα στο στιγματισμό τους» (Βαμβακάς, 1997: 13), στο βαθμό που εμφανίζονται ως «εισβολείς», οι οποίοι «επιδιώκουν την υπονόμευση και διάβρωση της κοινωνικής συνοχής (...), βάζοντας σε κίνδυνο την πληρότητα του ελληνικού κράτους» (Βαμβακάς, 1997: 14). Αν αυτή η αντιμετώπιση χαρακτηρίζει τον λαϊκίζοντα Τύπο, στα σοβαρά ή σοβαροφανή έντυπα «κάθε είδους δημοφιλής, διεγερτική φοβία περί κοινωνικής και εθνικής διάβρωσης ενδύεται περισσότερο επεξεργασμένες και ήπιες αναπαραστασιακές εμφανίσεις», που στηρίζονται σε μια «δομική αμφισημία» (Βαμβακάς, 1997: 14-15). Και σε αυτήν την περίπτωση, όμως, τελικά η «κατανοητική προδιάθεση» φαίνεται πως «τελικά ενισχύει, έμμεσα ή άμεσα το όλο σχήμα συσχέτισης της παράνομης μετανάστευσης με την εγκληματικότητα» (Βαμβακάς, 1997: 16). Ο συγγραφέας επιχειρηματολογεί με ενδιαφέροντα παραδείγματα πάνω σε αυτό το μοτίβο, για να οδηγηθεί στο συμπέρασμα πως «η Αλβανική παρουσία στην Ελλάδα προκαλεί (...) ένα στιγμιαίο ίλιγγο ταυτότητας» (Βαμβακάς,

1997:35). Κατά συνέπεια, «η στερεοτυπική εικόνα που κατασκευάζεται, από τον Τύπο, για τους Αλβανούς (...) στοιχειοθετεί (...) την απειλητική αναβίωση ενός προβληματικού παρελθόντος» (Βαμβακάς, 1997: 36).

Στα δημοσιεύματα του Τύπου που αναφέρονταν στην εγκληματικότητα των μεταναστών την περίοδο από τον Φεβρουάριο ως τον Μάιο του 1988, εστιάζει το ενδιαφέρον της η Χ. Κωνσταντινίδου (2001). Ξεκινώντας να διακρίνει «μεταξύ των προτάσεων που φέρουν ρητές ή άρρητες αξιολογικές κρίσεις ή εκφράσεις και αυτών που κάνουν μια πληροφοριακού χαρακτήρα δήλωση» (Βαμβακάς, 1997: 28), αντιλήφθηκε στη συνέχεια πως «το περιεχόμενο του αθηναϊκού Τύπου, κατά συντριπτική πλειοψηφία, αποτελεί μια μορφή πολιτικού λόγου που, μέσω των ρητορικών σχημάτων και των διαφόρων στρατηγικών που υιοθετεί, δημιουργεί κατά κανόνα μια αξεπέραστη σύγχυση ως προς τις “πληροφοριακές” και “δεοντολογικές” προτάσεις του» (Βαμβακάς, 1997: 29). Η συγγραφέας καταγράφει μια διαφοροποίηση μεταξύ «συντηρητικών» και «προοδευτικών» εντύπων. Ενώ αρχικά όλες οι εφημερίδες καταγράφουν σχεδόν ομοιόμορφα την εγκληματικότητα των αλλοδαπών (Βαμβακάς, 1997: 33), η κορύφωση ενός αντιαλβανικού κλίματος και η ανάληψη πρωτοβουλιών ρατσιστικού χαρακτήρα στην επαρχία οδήγησε σε δύο ριζικά διαφορετικές στάσεις: η πρώτη, που υιοθέτησαν οι συντηρητικές εφημερίδες, «συνεχίζει να καταγγέλλει τους Αλβανούς (αλλά και γενικότερα τους αλλοδαπούς μετανάστες) για την εγκληματικότητα και να ζητά από την κυβέρνηση να εντείνει τα “ανεπαρκή” μέτρα καταστολής» (Βαμβακάς, 1997: 34), ενώ η δεύτερη «μετατοπίζοντας το βάρος της ειδησεογραφίας (...) με έναν εντελώς ιδιαίτερο τρόπο, αναλαμβάνει μια “εκστρατεία” κατά των “ρατσιστικών και ξενοφοβικών στάσεων μεγάλης μερίδας του ελληνικού πληθυσμού”» (Βαμβακάς, 1997: 34). Η εκστρατεία αυτή στηρίζεται στην «προσπάθεια “εξισορρόπησης” του στερεότυπου του “Αλβανού εγκληματία” μέσω της παράλληλης προβολής του στερεότυπου του “καλού Αλβανού μετανάστη θύμα προκατάληψης”» (Βαμβακάς, 1997: 34). Ωστόσο, η διαφοροποίηση αυτή δεν είναι, σύμφωνα με τη συγγραφέα, τόσο βαθιά όσο δείχνει αρχικά, αφού τελικά «η “προοδευτική” εκδοχή (...) χωρίς να ανατρέπει την εικόνα της κοινωνικής απειλής από την αυξανόμενη εισαγόμενη εγκληματικότητα, ενσωματώνει “φιλελεύθερα” αιτήματα επίλυσης των προβλημάτων που έχουν προκύψει από τη λαθρομετανάστευση, δεν παύει να παράγει τον “αποκλεισμό” των Αλβανών, είτε ως εγκληματιών είτε ως φτωχών λαθρομεταναστών, από την κυρίαρχη εθνική ομάδα» (Βαμβακάς, 1997: 96).

Παρά τη μετατόπιση από το δίπολο «λαϊκός / σοβαρός ή σοβαροφανής Τύπος» που χρησιμοποιεί ο Βαμβακάς, στο δίπολο «συντηρητικός / προοδευτικός Τύπος» από την Κωνσταντινίδου, το συμπέρασμα παραμένει ίδιο. Η απουσία μιας παράλληλης ποσοτικής ανάλυσης, η οποία θα αναδείκνυε τη σχετική βαρύτητα των ρητορικών στρατηγικών που αναλύουν, καθώς και τις συγκεκριμένες επιλογές οι οποίες άφησαν εκτός συζήτησης έντυπα που ανατρέπουν τη μονοσήμαντη αντιστοίχιση των λαϊκών εντύπων με τα συντηρητικά και των σοβαρών / σοβαροφανών με τα προοδευτικά (π.χ. Καθημερινή), είναι εμφανής, σε κάθε προσπάθεια γενίκευσης των συμπερασμάτων των δύο ερευνητών.

Διαφορετική είναι η προσέγγιση της Λαλιώτη, που ενδιαφέρθηκε για τις φωτογραφίες μεταναστών οι οποίες δημοσιεύθηκαν το 2003 στην εφημερίδα Θεσσαλία (Lalioiti, 2005).

Γενικά, σύμφωνα με τη συγγραφέα, η εφημερίδα υιοθετεί μια «πατερναλιστική στάση» στο βαθμό κατά τον οποίο οι αναφορές της σε αντιρατσιστικές εκδηλώσεις ανεκτικότητας «απευθύνονται στα ανθρωπιστικά αισθήματα και αποσκοπούν στην καλλιέργεια της ανεκτικότητας απέναντι στους ξένους» (Lalioiti, 2005:442). Από τις φωτογραφίες που συνοδεύουν τα δημοσιεύματα της εφημερίδας διαμορφώνεται η εικόνα του «ιδεώδους μετανάστη» που –όπως διατείνεται η συγγραφέας– εμφανίζεται ως νέος άνδρας, παράνομος, πάντα σε δημόσιο χώρο, πάντα μέλος μιας ομάδας συμπατριωτών, καθισμένος καταγής, με βλέμμα που φανερώνει κούραση ή απελπισία (Lalioiti,2005: 442-443). Επίσης, επισημαίνει πως στις περισσότερες περιπτώσεις πρόκειται για φωτογραφίες αρχείου, οι οποίες επαναλαμβάνονται άσχετα από το θέμα του δημοσιεύματος που συνοδεύουν (Lalioiti,200 :443). Η συγγραφέας τονίζει πως οι φωτογραφίες έρχονται σε αντίθεση με την απειλητική εικόνα του ξένου, όπως αποτυπώνεται στον καθημερινό λόγο, ωστόσο συμμερίζονται την κατανόηση του άλλου ως κατώτερου από τον εθνικό εαυτό (Lalioiti,2005:452).

Συχνά οι έρευνες στα ΜΜΕ εστιάζουν στο μήνυμα, παραβλέποντας τους παραγωγούς του, και ως εκ τούτου προϋποθέτοντας πως ο οργανισμός κάθε μέσου έχει τη δυνατότητα να παρακάμπτει την προσωπικότητα και τις στάσεις, τις αντιλήψεις ή τις αξίες των δημοσιογράφων του παράγοντας έναν ενιαίο «λόγο». Από την άποψη αυτή, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η διερεύνηση αυτής της προϋπόθεσης, ακόμη και όταν δεν επιχειρεί να συνδέσει τον δημοσιογράφο με τα δημοσιεύματά του. Εκεί εστιάζει η έρευνα του ΑΠΘ, που πραγματοποιήθηκε το 2003 σε δημοσιογράφους έξι πόλεων με θέμα τις αντιλήψεις και τις στάσεις τους έναντι των μεταναστών. Από τα ευρήματα της έρευνας προκύπτει πως οι

προσωπικές στάσεις των δημοσιογράφων έναντι των μεταναστών είναι θετικές, ενώ θεωρούν πως τα ΜΜΕ καλύπτουν τα σχετικά θέματα με υπερβολές και προκαταλήψεις, τονίζοντας τις αρνητικές πλευρές της παρουσίας των μεταναστών και αποσιωπώντας τις θετικές (ΑΠΘ, 2006: 69-70).

3.3 Το ελληνικό σχολείο και ο ρατσισμός

Ένα πρωτόγνωρο φαινόμενο αντιμετωπίζει τις τελευταίες δεκαετίες το εκπαιδευτικό μας σύστημα. Πρόκειται για την πληθώρα των παιδιών μεταναστών που φοιτούν στα σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αποτέλεσμα των ισχυρών μεταναστευτικών ρευμάτων που έχουν κατάληξή τους τη χώρα μας. Οι εντυπώσεις που προκαλεί η ισχυρή παρουσία μεταναστών είναι πιο έντονες, αν αναλογιστεί κανείς ότι μέχρι τη δεκαετία του '70 η Ελλάδα ήταν ουσιαστικά αφετηρία ισχυρών μεταναστευτικών ρευμάτων, τόσο προς χώρες της Ευρώπης όσο και προς άλλες ηπείρους (κυρίως Αμερική και Αυστραλία). Η εξέλιξη αυτή της Ελλάδας, από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών, έχει προκαλέσει δυνατούς κραδασμούς σε όλα τα επίπεδα της ελληνικής κοινωνίας, όπως και στο εκπαιδευτικό της σύστημα, ένα σύστημα από παράδοση εθνοκεντρικό, συγκεντρωτικό και δύσκαμπτο, κατευθυνόμενο κατά βάση από μονοπολιτισμικές αντιλήψεις και πρακτικές.

Η αντίδραση της Πολιτείας μπροστά στη νέα αυτή πραγματικότητα, σύμφωνα, τουλάχιστον, με την επίσημη τρέχουσα ρητορική, ήταν αρχικά η αδιαφορία ή η προσπάθεια "αφομοίωσης" των μεταναστών και των παιδιών τους και αργότερα η "ένταξη" ή η "ενσωμάτωση" των μεταναστών

-και κατεξοχήν όσων χαρακτηρίζονται παλιννοστούντες- στην ελληνική κοινωνία και η πρόληψη ή η περιστολή του κοινωνικού αποκλεισμού.

Σε κάθε περίπτωση, ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στους εκπαιδευτικούς θεσμούς. Από τη μια πλευρά, θεωρείται ότι μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης η εκπαίδευση μπορεί να επηρεάσει τη διαμόρφωση της προσωπικότητας των νέων ανθρώπων σε μια φάση κατά την οποία αυτή διαπλάθεται εύκολα, με στόχο τη διευκόλυνση της αποδοχής της ετερότητας και της αμοιβαίας κατανόησης ανάμεσα σε άτομα διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης. Από την άλλη πλευρά, τα μορφωτικά εφόδια που ενδέχεται να αποκτήσουν τα παιδιά των μεταναστών, σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται συχνά εποχή της γνώσης, θεωρούνται αναγκαία προϋπόθεση για την ένταξη εν συνεχεία στην αγορά εργασίας και την εξασφάλιση πρόσβασης σε ποικίλα δημόσια αγαθά και την ουσιαστική συμβολή τους στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας υποδοχής.

Ο προβληματισμός που αφορά την αντιμετώπιση μαθητών/μαθητριών διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών θεσμών δεν αποτελεί πρόσφατο φαινόμενο. Η ενίσχυση όμως του πολυπολιτισμικού χαρακτήρα των σύγχρονων κοινωνιών, που προέρχεται από την αυξανόμενη αλληλεξάρτησή τους σε παγκόσμιο επίπεδο, έχει αναδείξει τα σχετικά προβλήματα σε θέματα μείζονος σημασίας και αυτή η τάση φαίνεται ότι θα ενισχυθεί στο μέλλον. Για το λόγο αυτό είναι αναγκαία η συστηματική ενασχόληση με αυτά, η αναλυτική μελέτη τους και η συνεχής και οργανωμένη παρέμβαση σε όλα τα επίπεδα, με στόχο την αντιμετώπισή τους. Η μελέτη και η ανάλυση των επιμέρους παραμέτρων έχουν ιδιαίτερη σημασία όχι μόνο για την περίπτωση των παιδιών που προέρχονται από διαφορετικούς πολιτισμούς, αλλά και για κάθε μαθητή που εντάσσεται στους σχολικούς θεσμούς και διαμορφώνει στο πλαίσιό τους μια σχέση με τη γνώση.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η μελέτη των σχέσεων που διαμορφώνονται ανάμεσα στην εκπαιδευτική διαδικασία και την ένταξη ή τον κοινωνικό αποκλεισμό των παιδιών των μεταναστών, που αποτελεί και το αντικείμενο της παρούσας εισήγησης.

Οι συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών στην Ελλάδα και ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονται τα παιδιά τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, διαμορφώνουν ένα πλαίσιο που οδηγεί εύκολα στη σχολική αποτυχία των μεταναστών μαθητών στα ελληνικά σχολεία σε όλες τις μορφές της: χαμηλή επίδοση σε σχέση με την επίσημη νόρμα, επανάληψη σχολικής τάξης, πρόωρη εγκατάλειψη, οργανικό και λειτουργικό αναλφαβητισμό, αποτυχία σε

εξετάσεις πρόσβασης σε ανώτερα εκπαιδευτικά επίπεδα. Οι διαδικασίες μέσω των οποίων οι παράγοντες αυτοί φαίνεται ότι συμβάλλουν στη σχολική αποτυχία ή την προκαλούν θα εκτεθούν στη συνέχεια.

Η πρώτη δυσκολία που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες σχολικής ηλικίας αφορά την πρόσβασή τους στην εκπαίδευση και την εγγραφή τους στο ανάλογο με την ηλικία και τις γνώσεις τους εκπαιδευτικό επίπεδο. Η ανισότητα στην πρόσβαση και την αξιοποίηση του κοινωνικού και δημόσιου αγαθού της εκπαίδευσης αποτελεί μια σημαντικότερη -ως ένα βαθμό θεσμοποιημένη- διαδικασία αναπαραγωγής του κοινωνικού αποκλεισμού.

Σύμφωνα με τα ισχύοντα, στα ελληνικά δημόσια σχολεία μπορούν να εγγράφονται οι αλλοδαποί μαθητές που ζουν στην Ελλάδα ανεξάρτητα από τη χώρα προέλευσής τους, αν το επιθυμούν οι γονείς ή οι κηδεμόνες τους, εφόσον ήδη ζουν στην Ελλάδα. Για την εγγραφή πρέπει να προσκομίζονται τα απαραίτητα δικαιολογητικά, επίσημα μεταφρασμένα, στα οποία περιλαμβάνονται πιστοποιητικό με ακριβή ημερομηνία γέννησης, πιστοποιητικά εμβολιασμών, πιστοποιητικά σχετικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο που έχουν ήδη συμπληρώσει κ.λπ. (Παπαθεοδώρου και Κουλούρης 2000: 41). Εάν δεν προσκομιστούν τα απαραίτητα κατά περίπτωση δικαιολογητικά, οι μαθητές μπορούν να φοιτήσουν στα σχολεία, αλλά δεν τους παρέχεται επίσημος τίτλος σπουδών ή προόδου. Οι διατάξεις αυτές δημιουργούν πολλά προβλήματα σε συγκεκριμένες κατηγορίες μεταναστών, ιδίως στους πρόσφυγες και στους μη κανονικούς μετανάστες, οι οποίοι κατά κανόνα αδυνατούν, λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών της αποδημίας τους, να εξασφαλίσουν τα απαραίτητα επίσημα πιστοποιητικά. Επίσης, ο φόβος εντοπισμού τους από τις αστυνομικές αρχές μέσω του σχολείου των παιδιών τους λειτουργεί κάποιες φορές αποτρεπτικά ως προς την εγγραφή τους. Από την άλλη πλευρά, συχνά οργανωμένες ομάδες γηγενών γονέων αξιοποιούν την αδυναμία προσκόμισης των απαραίτητων πιστοποιητικών εμβολιασμού, για να αποτρέψουν την εγγραφή ή φοίτηση των παιδιών των μεταναστών στο σχολείο των παιδιών τους, όπως συνέβη στην περίπτωση των Τάξεων Υποδοχής του 2ου/4ου Δημοτικού Σχολείου Λαυρίου (Διεθνής Κοινωνική Υπηρεσία, 2000: 2). Σε άλλες περιπτώσεις, οι γραφειοκρατικές διαδικασίες που απαιτεί η εξασφάλιση των δικαιολογητικών από γονείς που δεν γνωρίζουν ούτε στοιχειωδώς την ελληνική γλώσσα μπορούν να λειτουργήσουν ανασταλτικά για πολλούς μετανάστες.

Αλλά και οι άσχημες οικονομικές συνθήκες, που χαρακτηρίζουν κατά κανόνα τη ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα, μπορούν να παρεμποδίσουν την εγγραφή ή τη συνέχιση των σπουδών

των παιδιών τους, γιατί προέχει η συμμετοχή τους στην εξασφάλιση των όρων επιβίωσης της οικογένειας. Για παράδειγμα, έχει διαπιστωθεί ότι το ποσοστό των Ποντίων νέων ηλικίας 15-24 ετών που εργάζονται είναι υψηλότερο (37,4%) από το αντίστοιχο ποσοστό των γηγενών νέων, και αυτό παρά το μεγάλο ποσοστό ανεργίας που χαρακτηρίζει τους Πόντιους (σχεδόν το 50% από αυτούς είναι άνεργοι ή υποαπασχολούνται). Αυτό σημαίνει ότι "... περισσότεροι νέοι Πόντιοι εγκαταλείπουν από νωρίς την εκπαίδευση και αναζητούν μια θέση στην αγορά εργασίας" (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 1999: 10). Πιο ακραίες, αλλά όχι σπάνιες, είναι οι περιπτώσεις παιδιών που εξαναγκάζονται να εργάζονται από πολύ μικρή ηλικία σε ακατάλληλες και επικίνδυνες εργασίες ("παιδιά του δρόμου / παιδιά στο δρόμο", "παιδιά των φαναριών" κ.λπ.) ή ωθούνται σε κυκλώματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης (π.χ. Ψημμένος 1999, για την περίπτωση των Αλβανών μη κανονικών μεταναστών στην Αθήνα). Στις περιπτώσεις αυτές οι γονείς/κηδεμόνες ή πάτρωνες των παιδιών αυτών εμποδίζουν με κάθε τρόπο τη φοίτησή τους στο σχολείο, για να εξασφαλίσουν την επικερδή εκμετάλλευση της εργασίας τους.

Όσα παιδιά, παρά τις δυσκολίες αυτές, κατορθώνουν να εγγραφούν στο σχολείο, έχουν ακόμη πολλές δυσκολίες να αντιμετωπίσουν. Η κακή κατάσταση των σχολικών κτιρίων είναι ένα από τα πρώτα προβλήματα που συναντούν με τη φοίτησή τους (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 1999: 13). Παλιά και ακατάλληλα διδακτήρια, χωρίς τις στοιχειώδεις υποδομές, τον αναγκαίο εξοπλισμό και την απαιτούμενη χρηματοδότηση, με πληθωρικά τμήματα μαθητών αποτελούν συνήθεις περιπτώσεις. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι οι μετανάστες συνήθως εγκαθίστανται σε υποβαθμισμένες περιοχές των αστικών κέντρων, που συχνά λειτουργούν ως "γκέτο", γιατί αυτές είναι πιο προσιτές οικονομικά. Σε άλλες περιπτώσεις, η στεγαστική πολιτική των κρατικών υπηρεσιών οδηγεί αναπόφευκτα στη συγκέντρωση μεταναστευτικών ομάδων σε συγκεκριμένες, επίσης υποβαθμισμένες περιοχές. Στις περιοχές αυτές οι σχολικές εγκαταστάσεις είναι συνήθως προβληματικές ή ανεπαρκείς, ενώ δεν λειτουργούν "ομάδες πίεσης" από την πλευρά των γονέων, ώστε να τεθεί σε προτεραιότητα η ανανέωση της υποδομής τους. Από την άλλη πλευρά, η ταχεία και συχνά απρόβλεπτη συγκέντρωση μεταναστευτικού πληθυσμού σε αυτές τις περιοχές εντείνει τα προβλήματα της ανεπάρκειας της υποδομής. Στις τελευταίες αυτές περιπτώσεις, -συχνά και με την ταυτόχρονη απομάκρυνση από τα σχολεία αυτά του γηγενούς μαθητικού πληθυσμού- οι αλλοδαποί μαθητές, απομονωμένοι και φυσικά από το γηγενή πληθυσμό μέσα και έξω από το σχολικό χώρο, περιορίζονται στις μεταξύ τους επαφές και χάνουν πολύ σημαντικές ευκαιρίες για φυσική και γλωσσική επικοινωνία με την πλειονότητα, με

αρνητικές επιπτώσεις σε ότι αφορά τη χρήση ενός "επίσημου" γλωσσικού κώδικα (Φραγκουδάκης, 1985:393) ο οποίος χαρακτηρίζει κυρίως τη γλωσσική επικοινωνία των μεσαίων και ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων και εκτιμάται πολύ στους εκπαιδευτικούς χώρους. Αυτές οι συνθήκες είναι πολύ επιβαρυντικές για τη σχολική επίδοση των παιδιών, καθώς είναι γνωστό ότι η γλωσσική καθήλωση επηρεάζει καθοριστικά την απόδοση του μαθητή σε όλους τους επιμέρους τομείς. Τέτοιες περιπτώσεις, που μπορούν να οδηγήσουν σε γκετοποίηση, εντοπίζονται στα Άνω Λιόσια Αττικής, στο κέντρο της Αθήνας, αλλά και στο Μικρό Εύμοιρο Ξάνθης (Τρέσσου, 1998:648), στο Δημοτικό Σχολείο

Πωγωνιανής (Κοσσυβάκη, 1998:238), στο σχολείο Παλινοστούντων Παλαγίας Έβρου (Δαμανάκης, 1998:52-54), στους Αγίους Αποστόλους της Ρόδου (Βιτσιλάκη-Σορωνιάτη, 2005:575), στο Δημοτικό Σχολείο Παλινοστούντων Θεσσαλονίκης (Κοντογιάννη, 1998:213-221) κ.α.

Ένας από τους πιο σοβαρούς λόγους που οδηγεί τους μετανάστες μαθητές σε αποξένωση και αρνητική στάση έναντι του σχολείου είναι η ακαμψία του περιεχομένου σπουδών (curriculum), που αποτελεί μόνιμο, αρνητικό χαρακτηριστικό του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Το μορφωτικό κεφάλαιο που φέρουν οι μαθητές από την οικογένειά τους ή τη χώρα προέλευσής τους αγνοείται και δεν αξιοποιείται (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 1999:4- Μπόμπας, 1997:404), παρόλο που κάποιες σχετικές υπουργικές εγκύκλιοι δε λειτουργούν εντελώς απαγορευτικά ως προς αυτό, ειδικά σε ότι αφορά τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας των αλλοδαπών μαθητών. Ο εμπλουτισμός του προγράμματος με αντικείμενα και δραστηριότητες που ενισχύουν τον πλουραλιστικό, πολυπολιτισμικό χαρακτήρα του θα μπορούσε να έχει εξασφαλιστεί, αλλά αυτό δεν συμβαδίζει με τη γενικότερη φιλοσοφία της ακολουθούμενης σε γενικές γραμμές αφομοιωτικής / αντισταθμιστικής πολιτικής που ακολουθεί στην πράξη το ελληνικό κράτος (Δαμανάκης, 1998:61-Κοσσυβάκη, 1998:233-44 –Τρέσσου, 1998:649). Αλλά και δραστηριότητες όπως το θέατρο, το τραγούδι, ο χορός και το σχέδιο, που φάνηκαν ιδιαίτερα αποτελεσματικά μέσα για την προσέλκυση των "παιδιών του δρόμου" σε εκπαιδευτικά προγράμματα (Swadener, 1999:174-5), αγνοούνται ή υποβαθμίζονται στο πρόγραμμα σπουδών των συνήθων ελληνικών σχολείων.

Ένας άλλος επιβαρυντικός παράγοντας αφορά τις μεθόδους αξιολόγησης που ακολουθούνται από το εκπαιδευτικό σύστημα. Η έμφαση σε συνεχείς εξεταστικές δοκιμασίες φαίνεται ότι θίγει περισσότερο τους μαθητές που ανήκουν στα πιο υποβαθμισμένα κοινωνικά στρώματα, ανάμεσα

στα οποία εντάσσονται και οι μετανάστες. Παράλληλα, η τάση που κυριαρχεί τελευταία στις ΗΠΑ και την Ευρώπη σχετικά με την καθιέρωση ακαδημαϊκών προτύπων (standards) και την αξιολόγηση των σχολείων με τη χρήση ανάλογων "δεικτών επίδοσης" έχει δεχτεί σφοδρές επικρίσεις ότι ενδέχεται να οδηγήσει «σε ακόμη μεγαλύτερη περιθωριοποίηση και ρατσιστικούς διαχωρισμούς στα σχολεία» (Τρέσσου, 1998: 250).

Με ευαισθησία πρέπει να αντιμετωπίζονται από τους εκπαιδευτικούς θεσμούς τα ζητήματα της γλώσσας, ιδίως στα πρώτα στάδια της ένταξης των παιδιών στο ελληνικό σχολείο. Αυτή η ευαισθησία όμως δεν δείχνεται πάντοτε ούτε από τα κεντρικά όργανα διοίκησης ούτε από τους εκπαιδευτικούς σε επίπεδο σχολείου (Παπακωνσταντίνου-Δελλασουδάς, 1997: 388). Είναι χαρακτηριστική η διαπίστωση του Δαμανάκη (1998: 196-197), σε έρευνά του με ερωτηματολόγιο σε 1.336 δασκάλους των Τάξεων Υποδοχής και των Φροντιστηριακών Τμημάτων, ότι το 22% από αυτούς δήλωσαν ότι δεν επιτρέπουν "ποτέ" στην τάξη τη χρήση της γλώσσας προέλευσης των μεταναστών μαθητών, ενώ το 47% το επιτρέπουν "σπάνια". Ταυτόχρονα όμως στην οικογένειά τους χρησιμοποιείται κυρίως η γλώσσα της χώρας προέλευσης. Και όμως, μια σειρά έρευνες έχουν δείξει ότι οι μετανάστες μαθητές που ζουν σε δίγλωσσο περιβάλλον μπορούν να μάθουν καλύτερα τη γλώσσα της χώρας υποδοχής εφόσον έχουν διδαχτεί προηγουμένως τη μητρική τους γλώσσα (Δαμανάκης, 1998: 94).

Η άγνοια που συχνά χαρακτηρίζει τους εκπαιδευτικούς στα ζητήματα της εκπαίδευσης των μεταναστών συνδέεται αυτονόητα με το γενικότερο πρόβλημα της κατάλληλης προπαρασκευής τους σχετικά με τη διαπολιτισμική αγωγή και εκπαίδευση. Μέχρι πρόσφατα στα προγράμματα της αρχικής εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών στα αντίστοιχα πανεπιστημιακά τμήματα δεν περιλαμβάνονταν αντικείμενα σχετικά με αυτή την προβληματική, ενώ σπάνια περιλήφθηκαν και στα προγράμματα επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στα Περιφερειακά Επιμορφωτικά Κέντρα (που λειτούργησαν μετά το 1992). Οι ελλείψεις αυτές στην επιμόρφωση και ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών εκθέτουν τους εκπαιδευτικούς στον κίνδυνο της μεροληψίας ή των εσφαλμένων παιδαγωγικών χειρισμών, δεδομένου ότι, όπως έχουν δείξει σχετικές έρευνες (Banks, 1987:399), «... οι ανεκπαιδευτοι και οι λιγότερο έμπειροι δάσκαλοι έχουν περισσότερες πιθανότητες να εμφανίσουν το 'φαινόμενο των προσδοκιών του δασκάλου' (TeacherExpectancyEffect)», σύμφωνα με το οποίο οι προσδοκίες που διαμορφώνει ο δάσκαλος για ένα συγκεκριμένο μαθητή αποδεικνύονται καθοριστικές για την αυτοεικόνα και την περαιτέρω εκπαιδευτική του πορεία. Τελευταία, όμως, σχετικά αντικείμενα περιλαμβάνονται

όλο και συχνότερα σχετικά αντικείμενα (π.χ. Δαμανάκης, 1997:89-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 1999: 19).

Αν στα προβλήματα που αναφέρθηκαν προστεθεί και η συχνά αρνητική και απορριπτική στάση κάποιων εκπαιδευτικών, μαθητών και άλλων παραγόντων της σχολικής κοινότητας έναντι των αλλοδαπών, ακόμη και των παλιννοστώντων, μαθητών, που συνήθως τροφοδοτείται από το αρνητικό κλίμα που κυριαρχεί στην ευρύτερη κοινωνία (ΚΑΠΑ ResearchUNICEF, 2001: 2-Κοντογιάννη, 1998: 214-Κασιμάτη, 1998: 294), κατανοεί κανείς το εύρος των προβλημάτων που αυτοί αντιμετωπίζουν στο χώρο του σχολείου. Για παράδειγμα, η Κοντογιάννη (1998: 213-221), που παρατήρησε το Δημοτικό Σχολείο Παλιννοστώντων Θεσσαλονίκης στην υποβαθμισμένη συνοικία Ξηροκρήνη και πήρε συνεντεύξεις από τους διδάσκοντες του σχολείου, αναφέρει: "Καθημερινά οι μαθητές (παλιννοστώντες και αλλοδαποί από διάφορες περιοχές του Δήμου Θεσσαλονίκης) βιώνουν απορριπτικές στάσεις από τους δασκάλους και τους μαθητές του Δημοτικού Σχολείου που τους "φιλοξενεί" στο κτίριό του. Ο κοινωνικός περίγυρος δεν ευνοεί την ένταξη." Στο κτίριο αυτό δεν υπάρχει βιβλιοθήκη και γενικά η κατάσταση της υποδομής είναι απαράδεκτη. Το σχολείο αυτό θεωρείται "μεταβατικό", που έχει στόχο του να διευκολύνει την ένταξη, μετέπειτα, των μαθητών του σε "κανονικό" σχολείο, αλλά τα άλλα σχολεία δύσκολα δέχονται να τους εγγράψουν. Πρόκειται για ένα τυπικό παράδειγμα και άλλων, λίγο πολύ όμοιων, καταστάσεων.

Μια ενδιαφέρουσα σχετική έρευνα είναι των Μυλωνά-Μάνεση (2000: 563). Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτής της έρευνας, οι μαθητές του δείγματος 12 δημοτικών σχολείων των Πατρών που είχαν βαθμό κάτω του 7 και πρόβλεψη του δασκάλου τους ότι δεν πρόκειται να συνεχίσουν τη φοίτηση μετά το Γυμνάσιο προέρχονταν όλοι από οικογένειες με χαμηλό κοινωνικο-επαγγελματικό και πολιτιστικό προφίλ. Ο αποκλεισμός που βίωναν οι μαθητές αυτής της κατηγορίας στο σχολείο είναι διπλός: "Απορρίπτονται από το σχολείο, γιατί δεν ανταποκρίνονται στα κριτήριά του, απορρίπτονται και από τους συμμαθητές τους ως ανεπιθύμητοι. Η άσχημη κοινωνική τους μοίρα έχει προδιαγραφεί με σαφήνεια ήδη μέσα στο δημοτικό σχολείο." (Μυλωνά-Μάνεση, 2000: 573) Είναι οι λεγόμενοι "αποκλεισμένοι του εσωτερικού" (Μυλωνά-Μάνεση, 2000: 566). Τέτοια χαρακτηριστικά όμως διακρίνουν κατεξοχήν τους μετανάστες και μάλιστα σε αυξημένο βαθμό λόγω της πολιτισμικής και γλωσσικής διαφοροποίησής τους. Σε έρευνα των Φραγκουδάκη και Δραγώνα (1997: 278) σε 910 εκπαιδευτικούς με διδακτική εμπειρία σε αλλοεθνείς ή αλλόγλωσσους μαθητές διαφαίνεται

έντονα σε μια μεγάλη μερίδα Ελλήνων εκπαιδευτικών η κυριαρχία εθνικών στερεοτύπων που διαχωρίζουν τους λαούς σε "κατώτερους" και "ανώτερους" καθώς και σαφείς φοβικές στάσεις έναντι των μεταναστών που ζουν στην Ελλάδα.

Γενικά, τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι πολύ λίγοι μαθητές προερχόμενοι από οικογένειες μεταναστών ολοκληρώνουν τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και ελάχιστοι συνεχίζουν σπουδές στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Εξάλλου, σε έρευνα με δείγμα 104 ανήλικους παλινοστούντες μαθητές από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης σε σχολεία Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (γυμνάσια) της περιοχής Αθηνών (Κάτσικας, 1998: 450-452) διαπιστώθηκε ότι η συντριπτική πλειονότητά τους είχαν επαναλάβει τάξη τουλάχιστον μια φορά, το 85% δεν είχαν φοιτήσει σε τάξη υποδοχής ενώ στην ηλικία των 15-19 ετών το 63% περίπου αυτών των παιδιών εντάσσονται στο εργατικό δυναμικό.

Για όλους τους λόγους που αναπτύχθηκαν σε αυτή την ενότητα -όπως άλλωστε και οι σχετικές εμπειρικές έρευνες φαίνεται να δείχνουν- οι μετανάστες δεύτερης γενιάς παρουσιάζουν μικρότερα ποσοστά εγγραφής στο σχολείο, διακόπτουν πρώιμα τη φοίτηση ευκολότερα σε σχέση με το μέσο όρο, τείνουν να στρέφονται προς σπουδές χαμηλότερου επιπέδου σε σύγκριση με τους γηγενείς ομότιμους, εκμεταλλεύονται σε περιορισμένο βαθμό τις δυνατότητες της διά βίου εκπαίδευσης και, γενικά, εμφανίζονται να αξιοποιούν σε μικρότερο βαθμό τις δυνατότητες που παρέχονται από τη δημόσια εκπαίδευση ως κοινωνικό αγαθό. Διαμορφώνεται έτσι ένα σύνολο παραγόντων που ευνοούν περαιτέρω τον κοινωνικό αποκλεισμό, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια.

Η συσχέτιση του εκπαιδευτικού επιπέδου των ατόμων με την επαγγελματική και κοινωνική τους επιτυχία έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών και συστηματικών θεωρητικών προσεγγίσεων και ερευνών. Εκείνο που πρέπει καταρχήν να επισημανθεί είναι ότι οι διαδικασίες του κοινωνικού αποκλεισμού για τα άτομα που παρουσιάζουν χαμηλές εκπαιδευτικές επιδόσεις και συναντούν τη σχολική αποτυχία κατά τη διάρκεια της σχολικής τους πορείας εκκινούν ήδη από αυτά τα πρώιμα στάδια της ανάπτυξής τους. Η ανάλυση των διαδικασιών της εσωτερίκευσης έχει δείξει με ποιο τρόπο οι διαφορετικές προσδοκίες που τρέφουν οι διδάσκοντες ή/και οι γονείς έναντι των μαθητών τους μετατρέπονται από αυτούς σε μειωμένη αυτοεκτίμηση και τους οδηγούν στην απογοήτευση και ενδεχομένως σε παραίτηση. Ιδιαίτερα έχει αναλυθεί ο μηχανισμός της αυτοεκπληρούμενης προφητείας (ή πρόβλεψης) στο πολύκροτο έργο *Pygmalioninthe classroom*

(Rosenthal-Jacobson, 1976), που επιβεβαίωσε το ρόλο που διαδραματίζουν οι προσδοκίες των εκπαιδευτικών στην εκπαιδευτική πορεία των μαθητών τους.

Οι προσδοκίες των μαθητών καθρεπτίζονται συνήθως με ακρίβεια στα σχέδια που οργανώνουν για τη μελλοντική επαγγελματική τους πορεία. Οι νέοι, ανάλογα με τα κοινωνικά στρώματα στα οποία ανήκουν, τείνουν να επιλέξουν αντίστοιχα επαγγέλματα από πλευράς κοινωνικού γοήτρου, κύρους και δύναμης.

Αυτές οι θέσεις έχουν τεκμηριωθεί ικανοποιητικά από σχετικές έρευνες. Σε μια ανασκόπησή τους η Banks (1987: 79) συνάγει ότι από τις μελέτες σχετικά με την κοινωνική κινητικότητα αναδεικνύεται ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζει η εκπαίδευση. Ενδιαφέρον είναι ότι, ακόμη και στην περίπτωση που οι γονείς διαθέτουν αξιόλογο μορφωτικό επίπεδο, όταν εμπλέκονται σε διαδικασίες φτώχειας, περιθωριοποίησης και κοινωνικού αποκλεισμού, είναι δύσκολο να εξασφαλίσουν στα παιδιά τους μια θετική εκπαιδευτική και επαγγελματική εξέλιξη. Όπως διαπιστώνει σχετική έρευνα του ΕΚΚΕ (1990, τόμος Β': 442), σημαντική καθοδική επαγγελματική κινητικότητα εμφανίζουν τα φτωχά παιδιά που προέρχονται από νοικοκυριά με πατέρα απόφοιτο μέσης εκπαίδευσης. Το συμπέρασμα της έρευνας αυτής είναι ότι οι αρνητικές οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες της οικογένειας αναιρούν "... τις θετικές επιδράσεις που μπορεί να έχει το μορφωτικό οικογενειακό περιβάλλον".

Τέτοια είναι, για παράδειγμα, η περίπτωση των Ποντίων μεταναστών (Κασιμάτη, 2000: 31). Αναφερόμενη η ερευνήτρια σε δικές της έρευνες, συμπεραίνει ότι οι Πόντιοι μετανάστες, παρά το υψηλό μορφωτικό τους επίπεδο, εμφανίζουν συχνά υψηλά ποσοστά ανεργίας, υποαπασχόλησης και ετεροαπασχόλησης, που οδηγούν σε χαμηλά εισοδήματα. Σημαντικός παράγοντας γι' αυτό είναι οι δυσχέρειες στην υποτίμηση των τίτλων σπουδών, το ασύμπτωτο, συχνά, των εξειδικεύσεων που έχουν λάβει στη χώρα αφετηρίας και οι δυσκολίες προσαρμογής στις απαιτήσεις της ελληνικής αγοράς εργασίας (Παπαθεοδοσίου, 1994: 40). Η εγκατάλειψη του σχολείου και η πρόωπη ένταξη στην αγορά εργασίας αποτελεί σύνηθες φαινόμενο για τα παιδιά των Ποντίων παλινοστούτων, αλλά και για άλλες μεταναστευτικές ομάδες. Παράλληλα, το στερημένο επίπεδο ζωής στενεύει τον ορίζοντα των προσδοκιών τους και τους οδηγεί " σε ένα κλειστό και απομονωμένο κύκλο κοινωνικής δράσης". Για το λόγο αυτό έχει τονιστεί επανειλημμένα, και όχι μόνο για την ελληνική κοινωνία, ότι και η "κοινωνική κληρονομιά" (Μυλωνάς: 177), δηλαδή ο κύκλος των γνωριμιών και των σχέσεων καθώς και η δυνατότητα

αξιοποίησής τους, επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τόσο το εκπαιδευτικό όσο και το επαγγελματικό στάτους των παιδιών.

Τα παιδιά των μεταναστών, συνεπώς, καθώς βιώνουν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα την απόρριψη από το σχολικό περιβάλλον και τη σχολική αποτυχία σε μεγάλο βαθμό, όπως φάνηκε από τη σχετική ανάλυση, είναι επόμενο να ωθούνται προς αυτή τη διαδικασία, που οδηγεί σε περιορισμένες επαγγελματικές φιλοδοξίες αλλά και σε πρόωμη ένταξη στην αγορά εργασίας χωρίς επαρκή εκπαιδευτικά εφόδια για τη διεκδίκηση θέσεων εργασίας που παρέχουν υψηλές αμοιβές και κύρος στους κατόχους τους. Η θέση αυτή έχει επιχειρηθεί να αναλυθεί θεωρητικά και να τεκμηριωθεί στην πράξη με τα δεδομένα σχετικών ερευνών, που δεν αναφέρονται, κατά κανόνα, αποκλειστικά στο μεταναστευτικό πληθυσμό αλλά έχουν γενικότερο χαρακτήρα.

Έχουν πραγματοποιηθεί μια σειρά έρευνες και στην Ελλάδα και διεθνώς, με στόχο να τεκμηριώσουν τη σχέση εκπαίδευσης-φτώχειας-κοινωνικού αποκλεισμού. Θα περιοριστούμε στις πιο σημαντικές ανάμεσα όσες αφορούν την ελληνική κοινωνία.

Σε έρευνα που πραγματοποίησε το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ 1990, τόμ. Β': 331) για τις διαστάσεις της φτώχειας στην Ελλάδα τονίζεται ότι επειδή η συντριπτική πλειονότητα των νοικοκυριών που χαρακτηρίστηκαν από την έρευνα "φτωχά" έχουν "αρχηγούς" με ιδιαίτερα χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, παρέχονται ενδείξεις ότι "... το χαμηλό τους εκπαιδευτικό επίπεδο αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα στην άσκηση κάποιου προσοδοφόρου επαγγέλματος". Οι "αρχηγοί" τέτοιων οικογενειών συνήθως αναλαμβάνουν επαγγέλματα περιορισμένης ζήτησης και χαμηλών οικονομικών αποδοχών, σε καθεστώς εργασιακής ανασφάλειας και ανθυγιεινό περιβάλλον. Αποτέλεσμα είναι να επιβαρύνεται περαιτέρω η υγεία τους και, κατ' ακολουθία, η εργασιακή τους ικανότητα. Εντάσσονται έτσι σε ένα κύκλο σωρευτικής αιτιότητας, στο πλαίσιο του οποίου η ανεπαρκής εκπαίδευση "... εμφανίζεται να δρα ως κλασικός πτωχογόνος παράγοντας" (ΕΚΚΕ 1990, τόμ. Β': 332).

Οι ιδιαίτερα επιβαρημένες καταστάσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα αυτής της κατηγορίας είναι αυτονόητο ότι αντανακλούν και στα μέλη των οικογενειών τους και ιδιαίτερα στα παιδιά τους. Η μελέτη του ΕΚΚΕ που αναφέραμε προηγουμένως ασχολείται και με τους νέους άνω των 15 ετών που δήλωσαν ότι είναι άνεργοι ή ήδη εργάζονται. Αν και παρατηρείται μια σχετική βελτίωση στο εκπαιδευτικό προφίλ αυτής της γενιάς σε σχέση με τη γενιά των γονέων τους, διαπιστώνεται ωστόσο ένα κοινό στοιχείο ανάμεσα στις δύο γενιές: Και στη μια και στην άλλη γενιά τα έτη εκπαίδευσης που έχουν διανύσει είναι λιγότερα κατά μέσο όρο σε σύγκριση με τον

αντίστοιχο μέσο όρο των παιδιών μη φτωχών οικογενειών της ίδιας γενιάς. Όπως συμπεραίνουν οι ερευνητές (ΕΚΚΕ 1990, τόμ. Β΄: 343 κ.ε.), παρέχονται με αυτά τα δεδομένα ενδείξεις ότι, στο βαθμό που η φτώχεια είναι η αιτία της εκπαιδευτικής υστέρησης και αυτή, στη συνέχεια, ενισχύει την πιθανότητα εμφάνισης της φτώχειας, βρισκόμαστε ενώπιον μιας διαδικασίας αναπαραγωγής της φτώχειας από γενιά σε γενιά, μέσω και των εκπαιδευτικών μηχανισμών. Το πιο σημαντικό σχετικό τεκμήριο που παραθέτουν οι ερευνητές ίσως είναι ότι τα παιδιά των φτωχών οικογενειών που δεν έχουν ολοκληρώσει το Δημοτικό παρουσιάζουν τριπλάσιο ποσοστό σε σύγκριση με το αντίστοιχο ποσοστό των παιδιών των μη φτωχών οικογενειών.

Σε παρόμοια κατεύθυνση ο Κανελλόπουλος (1986) επιχειρεί να τεκμηριώσει ερευνητικά τη σχέση εκπαίδευσης και εισοδήματος. Σύμφωνα με τα πορίσματα της έρευνάς του (Κανελλόπουλος, 1986:200), που αξιοποιεί δεδομένα των οικογενειακών οικονομικών δραστηριοτήτων, η επίδραση που ασκεί η εκπαίδευση στο εισόδημα είναι σημαντική, χωρίς μάλιστα να επηρεάζεται από μεταβλητές όπως η γεωγραφική περιοχή, το μέγεθος του τόπου κατοικίας ή ο κλάδος της οικονομικής δραστηριότητας. Κατά την ίδια έρευνα, νοικοκυριά των οποίων ο "αρχηγός" δεν έχει ολοκληρώσει το Δημοτικό αντιπροσωπεύουν το 91,2% όλων των "φτωχών νοικοκυριών" της χώρας (Κανελλόπουλος, 1986: 67).

Πιο περιορισμένο είναι το αποδεικτικό υλικό που τεκμηριώνει ότι η κατάρτιση "... οδηγεί πάντα σε υψηλές αμοιβές". Οι Κορρές και Ρήγας (2000: 248) συμπεραίνουν ότι η πανεπιστημιακή μόρφωση συνεπάγεται για τα αντίστοιχα νοικοκυριά διπλάσια κέρδη, εισόδημα και πλούτο σε σύγκριση με όσα έχουν μόνο βασική εκπαίδευση. Τέλος, στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση Ελλάδα 1998, του Υπ. Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (1998), τονίζεται η "... εξαιρετικά άνιση κατανομή του προβλήματος της ανεργίας για ορισμένες κοινωνικές ομάδες", στις οποίες κατατάσσει και το εργατικό δυναμικό με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο.

Επειδή οι διεργασίες που περιγράφηκαν προηγουμένως αφορούν καταστάσεις που φαίνεται ότι ισχύουν στο σύνολό τους και για την πλειονότητα των μεταναστών που αναζητούν στην Ελλάδα βελτίωση των συνθηκών της ζωής τους, καθώς τα εκπαιδευτικά τους εφόδια ή είναι εξαιρετικά περιορισμένα ή δεν αναγνωρίζονται (η περίπτωση των Ποντίων που αναφέρθηκε είναι χαρακτηριστική), μπορούμε να εντάξουμε στον φτωχογόνο κύκλο σωρευτικής αιτιότητας που περιγράψαμε προηγουμένως και αυτή την κατηγορία των πολιτών (Τσαούσης, 1998: 92). Είναι μάλιστα βάσιμο να υποστηρίξουμε ότι οι διεργασίες αυτές είναι ακόμη πιο επιβαρυντικές για τους μετανάστες σε σύγκριση με τους γηγενείς ανεκπαιδευτους πολίτες, δεδομένου ότι ισχύουν,

κατά κανόνα, επιπλέον αρνητικοί παράγοντες, όπως είναι η δυσκολία γλωσσικής επικοινωνίας, η εντονότερη απουσία δικτύων υποστήριξης με πρόσβαση στους φορείς κύρους και εξουσίας, οι προκαταλήψεις που δημιουργεί η διαφορετική εθνικότητα / θρησκεία και οι ποικίλες σχέσεις εξάρτησης των μεταναστών (ιδιαίτερα των μη κανονικών) από την εργοδοσία.

Σε κάθε περίπτωση, όμως, χρειάζεται να είμαστε προσεκτικοί στις γενικεύσεις. Οι παράγοντες που συσχετίζονται στον κοινωνικό αποκλεισμό, όπως είναι στην προκειμένη περίπτωση η έλλειψη αξιόλογων εκπαιδευτικών προσόντων, η φτώχεια, η ανεργία κ.τ.ό., επιφέρουν δυνάμει την αναπαραγωγή τους και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Ακόμη και αν στατιστικά επιβεβαιώνεται η θετική συνάφεια ανάμεσα σε αυτούς τους παράγοντες, που μπορεί να δεχτεί κανείς ότι τεκμηριώνει την εμπλοκή σε ένα κύκλο αναπαραγωγής, κατά κανόνα υπάρχει η δυνατότητα απεμπλοκής από αυτό τον κύκλο. Αυτό όμως εξαρτάται από μια σειρά παράγοντες. Ανάμεσα σε αυτούς, επισημαίνουμε από τη μια πλευρά τους τρόπους με τους οποίους παρεμβαίνουν οι ποικίλες υπηρεσίες του κράτους στην αντιμετώπιση των συναφών προβλημάτων (κράτος πρόνοιας, προγράμματα εκπαίδευσης, υποστήριξης, ενίσχυσης των μεταναστών κ.τ.ό.) και από την άλλη τις προσπάθειες των ίδιων των μεταναστών να αλλάξουν την κοινωνική τους κατάσταση και τη συμπαράσταση που ενδέχεται να συναντήσουν από διάφορους φορείς και άτομα στα κοινωνικά πεδία στα οποία δραστηριοποιούνται. Φυσικά, τέτοιες περιπτώσεις αφορούν ένα πολύ μικρό ποσοστό των ατόμων αυτών των κατηγοριών. Αυτό το μικρό ποσοστό, όμως, είναι σημαντικό, γιατί δείχνει το μέτρο των δυνατοτήτων που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν στην πράξη, εφόσον φυσικά υπάρξει η αντίστοιχη η πολιτική βούληση. Ειδικότερα για το χώρο της εκπαίδευσης, επιμένοντας σε μια πιο θετική στάση απέναντι στα μέλη αυτών των ομάδων η Swadener (1999: 166) υποστηρίζει ότι είναι αναγκαίο να τεθούν υπό αμφισβήτηση όλοι οι απόλυτοι προϋποθέσεις ότι η φτώχεια, η φυλή ή το φύλο μπορούν να προκαθορίσουν το επίπεδο μόρφωσης, τη σχολική επιτυχία ή αποτυχία κ.τ.ό. Σε αντίθετη περίπτωση, η στατιστική συνάφεια υπάρχει κίνδυνος να μετατραπεί σε στερεότυπο, που με τη σειρά του λειτουργεί ανασταλτικά παρεμποδίζοντας κάθε περαιτέρω θετική προσπάθεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

4.1. Ορισμοί Κοινωνικής Εργασίας και Κοινωνικού Λειτουργού.

Ο ακόλουθος ορισμός, υιοθετείται από τον Σύνδεσμο Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος (ΣΚΛΕ), που αποτελεί και το επίσημο επιστημονικό κι επαγγελματικό όργανο των κοινωνικών λειτουργών στην Ελλάδα, είναι και ο ορισμός που αποφασίστηκε το 2001, από τη Διεθνή Ομοσπονδία των Κοινωνικών Λειτουργών (International Federation of Social Workers) και από τη Διεθνή Ένωση των Σχολών Κοινωνικής Εργασίας (International Association of Schools of Social Work).

«Το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού προάγει την κοινωνική αλλαγή, την επίλυση προβλημάτων στις σχέσεις των ανθρώπων και την ενδυνάμωση και ενίσχυσή τους με στόχο την επαύξηση της ευημερίας τους. Η κοινωνική εργασία χρησιμοποιεί θεωρίες της συμπεριφοράς του ανθρώπου και των κοινωνικών συστημάτων για να παρέμβει στα σημεία εκείνα όπου τα άτομα αλληλεπιδρούν με το περιβάλλον τους. Οι αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της κοινωνικής δικαιοσύνης είναι θεμελιώδεις για την κοινωνική εργασία.»

Για τον ορισμό και τον προσδιορισμό της «φύσης» και του αντικειμένου του επαγγέλματος της Κοινωνικής Εργασίας, αρχικά, σύμφωνα με την Ένωση Κοινωνικών Λειτουργών των ΗΠΑ (1958), η κοινωνική εργασία «ως επάγγελμα είναι μια σύνθεση αξιών, στόχων, επικύρωσης, γνώσεων και μεθόδων, που έχει σκοπό να βοηθήσει άτομα και ομάδες να επισημάνουν, να επιλύσουν ή να ελαχιστοποιήσουν την πιθανότητα εκδήλωσης δυσλειτουργιών μεταξύ αυτών και του περιβάλλοντός τους. Έκτος από αυτούς τους θεραπευτικούς και

προληπτικούς σκοπούς, η κοινωνική εργασία ερευνά, αναγνωρίζει και ενισχύει τις ικανότητες των ατόμων, ομάδων και κοινοτήτων.» (Καλλινικάκη, 1998: 50)

Ένας επίσης σύντομος ορισμός που αναφέρει η Καλλινικάκη για την κοινωνική εργασία είναι ότι «είναι μια υπηρεσία η οποία προέρχεται από έναν άνθρωπο, τον κοινωνικό λειτουργό, προς ένα ή περισσότερα άτομα προκειμένου να αντιμετωπίσουν ικανοποιητικά τις δυσκολίες που συναντούν στα πλαίσια της ατομικής ή συλλογικής τους ζωής» (Καλλινικάκη, 1998: 50).

Με μια πιο εκτενή ανάλυση, η Κοινωνική εργασία είναι σύγχρονη κοινωνική επιστήμη και επάγγελμα που επιδιώκει την κοινωνική αλλαγή, κοινωνική δικαιοσύνη και κοινωνική πρόνοια. Διαφοροποιήθηκε από τις άλλες κοινωνικές επιστήμες όπως η κοινωνιολογία τόσο λόγω του εφαρμοσμένου χαρακτήρα της όσο και της συνεχούς εξειδίκευσης των κοινωνικών επιστημών στις αρχές του 20ου αιώνα. Μοιράζεται και δανείζεται θεωρίες ανθρωπολογίας, διεθνούς, κοινωνικής και κοινοτικής ανάπτυξης, ιατρικής, κοινωνιολογίας, νομικής, οικονομίας, πολιτικών επιστημών, φιλοσοφίας, ψυχολογίας κ.α.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί ασχολούνται με τη φύση, την αιτιολογία και την επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι κοινωνικά αποκλεισμένες ή καταπιεζόμενες ομάδες του πληθυσμού, ανεξάρτητα από την/ις κοινότητα/ες που ανήκουν. Ενδιαφέρονται για την επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων και την κάλυψη των κοινωνικών αναγκών αποβλέποντας στην κοινωνική ευημερία και δικαιοσύνη. Ως εκ τούτου η κοινωνική εργασία σχετίζεται καθαρά με την πολιτική πράξη ως προς την εφαρμογή της. Μάλιστα μπορεί να αποσκοπεί πολλές φορές σε ριζικές, ριζοσπαστικές ή ακόμα και ανατρεπτικές αλλαγές προς όφελος των ανίσχυρων. Ωστόσο, οι κοινωνικοί λειτουργοί στη χώρα μας συχνά εργάζονται στο δημόσιο τομέα που αυτό μπορεί να μπερδεύει ή ακόμα και να διακυβεύει τα συμφέροντα της κοινωνικής εργασίας και κατ' επέκταση του ευπαθή πληθυσμού που εξυπηρετούν. Δηλαδή μπορεί να αναπτύσσονται πολιτικά θέματα στην εκάστοτε κοινότητα (π.χ. κομματικές αντιπαράθεσεις, συμφέροντα της παρούσας διοίκησης κλπ) που παρεμποδίζουν το έργο και το σκοπό της κοινωνικής εργασίας. Μέρος της εργασίας του κοινωνικού λειτουργού είναι και η διαχείριση και επίλυση τέτοιων ζητημάτων (socialpolicy.gr).

Σημαντικό είναι να αναφερθεί πως οι κοινωνικοί λειτουργοί παρέχουν εξατομικευμένη συμβουλευτική και παρέμβαση σε άτομα, οικογένειες, κοινωνικές ομάδες, οργανισμούς, επιτροπές και κοινότητες. Ενώ βασιζόμενοι σε ενδείξεις (χρησιμοποιώντας την κοινωνική έρευνα αλλά και την εμπειρία τους από την πρακτική τους) συμβάλλουν στην ανάπτυξη

κοινωνικής πολιτικής και στη βελτίωση των κοινωνικών παρεμβάσεων τους. Χαρακτηριστικό γνώρισμα στην Ελλάδα φαίνεται να είναι πως οι κοινωνικοί λειτουργοί εργάζονται συχνά και με κοινότητες. Είτε αυτό είναι η κοινότητα ενός νοσοκομείου, των τσιγγάνων, των μεταναστών, των ατόμων με μαθησιακές και κινητικές δυσκολίες, των ανθρώπων που χρήζουν βοήθειας στο σπίτι κλπ. Αυτό κατά πάσα πιθανότητα σχετίζεται με τις ιδιαιτερότητες της χώρας όπως ο χαρακτήρας της ελλαδικής τοπικής αυτοδιοίκησης, η κουλτούρα και η θρησκεία, το έντονα κοινοτικό στοιχείο της χώρας - κυρίως στις μη αστικές περιοχές - καθώς επίσης και η εισαγωγή του κοινοτικού μοντέλου προσέγγισης μιας κοινωνικά αποκλεισμένης ομάδας από τις χώρες του λεγόμενου δυτικού κόσμου (κυρίως Ηνωμένες Πολιτείες και Αγγλία) από εκπαιδευτές κοινωνικών λειτουργών στα διάφορα τριτοβάθμια ιδρύματα (socialpolicy.gr)

Πρόσφατα, στην Μελβούρνη τον Ιούλιο του 2014, υπήρξε προσπάθεια για αναθεώρηση του ορισμού της κοινωνικής εργασίας, ο οποίος και φαίνεται να καθιερώνεται. Η διαδικασία της διαβούλευσης οδήγησε στον προτεινόμενο ορισμό, ο οποίος βασίστηκε στον υπάρχοντα και αποδεικνύει την εξέλιξη του επαγγέλματος.

Η Εκτελεστική Επιτροπή της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κοινωνικής Εργασίας (IFSW) και του Συμβουλίου της Διεθνούς Ένωσης Σχολών Κοινωνικής Εργασίας (IASSW) έχουν συμφωνήσει ως προς την ολοκλήρωση της αναθεώρησης του Διεθνούς Ορισμού της Κοινωνικής Εργασίας και ο νέος προτεινόμενος, είναι ο ακόλουθος :

« Η Κοινωνική Εργασία είναι εφαρμοσμένο επάγγελμα αλλά και ακαδημαϊκό πεδίο που προωθεί την κοινωνική αλλαγή και ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την ενδυνάμωση και απελευθέρωση των ανθρώπων. Οι αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της συλλογικής ευθύνης και του σεβασμού της διαφορετικότητας είναι κεντρικές στην κοινωνική εργασία, η οποία θεμελιώνεται από τις θεωρίες της κοινωνικής εργασίας, των κοινωνικών επιστημών, των ανθρωπιστικών επιστημών και τη γηγενή γνώση και συνδέει ανθρώπους και δομές για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της ζωής αλλά και να ενισχύσει την ευημερία τους. Ο παραπάνω ορισμός μπορεί να διευρυνθεί σε εθνικό ή/και σε περιφερειακό επίπεδο» (<http://ifsw.org>).

Ως κύριοι άξονες δράσης και παρέμβασης της κοινωνικής εργασίας καθορίζονται η προαγωγή της κοινωνικής αλλαγής, η κοινωνική εξέλιξη, η κοινωνική συνοχή και τέλος η ενδυνάμωση και απελευθέρωση ατόμων και ομάδων.

Η κοινωνική εργασία είναι αφενός εφαρμοσμένο επάγγελμα και αφετέρου ακαδημαϊκό πεδίο εκπαίδευσης, το οποίο αναγνωρίζει ότι η αλληλοσυσχέτιση ιστορικών, κοινωνικο-οικονομικών, πολιτισμικών, τοπικών και ατομικών παραγόντων λειτουργούν προασπιστικά ή/και παρεμποδιστικά για την ανθρώπινη ευημερία και εξέλιξη.

Γίνεται ευρέως αποδεκτό το γεγονός ότι δομικά εμπόδια λειτουργούν επιπρόσθετα ως προς την διαίωνηση ανισοτήτων, διακρίσεων, εκμετάλλευσης και καταπίεσης. Η ανάπτυξη κριτικής σκέψης αφενός μέσα από αναστοχασμό των δομικών πηγών καταπίεσης ή/και προνομίων, βάσει κριτηρίων ή χαρακτηριστικών όπως η φυλή, η κοινωνική τάξη, η γλώσσα, η θρησκεία, το φύλο, οι ειδικές ανάγκες, ο πολιτισμικός και σεξουαλικός προσανατολισμός και αφετέρου μέσα από την ανάπτυξη στρατηγικών δράσης απευθυνόμενων στα δομικά και προσωπικά εμπόδια είναι ο πρώτος κεντρικός άξονας, ο οποίος αφορά σε πρακτικές χειραφέτησης με στόχο την ενδυνάμωση και απελευθέρωση του ανθρώπου.

Σε αλληλεγγύη με εκείνους οι οποίοι βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, το επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού αγωνίζεται ώστε να ανακουφίσει από την φτώχεια, να ενδυναμώσει ευάλωτες και καταπιεζόμενες ομάδες και να προάγει την κοινωνική ένταξη και συνοχή, με την τελευταία να αποτελεί το δεύτερο βασικό άξονα δράσης και παρέμβασης.

Ο τρίτος βασικός άξονας παρέμβασης αφορά στην κοινωνική αλλαγή και βασίζεται στην προϋπόθεση ότι η παρέμβαση της κοινωνικής εργασίας λαμβάνει χώρα όταν η τρέχουσα κατάσταση, είτε αυτή είναι σε επίπεδο ατομικό, οικογένειας ή μικρής ομάδας, είτε κοινότητας ή της ευρύτερης κοινωνίας, κρίνεται ότι χρήζει αλλαγής και εξέλιξης. Καθοδηγείται από την ανάγκη για πρόκληση και αλλαγή εκείνων των δομικών συνθηκών που λειτουργούν συσσωρευτικά στην περιθωριοποίηση, τον κοινωνικό αποκλεισμό και την καταπίεση. Οι πρωτοβουλίες κοινωνικής αλλαγής αναγνωρίζουν το χώρο για ατομικό αυτοπροσδιορισμό για την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της οικονομικής, περιβαλλοντικής και κοινωνικής δικαιοσύνης. Το επάγγελμα δεσμεύεται εξίσου και στη διατήρηση της κοινωνικής σταθερότητας - στο βαθμό που η έννοια της κοινωνικής σταθερότητας δε χρησιμοποιείται προκειμένου να περιθωριοποιήσει, αποκλείσει ή καταπιέσει κάποια κοινωνική ομάδα ατόμων.

Η κοινωνική ανάπτυξη, ο τέταρτος βασικός άξονας δράσης και παρέμβασης, γίνεται εννοιολογικά αντιληπτή ως στρατηγικές παρέμβασης, απώτεροι επιθυμητοί στόχοι και πλαίσιο πολιτικών μέτρων - τα τελευταία ως προσθήκη στα πιο δημοφιλή υπολειμματικά και θεσμικά πλαίσια. Βασίζεται σε ολιστικές, βιο-ψυχο-κοινωνικές και πνευματικές εκτιμήσεις και

παρεμβάσεις που ξεπερνούν τον παραδοσιακό διαχωρισμό σε μικρο-επίπεδο και μακρο- επίπεδο, ενσωματώνοντας πολλαπλά συστημικά επίπεδα, καθώς και διακλαδική και διεπιστημονική συνεργασία, η οποία στοχεύει σε βιώσιμη εξέλιξη. Θέτει σε προτεραιότητα την κοινωνική, δομική και οικονομική ανάπτυξη, ενώ δε συμερίζεται τη συμβατική άποψη ότι η οικονομική ανάπτυξη είναι προαπαιτούμενος παράγοντας για την κοινωνική ανάπτυξη.

Οι βασικές αρχές της κοινωνικής εργασίας είναι ο σεβασμός για την εγγενή αξία και την αξιοπρέπεια των ανθρώπων, η αποφυγή πρόκλησης βλάβης, ο σεβασμός της διαφορετικότητας και η προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Η υποστήριξη και προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της κοινωνικής δικαιοσύνης είναι το κίνητρο και η δικαίωση ύπαρξης της κοινωνικής εργασίας. Η κοινωνική εργασία αναγνωρίζει ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να συνοδοιπορούν με τη συλλογική ευθύνη.

Ως εκ τούτου, μια σημαντική εστίαση της κοινωνικής εργασίας είναι να υπερασπίζεται τα ανθρώπινα δικαιώματα σε όλα τα επίπεδα και να διευκολύνει την επίτευξη του τελικού σκοπού όπου οι άνθρωποι αναλαμβάνουν την ευθύνη της συλλογικής ευημερίας, συνειδητοποιούν και σέβονται την αλληλεξάρτηση μεταξύ ατόμων και των ατόμων με το περιβάλλον.

Τα Διεθνή Κριτήρια για την Εκπαίδευση στην Κοινωνική Εργασία αντιμετωπίζουν αυτό το περίπλοκο ζήτημα υποστηρίζοντας ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί εκπαιδεύονται στη βασική προσέγγιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με την επεξηγηματική επισήμανση ότι: Μια τέτοια προσέγγιση ενδέχεται να διευκολύνει την εποικοδομητική αντιπαράθεση και αλλαγή όπου συγκεκριμένες πολιτισμικές πεποιθήσεις, αξίες και παραδόσεις καταπατούν βασικά ανθρώπινα δικαιώματα των προσώπων που θίγονται στη συγκεκριμένη κατάσταση. Καθώς η κουλτούρα είναι κοινωνικά κατασκευασμένη, υπόκειται σε αποδόμηση και αλλαγή. Τέτοια εποικοδομητική αντιπαράθεση, αποδόμηση και αλλαγή μπορεί να διευκολυνθεί διαμέσου συντονισμού και κατανόησης των συγκεκριμένων πολιτιστικών αξιών, πεποιθήσεων και παραδόσεων και μέσω κριτικού και αναστοχαστικού διαλόγου με μέλη της πολιτιστικής αυτής ομάδας αναφορικά με πιο ευρέα θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η κοινωνική εργασία είναι διεπιστημονική και αντλεί από ένα ευρύ φάσμα επιστημονικών θεωριών και ερευνών. Σε αυτό το πλαίσιο η «επιστήμη» γίνεται κατανοητή μέσα από την βασική έννοια του όρου ως «γνώση». Η κοινωνική εργασία αντλεί συστηματικά από την ίδια την επιστήμη της αναπτύσσοντας το θεωρητικό και ερευνητικό της υπόβαθρο, καθώς επίσης και από άλλες ανθρωπιστικές επιστήμες και συμπεριλαμβάνει χωρίς όμως να περιορίζεται μόνο σε

αυτές, την ανάπτυξη κοινοτήτων, την κοινωνική παιδαγωγική, τη διοίκηση, την ανθρωπολογία, την οικολογία, την οικονομικά, την εκπαίδευση, τη διαχείριση, την νοσηλευτική, την ψυχιατρική, την ψυχολογία, την δημόσια υγεία και την κοινωνιολογία.

Αυτός ο νέος προτεινόμενος όρος αναγνωρίζει ότι η κοινωνική εργασία είναι επηρεασμένη όχι μόνο από συγκεκριμένα εργασιακά περιβάλλοντα και θεωρίες των Δυτικών πολιτισμών, αλλά και από τις γνώσεις που απορρέουν από τον γηγενή πληθυσμό. Άλλωστε, ένα μέρος της κληρονομιάς που άφησε η αποικιοκρατία είναι ότι οι Δυτικές θεωρίες και γνώσεις έχουν αποκλειστικά αξιοποιηθεί ενώ οι γνώσεις του γηγενή πληθυσμού έχουν υποτιμηθεί και χάσει την αξία τους, με αποτέλεσμα να έχουν επικρατήσει οι Δυτικές θεωρίες και γνώσεις.

Είναι θεμιτό , με βάση το θέμα που μελετάται στην παρούσα εργασία, να αναφερθεί, ότι ο συγκεκριμένος, πρόσφατος ορισμός αποπειράται να αναγνωρίσει ότι ο γηγενής πληθυσμός σε κάθε περιοχή, χώρα ή τοποθεσία κουβαλά τις δικές του αξίες, τρόπους μάθησης, τρόπους μετάδοσης των γνώσεων του και έτσι έχει συνεισφέρει ανεκτίμητα στην επιστήμη. Η κοινωνική εργασία επιζητά να επανορθώσει σε ιστορικό επίπεδο την Δυτική επιστημονική αποικιοκρατία και ηγεμονία με το να ακούσει και να μάθει μέσα από τον γηγενή πληθυσμό από όλο τον κόσμο. Με αυτό τον τρόπο οι γνώσεις που αφορούν στην κοινωνική εργασία θα δημιουργηθούν σε συνεργασία με τον γηγενή πληθυσμό και θα είναι ακόμη περισσότερο πρακτικά εφαρμόσιμες όχι μόνο σε τοπικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο.

Αντλώντας από το υλικό της δουλειάς των Ηνωμένων Εθνών, η Εκτελεστική Επιτροπή της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κοινωνικής Εργασίας (IFSW) ορίζει τον γηγενή πληθυσμό με τον ακόλουθο τρόπο:

1. Ζουν μέσα σε (ή διατηρούν επαφές με) διακριτά γεωγραφικά προγονικά εδάφη.
2. Συνηθίζουν να διατηρούν διακριτούς κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς θεσμούς μέσα στα εδάφη τους.
3. Συνήθως επιδιώκουν να παραμείνουν διαφοροποιημένοι πολιτισμικά, γεωγραφικά και θεσμικά, από το να αφομοιωθούν ολοκληρωτικά μέσα στην εθνική κοινωνία.
4. Αυτοπροσδιορίζονται ως αυτόχθονες ή της ίδιας φυλής. (<http://ifsw.org/policies>)

Αναμφισβήτητα η ολιστική οπτική της κοινωνικής εργασίας είναι καθολική, αλλά οι προτεραιότητες της εφαρμογής της κοινωνικής εργασίας μπορεί να διαφέρουν από τη μία χώρα στην άλλη, και από χρονική περίοδο σε χρονική περίοδο, ανάλογα με τις ιστορικές, πολιτισμικές, πολιτικές και κοινωνικο - οικονομικές συνθήκες. Για αυτό και αναφέρεται και στον διεθνή προτεινόμενο ορισμό , το 2014, ότι είναι ευθύνη των κοινωνικών λειτουργών σε όλο τον κόσμο να υπερασπιστούν, να εμπλουτίσουν και να υλοποιήσουν τις αξίες και τις αρχές που αντικατοπτρίζονται σε αυτόν τον ορισμό. Συνεπώς ένας ορισμός για την κοινωνική εργασία μπορεί να είναι μεστός νοήματος, μόνο όταν οι κοινωνικοί λειτουργοί δεσμευτούν ενεργά στις αξίες και το όραμα του. (<http://ifsw.org>)

4.2. Σύντομη ιστορική αναδρομή της κοινωνικής εργασίας.

«Η κοινωνική εργασία έχει τις ρίζες της στη φιλανθρωπία και την αγαθοεργία» (Ζωγράφος,2002: 19). Με βάση την «κυριαρχία των θρησκευτικών οργανώσεων (ιδίως στη βόρεια Αμερική) και την άρνηση της κοινωνίας να δεχτεί τη φτώχεια σαν κοινωνικό πρόβλημα», εξηγείται και η «πατερναλιστική ιδεολογία και συμπεριφορά των πρωτοπόρων της κοινωνικής εργασίας», στα τέλη του 19 ου αιώνα (Ζωγράφος, 2002: 19). Επιχειρείται από την σύντομη ιστορική αναδρομή να γίνει κατανοητό, το πως η κοινωνική εργασία, μετεξελίχθηκε από πρωτοβουλία φιλανθρωπικού ενδιαφέροντος, σε μια «εφαρμοσμένη κοινωνική επιστήμη», με «σκοπό την προγραμματισμένη κοινωνική αλλαγή» και με πολιτικό, σαφώς αντιρατσιστικό, περιεχόμενο με «ιδεολογικές διαστάσεις», ως απάντηση στην έξαρση του ρατσισμού- φασισμού που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες- πρόσφυγες στη χώρα μας (Σταθόπουλος, 2000: 44) .

Οι κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις του 19ου αιώνα στην Αγγλία αλλά και στις ΗΠΑ, οδηγούν ένα κομμάτι «μεγαλοαστών, ιδεαλιστών και κοινωνικών ρεφορμιστών» στην προσφορά φιλανθρωπικής βοήθειας σε «επίπεδο γειτονιάς» στους εξαθλιωμένους εργάτες των «μεγάλων βιομηχανικών πόλεων» (Καραγκούνης, 2008: 93). Με τη βιομηχανική επανάσταση, την συσσώρευση του κεφαλαίου, την «αναγκαστική μετακίνηση» του αγροτικού, ως τότε,

πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα και την πλήρη «εκμετάλλευσή» του, ως εργατικό δυναμικό, παρατηρείται έντονα το φαινόμενο της φτώχειας, της εξαθλίωσης και της περιθωριοποίησης μεγάλων κοινωνικών ομάδων (Ζωγράφος, 2002: 41). Η Αγγλία αποτελεί πρόδρομο της κοινωνικής εργασίας, αφού μορφωμένοι αστοί και εκπρόσωποι της εκκλησίας δημιουργούν τις πρώτες εστίες για τους «απόκληρους του προλεταριάτου», γεγονός που ξεπερνά την ατομική ελεημοσύνη και μοιάζει με «διαφοροποιημένη κοινωνική βοήθεια» με σκοπό τον έλεγχο της «μαζικής αθλιότητας» (Ζωγράφος, 2002: 41). Η πρώτη οργάνωση κοινωνικής εργασίας ιδρύεται στη Βρετανία το 1869 (Charity Organization Society – COS) και στόχος της είναι «να διακρίνουν» τα μέλη της οργάνωσης, «ποιος φτωχός «άξιζε» , χρηματικής βοήθειας και ποιος δεν άξιζε» σε μια προσπάθεια να δοθεί τέλος στη «αδιάκριτη ελεημοσύνη» της εποχής εκείνης (Ιωακειμίδης, 2012: 228)

Στην Αμερική, μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου (1865), παράλληλα με την άνοδο της βιομηχανίας και της μετανάστευσης από την Ευρώπη, παρατηρούμε φιλανθρωπικού χαρακτήρα πρωτοβουλίες από αστούς, σύμφωνα με τα αγγλικά πρότυπα. Δημιουργούνται «κοινοτικές εστίες» που λειτουργούν σαν «κέντρα επιμόρφωσης» στις υποβαθμισμένες εργατικές συνοικίες τις οποίες μαστίζει η φτώχεια και η εξαθλίωση (Ζωγράφος, 2002: 43). «Επί του προκειμένου χρησιμοποιείται για πρώτη φορά ο όρος κοινωνική εργασία» και οι πρωτοβουλίες των μεσαίων και ανώτερων στρωμάτων προσανατολίζονται στην κοινωνική ένταξη των μεταναστών, καταδεικνύοντας την «άνιση μεταχείριση των γυναικών και τις φυλετικές διακρίσεις» (Ζωγράφος, 2002: 44).

Με την πάροδο των χρόνων, περίπου στις αρχές του 1900, στις περισσότερες δυτικοευρωπαϊκές χώρες, αλλά και στις Η.Π.Α. , η εκβιομηχάνιση και η αστικοποίηση, δημιουργούν μια «νέα εργατική τάξη», πιο συνειδητοποιημένη και χωροταξικά συσπειρωμένη, της οποίας την αντίδραση για τις «ολοένα και δυσμενέστερες κοινωνικές συνθήκες» φοβούνται τα μέλη της αστικής τάξης και προβαίνουν σε «κοινωνικές και εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις» (Καραγκούνης, 2008: 94).

Σε γενικές γραμμές η κοινωνική εργασία μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, κινήθηκε στα πλαίσια της ιδιωτικής κυρίως πρωτοβουλίας, από άτομα των μεσαίων και ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων, με προσανατολισμό στον «κατευνασμό των κοινωνικών – ταξικών- εντάσεων» κυρίως στο επίπεδο κοινότητας (Καραγκούνης, 2008: 94). Σύμφωνα με τον Popple οι φιλανθρωπικές δράσεις ή οι ομάδες αυτοβοήθειας «επιδίωκαν την αφομοίωση από την εργατική

τάξη των αξιών και των ιδανικών της άρχουσας τάξης προκειμένου να εξασφαλιστεί η διατήρηση του statusquo» και να αποφευχθούν δομικές εντάσεις στο τότε πολιτικό σκηνικό (Καραγκούνης, 2008: 95).

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η κοινοτική οργάνωση αναπτύσσεται πλέον και στα πλαίσια του κρατικού ενδιαφέροντος συνεπώς και η κοινωνική εργασία έρχεται πιο κοντά στην επιστημονική προσέγγιση. Προγράμματα κοινοτικής ανάπτυξης δημιουργούνται στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης και στις σκανδιναβικές με βάση το αγγλικό πρότυπο, όπως επίσης και στις Η.Π.Α.

Παρατηρείται επίσης διαφοροποίηση στους τρόπους παρέμβασης της κοινωνικής εργασίας, στις τεχνικές, στις στρατηγικές και στα μοντέλα παρέμβασης, με τις θεωρητικές προσεγγίσεις από την μια του Ross «που αποσκοπεί στην προσαρμογή των ενδιαφερομένων στις υπάρχουσες δομές», από την άλλη του Alinsky «με τις ριζοσπαστικές προσεγγίσεις», οι οποίες αναλυτικά περιγράφονται σε επόμενο κεφάλαιο (Ζωγράφος, 2002: 46).

Το έντονο κρατικό ενδιαφέρον, συνεπώς και η αντίστοιχη «χρηματοδότηση για την ανάπτυξη κοινοτικών προγραμμάτων» ξεκίνησε ουσιαστικά μετά το τέλος του Β΄ παγκοσμίου πολέμου, περίπου το 1945, όπου εφαρμόστηκαν «συστηματικά προγράμματα κοινοτικής ανάπτυξης» κυρίως σε «χώρες του Τρίτου Κόσμου» (Καραγκούνης, 2008: 95). Σύμφωνα με τον Καραγκούνη τις δομές αυτές διαμόρφωσαν άγγλοι και γάλλοι «αποικιοκράτες» και μετέπειτα ακολούθησαν τα οργανωμένα προγράμματα του Ο.Η.Ε. «βασικής» ή αλλιώς «μαζικής εκπαίδευσης» (Καραγκούνης, 2008: 95).

Με την ίδρυση του Ο.Η.Ε. (1945) το κρατικό ενδιαφέρον προσανατολίζεται στις απτές, πλέον, ολέθριες συνέπειες του πολέμου και με προγράμματα που στοχεύουν στην εκμάθηση «γραφής, ανάγνωσης» σε ευρύτερες πληθυσμιακές ομάδες και στην άνοδο της «γεωργίας, της υγείας» καθώς και «σε άλλες πτυχές της κοινωνικής ζωής των κοινοτήτων στις αποικίες», έτσι γίνεται προσπάθεια για ανόρθωση της πληγείσας οικονομίας, μέσω στρατηγικών παρεμβάσεων στην κοινότητα (Καραγκούνης, 2008: 95).

Οι παγκόσμιες κοινωνικοπολιτικές και ιστορικές εξελίξεις, αναμφισβήτητα επηρεάζουν και την Ελλάδα, καθώς και την εμφάνιση της κοινωνικής εργασίας στη χώρα μας. Πριν από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, υπήρξαν προσπάθειες «από οργανώσεις και τμήματα του κράτους που αγωνίστηκαν για να καλύψουν τις άπειρες υλικές και κοινωνικές ανάγκες» σε φιλανθρωπικό επίπεδο (Θ. Καλλινικάκη «κοινωνική εργασία», 1998: 105). «Η εφαρμογή της κοινωνικής

εργασίας ως επιστημονικής μεθόδου και ως ειδικής τεχνικής εφαρμογής της κοινωνικής πρόνοιας» στην Ελλάδα ουσιαστικά άρχισε μετά τη δεκαετία 1940- 1950 και όπως συνέβη και με τις ευρωπαϊκές χώρες «εξελίχθηκε παράλληλα» και σε αλληλεξάρτηση «με την κοινωνική πρόνοια». (Καλλινικάκη, 1998: 105,106).

«Η πρώτη σχολή κοινωνικής εργασίας συγκροτήθηκε το 1945 στις απαρχές του εμφυλίου πολέμου και σε μια περίοδο πρωτοφανούς βίας και κρατικής τρομοκρατίας» (Ιωακειμίδης, 2012: 24) . Στα πλαίσια του αστικού κράτους, κατά την μεταπολεμική περίοδο του εμφυλίου «οι τρεις πρώτες σχολές κοινωνικής εργασίας συγκροτήθηκαν από το Αμερικάνικο Κολλέγιο Αθηνών (1945- Pierce) , την Χριστιανική Ένωση Νεανίδων (1948- Χ.Ε.Ν.) και το Βασιλικό Εθνικό Ίδρυμα (1947- Β.Ε.Ι.)» με προσανατολισμό σε «αυταρχικά μοντέλα πρόνοιας» για τον «κοινωνικό έλεγχο των φτωχότερων κοινωνικών στρωμάτων», στις βάσεις αμερικανικών και αγγλοσαξονικών προτύπων, που όμως δεν είχαν μεγάλη συνάφεια με την ελληνική πραγματικότητα (Ιωακειμίδης, 2012: 29,41) .

Τα ιδρύματα πρόνοιας του τότε αστικού κράτους, υπό την επίβλεψη της Φρειδερίκης, αφορούν στα «Σπίτια του Παιδιού- παιδουπόλεις», στο γυναικείο ζήτημα, άλλα και σε «δομές του συστήματος δικαιοσύνης» όπως φυλακές και αναμορφωτήρια (Ιωακειμίδης, 2012: 32) . Σηματοδοτήθηκε μια «χρυσή περίοδος της κοινωνικής εργασίας» στην Ελλάδα μεν, με αμφιλεγόμενο τον ρόλο του κοινωνικού λειτουργού δε, αφού η βάση της κοινωνίας αντιμετώπιζε το επάγγελμα «με αδιαφορία ή και πολλές φορές με εχθρότητα» , στα πλαίσια ενός «πολιτικά βίαιου και κοινωνικά καταπιεστικού κράτους» (Ιωακειμίδης, 20012: 33, 50, 51).

Συνοπτικά, ο Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας (ΣΚΛΕ) ιδρύθηκε το 1954, η σύσταση κοινωνικών υπηρεσιών στα νοσοκομεία έγινε το 1956, το πρώτο πανελλήνιο συνέδριο κοινωνικών λειτουργών το 1961, και αρκετά χρόνια αργότερα η «ένταξη της εκπαίδευσης στην κοινωνική εργασία στις Σχολές Επαγγελματιών Υγείας Πρόνοιας των ΤΕΙ» η οποία έγινε από το 1977 έως το 1986 (Θ. Καλλινικάκη, 1998: 106). «Ο συστηματικός αποκλεισμός της κοινωνικής εργασίας από την πανεπιστημιακή εκπαίδευση διήρκεσε μέχρι το 1998 όπου συγκροτήθηκε το σχετικό πανεπιστημιακό τμήμα του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου» στη Θράκη (Ιωακειμίδης, 20012: 41).

Αξίζει να αναφερθεί μια μικρή αντίφαση στα δύο επικρατέστερα μοντέλα παρέμβασης του κοινωνικού λειτουργού, η οποία σηματοδοτείται περίπου μετά την δεκαετία του 1960, κατά την οποία το βιβλίο του αμερικάνου Alinsky αποκτά μεγαλύτερη απήχηση, επηρεάζοντας

αναμφισβήτητα και τον κλάδο της κοινωνικής εργασίας στην Ελλάδα, στις μεταγενέστερες δεκαετίες. Στην Αμερική «από τη μία μεριά υπάρχει η ριζοσπαστική-δημοκρατική, σοσιαλιστική κατεύθυνση και από την άλλη η επίσημη γραμμή της κοινωνικής εργασίας, που προσανατολίζεται σε πρότυπα κοινωνικού σχεδιασμού και τεχνολογικά πρότυπα ή στην ανοικοδόμηση τοπικών κοινοτήτων» (Ζωγράφος, 2002: 47).

Συμπερασματικά το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού για αρκετές δεκαετίες είναι και στην Ελλάδα, συνυφασμένο με την «προώθηση της συντηρητικής πολιτικής ατζέντας» των εκάστοτε κυβερνήσεων, με λιγοστά περιθώρια ευελιξίας των κοινωνικών λειτουργών για «χειραφετημένη ανάπτυξη» (Ιωακειμίδης, 2012: 52).

Οι πρόσφατες εξελίξεις σε Ευρώπη και Ελλάδα, έπειτα από το 1990- 2000, επανακαθορίζουν τα συστήματα κοινωνικής εργασίας με βάση κυρίως δύο άξονες που σχετίζονται με την «αναπλήρωση των εισοδημάτων ατόμων- νοικοκυριών που βρίσκονται σε κατάσταση ανάγκης» και με την υποστήριξη των εξυπηρετούμενων να διεκδικήσουν και να επιτύχουν «οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές» (Μουρίκη- Ναούμη- Παπαπέτρου, 2002: 81).

Έτσι μέσα από το πρίσμα της «έμπρακτης εκδήλωσης της κοινωνικής αλληλεγγύης» αναδεικνύεται και ο στόχος για «κοινωνική συνοχή και οικονομική ανάπτυξη» ενάντια στις πολύπλευρες συνέπειες της φτώχειας, της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού» που αφορά και στις κοινότητες των μεταναστών που μελετώνται εδώ (Μουρίκη, Ναούμη, Παπαπέτρου, 2002: 81). Τις τελευταίες δύο δεκαετίες η κοινωνική εργασία επαναπροσδιορίζεται, ριζοσπαστικοποιείται, ξεπερνά «θεσμικές αγκυλώσεις» και σε πολλές περιπτώσεις «κοινωνικοί λειτουργοί έχουν βρεθεί στην πρώτη γραμμή των προσπαθειών για αποασυλοποίηση», για την υπεράσπιση «προνοιακών κ εκπαιδευτικών προγραμμάτων», αναζητώντας νέες μεθόδους δράσης για ουσιαστική «ανταπόκριση στις πραγματικές ανάγκες της κοινωνίας» με στόχο «την κοινωνική δικαιοσύνη, την χειραφέτηση» και εν τέλει την κοινωνική αλλαγή (Ιωακειμίδης, 2012: 52).

4.3. Δεοντολογία Κοινωνικής Εργασίας.

4.3.1. Προεδρικό διάταγμα και Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας.

Για την καλύτερη κατανόηση και τη σύνδεση του ρόλου της κοινωνικής εργασίας , τόσο απέναντι στα φαινόμενα έξαρσης του ρατσισμού, όσο και στην αντιμετώπιση των μεταναστών-προσφύγων, ως εξυπηρετούμενοι και ως ευπαθής κοινωνικά ομάδα, αναφερόμαστε συνοπτικά στους δεοντολογικούς κανόνες του επαγγέλματος, που σχετίζονται με του δύο παραπάνω άξονες, δηλαδή την έξαρση του ρατσισμού αφενός και την άσκηση του επαγγέλματος με πληθυσμιακή ομάδα μετανάστες και πρόσφυγες αφετέρου.

Η προώθηση της πολυπολιτισμικότητας, και ο αντιρατσιστικός χαρακτήρας της κοινωνικής εργασίας, γίνονται σαφή, αρχικά, από το Προεδρικό Διάταγμα, υπ' αριθμόν 23 παράγραφος δύο, για την άσκηση του επαγγέλματος, όπου στο κεφάλαιο Β', στο άρθρο 4, γίνεται αναφορά στις αρχές του κοινωνικού λειτουργού κατά τις οποίες προϋπόθεση αποτελεί η «προσήλωση στα ιδεώδη της ελευθερίας και της δικαιοσύνης» και κατά την άσκηση επαγγέλματος ο κοινωνικός λειτουργός οφείλει «πίστη στην αξία της ανθρώπινης ύπαρξης και των δυνατοτήτων της».

Επίσης κατά το άρθρο 4.2.β. ο επαγγελματίας κοινωνικός λειτουργός πρέπει να «ενεργεί με τρόπο που να συμβάλει στη δημιουργία ή παροχή ίσων ευκαιριών σε άτομα, ομάδες και κοινότητες, χωρίς διάκριση καταγωγής, φύλου, ηλικίας, κοινωνικής θέσης, θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων» για την καλύτερη δυνατή κάλυψη των αναγκών του πληθυσμού σε κοινωνικό- οικονομικό , ψυχο- συναισθηματικό άλλα και σε πολιτιστικό επίπεδο.

Η αλληλεγγύη, η κοινωνική ευαισθητοποίηση, η κοινωνική ευθύνη και η κοινωνική δράση, είναι αναμφισβήτητες αρχές για τον κοινωνικό λειτουργό, τις οποίες καλλιεργεί, προετοιμάζει και προωθεί μέσα από την άσκηση της κοινωνικής εργασίας. Στα πλαίσια της ανάπτυξης και της προαγωγής του επαγγέλματος ο κοινωνικός λειτουργός οφείλει να συμβάλει έμπρακτα στη

«διαμόρφωση της Κοινωνικής Πολιτικής» μέσα από την εμπειρία, τις γνώσεις κ τη μελέτη της έκτασης των «κοινωνικών αναγκών και προβλημάτων» (άρθρο 5).

Η διαφύλαξη της αξιοπρέπειας και η διασφάλιση των δικαιωμάτων, κάθε ανθρώπου, η εργασία με αντικειμενικά κριτήρια και η αμερόληπτη στάση από την πλευρά του επαγγελματία ως προς τους εξυπηρετούμενους, αποτελούν ζητήματα βαρύνουσας σημασίας για τον κοινωνικό λειτουργό (άρθρο 6).

Τα παραπάνω άρθρα δημοσιεύτηκαν στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης (Αθήνα 20 Ιανουαρίου 1992), συμπεριλαμβανομένων και άλλων αρχών, για την άδεια ασκήσεως του επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας (Τελώνη, 2006: 3, 6, 9).

Οι αρχές δεοντολογίας των κοινωνικών λειτουργών, όπως υιοθετήθηκαν από τον Σύνδεσμο Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας (ΣΚΛΕ), αναφέρονται επίσης σε αρκετές παραγράφους και άρθρα, στο καθήκον του επαγγελματία να προωθεί μέσα από την κοινωνική εργασία, την καταπολέμηση και εξάλειψη των διακρίσεων, αλλά και να αντιτίθεται σε φαινόμενα είτε φυλετικού είτε οποιουδήποτε άλλου «είδους» ρατσισμού, φασισμού και κοινωνικού αποκλεισμού, όπου αυτά συναντώνται. Η προώθηση και ο αγώνας για την καθιέρωση ίσων ευκαιριών για όλους τους ανθρώπους είναι ένας από τους κεντρικούς άξονες της δεοντολογικής ηθικής της κοινωνικής εργασίας.

Ο σύνδεσμος κοινωνικών λειτουργών Ελλάδας ορίζει έξι βασικές δεοντολογικές αρχές, με αρκετά αναλυτικές προτάσεις κ παραγράφους, για την άσκηση του επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας. Συνοπτικά αυτές, αφορούν στη σχέση, των κοινωνικών λειτουργών, με την εργασία τους, στη δεοντολογική ευθύνη απέναντι στους εξυπηρετούμενους, στους συναδέλφους, στους εργοδότες και στις οργανώσεις στις οποίες απασχολούνται, στο επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας καθώς και στις αρχές δεοντολογικής συμπεριφοράς των κοινωνικών λειτουργών προς την κοινωνία.

Σχετικά με το θέμα μας, από δεοντολογικής άποψης, ο κοινωνικός λειτουργός ενεργεί με επαγγελματική ακεραιότητα, αμεροληψία, αντικειμενικότητα και οφείλει να είναι σε θέση να προλαμβάνει, με τις επαγγελματικές του ενέργειες, την απάνθρωπη συμπεριφορά, την πρακτική διακρίσεων και συνολικά τις διακρίσεις σε βάρος οποιουδήποτε ατόμου ή ομάδας (I. Γ.3, Δ).

Ρητά αναφέρεται στην δεοντολογία απέναντι στους εξυπηρετούμενους, το ότι ο κοινωνικός λειτουργός παρέχει τις υπηρεσίες του με αφοσίωση και οφείλει να μην έχει σε καμία περίπτωση,

είτε θετικό είτε αρνητικό κριτήριο στη συνεργασία, που να σχετίζεται με την οποιαδήποτε διάκριση «λόγω φυλής, χρώματος, φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, ηλικίας, θρησκείας, εθνικής καταγωγής, οικογενειακή κατάσταση, πολιτικών πεποιθήσεων, πνευματικής ή σωματικής αναπηρίας, ή οιασδήποτε άλλης προτίμησης ή ατομικού χαρακτηριστικού, ιδιότητας ή καθεστώτος»(Π.ΣΤ.4) .

Στην τρίτη παράγραφο του άρθρου Η, αναφέρεται η υποχρέωση του επαγγελματία να «μην εμπλέκεται σε δραστηριότητες» οι οποίες «παραβιάζουν ή μειώνουν» τον/τους εξυπηρετούμενους είτε νομικά είτε ηθικά και κοινωνικά, όπως είναι οι ρατσιστικές συμπεριφορές ή εκδηλώσεις βίας σε βάρος των μεταναστών – προσφύγων και στο άρθρο IV, ο κοινωνικός λειτουργός, «υποχρεούται να προλαμβάνει και να εξαλείφει κάθε διάκριση που διαπιστώνει» ακόμα και «στην πολιτική προσλήψεων της οργάνωσης όπου απασχολείται και στην πολιτική και πρακτική απασχόλησης που ακολουθεί»(IV.M. 4.).

Δέσμευση αποτελεί για τον επαγγελματία το ότι «εργάζεται για την βελτίωση της πολιτικής και των μεθόδων της οργάνωσης που απασχολείται» με στόχο την ουσιαστική παροχή κοινωνικών υπηρεσιών , την ευσυνείδητη διαχείριση και αξιοποίηση των πόρων προς τις ευαίσθητες κοινωνικά ομάδες και τελικά την αποτελεσματικότητα στην πρόσβαση και παροχή υπηρεσιών προς όλους (IV. M. 1, 5, 2)

Σχετικά με τον σεβασμό και την προώθηση της αξιοπιστίας του κλάδου της κοινωνικής εργασίας ο κοινωνικός λειτουργός «υποχρεούται» να ακολουθεί , να διατηρεί και να προάγει όλες τις αξίες, την ηθική συμπεριφορά του επαγγέλματος, να βασίζεται πάντα στον δεοντολογικό κώδικα, να ενημερώνεται επαρκώς για τις εξελίξεις στον κλάδο ώστε να αποφεύγει την παραπληροφόρηση και εν τέλει να ακολουθεί πιστά τη «αποστολή του επαγγέλματός του» (V. N. 1.).

Η κοινωνική πολιτική αποτελεί κομβικό σημείο για τον κοινωνικό λειτουργό, αφού «οφείλει να στηρίζει την υιοθέτηση, ανάπτυξη ενεργοποίηση και εφαρμογή της, που αφορά το επάγγελμά του» παρέχοντας «ευρέως στο κοινό τις κοινωνικές υπηρεσίες» με σεβασμό απέναντι στο επάγγελμα της Κοινωνική Εργασίας (V. Ξ. 1., 3.). Με υπευθυνότητα, ευσυνειδησία αλλά και κριτικό πνεύμα παράλληλα, ο επαγγελματίας συνεχίζει εργάζεται αναπτύσσοντας, εμπλουτίζοντας και αξιοποιώντας τις γνώσεις του στο έπακρο γύρω από τα θέματα της κοινωνικής εργασίας που άπτονται στις αρμοδιότητές του (V. Ο. 1. 2. 3. 4.).

Στο θέμα που μελετάμε για την έξαρση των φαινομένων ρατσισμού και φασισμού στους μετανάστες στην Ελλάδα, αλλά και στην αντιμετώπιση των ίδιων των προσφύγων από τις κοινωνικές υπηρεσίες, η προαγωγή της κοινωνικής πολιτικής αλλά της κοινωνικής ευημερίας αποτελούν σημαντικά σημεία στον κώδικα δεοντολογίας του κοινωνικού λειτουργού, τα οποία υποδεικνύουν την συμπεριφορά αλλά και την δέσμευση του επαγγελματία προς την κοινωνία γενικότερα (VI. Π.).

Στα πλαίσια της προαγωγής της κοινωνικής ευημερίας οφείλει, ο επαγγελματίας κοινωνικός λειτουργός, να ενημερώνει το κοινό «για θέματα κοινωνικής πολιτικής και θεσμών» καθώς επίσης και να συμμετέχει στην αλλαγή ή και τροποποίηση της πολιτικής και της νομοθεσίας, δρώντας ως ενεργό πολιτικά άτομο, με βάση την δεοντολογία του επαγγέλματός του (VI. Π. 7., 8.).

Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται σε όλες τις πληθυσμιακές ομάδες που βρίσκονται σε δυσμενέστερη θέση μέσα στην κοινωνία, μεταξύ των οποίων είναι οι μετανάστες- πρόσφυγες, εφόσον «ο κοινωνικός λειτουργός δραστηριοποιείται στη διερεύνηση του πεδίου επιλογής και ευκαιριών όλων των ανθρώπων αποδίδοντας ιδιαίτερη σημασία στους μειονεκτούντες, κοινωνικά αποκλεισμένους ή καταπιεσμένους ανθρώπους και ομάδες.» (VI. Π. 4.)

Ο σεβασμός της προσωπικότητας κ των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε ανθρώπου, αποτελεί δεδομένο για την κοινωνική εργασία, αφού «προάγει τις συνθήκες που ενθαρρύνουν το σεβασμό της πολυπολιτισμικής κοινωνίας» και ο κοινωνικός λειτουργός πρέπει να ενεργεί για να διασφαλίζει την «πρόσβαση όλων των ανθρώπων σε πόρους, υπηρεσίες, δραστηριότητες και ευκαιρίες» που αυτοί αποζητούν και δικαιούνται (VI. Π. 5., 3.).

Τελευταίο, αλλά εξίσου σημαντικό, για τον σαφώς αντιρατσιστικό χαρακτήρα της κοινωνικής εργασίας, το άρθρο δύο, που αναφέρει ότι ο επαγγελματίας κοινωνικός λειτουργός οφείλει να «ενεργεί με σκοπό τον εντοπισμό και την εξάλειψη της διάκρισης σε βάρος κάθε ανθρώπου ή ομάδας, λόγο φυλής, χρώματος, φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, ηλικίας, θρησκείας, εθνοτικής καταγωγής, οικογενειακής κατάστασης, πολιτικών πεποιθήσεων, πνευματικής ή σωματικής αναπηρίας ή άλλης προτίμησης ή προσωπικού χαρακτηριστικού, ιδιότητας ή καθεστώτος» (VI. Π. 2.) (<http://www.skle.gr>).

4.3.2. Διεθνής Δεοντολογικές αρχές, Διεθνής Ομοσπονδία Κοινωνικών Λειτουργών (IFSW) και Διεθνής Ένωση Σχολών Κοινωνικής Εργασίας (IASSW)

Σε παγκόσμιο επίπεδο, έπειτα από το συνέδριο της Κοπεγχάγης τον Μάιο του 2001, δόθηκε ο ορισμός της κοινωνικής εργασίας που χρησιμοποιείται σήμερα διεθνώς, καθώς επίσης, μορφοποιήθηκαν από κοινού, κατευθυντήριες γραμμές για τον κλάδο, αλλά και τον ρόλο της κοινωνικής εργασίας σε διεθνές επίπεδο από την Διεθνή Ομοσπονδία Κοινωνικών Λειτουργών (IFSW) και την Διεθνή Ένωση Σχολών Κοινωνικής Εργασίας (IASSW).

Το κείμενο «Δεοντολογία στην Κοινωνική Εργασία, Διακήρυξη Αρχών» εγκρίθηκε κατά την Γενική Συνάντηση της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κοινωνικών Λειτουργών και της Διεθνούς Ένωσης Σχολών Κοινωνικής Εργασίας στην Αυστραλία , τον Οκτώβριο του 2004. Η διεθνής διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και οι προϋπάρχουσες Ευρωπαϊκές και Διεθνής αφομοιώνονται από την παγκόσμια κοινότητα του επαγγέλματος και σχετίζουν άμεσα την πρακτική και την δράση της κοινωνικής εργασίας με βάση τις ακόλουθες συμβάσεις οι οποίες είναι: (Τριγάζης, 1997:72- 79)

- Η Διεθνής Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
- Η Διεθνής Σύμβαση των Κοινωνικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων
- Η Διεθνής Σύμβαση των Οικονομικών Κοινωνικών και Πολιτισμικών Δικαιωμάτων
- Η Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των μορφών Φυλετικών Διακρίσεων
- Η Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των μορφών Διακρίσεων έναντι των Γυναικών
- Η Σύμβαση για τα δικαιώματα του Παιδιού

- Οι Τοπικές (εγχώριες) και Φυλετικές Ανθρώπινες Συμβάσεις (ILOconvention 169)

Σύντομα αναφέρονται οι Αρχές, για την κοινωνική εργασία, με βάση την Διεθνή Ομοσπονδία Κοινωνικών Λειτουργών(IFSW) , σχετικές με το θέμα που πραγματεύεται η πτυχιακή, με εκτενέστερη αναφορά στα άρθρα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και την Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια, την Κοινωνική Δικαιοσύνη και τον Διεθνή Επαγγελματικό Οδηγό.

Η Κοινωνική Εργασία είναι συνυφασμένη με τον σεβασμό κάθε ατόμου, με ολιστική αντιμετώπιση της υπόστασης, της αξιοπρέπειας και των δικαιωμάτων του, δηλαδή σαν σύνολο των χαρακτηριστικών, « της οικογένειας, της κοινότητας, του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντος» και θα πρέπει ο κοινωνικός λειτουργός να αναγνωρίζει, να υπολογίζει και να «επιδιώκει την αναγνώριση όλων των πλευρών της ζωής του» (4. 3.)

Σημαντικότατο ρόλο, στις Αρχές των ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και της Ανθρώπινης Αξιοπρέπειας, έχει η αυτοδιάθεση και ο σεβασμός στο δικαίωμα του κάθε ανθρώπου να αυτοπροσδιορίζεται και ως εκ τούτου ο κοινωνικός λειτουργός οφείλει να «σέβεται και να προωθεί το δικαίωμα των ανθρώπων να κάνουν τις δικές τους επιλογές και να παίρνουν τις δικές τους αποφάσεις» που αφορούν στη ζωή τους «αρκεί αυτό να μην απειλεί τα δικαιώματα και τα νόμιμα συμφέροντα των άλλων» (4. 1.)

Η ενδυνάμωση «όλων των ατόμων ομάδων και κοινοτήτων» με βάση τις δυνατότητές τους αποτελεί στόχο για τους επαγγελματίες, διεθνώς, καθώς επίσης και το δικαίωμα της συμμετοχής τους πλήρως στις αποφάσεις που λαμβάνονται για αυτούς εφόσον «οι κοινωνικοί λειτουργοί θα πρέπει να προωθούν την πλήρη εμπλοκή και συμμετοχή τα ν ανθρώπων με τρόπους που τους καθιστά ικανούς να είναι ενδυναμωμένοι ώστε να συμμετέχουν σε όλες τις πλευρές των αποφάσεων και των ενεργειών που επηρεάζουν τη ζωή τους» (4. 4. , 4. 2.).

Στο άρθρο 4.2. σχετικά με την Κοινωνική Δικαιοσύνη, ενάντια σε κάθε μορφής διάκριση, προκατάληψη, και στην ακραία τους έκφραση ενάντια σε φασιστικές συμπεριφορές και αντιλήψεις, οι Κοινωνικοί Λειτουργοί έχουν την ευθύνη να « αντιπαλεύουν τις αρνητικές διακρίσεις στην βάση όλων των χαρακτηριστικών όπως η ικανότητα, ηλικία, κουλτούρα, γένος ή φύλο, οικογενειακή κατάσταση, κοινωνικο-οικονομική κατάσταση, πολιτικές απόψεις, χρώμα δέρματος, φυλετικά ή άλλα φυσικά χαρακτηριστικά, σεξουαλικός προσανατολισμός, ή πνευματικές δοξασίες (πιστεύω)» (4.2.1.).

Η αναγνώριση και ο σεβασμός της εθνικής και πολιτισμικής διαφορετικότητας και των ατομικών ή κοινωνικών διαφορών συμπεριλαμβάνεται στην εργασία του κοινωνικού

λειτουργού, όπως αναφέρει η παράγραφος δύο «οι κοινωνικοί λειτουργοί θα πρέπει να αναγνωρίζουν και να σέβονται την εθνική και πολιτισμική διαφορετικότητα των κοινωνιών στις οποίες δρουν λαμβάνοντας υπ' όψιν τους τις ατομικές, οικογενειακές, ομαδικές και κοινοτικές διαφορές» (4. 2. 2.).

Η ίση και δίκαιη κατανομή πηγών και πόρων ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες των εξυπηρετούμενων τονίζεται και από την διεθνή δεοντολογία όπως επίσης και το ότι οι επαγγελματίες οφείλουν να αντιπαλεύουν τις « άδικες πρακτικές» αλλά και να «εφιστούν την προσοχή των εργοδοτών τους» στην περίπτωση που οι «πηγές ή η διανομή των πηγών είναι ανεπαρκείς, οι πολιτικές και οι πρακτικές είναι καταπιεστικές, άδικες ή επιβλαβείς» (4. 2. 3, 4. 2. 4.)

Τέλος σε σχέση με την προκατάληψη και με τον κοινωνικό αποκλεισμό που αντιμετωπίζουν και στη χώρα μας άνθρωποι διαφορετικής καταγωγής ή πρόσφυγες προερχόμενοι από εμπόλεμα καθεστάτα « οι κοινωνικοί λειτουργοί έχουν την υποχρέωση να αντιπαλεύουν τις κοινωνικές καταστάσεις που συμβάλλουν στον κοινωνικό αποκλεισμό, στιγματισμό ή υποδούλωση και να δουλεύουν με στόχο μια κοινωνία που να τους εντάσσει όλους» με εργασιακή και κοινωνική αλληλεγγύη (4. 2. 5.)

Όσων αφορά στον διεθνή κώδικα δεοντολογίας, αποτελεί ευθύνη των εθνικών οργανώσεων που είναι μέλη της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κοινωνικών Λειτουργών (IFSW) και της Διεθνούς Ένωσης Σχολών Κοινωνικής Εργασίας (IASSW) να εξελίσσουν και να ενημερώνουν τακτικά τον εθνικό κώδικα δεοντολογίας, ώστε να είναι σύμφωνος με την δήλωση των παραπάνω διεθνών θεσμών κοινωνικής εργασίας.

4.4. Θεωρητικά μοντέλα παρέμβασης στην κοινωνική εργασία

4.4.1. Τα εργαλεία παρέμβασης του κοινωνικού λειτουργού

Ο κοινωνικός λειτουργός, οφείλει πρώτα να «εξετάσει προσεκτικά ποιά στρατηγική θα ακολουθήσει για την επιτυχία του σκοπού και την σταθεροποίηση της αλλαγής» την οποία επιδιώκει (Σταθόπουλος, 2000: 56). Οι στρατηγικές λοιπόν, αναφέρονται, στην ουσία, στις βασικές μορφές δράσης, που χρησιμοποιεί το στέλεχος στην κοινότητα για να επιτύχει τον «αντικειμενικό σκοπό» του, που δεν είναι άλλος από την «κοινωνική αλλαγή» (Σταθόπουλος, 2000: 56).

Η συναίνεση ή αλλιώς συνεργασία είναι το πρώτο μοντέλο παρέμβασης που έχει στη διάθεσή του ο κοινωνικός λειτουργός. Οι μέθοδοι και οι τακτικές, τις οποίες χρησιμοποιεί, για να επιτύχει «διακανονισμό των διαφορών» και εν τέλει συνεργασία, είναι αυτές της «διαπραγμάτευσης, της διαμεσολάβησης, της ενδυνάμωσης και της εκστρατείας» (Σταθόπουλος, 2000: 217).

Το θεωρητικό πλαίσιο στη στρατηγική της συναίνεσης το ανέπτυξε κυρίαρχα ο ROSS, αφού το βιβλίο του «ήταν το μοναδικό που χρησιμοποιούσαν οι σχολές κοινωνικής εργασίας κατά τη δεκαετία του '70» (Ζωγράφος, 2002: 96). Κυρίαρχες ιδέες στη θεωρητική προσέγγιση του ROSS είναι αυτές της κοινωνικής σταθερότητας, της συνεργασίας στα πλαίσια της κοινότητας και της «αρμονίας» αφού το υπάρχον σύστημα «εξασφαλίζεται από το δημοκρατικό σύνταγμα, είναι ικανοποιητικό» και «πρέπει να προσαρμοστούν οι ανάγκες και οι επιθυμίες των ανθρώπων στα μέσα που» αυτό «προσφέρει» (Ζωγράφος, 2002: 96-97). Κατά τον Ross η βιομηχανική επανάσταση και η αστικοποίηση, αναπόφευκτα, οδήγησαν στην «αλλοτρίωση» και σε μια πλειάδα κοινωνικών προβλημάτων τα οποία αναφέρει ως «τίμημα της προόδου» (Ζωγράφος, 2002: 96).

Στα πλαίσια μιας πλουραλιστικής αντιμετώπισης της κοινωνίας-κοινότητας, οι πολίτες προβαίνουν στην «ανάπτυξη κοινών δράσεων» και με τρόπους «αλληλοβοήθειας», «αυτοβοήθειας» και κατάλληλης «εκπαίδευσης», αποκτούν την «πολιτική υπευθυνότητα», ώστε να συμβάλουν στην αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων, όντας περισσότερο αποτελεσματικοί στην «αποκατάσταση των κοινωνικών δικτύων» (Καραγκούνης, 2008: 85) Οι διαφορές και οι συγκρούσεις «είναι φυσιολογικό να παρουσιάζονται στην κοινότητα», έτσι και οι πολίτες οφείλουν να βοηθήσουν τους ηγέτες να τις αντιμετωπίσουν αποτελεσματικότερα (Σταθόπουλος, 2000:59).

Αναμφισβήτητα η συναίνεση-συνεργασία, ως μοντέλο παρέμβασης στην κοινότητα και η πλουραλιστική της θεωρητική προσέγγιση, στοχεύοντας στην «μικρο- αλλαγή» και στην «κοινωνική σταθερότητα», έβαλε τις βάσεις σε «επίπεδο πρακτικών, τεχνικών και μεθόδων στο πεδίο της κοινοτικής εργασίας» μετατρέποντας την κοινωνική εργασία σε «επαγγελματική σχολή» (Καραγκούνης, 2008: 85-86). Επικρίθηκε, για την ουδετερότητα και την έλλειψη πολιτικού προσανατολισμού, στην αντιμετώπιση των προβλημάτων σε μια κοινότητα, κυρίως από «σοσιαλιστικές, ριζοσπαστικές, φεμινιστικές και αντιρατσιστικές προσεγγίσεις» οι οποίες τόνιζαν την «απουσία μιας ανάλυσης που θα συνδέει σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο την εμπειρία του ατόμου με την έννοια της κοινωνικής αλλαγής» (Καραγκούνης, 2008: 86).

Το δεύτερο μοντέλο, με το οποίο ο κοινωνικός λειτουργός παρεμβαίνει, είναι αυτό της αναμέτρησης- σύγκρουσης. Εδώ, οι τακτικές που ακολουθούνται είναι οι «διαδηλώσεις, οι διαμαρτυρίες και οι καταλήψεις» μέσα από τις οποίες τα άτομα «αποσκοπούν στην παρακώλυση και παρεμπόδιση της ομαλής λειτουργίας της οργάνωσης-στόχου» με την οποία υπάρχει, πλέον, ανοιχτή αντιπαράθεση (Σταθόπουλος, 2000: 217).

Στην προκειμένη περίπτωση δεν υπάρχει ταύτιση ή σύγκληση απόψεων-στόχων, ανάμεσα στην ομάδα-κοινότητα και στους εμπλεκόμενους φορείς, κρατικούς ή μη. Έτσι παρουσιάζονται αντικρουόμενα συμφέροντα που καθιστούν τη σύγκρουση αναπόφευκτη. Με άλλα λόγια «ο λόγος για τη σύγκρουση οφείλεται σε διαφορετική εκτίμηση των εμπλεκόμενων μερών ως προς τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα, τα οφέλη και τα συμφέροντα των αντιτιθέμενων ομάδων» (Σταθόπουλος, 2000: 60).

Αυτό το μοντέλο παρέμβασης στην κοινότητα, λόγω της «ριζοσπαστικής- σοσιαλιστικής προσέγγισης» που το χαρακτηρίζει κατά κύριο λόγο, καθιστά τον κοινωνικό λειτουργό περισσότερο «κοινωνικό ακτιβιστή», ο οποίος ξεπερνά την «στάση ουδετερότητας» που τηρεί

και υπερασπίζεται ενεργά τα δικαιώματα της ομάδας- κοινότητας που εξυπηρετεί, πάντα στα πλαίσια της μη-βίας, όπως αναφέρεται στο επόμενο κεφάλαιο (Καραγκούνης, 2008: 86- 87).

Η στρατηγική της σύγκρουσης «άρχισε ουσιαστικά στο πλαίσιο της Κοινοτικής Εργασίας με τον S. Alinsky στις Ηνωμένες Πολιτείες, κατά τη δεκαετία του 1960» και σταδιακά, με την πάροδο του χρόνου και την ανάπτυξη εργατικών, αντιρατσιστικών και φεμινιστικών, κυρίως, κινήματων, εδραιώθηκε ως βασική στρατηγική για επαγγελματίες στην κοινότητα, σε περιπτώσεις όπου οι ριζικές αλλαγές κρίθηκαν αναγκαίες (Σταθόπουλος, 2000: 60).

Βασικά σημεία, στην προσέγγιση του Alinski, είναι η αυτοοργάνωση του πληθυσμού, που έχει αδικηθεί κοινωνικά, η απόκτηση δύναμης από τα κάτω, αφού «ο λαός, εφόσον έχει την εξουσία στα χέρια του, θα μπορέσει να λάβει τις σωστές αποφάσεις», η μη αντιπροσώπευση των ατόμων από θεσμούς κρατικούς ή μη (Ζωγράφος, 2002:105). Με τη θεωρία του, ο Alinski, αποβλέπει στον «εκδημοκρατισμό της κοινωνίας» και θεωρεί μοναδική λύση στον «αγώνα ενάντια στην κοινωνική αδικία» την «σύγκρουση» (Ζωγράφος, 2002: 106).

Κυρίαρχο αξίωμα στην κοινωνική εργασία με την κοινότητα «ο συγγραφέας θεωρεί», πως είναι το «ότι η εργασία πρέπει να αρχίζει από το σημείο που βρίσκονται οι άνθρωποι, σεβόμενος τις ιδιαιτερότητές τους» (Ζωγράφος, 2002: 105). Ο κοινωνικός λειτουργός οφείλει να ενθαρρύνει τα άτομα –ομάδες «να αναπτύξουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους» να θέσουν «τους δικούς τους στόχους» και μέσα από την αυτοοργάνωση, να αγωνιστούν οι ίδιοι, δίχως εκπροσώπηση από τρίτους, για τα δικαιώματά τους που καταπατώνται (Ζωγράφος, 2002: 105).

Αναμφίβολα η «ριζοσπαστική- σοσιαλιστική προσέγγιση συνεισέφερε σημαντικά στη διαμόρφωση μιας πληρέστερης θεωρητικής πλατφόρμας της κοινοτικής εργασίας», επηρεάζοντας και τον κλάδο της κοινωνικής εργασίας σε Ευρώπη και Αμερική (Καραγκούνης, 2008:87). Παρόλα αυτά, «επικρίθηκε για την απουσία μιας συγκροτημένης και ρεαλιστικής πρότασης- στόχου για το μέλλον» η οποία ενισχύθηκε έπειτα από την «κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού» (Καραγκούνης, 2008: 88).

Αν και φαινομενικά τα δύο επικρατέστερα μοντέλα παρέμβασης στην κοινότητα μοιάζουν εκ διαμέτρου αντίθετα, «στην πράξη οι δύο στρατηγικές δεν αποκλείουν ολοκληρωτικά η μία την άλλη» (Σταθόπουλος, 2000:57). Το πλαίσιο δράσης κάθε επαγγελματία κοινωνικού λειτουργού, καθώς και ο τρόπος δράσης των εκάστοτε κοινωνικών ομάδων, πέρα από δική τους επιλογή, συνδέεται άρρηκτα και με τις κοινωνικό-πολιτικές εξελίξεις σε κάθε χώρα και χρονική περίοδο. «Σήμερα, μέθοδοι και τεχνικές της κοινοτικής εργασίας αποτελούν μέρος της πολιτικής ατζέντας

για πολλές από τις κυβερνήσεις και φορείς ανά τον κόσμο που εστιάζονται στην κοινοτική ζωή των φτωχότερων τμημάτων του πληθυσμού και κάνουν λόγο για την εξασφάλιση της ενεργού συμμετοχής των πολιτών στα προγράμματα ανάπτυξης , αποσκοπώντας, ωστόσο, κυρίως στη μετάθεση ευθυνών και κόστους στις τοπικές κοινωνίες» (Καραγκούνης, 2008: 90).

Εν τούτοις η κοινωνική εργασία και οι επαγγελματίες σε αυτήν, σε πρακτικό επίπεδο, έχουν συνδεθεί άμεσα με τις συλλογικές δράσεις που εναντιώνονται συν τοις άλλοις και στον θεσμοθετημένο ρατσισμό, στα πλαίσια της μη-βίας, «αντλώντας εμπειρίες και απόψεις από ριζοσπαστικά ρεύματα σκέψης και κοινωνικά κινήματα» (Καραγκούνης, 2008: 91). «Σε αρκετές περιπτώσεις , η κοινοτική εργασία αποτέλεσε διαδικασία με πολιτικοποιημένους στόχους , που επιδίωξε, είτε μέσω του ακτιβισμού, είτε μέσω δράσεων εκπαιδευτικού ή πολιτισμικού περιεχομένου, τη σύνδεση της ατομικής εμπειρίας με την κοινοτική συλλογική δράση για την κοινωνική αλλαγή» (Καραγκούνης, 2008: 91).

4.4.2. Το ριζοσπαστικό μοντέλο και ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού

Το ριζοσπαστικό –συγκρουσιακό μοντέλο παρέμβασης στην κοινότητα, εδραιώθηκε σε Ευρώπη και Αμερική κυρίως με την προσέγγιση του Alinsky, κατά τη δεκαετία του 1960. Ο Alinsky διαφοροποιήθηκε με τη θεωρία του περί αυτοοργάνωσης του πληθυσμού, αυτό που λέμε «από τα κάτω» και οι υποστηρικτές του «αρχικά», προσανατολίστηκαν «σε μια μαρξιστική προσέγγιση και αποκλειστικά στη σύνδεση της κοινοτικής δράσης και των εργατικών αγώνων», ενώ στη συνέχεια ενσωμάτωσαν αντιρατσιστικές και φεμινιστικές απόψεις, με στόχο τη «σύναψη συμμαχιών μεταξύ των διαφόρων κοινοτικών ομάδων» και τάξεων (Καραγκούνης, 2008: 87). Την ίδια χρονική περίοδο, κατά τη δεκαετία του 1970, συγκροτούνται τα λεγόμενα νέα κοινωνικά κινήματα, τα οποία επηρέασαν και τους επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς ,

προσανατολίζοντας τους στον «πολυεθνικό, πολυπολιτισμικό και ρατσιστικό χαρακτήρα της κοινωνίας» και άρα και της εργασίας τους (Καραγκούνης, 2008:88).

Στον «αγώνα ενάντια στην κοινωνική αδικία», για τον Alinsky, η «οργάνωση» των αδικημένων, ισοδυναμεί με την σύγκρουση, η οποία αποτελεί μοναδικό τρόπο για να «πετύχουν τις δημιουργικές αλλαγές» που διεκδικούν και προτείνει μερικούς κανόνες, για την ανάκτηση της δύναμης «των αδύνατων από τους δυνατούς» (Ζωγράφος, 2002: 106). Θεωρεί ότι «δύναμη δεν είναι μόνο αυτό που έχει κανείς, αλλά» και «αυτό που νομίζει ο αντίπαλος ότι έχει κανείς», αναφέρεται στην «εκφοβιστική επίδραση της απειλής», τονίζει ότι η ίδια ομάδα είναι αυτή που θα επιλέξει τον τρόπο που θα κινηθεί και αρκεί να μπορεί κανείς «να γελά και να χαιρέται και ,έτσι, δεν θα παραλύσει η θέλησή του για δράση» (Ζωγράφος, 2002: 106). Η τακτική του συγγραφέα είναι καθαρά συγκρουσιακή εφόσον αναφέρεται στην γραφειοκρατία, στην ιεραρχία και στις «οργανωμένες διαδικασίες» του συστήματος, θεωρώντας τις στόχο, μέρη των οποίων οι ομάδες, χρειάζεται να «προσωποποιήσουν και να πυροβολήσουν» πετυχαίνονται και τις «διπλανές τους φιγούρες» για την αποτελεσματικότερη επίτευξη του σκοπού τους (Ζωγράφος, 2002: 107).

Ο Alinsky διαφοροποιείται από τους μέχρι τότε θεωρητικούς, στα πλαίσια και των κοινωνικοπολιτικών αλλαγών της δεκαετίας του '60, οι οποίες επέφεραν «περισσότερο ριζοσπαστικές απόψεις στην κοινωνική εργασία» και στην ουσία αποτέλεσαν «αντίδραση στον κοινωνικό έλεγχο που ασκούσαν τόσο το κράτος πρόνοιας, όσο και τα επαγγέλματα κρατικής φροντίδας» μέχρι τότε (Καραγκούνης, 2008: 100). Κύρια σημεία διαχωρισμού του Alinsky, από την θεωρητική κατάρτιση της κοινωνικής εργασίας, έως την εποχή του, είναι ότι «θεωρεί βασική αρχή την αυτοοργάνωση του πληθυσμού», είναι πολύ σημαντική η «δύναμη» της πληθυσμιακής ομάδας και τέλος ότι «η οργάνωση των ενδιαφερομένων σε τοπικό επίπεδο πρέπει να επεκτείνεται σε υπερτοπικό επίπεδο» για να έχουν το επιθυμητό αποτέλεσμα (Ζωγράφος, 2002: 107).

Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού, στο ριζοσπαστικό μοντέλο παρέμβασης, γίνεται περισσότερο ενεργός και παίρνει σαφή θέση υπέρ της διεκδίκησης των δικαιωμάτων της ομάδας. Οφείλει να σεβαστεί την απόφαση των μελών, στον τρόπο που τα ίδια θα επιλέξουν να δράσουν, να παροτρύνει τα μέλη της κοινότητας να αναλάβουν πρωτοβουλίες, να δραστηριοποιηθούν και να αγωνιστούν για τα δικαιώματά τους με μορφές διεκδίκησης όπως είναι η κατάληψη, η διαδήλωση, η διαμαρτυρία και άλλα, μέχρι την επίτευξη του σκοπού τους.

Σαφώς, η χρήση βίας είναι δεοντολογικά αντίθετη με την κοινωνική εργασία έτσι και η «ανοιχτή» μορφή σύγκρουσης «χρησιμοποιείται πολύ σπάνια» από την επαγγελματία στη κοινότητα «επειδή υπάρχουν κανόνες» που τον περιορίζουν να χρησιμοποιήσει «τέτοιες μορφές διαμάχης» (Σταθόπουλος, 2000: 60). Τα πλαίσια της σύγκρουσης είναι «ευρύτερα» και «η φιλοσοφία της προώθησης των στόχων της ομάδας είναι γνωστή ως μη-βία» όσον αφορά τον κοινωνικό λειτουργό στο συγκεκριμένο μοντέλο (Σταθόπουλος, 2000: 211).

Ο κοινωνικός λειτουργός «συνεργάζεται με την ομάδα δράσης» όπως υπαγορεύει και η επαγγελματική του δεοντολογία, «για ισονομία, κοινωνική δικαιοσύνη και συμμετοχή των πολιτών στην διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους» (Σταθόπουλος, 2000: 216). Επίσης, χρειάζεται να «έχει την ωριμότητα και την εμπειρία να κρίνει κατά περίπτωση ,πότε τα οφέλη είναι περισσότερα από το κόστος για την ομάδα δράσης» ,να παροτρύνει τα μέλη να ενεργήσουν προς το όφελός τους, αλλά δεν είναι ,ο κοινωνικός λειτουργός υπεύθυνος «για κάθε απόφαση που παίρνει η ομάδα για τις τακτικές που θα εφαρμόσει σε μια κινητοποίηση , πολύ δε περισσότερο για τη συμπεριφορά κάθε μέλους» (Σταθόπουλος, 2000: 216). Παρόλα αυτά, το στέλεχος της κοινότητας, θα πρέπει να έχει την προνοητικότητα «και να προετοιμάζεται για το ενδεχόμενο να εξελιχθεί μια ειρηνική διαδήλωση σε βίαιη εκδήλωση» η οποία, σε κάθε περίπτωση, είναι «ανεπιθύμητη και το κοινωνικό και οικονομικό κόστος, για την ομάδα δράσης, πολύ μεγάλο» για περίπτωση εμπλοκής των ατόμων σε «δικαστικούς αγώνες» (Σταθόπουλος, 2000: 216).

Τα σφοδρά ξεσπάσματα βίας, οι συμπλοκές «η καταστροφή αντικειμένων, περιουσιακών στοιχείων» καθώς και η «επιστράτευση σωματικής βίας», σαφώς και «δεν μπορούν να αποτελέσουν αποδεκτές μορφές και μεθόδους δράσεις από στελέχη Κοινοτικής Εργασίας» (Σταθόπουλος, 2000: 216).

Εφόσον ο κοινωνικός λειτουργός, ενεργεί στα πλαίσια της μη βίας, δεοντολογικά, δεν πρέπει ούτε να την «ενθαρρύνει, ούτε να την ανεχτεί, ως μέσο για την επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων» και συμπερασματικά οι Brager και Specht αναφέρονται στην κοινωνική εργασία ως «μέσο για να επιτύχουμε κοινωνικές αλλαγές περιορισμένης εμβέλειας», αφού οι ριζοσπαστικές μεταβολές και οι επαναστάσεις δεν γίνονται συνήθως αναίμακτα (Σταθόπουλος, 2000: 217).

Συμπερασματικά αυτά με την ριζοσπαστικοποίηση της κοινωνικής εργασίας και με τον επαγγελματία κοινωνικό λειτουργό στο ρόλο του κοινωνικού ακτιβιστή, ζητήματα όπως ο σεβασμός στη διαφορετικότητα, οι κοινωνικές ανισότητες, οι διακρίσεις με βάση το φύλλο, τη

φυλή ή ακόμα και την τάξη, και διάφορα αλλά κοινωνικά προβλήματα, προωθήθηκαν, τέθηκαν επί τάπητος και συνέβαλε έτσι η κοινωνική εργασία στην ανάπτυξη και στην ενδυνάμωση πολλών κοινωνικών κινημάτων, συμπεριλαμβανομένου και του αντιρατσιστικού κινήματος, από τη δεκαετία του 1960 μέχρι σήμερα.

4.5. Ο ρόλος των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο)

4.5.1. Λίγα λόγια για την κοινωνία των πολιτών

Τα τελευταία χρόνια πολλά κράτη ενισχύουν τη δράση της κοινωνίας πολιτών, προκειμένου να εξυπηρετήσουν συμφέροντα με αμφίσημη σημασία (Anheier, 2004: 122). Την κοινωνία πολιτών συνθέτουν οι ομάδες που λειτουργούν πέρα από το όριο της προσωπικής οικογενειακής σφαίρας, είναι όμως κατώτερες σε ισχύ από το κράτος. Η έννοια αυτή αναφέρεται κυρίως στις οργανωμένες ομάδες πολιτών που επιδιώκουν την επίτευξη ενός κοινωφελούς κοινού σκοπού. Ο όρος, βέβαια, είναι ευρύτερος και περιλαμβάνει φορείς όπως τα συνδικάτα, τους εθελοντικούς οργανισμούς και τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Gellner, 1996: 99).

Υπάρχουν πολλές ερμηνείες σχετικά με το τι συμπεριλαμβάνει ο όρος «κοινωνία πολιτών». Κοινό σημείο σε όλες είναι η σχέση κράτους – πολίτη και η διαφοροποίηση τους δημιουργείται από την χώρα, το εκάστοτε πολιτικό σκηνικό, την κοινωνικο- πολιτισμική κατάσταση που επικρατεί και εν τέλει την ιστορική στιγμή που προκύπτουν. Στη Δυτική Ευρώπη η εννοιολογική σημασία της κοινωνίας πολιτών αντικατοπτρίζει τρεις τουλάχιστον κατευθύνσεις: η πρώτη άποψη τονίζει το ρόλο του εθελοντισμού και των ΜΚΟ, η δεύτερη αντίληψη υποστηρίζει την αύξηση της συμμετοχικής δημοκρατίας και η τρίτη δημιουργήθηκε για να εναντιωθεί στην αναδιοργάνωση του κράτους και του κεφαλαίου (Αφουξενίδης και Αλεξάκης, 2008: 137).

Η παγκοσμιοποίηση και τα σύνθετα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα που δημιουργεί αυτή, οδηγεί κάποιους ανθρώπους στο να κατανοήσουν τη συλλογική ευθύνη που τους αναλογεί και να επιλέξουν να ενισχύσουν την ενεργό συμμετοχή τους σε κοινωνικά ζητήματα. Στο πλαίσιο λοιπόν της κοινωνικής βοήθειας και ανάπτυξης, η πολιτική των κυβερνήσεων είναι ατροφική και για αυτό το λόγο αναπτύσσονται, νέοι διεθνικοί θεσμοί που συμβάλλουν στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Φραγκονικολόπουλος, 2007: 45).

Γενικότερα η κοινωνία πολιτών χαρακτηρίζεται από το ρόλο που διαδραματίζεται από τους διάφορους μη κρατικούς φορείς (ΜΚΟ, συνδικάτα κτλ) στη δόμηση πολιτικών και κοινωνικών δράσεων που στο παρελθόν θεωρούνταν ευθύνη του κράτους. Το μεγαλύτερο πρόβλημα της οργανωμένης κοινωνίας πολιτών είναι η σχέση της με το κράτος. Οι θεσμοί και οι οργανισμοί θα έπρεπε να βρίσκονται έξω από τον κρατικό έλεγχο, αλλά και από αυτόν της οικονομίας της αγοράς (Keane, 2003: 79).

Στην Ελλάδα η ισχύς της κοινωνίας πολιτών δεν επαρκεί. Αυτό συμβαίνει για δύο λόγους. Πρώτον, λόγω του πρωτεύοντα ρόλου του κράτους και των πολιτικών κομμάτων στη λειτουργία του πολιτικού συστήματος της χώρας, αλλά και λόγω της συγκέντρωσης διαφορετικών κοινωνικών ομάδων στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας μέσω των πελατειακών σχέσεων, που προωθεί η ελληνική κυβέρνηση (Σωτηρόπουλος, 2004). Επιπλέον η συγκροτημένη κοινωνία πολιτών χρειάζεται την κρατική στήριξη, καθώς ένα ποσοστό των δράσεων της προέρχονται από κρατικές και ευρωπαϊκές επιχορηγήσεις. Από αυτή την άποψη η κοινωνία πολιτών δεν μπορεί να υπάρξει ανεξάρτητα από το κράτος και έτσι αποτελεί ένα κομμάτι της εθνικής και διεθνικής του εξουσίας (Salamon, Anheieretal, 1999: 201).

4.5.2. Ο ρόλος των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) σε διεθνές και τοπικό επίπεδο

Ιστορικά οι πρώτες ΜΚΟ έκαναν την εμφάνισή τους τον 18ο αιώνα. Βασικός τους σκοπός ήταν η κατάργηση της δουλείας (Quakers 1788 στις Η.Π.Α., SierraLeoneCompany 1787 στο Λονδίνο, SocietedesAmisdesNoirs 1788 στο Παρίσι). Η πιο γνωστή ανθρωπιστική οργάνωση, ο Ερυθρός Σταυρός, ιδρύθηκε από τον Ερρίκο Ντυνάν το 1863. Αυτή είναι η πρώτη προσπάθεια για την εφαρμογή του ανθρωπιστικού δικαίου σε εμπόλεμη κατάσταση αλλά και για την προστασία των θυμάτων και των αιχμαλώτων του πολέμου. Μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο αρχίζει να αυξάνεται ο αριθμός των ΜΚΟ με ιδιαίτερα ανοδική πορεία (www.tvxs.gr, 2015).

Από τη δεκαετία του 1970 παρατηρείται μεγάλη έξαρση στην ίδρυση οργανώσεων σε παγκόσμιο επίπεδο. Το 1914 λειτουργούσαν 1083 διεθνικές ΜΚΟ και το 2000 έφτασαν να είναι πάνω από 37000. Αύξηση με γεωμετρική πρόοδο υπολογίζεται και στις εθνικές ΜΚΟ. Μόνο στις Η.Π.Α. υπάρχουν πάνω από 2,5 εκατομμύρια, ενώ σε κάθε χώρα της Δυτικής Ευρώπης ξεπερνούν τις εκατοντάδες χιλιάδες (Παπαδόπουλος, 2009: 124).

Οι ΜΚΟ περιλαμβάνονται στο μεγαλύτερο μέρος της οργανωμένης κοινωνίας πολιτών. Παρόλα αυτά δεν υπάρχει ένας ενιαίος και κοινά αποδεκτός ορισμός για το τι εμπεριέχεται στον όρο αυτό. Αρκετές διαφωνίες προκύπτουν για το αν έχουν εθελοντικό χαρακτήρα αλλά και για το αν θα έπρεπε να χρησιμοποιούν οικονομικούς πόρους που προέρχονται από το κράτος. Οι γενικότεροι ορισμοί υποστηρίζουν ότι ΜΚΟ είναι οποιαδήποτε μη κρατική ομάδα, εκτός από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις και τα πολιτικά κόμματα (Παπαδόπουλος, 2009: 125).

Οι οργανώσεις αυτές δρουν σε τρεις τομείς: 1) παρέχουν υπηρεσίες σε άτομα και ομάδες, κυρίως στις πιο ευάλωτες, με σκοπό τη βοήθεια και προστασία των δικαιωμάτων τους, 2) προσπαθούν να ενισχύσουν την δυνατότητα ατόμων, ομάδων και κοινοτήτων ώστε να διεκδικούν και να προωθούν τα προβλήματα και τις ανάγκες τους με τις δικές τους ικανότητες και 3) προωθούν την ανάπτυξη με τρόπους που ισορροπούν με το περιβάλλον (Stromquist, 2002: 32). Για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι δημιουργήθηκαν ποικίλες ΜΚΟ, οι οποίες ασχολούνται με διαφορετικά θέματα (παιδεία, υγεία, ισότητα ευκαιριών, μετανάστευση, βιώσιμη ανάπτυξη κ.α.), σε διαφορετικό επίπεδο (τοπικό, εθνικό, ευρωπαϊκό, παγκόσμιο) και με άλλους τρόπους οργάνωσης, μεγέθους και κατεύθυνσης (www.tvxs.gr, 2013).

Είναι πολύ σημαντικό να τονιστεί ότι οι ΜΚΟ επιτελούν σπουδαίο έργο. Η αφύπνιση και η ενεργός συμμετοχή των πολιτών στη δημιουργία και την εφαρμογή κοινωνικών δράσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα, μέσα από εναλλακτικές μορφές πολιτικής παρέμβασης, περιφρουρούν την ενίσχυση και προστασία τους. Η μετανάστευση και τα ζητήματα ασύλου αφορούν ορισμένες

από τις πιο ενεργές ΜΚΟ στην Ελλάδα. Η δράση τους επικεντρώνεται στην ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, στην έρευνα για παραβιάσεις των δικαιωμάτων των αλλογενών και στην προσφορά βοήθειας και ενημέρωσης προς τους μετανάστες. Σε γενικές γραμμές προσπαθούν για την ομαλότερη ένταξη των ανθρώπων αυτών στην ελληνική κοινωνία και ουσιαστικά «υποκαθιστούν την ατροφική κρατική μέριμνα, που υποχρεούται η χώρα να παράσχει στους πρόσφυγες» (Βαρουξή, 2008: 84).

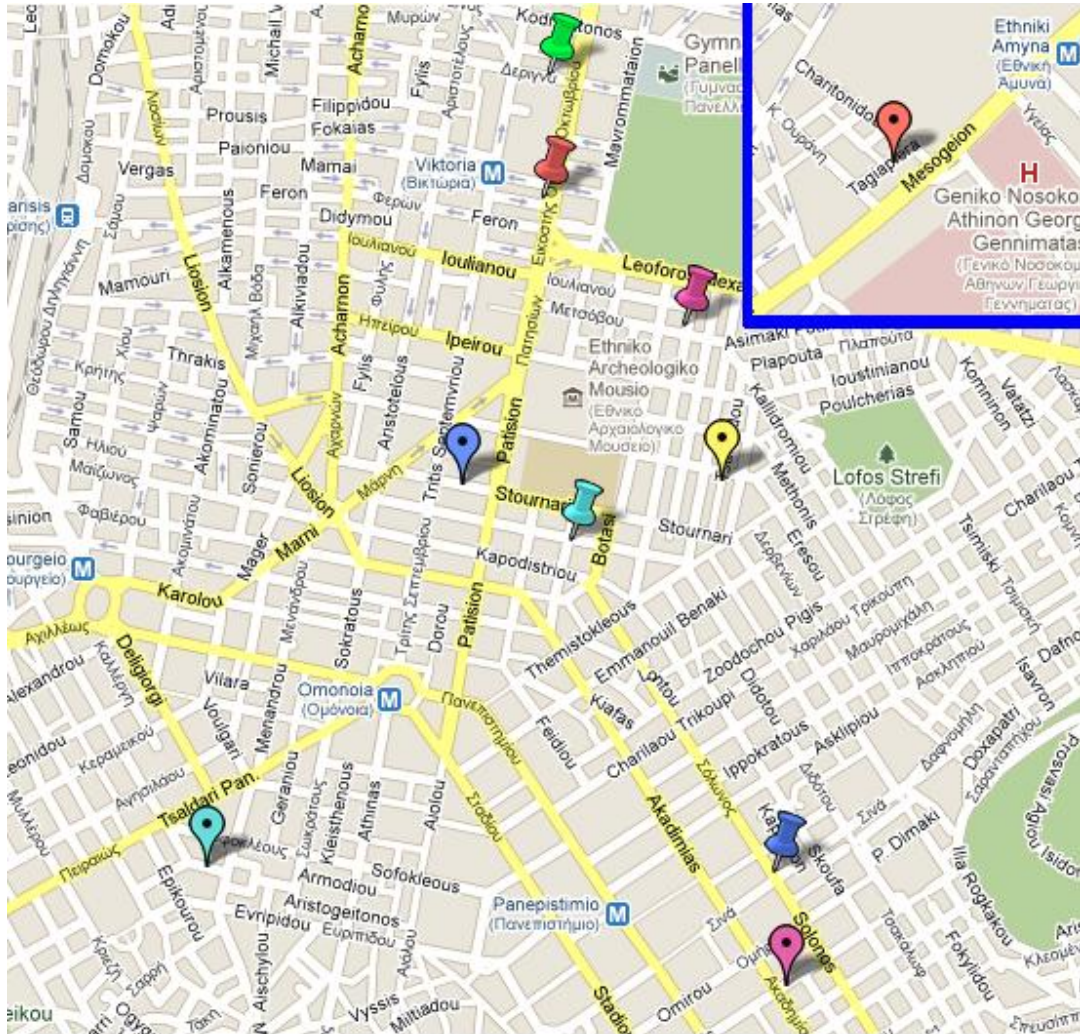
Παρά την αξιόλογη δράση ορισμένων ΜΚΟ, έχει παρατηρηθεί ότι δεν έχουν ουσιαστική συμμετοχή στο σχεδιασμό, αλλά και στην άσκηση πίεσης στις εκάστοτε κυβερνήσεις, για τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη μετανάστευση (Βαρουξή, 2008). Η παντοδυναμία του κράτους, ελαχιστοποιεί τα περιθώρια δραστηριοποίησης και ευελιξίας των ΜΚΟ. Είναι πολύ σημαντικό επίσης να αναφερθεί ότι το ίδιο το κράτος έθεσε τους όρους συμμετοχής, αφού η μαζική εμφάνιση ΜΚΟ στην ελληνική κοινωνία εξαρτήθηκε από τις αποφάσεις που έλαβε το ίδιο, «προκειμένου να καλύψει την αδυναμία της κρατικής παρέμβασης στην παροχή βοήθειας και στην προώθηση και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων» (Αφουξενίδης, 2006: 27).

Η κατάσταση σχετικά με την παρουσία και τη λειτουργία των οργανώσεων παραμένει συγκεχυμένη για έναν επιπλέον λόγο. Σοβαρές οργανώσεις με σαφή προσανατολισμό και δυναμική παρουσία, συνυπάρχουν με ανενεργές οργανώσεις. Ακόμα εταιρείες με φανερά κερδοσκοπικό χαρακτήρα συστήνονται ως ΜΚΟ. Τα παραπάνω έχουν σοβαρές συνέπειες σε όλες τις οργανώσεις, γιατί οι πολίτες αδυνατούν να διακρίνουν σε ποιες οργανώσεις αξίζει να εμπλακούν και ποιες να στηρίζουν (Σωτηρόπουλος, 2004: 33).

Συμπερασματικά οι ΜΚΟ πρέπει να λειτουργήσουν γύρω από ένα πολιτικό και θεσμικό πλαίσιο, που διαμορφώνεται, στην παρούσα κατάσταση, από ένα παρεμβατικό κράτος αλλά και ένα πολιτικό παρασκήνιο που νομιμοποιεί και ενστερνίζεται τις πελατειακές σχέσεις. Σε αυτές τις συνθήκες που καλούνται να δράσουν οι οργανώσεις στην Ελλάδα είναι ελάχιστα τα περιθώρια οποιασδήποτε βοήθειας και ανάπτυξης, αφού δεν θεωρούνται «θεσμοθετημένοι φορείς» και δε συμπεριλαμβάνονται στο «σχεδιασμό και τη λήψη αποφάσεων» (Παπαδόπουλος, 2009: 52).

4.5.3. Δέκα Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις για την εξυπηρέτηση των προσφύγων στην Αθήνα και η δράση τους

Στον παρακάτω χάρτη παρουσιάζονται δέκα ΜΚΟ που ασχολούνται με τα δικαιώματα των προσφύγων και βρίσκονται στο κέντρο της Αθήνας. Ακολουθεί συνοπτική παράθεση του σκοπού και των αρμοδιοτήτων των οργανώσεων αυτών.

- [Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες](#)
- [Γιατροί του Κόσμου](#)
- [Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών](#)
- [PRAKSIS](#)
- [Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες](#)
- [Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός](#)
- [Διεθνής Αμνηστία](#)
- [Ένα Παιδί - Ένας Κόσμος](#)
- [Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών](#)
- [ΑΡΣΙΣ](#)

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) είναι ένας διεθνής οργανισμός που συγκροτήθηκε επίσημα στις 24 Οκτωβρίου του 1945 και αποτελείται από 189 κυρίαρχα κράτη. Σκοπός του οργανισμού, είναι η ασφάλεια και η διατήρηση της διεθνούς ειρήνης, η προώθηση κοινωνικής προόδου και καλύτερου επιπέδου διαβίωσης, η ανάπτυξη φιλικών σχέσεων ανάμεσα στα κράτη και η προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα κράτη-μέλη του οργανισμού ακολουθούν και δεσμεύονται από τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, μια διεθνής Συνθήκη που εμπερικλείει τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των μελών της διεθνούς κοινότητας. Η Γενική Συνέλευση, το Συμβούλιο Κηδεμονίας, το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο, το Συμβούλιο Ασφαλείας και το Διεθνές Δικαστήριο και η Γραμματεία, είναι τα όργανά του. Επίσης στο πλαίσιο του οργανισμού λειτουργούν ταμεία και προγράμματα όπως η UNICEF (United Nations Children's Fund), το UNDP (United Nations Development Programme), η UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees) (Υπουργείο Δικαιοσύνης, 2010).

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), ιδρύθηκε στις 14 Δεκεμβρίου του 1950, με έδρα τη Γενεύη της Ελβετίας, από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ και άρχισε να λειτουργεί ουσιαστικά το 1951 βοηθώντας αρχικά Ευρωπαίους πρόσφυγες που προκάλεσε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος. Ιδρύθηκε με εντολή να συντονίζει και να καθοδηγεί τη διεθνή δράση για την προστασία των προσφύγων και την εξεύρεση βιώσιμων λύσεων. Κύριος σκοπός της είναι να διασφαλίζει ότι κάθε άτομο έχει το δικαίωμα να ζητήσει άσυλο και να βρει καταφύγιο σε μια άλλη χώρα, με την προοπτική του εθελοντικού επαναπατρισμού, της τοπικής ένταξης στη χώρα ασύλου ή της μετεγκατάστασης σε τρίτη χώρα. Τις επόμενες δεκαετίες και καθώς αυξανόταν συνεχώς ο αριθμός των ξεριζωμένων ανθρώπων παγκοσμίως, η λειτουργία της Ύπατης Αρμοστείας παρατεινόταν για άλλα 5 έτη. Το Δεκέμβριο του 2003, η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ αποφάσισε να άρει το χρονικό περιορισμό στη λειτουργία της (Ύπατη Αρμοστεία, 2008).

Οι κατευθυντήριες γραμμές και τα προγράμματα της Ύπατης Αρμοστείας εγκρίνονται από μία εκτελεστική επιτροπή, αποτελούμενη από 78 κράτη-μέλη, που συνεδριάζει μία φορά το χρόνο στη Γενεύη. Μία δεύτερη «ομάδα εργασίας» ή Μόνιμη Επιτροπή, συνεδριάζει αρκετές φορές μέσα στο χρόνο (Ύπατη Αρμοστεία 2008).

Το καταστατικό του οργανισμού για τους πρόσφυγες, συντάχθηκε ουσιαστικά ταυτόχρονα με τη Σύμβαση του 1951 για τους Πρόσφυγες, με αποτέλεσμα το κύριο διεθνές νομικό κείμενο και ο

οργανισμός που έχει σκοπό την εποπτεία της εφαρμογής του, να βρίσκονται σε πολύ καλό συγχρονισμό. Το Άρθρο 35 της Σύμβασης του 1951 αναφέρεται ρητά στη σύνδεση αυτή και καλεί τα κράτη να συνεργάζονται με την Ύπατη Αρμοστεία σε θέματα που έχουν σχέση με την εφαρμογή της ίδιας της Σύμβασης και με οποιουδήποτε νόμους, διατάγματα ή κανονισμούς που συντάσσουν τα κράτη και θα μπορούσαν να επηρεάσουν τους πρόσφυγες (Ύπατη Αρμοστεία, 2008).

Η Ύπατη Αρμοστεία προσπαθεί διαρκώς, παράλληλα με τα κράτη, να αποσαφηνίζει, να εξηγεί και να ενισχύει την υπάρχουσα διεθνή νομοθεσία που παρήγαγε η Σύμβαση του 1951 για τους Πρόσφυγες. Τα τελευταία έτη έχει θέσει σε εφαρμογή μια σειρά πρωτοβουλιών που στόχο έχουν τόσο στην ενίσχυση της Σύμβασης, όσο και στην ενθάρρυνση της εξεύρεσης μόνιμων και ασφαλών λύσεων για τους ξεριζωμένους ανθρώπους του κόσμου (Ύπατη Αρμοστεία, 2008).

Η πιο σημαντική παγκόσμια διάσκεψη για τους πρόσφυγες του τελευταίου μισού αιώνα, έγινε το 2001 και υιοθέτησε μια ιστορική διακήρυξη, που επαναβεβαίωσε την αφομοίωση των υπογραφόντων κρατών στη Σύμβαση του 1951. Η Ύπατη Αρμοστεία συνέταξε μια σειρά στόχων με την ονομασία «Ατζέντα για την Προστασία», μέσω μιας διαδικασίας διεθνών διαβουλεύσεων, η οποία εξακολουθεί να χρησιμεύει ως οδηγός για τις κυβερνήσεις των κρατών και τις ανθρωπιστικές οργανώσεις, στην προσπάθειά τους να ενδυναμώσουν την παγκόσμια προστασία των προσφύγων (Ύπατη Αρμοστεία, 2008).

Είναι προφανές ότι η Ύπατη Αρμοστεία μπορεί να προσφέρει πιο εύκολα σε κάποιον αποτελεσματική νομική προστασία, όταν παράλληλα καλύπτονται και οι βασικές ανάγκες όπως τροφή, νερό, στέγη και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Ο οργανισμός συντονίζει την προσφορά και την διανομή αυτών των αγαθών, διαχειρίζεται ή βοηθά στη διαχείριση καταυλισμών και προσφέρει προγράμματα για ευάλωτες ομάδες παιδιών, γυναικών και ηλικιωμένων, που μπορεί να αγγίζουν το ποσοστό του 80% ενός «συνηθισμένου» πληθυσμού προσφύγων (Ύπατη Αρμοστεία, 2008).

Αναζητεί επίσης βιώσιμες λύσεις για τους πρόσφυγες, δίνοντάς τους βοήθεια για επαναπατρισμό, εφόσον οι συνθήκες στην πατρίδα τους επιτρέπουν κάτι τέτοιο, για ένταξη στη χώρα ασύλου ή ακόμα για μετεγκατάσταση σε τρίτη χώρα. Σήμερα η Ύπατη Αρμοστεία, σε γενικότερο πλαίσιο, διαδραματίζει ένα πιο σημαντικό ρόλο στις χώρες όπου συμβαίνει κάποιος εκτοπισμός, είτε μέσω της ουσιαστικής βοήθειας που παρέχει στους επαναπατρισθέντες πρόσφυγες, έτσι ώστε να επιστρέψουν πάλι στις περιοχές καταγωγής τους, ή μέσω των

αυξανόμενων δράσεων της για τους εσωτερικά εκτοπισμένους σε χώρες όπως το Σουδάν, η Σρι Λάνκα, η Κολομβία και η Ουγκάντα (Υπατη Αρμοστεία, 2008).

Το έργο της Ύπατης Αρμοστείας βασίζεται σχεδόν εξ' ολοκλήρου σε εθελοντικές εισφορές, κυρίως από κυβερνήσεις αλλά και από διακυβερνητικές οργανώσεις, επιχειρήσεις και ιδιώτες. Ακόμα λαμβάνει μία περιορισμένη επιδότηση, που αντιστοιχεί σε κάτι περισσότερο από το ποσοστό του 3% της χρηματοδότησης της, που προέρχεται από τον τακτικό προϋπολογισμό του ΟΗΕ, για διοικητικά έξοδα και δέχεται εισφορές «σε είδος», συμπεριλαμβανομένων ειδών για την ανακούφιση προσφύγων, όπως φάρμακα, σκηνές, φορητά και αερομεταφορά (Υπατη Αρμοστεία, 2008).

Κατά τη διάρκεια των χρόνων και καθώς οι ανθρωπιστικές κρίσεις έχουν γίνει εντονότερες και πιο περίπλοκες, η Ύπατη Αρμοστεία έχει διευρύνει όχι μόνο τον αριθμό αλλά και το είδος των οργανώσεων με τις οποίες συνεργάζεται. Στις αδερφές υπηρεσίες του ΟΗΕ, περιλαμβάνονται η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (WHO), το Παγκόσμιο Επισιτιστικό Πρόγραμμα (WFP), το Ταμείο του ΟΗΕ για τα Παιδιά (UNICEF), το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα του ΟΗΕ (UNDP), το Γραφείο για τον Συντονισμό Ανθρωπιστικών Υποθέσεων (OCHA) και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (OHCHR). Όπως επίσης και η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού (ICRC), η Διεθνής Ομοσπονδία Ερυθρού Σταυρού και Συλλόγων της Ερυθράς Ημισελήνου (IFRC), ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (IOM) και περίπου 640 ακόμα Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Υπατη Αρμοστεία, 2008-2009).

Η Ύπατη Αρμοστεία αποτελεί σήμερα μία από τις σημαντικότερες ανθρωπιστικές οργανώσεις του κόσμου, με περισσότερους από 6.650 εργαζόμενους και 259 γραφεία σε 118 χώρες. Στη διάρκεια παραπάνω από μισού αιώνα λειτουργίας, ο οργανισμός έχει προσφέρει βοήθεια σε αρκετά εκατομμύρια ανθρώπους και έχει τιμηθεί με το βραβείο Νόμπελ Ειρήνης δύο φορές, το 1954 και το 1981.

Στην Ελλάδα, το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας, λειτουργεί από το Μάρτιο του 1952 και συνεργάζεται με τις κρατικές αρχές, με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και πολλές ακόμα οργανώσεις και φορείς, για τη διασφάλιση της προστασίας των προσφύγων, των αιτούντων άσυλο και όλων των ανθρώπων που εμπίπτουν στην εντολή της Ύπατης Αρμοστείας (Υπατη Αρμοστεία, 2008).

Παρόλα αυτά, το χάσμα ανάμεσα σε αυτούς τους στόχους και το ρόλο που έχει διαδραματίσει μέχρι και σήμερα ο ΟΗΕ, είναι μεγάλο. Είναι πραγματικότητα ότι ο ΟΗΕ δεν υπήρξε μια

υπερεθνική δύναμη, με δυνατότητα επιβολής στα κράτη-μέλη του. Αντίθετα, ήταν «ένα δημιούργημα σύμπραξης των κρατών-μελών του, από τα οποία χρησιμοποιήθηκε επανειλημμένως σαν όργανο προώθησης της πολιτικής τους και εξυπηρέτησης των συμφερόντων τους» (Μαγκλιβέρας, 2008: 148).

Επίσης, παρακολουθώντας τη δράση του ΟΗΕ προκύπτει ότι, κατά κύριο λόγο δεν έχει αντιμετωπίσει ουσιαστικά τη διεθνή μετανάστευση, με ορισμένες εξαιρέσεις βέβαια, όπως τη Συνθήκη του 1990. Παραδειγματικά αναφέρεται η Διακήρυξη της Χιλιετίας, την οποία υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση το Σεπτέμβριο του 2000 και έθετε τις βάσεις για τη δράση του ΟΗΕ στο μέλλον και υπήρξε μόνο γενική αναφορά στην ανάγκη δημιουργίας μέτρων για τη διασφάλιση της προστασίας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών. Ένα τέτοιο ζήτημα, όπως αυτό της μετανάστευσης, συνδυάστηκε με την ανάγκη εξάλειψης ξενοφοβίας και ρατσισμού, ενώ θα έπρεπε να αντιμετωπιστεί ως κάτι μεμονωμένο και όχι απλά να πλαισιώνει άλλα διεθνή κοινωνικοπολιτικά ζητήματα (Μαγκλιβέρας, 2008).

Ακόμα, δεν υπήρξε ποτέ μια απόπειρα καταγραφής των προκλήσεων, των προοπτικών και των προβλημάτων από ήπειρο σε ήπειρο ή από χώρα σε χώρα μετανάστευσης. Μία τέτοια προσπάθεια ξεκίνησε με τη σύσταση 32μελούς Παγκόσμιας Επιτροπής για τη Διεθνή Μετανάστευση, το Δεκέμβριο του 2003, με σκοπό τη μελέτη όλων των πτυχών περί μετανάστευσης και παρουσίασης συγκεκριμένων προτάσεων πολιτικής πάνω στο ζήτημα αυτό. Μετά την παρουσίαση όμως της Έκθεσης, η Επιτροπή δεν είχε να προτείνει τίποτε το καινούριο σε όσα επαναλαμβάνονται κατά καιρούς για την ενδυνάμωση του πλαισίου που διέπει τη παγκόσμια μετανάστευση και της εφαρμογής του με πιο ουσιαστικό τρόπο, έτσι ώστε να διασφαλίζονται πλήρως και χωρίς διακρίσεις, τα θεμελιώδη δικαιώματα που πρέπει να απολαμβάνουν όλοι οι μετανάστες (Μαγκλιβέρας, 2008).

Κρίνοντας λοιπόν το ρόλο του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, είναι πιθανόν, κατά μια βέβαια άποψη, να μην αποτελεί πλέον το πρόσφορο, κατάλληλο και ενδεδειγμένο φόρουμ για την αντιμετώπιση και συζήτηση αυτών των θεμάτων. Ίσως θα έπρεπε να μελετηθεί το πέρασμα στη «μετά ΟΗΕ» εποχή και η λειτουργία νέων προγραμμάτων που θα μπορούσαν να διαδεχθούν αυτό το γηραιό Οργανισμό. Όλα τα κράτη όμως μέχρι τότε, οφείλουν να αναζητήσουν αποτελεσματικούς χειρισμούς ως προς τα επείγοντα και χρονίζοντα θέματα της μετανάστευσης (Μαγκλιβέρας, 2008).

Γιατροί του Κόσμου

Οι Γιατροί του Κόσμου, είναι μια διεθνής ιατρική ανθρωπιστική μη κυβερνητική οργάνωση, η οποία παρέχει επείγουσα ιατρική βοήθεια στα θύματα φυσικών καταστροφών, πολέμων και συγκρούσεων και ιδρύθηκε στη Γαλλία το 1980.

Οι Γιατροί του Κόσμου Ελλάδας, δημιουργήθηκαν το 1990, έχοντας οικονομική και διοικητική ανεξαρτησία, παραμένοντας ωστόσο μέρος του Διεθνούς Δικτύου των Γιατρών του Κόσμου. Αρχή της οργάνωσης είναι ότι κάθε ανθρώπινη ύπαρξη έχει δικαίωμα στην ανθρωπιστική βοήθεια, ανεξάρτητα από φυλή, θρησκεία, ιδεολογία ή πολιτική πεποίθηση. Τα προγράμματα των Γ.τ.Κ. ανταποκρίνονται σε κρίσεις οι οποίες έχουν σοβαρές συνέπειες στην υγεία των πληθυσμών. Σε ανθρωπιστικά επείγουσες καταστάσεις, φυσικές καταστροφές και πολέμους/συγκρούσεις, παρέχοντας ανθρωπιστική βοήθεια, η οποία απαντά στις ανάγκες εκείνες που είναι ζωτικές για την επιβίωση των πληθυσμών σε κίνδυνο. Προγράμματα ανοικοδόμησης Κέντρων Υγείας και Νοσοκομείων και μακροπρόθεσμα, αναπτυξιακά προγράμματα με στόχο την παροχή μόνιμων και με διάρκεια σε βάθος χρόνου λύσεις, αντιμετωπίζοντας τις μακροπρόθεσμες συνέπειες της φτώχειας και του αποκλεισμού από την ιατρική περίθαλψη (Γούναρη, 2008).

Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών

Το Δίκτυο είναι μία ΜΚΟ, που δημιουργήθηκε στις 18 Μαρτίου του 1995, με πρωτοβουλία του Δικτύου για τα Πολιτικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, την περίοδο που ξεκίνησε η μαζική μετανάστευση προς την Ελλάδα, κυρίως από τις Βαλκανικές χώρες.

Στόχο έχει την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας πάνω στα προβλήματα των μεταναστών και των προσφύγων στην Ελλάδα. Την ανάδειξη των πολιτικών παραμέτρων του προσφυγικού και του μεταναστευτικού ζητήματος. Την υπεράσπιση του πολιτικού ασύλου και των δικαιωμάτων των μεταναστών. Την παρέμβαση σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο και την οργάνωση δομών αλληλεγγύης. Την αναχαίτιση του ανερχόμενου κρατικού και κοινωνικού ρατσισμού και τέλος, τη στήριξη στις υπάρχουσες μορφές οργάνωσης και την ώθηση μεταναστών και προσφύγων στη δημιουργία συλλογικών οργάνων (Παπαδόπουλος, 2009).

PRAKSIS

ΗPraksis είναι μια ανεξάρτητη, μη κυβερνητική οργάνωση και η λειτουργία της ξεκινά τον Οκτώβρη του 2004. Βασικό της στόχο έχει τη δημιουργία, την εφαρμογή και την υλοποίηση προγραμμάτων ανθρωπιστικής και ιατρικής δράσης. Διαθέτει δύο πολυιατρεία στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη, τα οποία προσφέρουν άμεση και δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, ψυχολογική και κοινωνική υποστήριξη, νομική βοήθεια, στέγαση και εργασιακή συμβουλευτική. Απευθύνεται σε κάθε κοινωνικά αποκλεισμένη ομάδα που δεν έχει πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, κοινωνικής και νομικής υποστήριξης (Γούναρη, 2008).

Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες

Το Ε.Σ.Π είναι σωματείο μη κυβερνητικό, αναγνωρισμένο ως ειδικό Φιλανθρωπικό και ιδρύθηκε το 1989, με σκοπό τη συμβολή στην επίλυση των προβλημάτων των ατόμων που έχουν αναγνωρισθεί ως πολιτικοί πρόσφυγες στην Ελλάδα, των διαμενόντων για ανθρωπιστικούς λόγους και των αιτούντων άσυλο που δικαιούνται να αναγνωρισθούν ως πρόσφυγες.

Το Ε.Σ.Π σχεδιάζει και υλοποιεί προγράμματα για την παροχή νομικής, οικονομικής και ψυχολογικής στήριξης των ατόμων αυτών. Τα προγράμματα αυτά, επιδιώκουν την ομαλή κοινωνική ένταξη των προσφυγικών οικογενειών και των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία και την αρμονική συνύπαρξη των διαφορετικών στοιχείων (Γούναρη, 2008).

Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός

Ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός ιδρύθηκε το 1877 ως ΜΚΟ, με έργο που βασίζεται στην εθελοντική δράση και την άμεση ανταπόκριση των πολιτών.

Στόχο έχει την ανακούφιση των ανθρώπων σε περιόδους πολέμου και ειρήνης, στηρίζοντας τραυματίες, ασθενείς, πρόσφυγες, ηλικιωμένους, ανθρώπους με οικονομικές δυσκολίες και άτομα από κάθε εύλωτη ομάδα του πληθυσμού. Σε καιρό πολέμου, συνδράμουν στο έργο της Στρατιωτικής Υγειονομικής Υπηρεσίας, στη νοσηλευτική περίθαλψη τραυματιών και ασθενών και στην προστασία των αιχμαλώτων, του άμαχου πληθυσμού και των θυμάτων πολέμου. Σε

καιρό ειρήνης, συμβάλουν στην αρωγή και στη συμπαράσταση των θυμάτων φυσικών καταστροφών και επιδημιών, όπως επίσης και στην αυτόνομη ή σε συνεργασία με το κράτος και κοινωνικούς φορείς, στην ανθρωπιστική δράση (Γούναρη, 2008).

Διεθνής Αμνηστία

Η Διεθνής Αμνηστία ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 1961 στο Λονδίνο και αποτελεί παγκόσμιο και ανεξάρτητο κίνημα εθελοντών, που αγωνίζεται για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στην Ελλάδα, η υφιστάμενη Ελληνική Επιτροπή Διεθνούς Αμνηστίας, ιδρύθηκε το 1976.

Σύμφωνα με το καταστατικό της οργάνωσης, που υιοθετήθηκε κατά την 25η Διεθνή Συνέλευση της, που πραγματοποιήθηκε στο Ντακάρ της Σενεγάλης τον Αύγουστο του 2001, προσδιορίστηκε σαν όραμα, όλοι οι άνθρωποι στη Γη να απολαμβάνουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και τέθηκε ως κυρίαρχη αποστολή, η διεξαγωγή έρευνας για την πρόληψη και την καταστολή των παραβάσεων αυτών που πλήττουν ιδιαίτερα τη σωματική και διανοητική ακεραιότητα, την ελευθερία συνείδησης και έκφρασης, όπως και την αποτροπή κάθε διάκρισης (Παπαδόπουλος, 2009).

Ένα Παιδί – Ένας Κόσμος

Το Ένα Παιδί, Ένας Κόσμος ιδρύθηκε το 2009 και αποτελεί μία αστική, μη κερδοσκοπική εταιρία, από ιδιωτική πρωτοβουλία.

Απευθύνεται σε οικογένειες με παιδιά κυρίως προσχολικής ηλικίας, που αντιμετωπίζουν κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα. Το πλάνο στήριξης της οργάνωσης περιλαμβάνει θέματα πρόνοιας, σωματικής υγείας και υγιεινής, ψυχολογική υποστήριξη, νομικές συμβουλές, εύρεση εργασίας, ένταξη των παιδιών στη σχολική κοινότητα, εκμάθηση ελληνικών, ενισχυτική διδασκαλία, καθώς και υλική βοήθεια (www.paidi-kosmos.gr).

Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών

Το Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών, ιδρύθηκε το Σεπτέμβριο του 2002. Σκοπός του Ε.Φ.Μ είναι να λειτουργήσει σαν τη φωνή όλων των μεταναστών στην Ελλάδα. Να δώσει στις οργανώσεις των μεταναστών στην Ελλάδα, την ευκαιρία να δικτυωθούν μεταξύ τους, αλλά και με τις Ελληνικές και Ευρωπαϊκές ΜΚΟ, για τα κοινά ζητήματα που τους αφορούν. Το Ε.Φ.Μ. ξεκίνησε με 9 οργανώσεις και σήμερα αποτελείται από 38 (Παπαδόπουλος, 2009).

ΑΡΣΙΣ

Η Άρσις ιδρύθηκε τον Οκτώβριο του 1992 και λειτουργεί με κέντρα στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, το Βόλο, τη Λάρισα και την Καρδίτσα. Εξειδικεύεται στην κοινωνική υποστήριξη των νέων και στην προάσπιση των νεανικών δικαιωμάτων. Αποστολής της είναι η ανάληψη δράσης με στόχο την πρόληψη και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού των νέων, με έμφαση τις ηλικίες 15 έως 21 ετών. Η οργάνωση αναπτύσσει πρότυπες μεθόδους και εργαλεία υποστήριξης των νέων. Δημιουργεί και συμμετέχει σε δίκτυα εθελοντισμού και κοινωνικής αλληλεγγύης. Συνεργάζεται με ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς στην Ελλάδα και το εξωτερικό και προωθεί θεσμικές προτάσεις που αφορούν στη βελτίωση της κοινωνικής πολιτικής για τους νέους (Γούναρη, 2008)

4.5.4. Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού μέσα από την εξυπηρέτηση των προσφύγων στις Μ.Κ.Ο.

Από το σύνολο των κοινωνικών επιστημών, οι αξίες της κοινωνικής εργασίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τις αξίες της δικαιοσύνης, της προστασίας ατόμων ή ομάδων που βρίσκονται στο περιθώριο ή βιώνουν την καταπίεση και με την υπεράσπιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, χωρίς διακρίσεις. Η εννοιολογική προσέγγιση της κοινωνικής εργασίας, ορίζει ότι είναι μια

επαγγελματική δραστηριότητα, που μελετά τη φύση και εκτιμά την ανάγκη του προβλήματος, ενισχύει την προσωπική δύναμη του ατόμου για τη λύση του και κάνει χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων του περιβάλλοντος και της κοινότητας, ώστε να συμβάλλει στην επίλυση του προβλήματος (Derald, 2005).

Τα μεταναστευτικά ρεύματα των τελευταίων δεκαετιών έχουν ενισχύσει την πολυπολιτισμικότητα των ευρωπαϊκών χωρών, οι οποίες ήταν σχετικά ομοιογενείς. Η πολιτισμική αυτή ποικιλομορφία κατέστησε αναγκαία την άμεση ανταπόκριση της κοινωνικής εργασίας, σε μια διαρκώς μεταβαλλόμενη κατάσταση και στα προβλήματα των ευάλωτων αυτών ομάδων (Williams, 1999).

Ακολουθώντας τις θεμελιώδεις αξίες της κοινωνικής εργασίας, που έχουν αναφερθεί παραπάνω ο κοινωνικός λειτουργός οφείλει να συμβάλλει στο κοινωνικό περιβάλλον με τέτοιο τρόπο ώστε να γίνεται δυνατή η κοινωνική ένταξη των προσφύγων. Η αρχή της αυτοδιάθεσης πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της κοινωνικής εργασίας, έτσι ώστε να επικυρώνει το δικαίωμα του ανθρώπου σε σχέση με την πολιτισμική του κληρονομιά μεν αλλά και να είναι σε θέση να συμμετέχει και ο ίδιος ενεργά στις ενέργειες και δράσεις που αφορούν την ζωή του δε, ανεξαρτήτως από το σε ποια χώρα βρίσκεται. Με την αναγνώριση και την ενίσχυση της πολιτισμικής ταυτότητας κάθε μετανάστη ή πρόσφυγα, οι κοινωνικοί λειτουργοί μπορούν να ισχυροποιήσουν τα θεμέλια του δικαιώματος της μοναδικότητας και της διαφορετικότητας κάθε ατόμου. Χαρακτηριστικά όπως η μοναδικότητα, η ατομικότητα και γενικά η διαφορετικότητα του κάθε ανθρώπου, πρέπει να θεωρούνται και να αντιμετωπίζονται ως δυνάμεις και όχι ως αδυναμίες (Balgopal, 2000).

Ποιο συγκεκριμένα ο ρόλος του επαγγελματία κοινωνικού λειτουργού μέσα από την άσκηση πολυπολιτισμικής κοινωνικής εργασίας, μπορεί να οριστεί ως μια διαδικασία που χρησιμοποιεί τρόπους και θέτει στόχους, με γνώμονα τις εμπειρίες και τις πολιτισμικές αρχές των εξυπηρετούμενων. Αναγνωρίζοντας τις διαφορετικές καταβολές των μεταναστών και των προσφύγων, τάσσεται υπέρ της χρήσης πλουραλιστικών πολιτισμικών στρατηγικών κατά τη διάρκεια της θεραπείας και αντισταθμίζει την έννοια του ατομικισμού και του κολεκτιβισμού στην αξιολόγηση, τη διάγνωση, τη θεραπεία και την αρωγή στη λύση των προβλημάτων του εξυπηρετούμενου (Derald, 2005).

Ο επαγγελματίας κοινωνικός λειτουργός οφείλει να κατέχει βασικές γνώσεις των αρχών της πολυπολιτισμικότητας, αλλά και μια ανοιχτή πολιτική προς τη διαφορετικότητα. Η κοινωνική

εργασία με πρόσφυγες απαιτεί ιδιαίτερες γνώσεις αναφορικά με την κουλτούρα, την ιστορία, τη σύγχρονη πραγματικότητα, αλλά και οφείλει να λαμβάνει υπ' όψιν της, τις ιδιαίτερες ψυχολογικές δυναμικές των προσφυγικών ομάδων, με τις οποίες συνεργάζεται (Ζαϊμάκης, 2002).

Επιπλέον για μια ουσιαστική και αποτελεσματική συνεργασία μεταξύ κοινωνικού λειτουργού και προσφύγων, πρέπει ο επαγγελματίας να έχει ήδη αποβάλλει τυχόν ξενοφοβικές τάσεις και προκαταλήψεις και να προσπαθεί για τη δημιουργία προσιτών και αποδεκτών κοινωνικών υπηρεσιών για τους πρόσφυγες. Σε γενικές γραμμές η εργασία του κοινωνικού λειτουργού, ως εργαζομένου σε Μη Κυβερνητική Οργάνωση που εξυπηρετεί πρόσφυγες, χωρίζεται σε δύο στάδια. Το πρώτο είναι αυτό της υποδοχής, όπου πρέπει να δοθούν οι πρώτες βοήθειες κοινωνικής φροντίδας (ψυχολογική στήριξη, σίτιση, ένδυση, στέγαση, ιατρική φροντίδα και προετοιμασία για το επόμενο στάδιο) και το δεύτερο αναφέρεται στη φάση της αποκατάστασης και της ένταξης (προετοιμασία για αποδοχή διεργασίας λύσεων, εκμάθηση γλώσσας, πολιτισμικός προσανατολισμός, νομική ενημέρωση, επαγγελματική αποκατάσταση και κοινωνική ένταξη) (Βεζυράκης, 1992).

Οι πρόσφυγες όντας ιδιαίτερα ευάλωτη πληθυσμιακή ομάδα, έρχονται αντιμέτωποι με πολλαπλά προβλήματα, όπως κακομεταχείριση, ρατσισμό, διακρίσεις, κοινωνικό αποκλεισμό, ρατσιστικές επιθέσεις η και βασανιστήρια και εντέλει με πολύμορφη εκμετάλλευση. Ξεχωριστή κατηγορία αποτελούν οι άνθρωποι χωρίς νόμιμα έγγραφα. Τα άτομα αυτά αντιμετωπίζουν πολύ μεγάλες δυσκολίες, αφού δεν έχουν πρόσβαση στην δωρεάν υγειονομική περίθαλψη της χώρας, δεν δικαιούνται νομική υποστήριξη και δεν μπορούν να συμμετέχουν σε κρατικά προγράμματα. Συνήθως οι πρόσφυγες όταν αντιμετωπίζουν προβλήματα, ζητούν βοήθεια από άτυπα κοινωνικά δίκτυα (οικογένεια, φίλοι, κοινότητες μεταναστών) και δεν απευθύνονται σε αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες. Η οργάνωση των κοινωνικών υπηρεσιών είναι προσαρμοσμένη στις ανάγκες του κυρίαρχου πληθυσμού βασισμένη σε παγκόσμια πρότυπα. Η κατάσταση δυσχεραίνει ιδιαίτερα με την έλλειψη προοπτικών των επαγγελματιών που εργάζονται με μειονότητες, καθώς και με την απουσία πολυπολιτισμικής κατάρτισης και κατανόησης από το προσωπικό των υπηρεσιών (Williamsetal, 1999).

4.6. Κριτική Κοινωνική Εργασία

4.6.1. Ριζοσπαστική και Κριτική κοινωνική Εργασία

Οι τραγικές, σε πολλές περιπτώσεις, συνθήκες που βιώνουν οι μετανάστες και πρόσφυγες στη χώρα μας, η άνοδος των ρατσιστικών και φασιστικών ιδεολογιών, σε συνδυασμό με εγκληματικές επιθέσεις που διαβάζουμε στον τύπο, που αναλύονται καλύτερα στα παραπάνω κεφάλαια, δεν μας αφήνουν περιθώρια σχετικά με τον ρόλο της κοινωνικής εργασίας στην υπεράσπιση και διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ανθρώπων αυτών . Η ριζοσπαστικοποίηση της κοινωνικής εργασίας και η σύνδεσή της με τα αντιρατσιστικά και τα ευρύτερα κοινωνικά κινήματα, συνδέεται με την κριτική ικανότητα κάθε κοινωνικού λειτουργού, στο να μελετά και να ενημερώνεται για τις κοινωνικό- οικονομικές αιτίες, τις εξελίξεις και τα πολιτικά πλαίσια, στα οποία ευπαθείς πληθυσμιακές ομάδες υποφέρουν, αντιμετωπίζουν τη φτώχεια, την εξαθλίωση και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Ο επαγγελματίας κοινωνικός λειτουργός καλείται έμπρακτα να υπερασπιστεί και να αντιμετωπίσει την παραπάνω κατάσταση.

Η γνώση τεχνικών της κοινωνικής εργασίας και η απόκτηση δεξιοτήτων πάνω στο επάγγελμα είναι σίγουρα απαραίτητα για τον κοινωνικό λειτουργό αλλά δίχως την « γνώση και κριτική εξέταση του γενικότερου κοινωνικού και πολιτικού πλαισίου αλλά και των αιτιών που οδηγούν τους εξυπηρετούμενούς μας στην κατάσταση βοήθειας» αποτελεί «στείρα γνώση που σε κάθε περίπτωση δεν είναι αρκετή για τους κοινωνικούς επιστήμονες» (Ιωακειμίδης, 2012: 137)

Η ριζοσπαστικοποίηση του επαγγέλματος αφορά όχι μόνο τους κοινωνικούς λειτουργούς «πρώτης γραμμής», όπως αποκαλούνται, αλλά και την κοινωνική εργασία στο σύνολό της, εφόσον η κοινωνική αλλαγή, η κοινωνική δικαιοσύνη, η τήρηση και η διασφάλιση των κανόνων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν πρωταρχική σημασία στον κώδικα δεοντολογίας και αρχών του κοινωνικού λειτουργού.

Η «νέα σύνθεση» που συντελείται τα τελευταία χρόνια στους κόλπους της κοινωνικής εργασίας και η αναπροσαρμογή του συστήματος της κοινωνικής προστασίας με βάση και την αντιμετώπιση της κρίσης, από τους φτωχότερους αλλά και από το γενικότερο κοινωνικό σύνολο, θέτουν υπό αμφισβήτηση το εάν είναι «προδιαγεγραμμένη μια προοπτική εξατομίκευσης της παροχής υπηρεσιών για κάθε άτομο και όχι για το σύνολο του πληθυσμού της κοινωνίας», ή εάν και μέσα από την ριζοσπαστικοποίηση, είναι πιθανό να ακολουθηθεί ένας «νέος δρόμος» και σε σχέση με το «κράτος πρόνοιας» (Κουζής, Ρομπόλης, 2000:237).

Η ριζοσπαστική κοινωνική εργασία ως «διακριτό μοντέλο ή προσέγγιση της κοινωνικής εργασίας εμφανίστηκε από τη δεκαετία του 70 στη Βρετανία, τον Καναδά και την Αυστραλία», με την ιδεολογική βάση ότι «οι κυρίαρχες ιδέες κάθε εποχής είναι οι ιδέες της άρχουσας τάξης» οι οποίες συμπεριλαμβάνουν κατά κύριο λόγο «συντηρητικά ή το πολύ μεταρρυθμιστικά» σχέδια δράσης (Ιωακειμίδης, 2012: 227, 228).

Στο επίπεδο πρακτικής του επαγγέλματος, την εποχή εκείνη, γίνεται αντιληπτό το γεγονός ότι σε πολλές περιπτώσεις τα προβλήματα των εξυπηρετούμενων έχουν τις αιτίες τους στις υλικές κ άρα κοινωνικό-πολιτικό- οικονομικές περιστάσεις αλλά και στην «καταπίεση που βίωναν και όχι στις φερόμενες ως προσωπικές ανεπάρκειές τους» και η λύση αυτών να είναι αποτελεσματικότερη στην σαφή διεκδίκηση από την «συλλογική προσπάθεια» μέσα από την «δυναμική που έχει η κοινοτική εργασία και δράση στο να επιφέρει αλλαγές» (Ιωακειμίδης, 2012: 232).

Σύμφωνα με τους Bailey και Brake «η ριζοσπαστική κοινωνική εργασία ορίστηκε ως η «ουσιαστική κατανόηση της θέσης των καταπιεσμένων μέσα στο πλαίσιο της κοινωνικής και οικονομικής δομής στην οποία ζούνε» (Bailey and Brake, 1975: 9), με προσανατολισμό στην αποτελεσματικότητα των συλλογικών προσεγγίσεων και δράσεων στην κοινότητα, για την επίτευξη της επιδιωκόμενης αλλαγής.

Τα ζητήματα και οι ιδιαιτερότητες του επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας, είναι πολλά και η «εντεινόμενη επαναξιολόγηση της κοινωνικής εργασίας ως ενός επαγγέλματος που στηρίζεται

στις αξίες» είναι επίκαιρη και αναμφισβήτητη. Σταδιακά οι «κοινωνικοί λειτουργοί άρχισαν να δίνουν έμφαση στο ηθικό περιεχόμενο της δουλειάς τους» βασιζόμενοι στη «φράση ότι οι αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της κοινωνικής δικαιοσύνης είναι θεμελιώδης για την κοινωνική εργασία» από τον Ορισμό της Κοινωνικής Εργασίας της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κοινωνικών Λειτουργών του 2001 (Ιωακειμίδης, 2012: 238).

Η ενεργή αμφισβήτηση της όλης κατάστασης και η προσπάθεια για ενεργό δράση πέρα από την επαγγελματική ουδετερότητα, από την μεριά των κοινωνικών λειτουργών, δημιούργησε το 2004 την διακήρυξη με τίτλο «Κοινωνική εργασία και κοινωνική Δικαιοσύνη: Διακήρυξη για μια νέα πρακτική» και από αυτήν την προσπάθεια γεννήθηκε το Δίκτυο Δράσης για την Κοινωνική Εργασία (SWAN) (socialworkfuture.org). Στο υποκεφάλαιο της δεοντολογίας περιγράφονται εκτενέστερα οι παραπάνω διαδικασίες, αλλά αξίζει να αναφερθεί εδώ ότι «το δίκτυο δεν επιχειρεί να ανταγωνιστεί ή να αντικαταστήσει τους υπάρχοντες οργανισμούς κοινωνικών λειτουργών» αλλά αντίθετα είναι « μια ριζοσπαστική φωνή διαμαρτυρίας εντός του χώρου της κοινωνικής εργασίας, που αποτελείται από κοινωνικούς λειτουργούς, ακαδημαϊκούς, φοιτητές και χρήστες υπηρεσιών» (Ιωακειμίδης, 2012: 139).

Στην Ελλάδα η προσπάθεια κ η ανασυγκρότηση της ριζοσπαστικής κοινωνικής εργασίας έχει ξεκινήσει από την πρωτοβουλία καθηγητών , σπουδαστών κοινωνικής εργασίας και κοινωνικών λειτουργών, από το επονομαζόμενο «Δίκτυο Δράσης Κοινωνικών Λειτουργών» το οποίο προτάσσει ότι "Σε καιρούς οικονομικής και ανθρωπιστικής κρίσης με συστηματική παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, είναι σημαντικότερο από ποτέ να αντισταθούμε με συλλογική δράση. Μαχόμαστε για κοινωνική δικαιοσύνη, κοινωνική αλληλεγγύη και κοινωνική αλλαγή." (socialwork.wordpress.com)

Αναφέρεται αναλυτικά το εισαγωγικό κείμενο του δικτύου δράσης κοινωνικών λειτουργών, καθώς αποτελεί την έμπρακτη προσπάθεια στην Ελλάδα της ενδυνάμωσης της ριζοσπαστικής κοινωνικής εργασίας (<https://socialworkaction.>).

«Το Δίκτυο Δράσης Κοινωνικών Λειτουργών συγκροτήθηκε από κοινωνικούς λειτουργούς, ακαδημαϊκούς, φοιτητές και «εξυπηρετούμενους» κοινωνικών υπηρεσιών. Οι περισσότεροι έχουμε νιώσει την απόγνωση του «στρατιώτη που πάει στη μάχη χωρίς όπλο». Η πλήρης αποδόμηση του κράτους πρόνοιας και η συστηματική καταπάτηση των δικαιωμάτων των «εξυπηρετούμενων» κοινωνικών υπηρεσιών τείνουν να μας αλλοτριώσουν επιστημονικά και να μας εξουθενώσουν επαγγελματικά. Ακόμα χειρότερα, πολλές φορές καλούμαστε να αρνηθούμε

τις αρχές και τις αξίες της κοινωνικής αλληλεγγύης και κοινωνικής δικαιοσύνης που μας ενέπνευσαν να σπουδάσουμε και να εξασκήσουμε το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού.

Από επαγγελματίες προώθησης της κοινωνικής δικαιοσύνης, προαγωγής της κοινωνικής πρόνοιας και ευημερίας, υπεράσπισης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας μετατραπήκαμε σε διαχειριστές του ανθρώπινου πόνου και της καταπίεσης. Στοιχείων που έτσι και αλλιώς βιώνουμε και εμείς στις ζωές μας τώρα που οι γραμμές και τα (ούτως ή άλλως τεχνητά) «όρια» μεταξύ κοινωνικών λειτουργών και «εξυπηρετούμενων» έχουν εξαφανιστεί. Τώρα πια που μπροστά στο φάσμα της φτώχειας, της ανεργίας, της καταπίεσης και της κρατικής βίας είμαστε όλοι «εξυπηρετούμενοι».

Είδαμε τα παραδοσιακά θεωρητικά μοντέλα κοινωνικής εργασίας να μη δίνουν απαντήσεις. Να μετατοπίζουν την ευθύνη στο άτομο, παθολογικοποιώντας και ψυχολογικοποιώντας συμπεριφορές. Αρνούμαστε να υπερασπιστούμε τη λογική που μετατοπίζει την ευθύνη από το σύστημα στο άτομο. Μια λογική που κατηγορεί το θύμα αντί για το θύτη.

Πολλοί από εμάς έχουμε συναντηθεί στα κινήματα, στα αμφιθέατρα, στην πρώτη γραμμή των κοινωνικών υπηρεσιών. Έχουμε μοιραστεί τις ανησυχίες για το επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας και την αγωνία μας για την αποψίλωση του κοινωνικού κράτους. Έχουμε προβληματιστεί για τα θεωρητικά και πρακτικά αδιέξοδα και τις ανεπάρκειες της παραδοσιακής κοινωνικής εργασίας.

Έπειτα από μια σειρά συναντήσεων αποφασίσαμε τη συγκρότηση ενός δικτύου που θα φέρνει κοντά -και χωρίς ιεραρχίες- επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς, ακαδημαϊκούς, φοιτητές και “εξυπηρετούμενους”. Η συνάντηση αυτή έχει ως ελάχιστη συμφωνία τα παρακάτω:

-Υπεράσπιση του καθολικού και δημόσιου χαρακτήρα κράτους πρόνοιας, όπου οι εξυπηρετούμενοι δε θα χρειάζεται να συντρίβονται στα πλαίσια ενός απάνθρωπου συστήματος και οι επαγγελματίες υγείας και πρόνοιας δε θα ζουν σε συνθήκες μόνιμης ανασφάλειας.

-Άνευ όρων υπεράσπιση της κοινωνικής δικαιοσύνης και των δικαιωμάτων των «εξυπηρετούμενων» και των επαγγελματιών.

-Απόρριψη όλων των διακρίσεων/ προκαταλήψεων, τόσο προσωπικών όσο και θεσμικών.

- Ανάπτυξης κριτικών και ριζοσπαστικών μοντέλων κοινωνικής εργασίας.
- Συντονισμός κριτικής θεωρίας και πράξης στην κοινωνική εργασία.
- Δημιουργία κοινωνικών συμμαχιών και συμμετοχή στα κοινωνικά κινήματα.
- Απόρριψη της μικρο-συντεχνιακής λογικής και των ανταγωνισμών.
- Κοινωνική αλλαγή προς ένα σύστημα κοινωνικά δίκαιο. »

(<https://socialworkaction.>)

Δίκτυο Δράσης Κοινωνικών Λειτουργών- Ριζοσπαστική και Κριτική Κοινωνική Εργασία

4.6.2. Αντιρατσιστική κοινωνική εργασία

Σημαντικό κομμάτι της ριζοσπαστικής- κριτικής κοινωνικής εργασίας αποτελεί και η αντιρατσιστική κοινωνική εργασία, που στοχεύει στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων των μεταναστών και των προσφύγων και καταπολεμά σαφώς τις ρατσιστικές συμπεριφορές που σε αρκετές περιπτώσεις καταλήγουν σε ρατσιστικές εγκληματικές επιθέσεις, παραπέμποντας σε απάνθρωπες φασιστικές ιδεολογίες και δεοντολογικά αντίθετες με την κοινωνική εργασία. Μελετώντας και αναλύοντας την άνοδο του ρατσισμού και του φασισμού στους μετανάστες- πρόσφυγες στην Ελλάδα, καθώς και τον ρόλο της κοινωνικής εργασίας σε φαινόμενα προκατάληψης, κοινωνικού αποκλεισμού, ρατσιστικής βίας, ενάντια ακόμη και στα πλαίσια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αντιλαμβανόμαστε καλύτερα την ανάγκη ενδυνάμωσης της

αντιρατσιστικής κοινωνικής εργασίας στη χώρα μας, ως απάντηση στο πολυδιάστατο, αυτό, κοινωνικό ζήτημα.

Όπως ο κλάδος της κοινωνικής εργασίας στο σύνολό του, έτσι και η αντιρατσιστική κοινωνική εργασία, έχει τις βάσεις της στη Βρετανία, από την δεκαετία του 1980. Στο Λονδίνο και το Μάντσεστερ από το 1979 έως το 1986 ξεκίνησε μια σειρά από πρωτοβουλίες στις κοινωνικές υπηρεσίες, με σαφή αντιρατσιστικά χαρακτηριστικά, αφού έθεταν ως «στόχο την ενδυνάμωση των δημοκρατικών θεσμών, την προώθηση ίσων ευκαιριών και την υποστήριξη κοινοτικών ομάδων που επικεντρώνονταν σε ζητήματα ταυτότητας (φύλο, χρώμα δέρματος κ.λπ.)» (Καραγκούνης, 2008: 108).

Πέρα από την προσπάθεια πιο δημοκρατικής αντιμετώπισης απέναντι στους εξυπηρετούμενους, η κοινωνική εργασία απέκτησε και ριζοσπαστικότερα αντιρατσιστικά χαρακτηριστικά αφού αναγνώρισε ουσιαστικά την ύπαρξη δομικού και θεσμοθετημένου ρατσισμού στην κοινωνία, άρα και στους κόλπους του επαγγέλματος. Οι φοιτητές κοινωνικοί λειτουργοί εκπαιδεύονταν να εντοπίζουν, να στηλιτεύουν και να ξεπερνούν τον φυλετικό ρατσισμό τόσο σε προσωπικό όσο και σε επαγγελματικό ή διεπαγγελματικό επίπεδο.

Από το Κεντρικό Συμβούλιο Μόρφωσης και Εκπαίδευσης στην Κοινωνική Εργασία (CCETSW) εισήχθη Έκθεση, κατά την οποία θεσπίστηκαν οι «όροι και διατάξεις για τη λήψη διπλώματος στην κοινωνική εργασία (Paper 30, 1989)», σύμφωνα με τους οποίους υπήρξε και έμπρακτη προσπάθεια να τεθούν και να εφαρμοστούν προγράμματα «μόρφωσης κατάρτισης και εκπαίδευσης» ενάντια στην φυλετική καταπίεση (Ιωακειμίδης, 2012: 122). Οι φοιτητές κοινωνικής εργασίας, ήταν υποχρεωμένοι, πλέον, «να είναι σε θέση να χειρίζονται θέματα «φυλής» και ρατσισμού, καθώς και να επιδεικνύουν ικανότητες στον χειρισμό αντιρατσιστικών πρακτικών» (Ιωακειμίδης, 2012: 122). Μεγάλο προχώρημα το εγχείρημα αυτό, αφού προερχόταν από κρατικό φορέα μεν, αναγνωριζόταν επίσημα η ύπαρξη «θεσμικού ρατσισμού» δε, και υποδείκνυε ότι «η μόρφωση και η πρακτική εξάσκηση των κοινωνικών λειτουργών θα έπρεπε να δομηθεί γύρω από αντιρατσιστικές αρχές» (Ιωακειμίδης, 2012: 122).

Το πτυχίο του κοινωνικού λειτουργού (DiplomainSocialWork, Paper 30) έθεσε κάποιες νέες σημαντικές προϋποθέσεις στην αντιρατσιστική κοινωνική εργασία οι οποίες αξίζει να αναφερθούν συνοπτικά. Αυτές αφορούν στις πολιτικό- κοινωνικό- οικονομικές φυλετικές και πολιτισμικές διαφορές των εξυπηρετούμενων στις κοινωνικές υπηρεσίες, στην «πάταξη του προσωπικού και θεσμικού ρατσισμού» μέσα από αντιρατσιστικές πρακτικές, στην ικανότητα

«αναγνώρισης της δομικής καταπίεσης» και στις σχέσεις αλληλεξάρτησης που απορρέουν από αυτό το είδος της καταπίεσης. Κομβικό σημείο στην εργασία του κοινωνικού λειτουργού απέκτησε η εργασία «με εθνικά ευαίσθητο τρόπο» (Ιωακειμίδης, 2012 :126).

Η πάταξη των φυλετικών διακρίσεων και του φυλετικού ρατσισμού έγινε κεντρική προϋπόθεση «της επαγγελματικής κατάρτισης των κοινωνικών λειτουργών» (Ιωακειμίδης, 2012: 127) αλλά και δέχτηκε επικρίσεις από τα νεοφιλελεύθερα συντηρητικά κομμάτια της κοινωνίας στη Βρετανία, μέσω του τύπου.

Οι πολιτικές «top- down», (από τα πάνω) δεν δίνουν πολλά περιθώρια για κοινωνικές αλλαγές και τρόπους δράσης στην αντιρατσιστική κοινωνική εργασία κατά τη δεκαετία του '80 , αφού η κυρίαρχη άποψη είναι πως «οι στόχοι που προσπαθούν να επιτύχουν είναι η «κοινωνική αρμονία και σταθερότητα» , τη στιγμή που οι άνθρωποι αποδέχονται τη θέση τους στην ταξική ιεραρχία, τον ρατσισμό, τον σεξισμό και την ομοφυλοφιλία, ως φυσικές και αναπόφευκτες διαστάσεις της κοινωνικής ζωής» (Ιωακειμίδης, 2012: 132).

Λίγα χρόνια αργότερα η αντιρατσιστική πολιτική του CCETSW με την έκθεση 30 τροποποιείται, απαλλάσσοντας ουσιαστικά τους επαγγελματίες από την «αντιρατσιστική δέσμευση» αλλά, παρόλη την απογοήτευση των υποστηρικτών της, οι βάσεις για την αντιρατσιστική κοινωνική εργασία καθώς και η ριζοσπαστικοποίηση του κλάδου είναι γεγονός.

Η αντιρατσιστική κοινωνική εργασία, οργανωμένη «από τα κάτω» , με ανάλογο τύπου δράσεις, που έχει στη θεωρητική του κατάρτιση ο κοινωνικός λειτουργός και με δυναμικές διεκδικήσεις, πέρα από την λογική της ουδετερότητας απέναντι στην τεράστια κοινωνική αδικία, προωθεί την κοινωνική αλλαγή και την κοινωνική δικαιοσύνη με αποτελεσματικό τρόπο, στα πλαίσια και της επαγγελματικής δεοντολογίας.

Το παράδειγμα της Βρετανίας είχε, επίσης, σαν αποτέλεσμα να μελετηθεί και να καταγραφεί το «πόσο επίμονες και ανθεκτικές ήταν οι ρατσιστικές και εθνοκεντρικές ιδέες» δηλαδή το μέγεθος του δομικού ρατσισμού στην κοινωνία. Στατιστικές αναφέρουν το ότι τα «ρατσιστικού χαρακτήρα συμβάντα» ακόμη και στις κοινωνικές υπηρεσίες ή στους φορείς κοινωνικής πρόνοιας δεν ήταν μεμονωμένα περιστατικά αλλά ακολουθούσαν τη «κυρίαρχη νοοτροπία» η οποία «είχε εμποτιστεί με ρατσιστικές ιδέες» , αναδεικνύοντας έτσι μία ακόμα μεγαλύτερη ανάγκη για «αντιρατσιστικές πολιτικές που θα έθεταν τέλος στις διακρίσεις» (Ιωακειμίδης, 2012: 127).

Η αντιρατσιστική κοινωνική εργασία πρεσβεύει το ότι δεν χωράει στάση ουδετερότητας στα φαινόμενα ρατσισμού και φασισμού έχοντας παράλληλα την πολιτική ανάλυση ότι «όσο αυξάνεται η οικονομική εξαθλίωση και μειονεξία και όσο μεγαλύτερες είναι οι περικοπές που γίνονται στα κονδύλια της κοινωνικής πρόνοιας, τόσο περισσότερο θα μεγαλώνει ο φόβος ότι ακροδεξιές παρατάξεις» θα έχουν μεγαλύτερη κοινωνική απήχηση χρησιμοποιώντας τις αδύναμες πληθυσμιακές ομάδες ως «αποδιοπομπαίους τράγους» (Ιωακειμίδης, 2012: 134) .

Το ζήτημα του ρατσισμού απέναντι σε άτομα διαφορετικού χρώματος, φυλής ή εθνικότητας παραμένει και αποτελεί «επιτακτική ανάγκη οι κοινωνικοί λειτουργοί και οι ακαδημαϊκοί από τον χώρο της κοινωνικής εργασίας να συνεχίσουν να εστιάζουν την προσοχή τους στις επιπτώσεις που έχει ο δομικός και θεσμικός ρατσισμός» εφόσον «η κοινωνική εργασία δεν μπορεί να παραμένει σιωπηλή όταν τα δικαιώματα των εξυπηρετούμενων μας καταπατώνται και όταν η κοινωνική αδικία επικρατεί» (Ιωακειμίδης, 2012: 133, 153).

Συμπερασματικά το επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας «δεν θα πρέπει να συμπαρατάσσετε με ρατσιστικές ιδεολογίες και απόψεις , αλλά να προσπαθεί να τονίσει την σημασία της αντιρατσιστικής διάστασης στην προστασία των δικαιωμάτων» και στην ουσιαστική κάλυψη των αναγκών των ανθρώπων στους οποίους απευθύνεται και εξυπηρετεί, υιοθετώντας ενεργό ρόλο στην αντιρατσιστική δράση, για την αντιμετώπιση της έξαρσης του κοινωνικού αποκλεισμού και του ρατσισμού, συμπεριλαμβανομένου και του φυλετικού, προκειμένου να επιτευχθεί κοινωνική αλλαγή και να αποκατασταθεί η κοινωνική δικαιοσύνη, όπως υπαγορεύει ο δεοντολογικός κώδικας τη κοινωνικής εργασίας αλλά και ο κώδικας για τα ανθρώπινα δικαιώματα ημεδαπών και αλλοδαπών (Ιωακειμίδης, 2012: 134) (Μετανάστευση στην Ελλάδα, 2008,τόμος Β, ΙΜΕΠΟ :46) .

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέσα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση παρατηρούνται οι στερεοτυπικές αντιλήψεις και προκαταλήψεις που έχουν εντυφώσει στον τρόπο ζωής του σημερινού ανθρώπου ,προκαλώντας έντονα αισθήματα προκαταλήψεις και ρατσισμού και δημιουργώντας στερεότυπα τα οποία τον απομακρύνουν από τη δημιουργία κοινωνικών σχέσεων με τους αλλοδαπούς .

Τα κενά που παρατηρούνται στις υπάρχουσες δομές όσο και σε κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο είναι μεγάλα. Ωστόσο , καθώς η Ελλάδα συγκαταλέγεται πλέον στην Ευρωπαϊκή Ένωση , προσπαθεί να ακολουθήσει μια κοινή Ευρωπαϊκή πολιτική για την αντιμετώπιση των δυσάρεστων πτυχών που παρουσιάζει το φαινόμενο της μετανάστευσης. Η δημιουργία Ευρωπαϊκών προγραμμάτων ,η κινητοποίηση των τοπικών φορέων αλλά και η δράση Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων , αποτελούν βοηθητικούς παράγοντες για την ομαλή εξέλιξη του προβλήματος .

Επίσης , ανεπαρκής και τις περισσότερες φορές λανθασμένη φαίνεται να είναι η ενημέρωση των Ελλήνων από τα Μ.Μ.Ε. μετατρέποντας τους σε άβουλα όντα και οξύνοντας έτσι τη διάσταση του κοινωνικού αυτού προβλήματος. Ακόμα, μεγάλο μέρος του προβλήματος φαίνεται να οφείλεται και στα σχολεία καθώς υπάρχει μεγάλη έλλειψη ενημέρωσης για το μεταναστευτικό θέμα με αποτέλεσμα το φαινόμενο της ξενοφοβίας και του κοινωνικού αποκλεισμού συνεχώς να οξύνεται.

Επιπλέον, οι μετανάστες – πρόσφυγες αποτελούν ευαίσθητη , πολύπαθη, πληθυσμιακή ομάδα, με την οποία ο κοινωνικός λειτουργός οφείλει να εργάζεται και να αντιμετωπίζει με ιδιαίτερα ευαίσθητο «πολιτισμικά» τρόπο, υποστηρίζοντας σαφέστατα κάθε κοινωνικό και ανθρώπινο δικαίωμά τους, όπως επίσης και αυτό της αυτοδιάθεσης, να λαμβάνουν γνώση και μέρος στις επιλογές που αφορούν στη ζωή και στην κοινωνική τους ευημερία.

Ο ρόλος των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ), στην εξυπηρέτηση της πληθυσμιακής ομάδας που μελετάται, είναι πολύ σημαντικός και το έργο που προσφέρουν είναι σπουδαίο.

Υπάρχει «ζήτημα» σε σχέση με τις ανενεργές και τις συνεπείς ΜΚΟ, καθώς επίσης και με όσες κερδοσκοπούν, κλονίζοντας έτσι και την εμπιστοσύνη των πολιτών απέναντι στο σύνολο των οργανώσεων, σε αντίθεση με αυτές που έχουν σαφή προσανατολισμό, οι οποίες προσφέρουν πραγματικά μεγάλο έργο στο μεταναστευτικό ζήτημα και η υποστήριξή τους είναι αναγκαία και απαραίτητη από τους πολίτες και από την κοινωνική εργασία στο σύνολό της. Οι ΜΚΟ δεν θεωρούνται θεσμοθετημένοι φορείς από το κράτος και άρα δεν λαμβάνουν μέρος στην λήψη αποφάσεων στα ζητήματα μετανάστευσης.

Η αντιρατσιστική κοινωνική εργασία αποτελεί την συλλογική απάντηση στον αντιρατσισμό, αφού συνδέει την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των μεταναστών, με τις συλλογικές δράσεις, τα κοινωνικά κινήματα και τις διεκδικήσεις σε ευρύτερο επίπεδο, από το ατομικό. Η αντιρατσιστική κοινωνική εργασία είναι σε θέση να ασκήσει πίεση στην εκάστοτε κυβέρνηση για την λήψη αποφάσεων στο μεταναστευτικό ζήτημα.

Τα ζητήματα που μελετά η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι πολλά, καίρια και οι προβληματικές που υπάρχουν επίσης, καθώς δεν είναι δυνατό να μελετηθούν όλα, διεξοδικά, στην παρούσα βιβλιογραφική μελέτη. Η οικονομική, κοινωνική και ανθρωπιστική κρίση στη χώρα μας έχει οδηγήσει ένα μεγάλο μέρος και του γηγενή πληθυσμού αλλά και των μεταναστών, στην απόλυτη εξαθλίωση, την φτώχεια, τον ακραίο κοινωνικό αποκλεισμό, μετατρέποντας ανθρώπους σε εξιλαστήρια θύματα οικονομικών και πολιτικών αποφάσεων και συμφερόντων. Η ψυχολογική, συναισθηματική και σωματική βία ολοένα αυξάνονται και ρατσιστικές ιδεολογίες «βρίσκουν πρόσφορο έδαφος» μέσα σε τέτοιες συνθήκες. Το κράτος πρόνοιας είναι υπό διάλυση με την κοινωνική εργασία και τους επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς να προσπαθούν να καλύψουν κενά, ανάγκες και να αντιμετωπίσουν προβλήματα τα οποία μοιάζουν ανυπέρβλητα, καθώς συχνά και οι ίδιοι οι εργαζόμενοι αντιμετωπίζουν προβλήματα επιβίωσης. Αποτέλεσμα της οικονομικής εξαθλίωσης, αλλά και άλλων παραγόντων, είναι πλειάδα κοινωνικών προβλημάτων και φαινομένων όπως και η έξαρση του ρατσισμού στους μετανάστες που μελετάται βιβλιογραφικά εδώ. Παρόλα αυτά η κοινωνική εργασία αποκτά, μέσα σε τόσο δυσμενείς συνθήκες, εξέχοντα και βασικό ρόλο και η ενδυνάμωση του κλάδου κρίνεται απαραίτητη, έτσι ώστε η κοινωνική ευημερία και η κοινωνική αλλαγή να αποτελέσουν εφικτό στόχο για όλους τους ανθρώπους.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ολοκληρώνοντας την παρούσα πτυχιακή εργασία με κεντρικό άξονα τον ρατσισμό που βιώνουν οι μετανάστες στην Ελλάδα αλλά και τη θέση της κοινωνικής εργασίας και των κοινωνικών λειτουργών θα μπορούσαμε να πούμε ότι η χώρα μας ως χώρα υποδοχής μεταναστών διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο σε ένα παγκόσμιο φαινόμενο που ονομάζεται κοινωνικός αποκλεισμός.

Αν και τα τελευταία χρόνια η ελληνική πολιτεία έχει κάνει σημαντικά βήματα και αρχίζει να κατανοεί την πολυπλοκότητα του ζητήματος της μετανάστευσης, παρ' όλα αυτά ακόμα απέχει από μία ολοκληρωμένη μεταναστευτική πολιτική που θα αντιμετωπίζει όλους τους ανθρώπους ως ίσους.

Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί με αρκετούς τρόπους. Ένας από αυτούς θα ήταν να εξασφαλιστούν προς τους μετανάστες πλήρη ασφαλιστικά και εργασιακά δικαιώματα. Όπως για παράδειγμα στέγαση, περίθαλψη, ασφάλεια καθώς και πρόσβαση σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης.

Επιπλέον, να θεσπιστούν αυστηρές ποινές σε εργοδότες που παραβιάζουν τα δικαιώματα αλλοδαπών εργατών αλλά και σε όσους επιθυμούν να τους φέρουν παράνομα στη χώρα με σκοπό την εκμετάλλευσή τους.

Να κατοχυρωθούν τα πολιτικά τους δικαιώματα και μετά από ένα ορισμένο διάστημα παραμονή τους στη χώρα να αποκτήσουν το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθε, καθώς και να τους παρέχεται η οικονομική και τεχνική βοήθεια για την ίδρυση κοινοτήτων και συλλόγων.

Από την άλλη πλευρά, ο ρόλος της κοινωνικής εργασίας αλλά και του επαγγελματία κοινωνικού λειτουργού, θα πρέπει να καταστεί περισσότερο ενεργός σε ότι σχετίζεται με το μεταναστευτικό ζήτημα.

Να μεριμνά για την κοινωνική τους ένταξη, να φροντίζει ώστε να μην προσβάλλεται η πολιτιστική τους ταυτότητα και τα βασικά τους δικαιώματα και να καταρτίζει, σε συνεργασία

με άλλους φορείς , ειδικά προγράμματα εκμάθησης της Ελληνικής γλώσσας και επαγγελματικής κατάρτισης και ειδίκευσης .

Να υπάρξει προώθηση του εθελοντισμού και των «ενεργών» πολιτών, ώστε να ενδυναμωθούν οργανώσεις που επιτελούν σπουδαίο έργο σε σχέση με το μεταναστευτικό ζήτημα.

Τέλος, να ενδυναμωθεί η ριζοσπαστική κοινωνική εργασία και ο ρόλος της , η αντιρατσιστική κοινωνική εργασία να αποκτήσει ευρεία κοινωνική κατεύθυνση, αλλά και μέσα στην κοινωνική εργασία, με τις συλλογικές διεκδικήσεις να έχουν ξεχωριστό «ρόλο» και να ασκούν κοινωνική πίεση στα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα όπως η προσφυγιά και η έξαρση του ρατσισμού απέναντι στους μετανάστες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- 1) Αλεξανδρόπουλος, Σ., (2001), «Θεωρίες για την συλλογική δράση και τα κοινωνικά κινήματα», τόμος Α , Κριτική
- 2) Αμίτσης, Γ., (2001), «Αρχές οργάνωσης και λειτουργίας του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας», Αθήνα, Παπαζήσης
- 3) Αμίτσης, Γ., Λαζαρίδης, Γ., (2001), «Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα», Αθήνα Παπαζήσης
- 4) Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, (2006), Μελέτη στο χώρο των εργαζομένων στα ΜΜΕ για την αντιμετώπιση των ομογενών, μεταναστών προσφύγων, Θεσσαλονίκη, Έκθεση έρευνας που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του σχεδίου DREAM – Κ.Π. EQUAL «Δίκτυο για την Καταπολέμηση του Ρατσισμού και της Ξενοφοβίας στα ΜΜΕ»
- 5) Αφουξενίδης Α., (2006), «Όψεις της κοινωνίας πολιτών στην Ελλάδα: το παράδειγμα των περιβαλλοντικών και αντιρατσιστικών ΜΚΟ» Επιστήμη και Κοινωνία, Αθήνα, Gutenberg
- 6) Αφουξενίδης Α., Αλεξάκης Μ., (2010), « Σημεία των καιρών: Αναζητώντας τη χαμένη κοινωνία των πολιτών στη μεταμοντέρνα εποχή», στο Κονιόρδος Σ. «Κοινωνικό κεφάλαιο: Εμπιστοσύνη και κοινωνία των πολιτών», Αθήνα, Παπαζήσης
- 7) Αφουξενίδης Α., Γαρδίκη Μ., (2004), «Χαρτογραφώντας την Κοινωνία των Πολιτών στην Ελλάδα σήμερα: προβλήματα και προοπτικές», Αθήνα, Ποταμός

- 8) Βαμβακάς Β., (1997), «Αλβανοί μετανάστες στον ημερήσιο τύπο: Αναπαραστάσεις της λαθραίας ύπαρξης», Δοκιμές
- 9) Βαρουξή Χ., (2008), «Μεταναστευτική πολιτική και Δημόσια Διοίκηση μια ανθρωποδικαιωματική προσέγγιση κοινωνικών φορέων και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών», Αθήνα, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
- 10) Βγενόπουλος, Κ., (1998), «Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας», Αθήνα, ΕΚΕΜ
- 11) Βιτσιλάκη- Σορωνιάτη, Χ., (2005), «Η διαθεματική προσέγγιση στην εκπαίδευση: Τάσεις και προοπτικές.». Στο Κασσωτάκης, Μ., Φλουρή, Γ., (επιμ.). Εκπαιδευτικά Ανάλεκτα – Τιμητικός Τόμος για το Βύρωνα Γ. Μασσιάλα. Αθήνα, Ατραπός
- 12) Γαβρόγλου, Σ. Π., (2001), «Μετανάστευση και ακροδεξιά αντίδραση στην Ευρώπη» στο Ναξάκης, Χ., Χλέτζος, Μ., «Μετανάστες και μετανάστευση. Δομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές», Αθήνα, Πατάκης
- 13) Γετίμης, Π.,-Καυκαλάς, Γ., (2003), « Μητροπολιτική διακυβέρνηση-Διεθνής εμπειρία και ελληνική πραγματικότητα», Αθήνα, ΙΑΠΑΔ
- 14) Γκίκας, Σ., (1994), «Κοινωνιολογικά προβλήματα», Αθήνα, Σαββάλας
- 15) Γούναρη Δ., (2008), «Τα κοινωνικά δικαιώματα των μεταναστών στην Ελλάδα», Αθήνα, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης
- 16) Δαμανάκης, Μ., (1989), «Μετανάστες και εκπαίδευση», Αθήνα, Gutenberg
- 17) Δαμανάκης, Μ., (1998), «Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική προσέγγιση», Αθήνα, Gutenberg
- 18) Δαρδανός, Γ.,Κ., (1998), «Κοινωνικός αποκλεισμός: Η ελληνική εμπειρία», Αθήνα, Gutenberg

- 19) Δημοπούλου-Λαγωνίκα, Μ., (2005), «Πολιπολιτισμικότητα στην Ελλάδα: Πρόκληση για την Κοινωνική Εργασία», Πρακτικά συνεδρίου Ι.Α.Κ.Ε., Σ.Ε.Κ..Ε
- 20) Δραγώνα, Θ., (1997), «Όταν η εθνική ταυτότητα απειλείται» στο Φραγκουδάκη, Α.,- Δραγώνα, Θ., «Τι είναι η πατρίδα μας. Εθνοκεντρισμός και εκπαίδευση», Αθήνα, Αλεξάνδρεια
- 21) Ζαϊμάκης Γ., (2002), «Κοινοτική εργασία και τοπικές κοινωνίες. Ανάπτυξη, Συλλογική δράση, Πολυπολιτισμικότητα», Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
- 22) Ζαραφονίτου, Χ., (2008), «Τιμωρητικότητα. Σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί», Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη
- 23) Ζωγράφος Α., (1997), «Η εκπαιδευτική κατάσταση των παιδιών των Ελλήνων μεταναστών και η αναγκαιότητα διαπολιτισμικής αγωγής στην Ελλάδα», Πάτρα, Τ.Ε.Ι. Πάτρας,
- 24) Ζωγράφος Α., (2002), «Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα», Αθήνα, Γιώργος Δαρδάνος
- 25) ΙΜΕΠΟ, (2007), « Το ψυχολογικό προφίλ του μετανάστη και η ένταξη του», Αθήνα, EuropeanProfilesΑ.Ε.
- 26) ΙΜΕΠΟ, (2005), «Οικονομικές διαστάσεις της μετανάστευσης. Επιπτώσεις στον αγροτικό τομέα, Αθήνα
- 27) ΙΝΕ, (2002), «Μεταναστευτικές τάσεις και ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική, Αθήνα, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ
- 28) Ιωακειμίδης Β., (2012), «Κοινωνική Εργασία για την Κοινωνική Δικαιοσύνη», Αθήνα, Ίων,
- 29) Καλλινικάκη Θ., (1998), «Η κοινωνική Εργασία», Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
- 30) Καραγκούνης Β., (2008), «Κοινοτική Εργασία και Τοπική Ανάπτυξη», Αθήνα, Εκδοτικός Τόπος

- 31) Καραντινός, Δ., Καβουνίδη, Τ., Ιωάννου, Χ., (1992), «Παρατηρητήριο πολιτικών καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού» ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΘΕΣΗ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΕΚΚΕ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
- 32) Καρύδης, Β., (1996), «Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα», Αθήνα, Παπαζήσης
- 33) Κασιμάτη, Κ., (2003), « Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και των Πολωνών μεταναστών», Αθήνα, Gutenberg
- 34) Κασιμάτη, Κ., (1984), « Μετανάστευση- Παλιννόστηση. Η προβληματική της δεύτερης γενιάς, Αθήνα, Εθνικό κέντρο κοινωνικών ερευνών
- 35) Κασιμάτη, Κ., Ψημμένος, Ι., (2004), «Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός, Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής», Άρθρο: «Οργανωτική Κουλτούρα και Κοινωνικός Αποκλεισμός», Αθήνα, Εξάντας
- 36) Κάτσικας, Χ., Καββαδίας, Γ., (1998), «Κρίση του σχολείου και εκπαιδευτική πολιτική Κριτική των εκπαιδευτικών αλλαγών 1990-1998», Gutenberg
- 37) Κουλιάρη, Α., (1995), «Ξένος στην Ελλάδα», Παρατηρητής
- 38) Κουλιάρη, Α., (2005), «Μετανάστες, γλώσσα και κοινοτική ένταξη-στάσεις της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στους μετανάστες ομιλητές», Αθήνα, Βάνιας
- 39) Κορρές, Γ., Ρήγας, Κ., (2001), «Η διανομή του εισοδήματος και οι επιπτώσεις στην ελληνική περιφερειακή ανάπτυξη, ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ 2/3
- 40) Κοσσυβάκη, Φ., (1998), «Κριτική επικοινωνιακή διδασκαλία. Κριτική Προσέγγιση της Διδακτικής Πράξης» Αθήνα, Gutenberg
- 41) Κουζής Γ., Κρεμάλης Κ., (2002), «Ζητήματα Κοινωνικού Διαλόγου» Βιβλιοθήκη Κοινωνικής επιστήμης και Κοινωνικής Πολιτικής , Αθήνα, Gutenberg

- 42) Κούτρας, Δ., (2007), «Σ'υγχρονα παιδαγωγικά και εκπαιδευτικά θέματα», Αθήνα, Gutenberg
- 43) Κωνσταντινίδου Χ., (2001), «Κοινωνικές αναπαραστάσεις του εγκλήματος. Η εγκληματικότητα των Αλβανών μεταναστών στον αθηναϊκό Τύπο», Αθήνα- Κομοτηνή, Σάκκουλα
- 44) Λαμπιρίδης, Ε., (2004), «Στερεότυπο, προκατάληψη, κοινωνική ταυτότητα», Αθήνα, Gutenberg
- 45) Λιανός, Θ.,-Μπένος, Θ., (2003) «Η εγκληματικότητα των αλλοδαπών: Τα στατιστικά δεδομένα», Αθήνα, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
- 46) Λινάρδος-Ρύλμον, Π., (1993), « Αλλοδαποί εργαζόμενοι στην Ελλάδα», Αθήνα, ΙΝ.Ε./Γ.Σ.Ε.Ε
- 47) Μακγλιβέρας Κ., (2008), «Μετανάστευση, διεθνές δίκαιο και ο ρόλος των Ηνωμένων Εθνών» στο Καβουνίδη Γ., Κόντης Α., Λιανός Θ., Φακιάλας Ρ., «Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες – Πολιτικές – Προοπτικές», Τόμος Β, Αθήνα, ΙΜΕΠΟ
- 48) Μαρβάκης, Α., Παρσανόγλου, Δ., Παύλου, Μ., (2001) «Μετανάστες στην Ελλάδα» Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
- 49) Μικράκης, Α., (1998), «Εμείς και οι άλλοι, οι διαφορετικοί, οι ξένοι. Η σύγκρουση στο συμβολικό πεδίο-Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός», Αθήνα, Εξάντας
- 50) Μοσχοπούλου Α., (2005), «Η εγκληματικότητα των μεταναστών. Απεικόνιση του φαινομένου στον απογευματινό Τύπο 1990-1999», Αθήνα – Κομοτηνή, Σάκκουλα
- 51) Μουσούρου, Λ., (1991), « Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη», Αθήνα, Gutenberg
- 52) Μπάγκαβος, Χ., Παπαδοπούλου, Δ., (2003), « Μεταναστευτικές Τάσεις και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική», Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ
- 53) Μπάδα, Κ., (2013), «Εργασία και κοινωνικές ανισότητες», Αθήνα, Αλεξάνδρεια

- 54) Μπόμπας, Λ., (2001), «Γλωσσικά και μη γλωσσικά ζητήματα «αλλοδαπών μαθητών μας». Ηάποψητουδιευθυντήτουσχολείουωσαφορμή προβληματισμού και διαλόγου», Paper presented at the 4th Annual Convention of Intercultural Education, Patras, Greece
- 55) Μπούζας Ν., (2002), «Τα χαρακτηριστικά του κοινωνικού κράτους» στο Μουρίκη Α.-Ναούμη Μ.- Παπαπέτρου Γ. ,«Το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας 2001», Αθήνα, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών ΕΚΚΕ, 2002
- 56) Μυλωνάς, Θ., Μάνεσης, Ν., (2000), «Ο κοινωνικός αποκλεισμός αρχίζει από το σχολείο», στο Πάκος, Θ. (επ.): Διεθνές Συνέδριο "Κοινωνία των 2/3". Διαστάσεις του σύγχρονου κοινωνικού προβλήματος, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα
- 57) Ναζάκης, Χ., Χλέτζος, Μ., (2001), «Μετανάστες και μετανάστευση. Οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές», Αθήνα, Πατάκης
- 58) Νικολάου, Γ., (2000), «Ένταξη και εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών στο Δημοτικό σχολείο», Αθήνα, Ελληνικά γράμματα
- 59) Οικονομίδου, Β., (1961), «Θέματα αποδημίας-μεταναστεύσεως και διαβατήρια», Αθήνα
- 60) Οικονόμου, Χ., Φερόνας, Α., (2006), «Οι Εκτός των Τειχών. Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στις σύγχρονες κοινωνίες», Αθήνα, Διόνικος,
- 61) Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, (1999), «Η πάλη ενάντια στο ρατσισμό σήμερα», Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο
- 62) Πανούσης, Γ., Χλούπης, Γ., Ρούσσης, Α., (2006), «Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και σύγχρονα προβλήματα, Αθήνα, Σάκκουλα
- 63) Παπαδημητρίου, Ζ., (2002), «Μεταμοντέρνα αδιέξοδα», Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής

- 64) Παπαδόπουλος Α., (2009), «Οδηγός ΜΚΟ και συλλόγων μεταναστών. Καταγραφή φορέων που δραστηριοποιούνται στην Ελληνική Επικράτεια σε θέματα μετανάστευσης», Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Γεωγραφίας
- 65) Παπαθεοδοσίου, Θ., (1994), «Η ένταξη των παλλινοστούντων ομογενών από την πρώτη Σοβιετική Ένωση στην ελληνική αγορά εργασίας», Αθήνα, Ινστιτούτο Τεχνολογικής Εκπαίδευσης
- 66) Παπαθεοδώρου, Θ., Κουλούρης, Ν., (2000), «Ο οδηγός του Μετανάστη. Δικαιώματα και υποχρεώσεις των μεταναστών στην Ελλάδα (Ν. 1975/1991)», ΙΣΤΑΜΕ- ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
- 67) Παπακωνσταντίνου Θ. , Δελλασούδας Λ., (1997), «Η προβληματική της εκπαίδευσης των αλλοδαπών μαθητών στη χώρα μας (Πρόταση αντιμετώπισης του προβλήματος)» στο Βάμβουκας Μ., Χουρδάκης Α. (επ.) Παιδαγωγική επιστήμη στην Ελλάδα και στην Ευρώπη: Τάσεις και προοπτικές, Πρακτικά Ζ' Διεθνούς Συνεδρίου, Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδας - Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- 68) Παπαστάμου, Σ., (1999), «Η ψυχολογία στο σταυροδρόμι των επιστημών του ανθρώπου και της κοινωνίας», Αθήνα, Καστανιώτη
- 69) Παπαστάμου, Σ.,- Μαντόγλου, Α., (1995), «Κοινωνικές αναπαραστάσεις», Αθήνα, Οδυσσέας
- 70) Παρασκευόπουλου Ι., (1984), «Εξελικτική ψυχολογία» τόμος α, Ιδιωτική,
- 71) Πατινιώτης Π., (1990), «Εξάρτηση και μετανάστευση. Η περίπτωση της Ελλάδας.», Αθήνα, ΚΕΠΕ
- 72) Πετρινώτη Ξ., (1993), «Η μετανάστευση προς την Ελλάδα.», Αθήνα, Οίκος Οδυσσέας
- 73) Πουλοπούλου-Εκμέ Η., (2007), «Η μεταναστευτική πρόκληση», Αθήνα, Παπαζήσης

- 74) Ρομπόλης Σ., (2007), «Η μετανάστευση από και προς την Ελλάδα. Απολογισμοί και προοπτικές.» Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο
- 75) Σταθόπουλος Π.,(1999), «Κοινωνική Πρόνοια για μια γενική θεώρηση», Αθήνα, Έλλην
- 76) Σταθόπουλος Π., (2000), «Κοινωνική Εργασία- Διαδικασία, μέθοδοι και τεχνικές παρέμβασης», Αθήνα, Παπαζήσης
- 77) Σταθόπουλος Π., (2005), «Κοινωνική Πρόνοια- Ιστορική Εξέλιξη- Νέες Κατευθύνσεις», Αθήνα, Παπαζήσης
- 78) Στασινοπούλου Ο., (2006), «Κράτος Πρόνοιας Ιστορική Εξέλιξη- Σύγχρονες Θεωρητικές Προσεγγίσεις, Αθήνα, Gutenberg
- 79) Τελώνη Δ., (2006), «Σημειώσεις στο μάθημα της Δεοντολογίας στην Κοινωνική Εργασία»
- 80) Τζέμος Β., (2008), «Ανθρώπινα δικαιώματα Δικαιώματα ημεδαπών και δικαιώματα αλλοδαπών» , στο Καβουνίδη Τ.- Καρύδης Β.- Στεφάνου Η.- Στυλιανούδη Λ. «Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες- Πολιτικές- Προοπτικές», Αθήνα, ΙΜΕΠΟ
- 81) Τρέσσου, Ε., (1998), «Αποκλεισμός ειδικών ομάδων από την εκπαίδευση σε συνθήκες σχολικής διαφοροποίησης και σε συνθήκες σχολικής συνύπαρξης», .από τα πρακτικά του Συνεδρίου: Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα
- 82) Τριγιάζης Π., (1997), «Οι πολίτες απαιτούν», Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
- 83) Τσαούσης Δ., (2001), «Η κοινωνία του ανθρώπου», Gutenberg
- 84) Τσιάκαλος, Γ., (2000), «Οδηγός αντιρατσιστικής εκπαίδευσης», Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
- 85) Τσομπάνογλου Γ., Κορρές Γ, Γιανοπούλου Ι., (2005), «Κοινωνικός αποκλεισμός και πολιτικές ενσωμάτωσης», Αθήνα, Παπαζήσης

- 86) Τσομπάνογλου Γ., (2005), «Κοινωνικός αποκλεισμός και πολιτικές ενσωμάτωσης», Αθήνα, Παπαζήσης
- 87) Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, (2008), «Προστατεύοντας τους πρόσφυγες και ο ρόλος της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους πρόσφυγες», Αθήνα, Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες
- 88) Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, (2009), «Πραγματικοί άνθρωποι - Πραγματικές ανάγκες. Εκτιμήσεις και Προτάσεις», Αθήνα, Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες
- 89) Φίλιας Β., (1993), «Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις», Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή
- 90) Φραγκονικολόπουλος Χ., (2007), «Ο παγκόσμιος ρόλος των ΜΚΟ» , Αθήνα, Σιδέρης
- 91) Φραγκουδάκη Α., (1985), «Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης - Θεωρίες για την Κοινωνική Ανισότητα στο Σχολείο», Αθήνα, Παπαζήσης
- 92) Χλέτζος, Μ., (2005), «Η πολιτική οικονομία της μετανάστευσης. Επιπτώσεις στον αγροτικό τομέα.», Αθήνα
- 93) Ψημμένος, Ι., (2001), «Νέα εργασία και ανεπίσημοι μετανάστες στη μητροπολιτική Αθήνα» στο Μαρβάκης, Α., Παρσανόγλου, Δ., Παύλου, Μ., «Μετανάστες στην Ελλάδα» Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- 1) Balidar, E., (1991), «Esgibtkeineustaat in Europa: Racism and politics in Europe today», New left review

- 2) Fredman, S., (2001,) «Discrimination and human rights: the case of racism», Oxford, Oxford University Press
- 3) Gellner E., (1996), «Η κοινωνία των πολιτών και οι αντίπαλοί της», Αθήνα, Παπαζήσης
- 4) Green, L. N., (2004), «Οι δρόμοι της μετανάστευσης. Σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις», μετάφραση Παρσανόγλου, Αθήνα, Σαββάλας
- 5) Huysmans, J., (2006), «The politics of insecurity fear. Migration and asylum in the EU», London, Routledge
- 6) Lalioti V., (2005), «Photographing the “Other”: Immigration and New Images of the Greek Ethnic “Self”», Visual Anthropology
- 7) Rosenthal, R., Jacobson, L., (1968), «Pygmalion in the Classroom», New York, Holt, Rinehart & Winston
- 8) Tilly Ch., (2007), «Κοινωνικά κινήματα 1768- 2004», Αθήνα, Σαββάλας
- 9) Tonry, M., (1997), «Ethnicity, crime and immigration. Comparative and cross-national perspectives», Chicago, University of Chicago Press

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΑΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

- 1) Βεζυράκης Δ., (1992), «Προβληματισμοί και Προοπτικές για Κοινωνική Πολιτική και Κοινωνική Εργασία σε σχέση με Πρόσφυγες και Παλινοστούντες», Κοινωνική Εργασία, 7/1992, τεύχος 26, σ 137 – 141

2) Πουλοπούλου- Εκμέ, (1990), Η., «Η μεταναστευτική πρόκληση», Αθήνα, Παπαζήσης, 2007»,
Περιοδικό Εκλογή, Τεύχος 85/86

3) Λινάρδου Γ., «Άνθρωποι και ποντίκια στο γκέτο της Αθήνας 2009», Κυριακάτικη
Ελευθεροτυπία

4) Τσουκαλάς Κ., «Εργασία και εργαζόμενοι στην πρωτεύουσα: αδιαφάνειες, ερωτήματα,
απαντήσεις.», Περιοδικό Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τεύχος 60, 1986 5)
ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ - 23/03/2009, www.enet.gr, άρθρο του Σπύρου
Χριστόπουλου, ανάκτηση 26- 01-2010

ΔΙΑΔΥΚΤΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

1) Υπουργείο Προστασίας Του Πολίτη, «Άσυλο και μετανάστευση», <http://www.yptp.gr/>,
πρόσβαση στις 03-03-2015

2) Χριστόπουλος, Σ., ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ - 23/03/2009, <http://www.enet.gr/>,
πρόσβαση στις 15-12-2014

3) Hjerm, M., «Defending liberal nationalism—at what cost? », Journal of Ethnic and Migration
Studies 30, 01-01-2004, <http://books.google.gr/> , πρόσβαση στις 18-11-2014

4) Citrin, J., Sides, J., «More than nationals: How identity choice matters in the new Europe»,
Rowman& Littlefield, 2004, <http://books.google.gr/> , πρόσβαση στις 02-02-2015

5) Universal Declaration of Human Rights, united nations human rights-office of the high
commissioner for human rights, United Nations Information Centre, Greece,
<http://www.ohchr.org/> , πρόσβαση στις 5-3-2015

- 6) Διεθνής Ομοσπονδία Κοινωνικής Εργασίας (IFSW), Αναθεώρηση του παγκόσμιου ορισμού κοινωνικής εργασίας, <http://cdn.ifsw.org/>, πρόσβαση στις 10/ 12/2014
- 7) IFSW, Indigenous Peoples and Human Rights, 23/ 2/ 2012, <http://ifsw.org/>, πρόσβαση στις 27/ 11/ 2014
- 8) Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας, Ορισμός Κοινωνικής Εργασίας, <http://www.skle.gr/> , πρόσβαση στις 15/ 01/2015
- 9) Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας, Δεοντολογία, <http://www.skle.gr/> , πρόσβαση στις 15/ 01/ 2015
- 10) Δίκτυο Δράσης Κοινωνικών Λειτουργών, 14/07/ 2011, Ποιοι Είμαστε, <https://socialworkaction.wordpress.com/> , πρόσβαση στις 03/02/2015
- 11) Ένα παιδί ένας κόσμος, 2009, <http://www.paidi-kosmos.gr/>, πρόσβαση στις 17/ 02/ 2015
- 12) Tvxs Ανεξάρτητη Ενημέρωση, (03/ 02/ 2010), «ΜΚΟ: Η ιστορία ενός ακρωνυμίου», <http://www.tvxs.gr/>, πρόσβαση στις 02/ 03/ 2015
- 13) SWAN, 2004, Social Work and Social Justice: A Manifesto for a New Engaged Practice, <http://www.socialworkfuture.org/> ,πρόσβαση στις 03/ 02/ 2015